

87665

KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

AHMET ÖZCAN

87665

TEZİN ADI

KETHÜDA SAİD EFENDİ TARİHİ VE DEĞERLENDİRMESİ

Yüksek Lisans Tezi

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. ALİ İBRAHİM SAVAŞ

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

KIRIKKALE - 1999

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	II
ABSTRACT.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	V

I. BÖLÜM

OSMANLI TARİH YAZICILIĞI.....	VI
1. Başlangıç devri.....	VI
2. Vakayinüvislik.....	VI
3. 19.y.y. Tarihçiliği.....	VII
4. III.Selim Devri Tarihçiliği.....	VIII
5. III.Selim Devri Vakanüvis ve Hususi Tarihçileri.....	VIII
a. Vakanüvisler.....	VIII
b. Hususi Tarihçiler ve Eserleri.....	IX
6. Netice	XI

II. BÖLÜM

VELİEFENDİ-ZADE KETHÜDASI SAİD EFENDİ.....	XIII
1. Said Efendinin Hüviyeti.....	XIII
2. Tarihçeden Hüviyetine Dair Çıkanlar.....	XV
3. Veliefendi-zade Mehmed Emin ve Musahib Said Efendi.....	XV
a. Veliefendi-zade Mehmed Emin	XV
b. Musahib Said,.....	XVI
4. Netice	XVII

III Bölüm

KETHÜDA SAİD EFENDİNİN TARİHÇESİ

1. Tarihçenin İsmi, Yazarı ve Yazılış Tarihi	XVIII
2. Said Efendi Tarihinin Nüshaları	XVIII
a) a. Nüshası	XIX
b) b. Nüshası	XIX
c) c. Nüshası	XX
d) d. Nüshası	XX
3. Muhtevası	XX
4. Kaynakları	XXI
5. Said Efendi Tarihçesini Kaynak Olarak Kullananlar	XXII
a) Asım Tarihi	XXII

b) Jozef Von Hammer	XXII
c) Ahmed Cevdet Paşa	XXII
d) İ.Hakkı Uzunçarşılı	XXII
e) Ali Birinci	XXII
f) Diğerleri	XXIII
6. Netice	XXIII

IV. BÖLÜM

Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Yol	XXIV
METİN.....	1
DİZİN.....	152
BİBLİYOGRAFYA.....	161
ÖZGEÇMİŞ.....	166

ÖZET

Tarihimizin yazılmasında resmi evrak ve Vakanüvis tarihlerinin yanı sıra Hususi tarihçelerin ayrı bir yeri vardır. Bu çalışmamızda tarihçiliğimizin geçirdiği serüveni, III. Selim devri Hususi tarih eserlerinin ve Said Efendi tarihçesinin devrin anlaşılmasındaki önemini yazmaya çalıştık.

Bu çerçevede dahilinde, nadir bir eser olmasına rağmen çok az bilinen Said Efendi tarihçesini hazırladık. Tek nüsha olarak bilinen Viyana nüshasından hazırladığımız bu eserin, araştırmalarımız neticesinde üç nüshasını daha tespit ettik. Ayrıca Said Efendi'ye ait olduğu iddia edilen, kaynaklarda geçmeyen başka bir tarihçenin varlığını ortaya koyduk. Said Efendi hakkında adının dışında hiçbir bilgi olmamasına rağmen Kadı olduğuna dair bir bilginin mevcudiyetini tespit ettik. Fakat bunu teyit eden başka bilgi ve belge bulamadık. Fakat aynı dönemlerde başka bir Said'in varlığını ve bunların aynı kişi olma ihtimalini kanaatlerimizle ortaya koyduk. Bu çalışmamız sırasında sınırlı süreye rağmen Başbakanlık Osmanlı Arşivleri ve Şeriyeye Sicilleri Arşivleri gibi arşiv malzemelerinin olduğu yerlerde araştırma yaptık. Devri anlatan matbu ve yazma eserlerden mümkün olduğunca faydalandık. Kullanmış olduklarımız Bibliyografya kısmında gösterilmiştir.

Kısaca şunları ortaya koyduğumuzu söyleyebiliriz; Bir tek nüsha bilinen tarihçeyi Viyana Milli Kütüphanesinden getirtip metnini hazırladık. Bu sırada diğer nüshaların varlığı, Said Efendi'nin hüviyeti hakkında kanaatlerimizi ve başka bir eserinin varlığını ortaya koyduk. Said Efendi tarihinin Cevdet Paşa, Hammer ve Ali Birinci dışında, Selim III. Devri üzerine çalışanlar tarafından görülmediğini tespit ettik. Bu açıdan da eserin hazırlanmış olmasının ayrı bir önemi olduğu kanaatindeyiz. Bunların dışında Osmanlı tarih yazıcılığı ve bunun içerisinde bu tarihçenin yerini tespit ettik.

ABSTRACT

In explaining the history besides the written documents and chronicler (Vakanüvis) history, the private historians occupies an important place. In our study we tried to emphasise the importance of the adventure of our history, the private ancient works of the Selim the third era and the history of Said Efendi.

Within this frame, we prepared the least unknown work, the history of Said Efendi. This work was known as one manuscript, the Vienna manuscript, but we have discovered three other manuscripts. Besides, we put forward another history, which is not referred as to Said Efendi. Thought there is no information about Said Efendi a part from his name, we have found out that he was a Kadi , but we couldn' t prove it with any written document. But we discovered that during the same period, there was another man named as Said and they could have been the same person. During our study, thought there was a limited time, we made researches in the Prime Ministry Ottoman Archives and "Şeriyye Sicilleri" Archives. We used the written documents explaining our era as much as we could. The ones we have used are shown in bibliography

As a result we can say that we put forward these ; we brought the history known as one manuscript from Vienna Library and prepared a document. During this process we have discovered the presence of other manuscripts, stated our views about study. We have found out that the history of Said Efendi is not used by the ones working on Cevdet Pasha, Hammer and Ali Birinci, but also by the ones working on Selim the third Era. So we think that our study has a great importance from this aspect. Also we have learned about the ottoman history writing and the place of this history.

ÖNSÖZ

Yakınçağ tarihimizin en önemli devirlerinden olan III. Selim devrinin olaylarını anlatan, Hususi tarihçelerin en önemlisi Kethüda Said Efendi Tarihi'dir. Hammer'in de büyük övgüyle bahsettiği bu eserin ne yazıkki bu güne kadar kıymeti bilinmemiş, bu devir üzerine çalışanlar tarafından kullanılmamıştır.

Çalışmamızın ilk safhasında metnin hazırlanmasına ayırdık. Viyana nüshasını esas aldığımız eseri okuyamadığımız yerlerde, Tarih Kurumundaki nüsha ile karşılaştırdık. Kelimeler mümkün olduğunca aynen verdik doğrularını parantez içinde belirttik. Metindeki yabancı isimler, yanlış kullanılan kelime ve harfler metnin dilinin ağır olması okumamızı zorlaştıran unsurlardan oldu.

İkinci safhada Said Efendinin hayatı hakkında araştırma yapmamız için elimizde Rumeli Kazaskerininin Kethüdası olmasının dışında hiç bilgi yoktu. Bu konuda kesin tespitlerimiz olmasa da bir takım ipuçları neticesinde kanaatlerimizi belirttik. Bu safhada eserin benzer tarihçeler arasındaki yerini tespit edebilmek için Osmanlı tarihçiliği ve özellikle III. Selim devri tarihçiliğini yazmaya çalıştık.

Bu tezin hazırlanmasına Doç. Dr. Ali Birinci' nin bana olan tavsiye ve teşvikiyle, hocam ve danışmanım Doç. Dr. Ali İbrahim Savaş' ın bu eseri Viyana'dan getirtip danışmanlığımı yapmasıyla başlanmıştır. Sayın Ali Birinci eserin hazırlanmasında benim kadar heyecanlanmış ve bitimine kadar takip etmiştir. Her ikisine de teşekkürü borç bilirim. Tezin yazımı sırasında yardımcı olan kardeşim Recai Özcan'a, Ethem Coşkun'a, Araştırma görevlisi Sıddık Çalık'a, Yrd. Doç. Dr. Orhan Avcı'ya, Muttalip Tepedelenli'ye, Hasan Ayrancıya, aileme ve tezimin ne aşamada olduğuyla ilgilenen bütün arkadaşlarıma teşekkür ederim.

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
a.g.m. :Adı geçen makale
b.k.z. :Bakınız
ev. : Çeviren
Haz. :Hazırlayan
İA. :İslam Ansiklopedisi
İS :İlmiye Salnamesi
ks. :Kısım
MM :Muahedat Mecmuası
s. :Sayf
sy. :Sayı
TTK :Türk Tarih Kurumu

I. BÖLÜM

OSMANLI TARİH YAZICILIĞI

1. Başlangıç Devri

İslam dünyasında, tarih ilminin gelişmesi islami ilimler çerçevesinde, hadis ilminin metotlarına dayanarak olmuştur¹. Türkler islamiyeti kabul ettikten sonra islami ilimlerin tedrisinde önemli mesafe katettiler. Türkler’de tarih yazıcılığının gelişmesi de bu tedrisin ürünlerindedir.

14.-yüzyılda tarihi takvim, gazavatname ve menkıbe türünden eserlerle başlayan² “Osmanlı tarih yazıcılığı köken olarak Arap-Fars tarihçiliğine, muhteva olarak ise, Ortadoğu devlet ve toplumlarındaki nasihatname geleneğine bağlanır³”. Osmanlı Tarihçileri genel tarih yazdıkları zaman İslam tarihçilerince kabul gören, İslam dininin, tarihin ana hattını teşkil ettiği şemayı kullanmışlardır⁴. Tanzimat devrine kadar, bu şemanın dışına çıkılmamış⁵, bu anlayış İslam-Osmanlı tarihi dışındaki malumatın yanlış olmasına da sebep olmuştur⁶. Ancak daha 16.yy’dan itibaren Osmanlı tarihçilerinin bazılarının Avrupa kroniklerine ilgi duyduğu okuduğu ve çevirttiği de bir gerçektir. Peçevi, Feridun Bey, Katip Çelebi gibi tarihçiler bunun örneğidir⁷. Bu ilgi sonraki yüzyıllarda daha da artmış, Avrupa haberleri 18.yy.dan itibaren Osmanlı tarih yazıcılarının ilgisini çekmiş ve eserlerinde kullanmışlardır. Özellikle 19.yy.tarihçiliği yabancı dil bilen, Avrupa kaynaklarını kullanan tarihçilerin yüzyılıdır. Avrupa’da ise Osmanlı tarihine ilgi daha erken dönemlerde başlamıştı.

“Bazı ufak tefek istisnalar dışında 16.asra kadar tarih kitaplarımız hikaye ve destan tarzında ve halk lisan ve zihniyetiyle yazılmış basit ve aynı zamanda muhtasar malumatı toplayan takvimler ve vekayinamelerdir⁸”. Osmanlı devleti kurulduktan sonra bir asırlık süre içerisinde meydana gelen hadiseler kaydedilmemiş, ancak ikinci

¹ Bekir Küttükoğlu, *Vekayi’nüvis Makaleler*, İstanbul, 1994, İ.A, XIII-271, İstanbul 1986 s.27;bkz.

M.Şemseddin, *Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1339

² Zeki Arıkan, “Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi”, *Tarih ve Sosyoloji Semineri*, İstanbul 1990, s.70

³ İlber Ortaylı, “Osmanlı Tarih Yazıcılığının Evrimi üstüne Düşünceler”, *Türkiye de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi*, 1986, s.586

⁴ Akçuraoğlu Yusuf, *I.Türk tarih kongresi*, s.589

⁵ a.g.b. , s.591

⁶ M.Halil Yinanç, *Tanzimat dan Günümüze Bizde Tarihçilik*, s.574.

⁷ Ortaylı, a.g.m., s.422; bkz; Akçuraoğlu Yusuf, a.g.e.

⁸ Yinanç, a.g.m., s.573

yüzyıldan sonra tarih yazılmağa başlanmıştır⁹. Bu yüzyılın tarih metinleri olarak bilinen, edebi cazibeleriyle, sanatkarane usullarıyla, birbirini takip eden, menkıbe, vekayiname türü eserler daha sonraki tarihçilerin dayandıkları asıl malzeme olmaları sebebiyle önemli yere sahiptirler. Bu metinlerin orjinalları zamanımıza kadar gelmemiştir.¹⁰Yahşi Fakih, Ahmedî, Enverî, Aşıkpaşazade, Oruçbey ilk devir Osmanlı tarih yazıcılığının meşhur isimleridir. Bütün bunların yanında Neşri'nin Cihannüması ile gösterdiği tarihçiliği kayda değer bulunur.

Osmanlı Tarih yazıcılığında dönüm noktası İdris-i Bitlisi ve Kemalpaşazade'nin eserlerinde temsil edilmektedir¹¹. II. Beyazid'in emriyle tarih yazan, İdris-i Bitlisi, Heşt Behişt adlı Osmanlı hanedanına dair Farsça eseriyle İran tarzı edebi tarih yazıcılığının temsilcisi olmuştur. İdris-i Bitlisi'nin takipçisi olan Kemalpaşazade Ali Çelebi , Hoca Sadüddin onun yolunda yürüdüler¹². Kuvvetli İran tesirinin yanısıra, az da olsa ulemadan bazı tarihçilerin klasik Arap tarihçiliği yolunu seçtikleri de görülmektedir .”Bunlar arasında Taşköprülü-zade, Cenabi, Katip Çelebi , Müneccimbaşı dikkati çekerler”¹³.

2.Vekayinüvislik

Sürekli tekamül gösteren Osmanlı tarihçiliği ilk Vakanüvis kabul edilen Naima ile birlikte Osmanlı tarih yazıcılığında yeni bir döneme girmiştir. Vakanüvisliğin Şehnamecilik geleneğiyle veya İdris-i Bitlisi'ye verilen emirle başladığı iddia edilse de genel olarak kabul gören Naima ile birlikte başladığıdır¹⁴.

“Vekayinüvis veya sonraki vak'a-nüvis, Osmanlı merkez teşkilatında vazifeli devlet tarihçisine verilen unvandır.”Divan-ı hümayun kalemleri arasında teşekkül eden Vakanüvislik son Vakanüvis Abdurrahman Şeref 'in vazifesiyle sona ermiştir.”Bütün zaaflarına ve kusurlarına rağmen vakanüvislik iki asra yakın zaman devlet vekayini

⁹ Necib Asım, *Osmanlı Tarihüvisleri ve müverrihleri*,Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, sy.1, İstanbul 1328, s.41

¹⁰ V.L.Menage,“Osmanlı Tarihçiliğinin Başlangıcı”,Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul, 1978,sy-9, s.227, Çev:Salih Özbaran

¹¹ a.g.m., s.227

¹² Yinanç, a.g.m., s.573

¹³ Kütükoğlu, a.g.e., s.27

¹⁴ Kütükoğlu, a.g.e., s.105

tespit ve tasvir etmiş olmakla günümüz tarih araştırmacıları için pek kıymetli bir malzeme külliyesi hazırlamıştır¹⁵.”

Bazı tarihçi ve yazarların zannettiği gibi Vakanüvisler vasıfsız katipler değil bilakis edebiyat ve sanatkarlık da mahir, edebi vasıfları ağır basan katipler arasından seçilmiştir. Bunda başarılı olanlar zaman zaman ödüllendirilmiş ve teşvik edilmiştir. Vakanüvislerin zamanın hadiselerini yazmanın dışında kendinden önceki Vakanüvislerin eserlerini tamamlama gibi vazifeleri de vardı. Devletin belgelerinden faydalanabilen Vakanüvisler yeni göreve başladıkları zaman kendilerinden önce yazılmış resmi ve hususi bütün tahrirat kendilerine verilirdi. III.Selim devri ıslahat çabaları, Nizam-ı Cedit programı içerisinde bütün müesseselerde olduğu gibi Vakanüvisliği içine alıyordu. Avrupa ile ilişkilerin her alanda yoğunlaşması sonucunda, Avrupa haberleri Vakanüvislerin malzemesi olmuştur.

Osmanlı tarih yazıcılığının en önemli unsuru olan Vakanüvislik hakkındaki bildiğimiz tek çalışma olan Kütükoğlu'nun Vakanüvis adlı makalesi bu tür tarih yazıcılığının anlaşılmasında bize en önemli müracaat eseri olmuştur.Bu konuda bildiğimiz en önemli kaynaktır¹⁶.

3. 19.y.y. Tarihçiliği

19.Yüzyıldan itibaren özellikle Tanzimat dan sonra Osmanlı tarih yazıcılığında metot ve muhteva olarak önemli gelişmeler olmuştur. Avrupa da tarih yüzyılı yaşanırken ,Osmanlı tarih yazıcılığı da yeni bir mecraya sürükleniyordu. Dünyada bir kaç yüzyıldır yaşanan askeri siyasi ve sosyal alandaki hareketlilik, batıyla temasların artmasıyla, Osmanlı devletini bir çok yönüyle etkisi altına almıştı. Bütün bunların sonucunda bütün müesseselerde olduğu gibi tarih yazıcılığında da yeni bir dünya görüşünün etkileri görülmeye başlandı. 19.yüzyıl tarih yazıcılığı daha geniş bir çalışmanın muhtevası olacağı için bu çalışmamızın dışında kalacaktır.

¹⁵ a.g.e., s.138

¹⁶ Kütükoğlu, a.g.m.; Bu konuda ayrıntılı incelemenin dışında Vakanüvislerin biyografilerine yönelik çalışmalar vardır.Babinger'in "Osmanlı Tarih yazıcılarını konu alan adı geçen eseri, Cemaleddinin Ayine-i Zürefası bunlardandır.Cemaleddin, Ayine-i Zürefa, İstanbul 1314

4. III. Selim Devri Tarihçiliği

18.yy. sonları ve 19.yy.başlarına gelindiğinde Osmanlı devleti Nizam-ı Cedid adı verilen ıslahat hareketlerinin içerisindeydi. Nizam-ı Cedid askeri ıslahatların dışında, idari, iktisadi, sosyal alanda da ıslahatı içeriyordu. Asrın başlarında matbaanın kurulması, batıyla olan yakın temaslar, yabancı hocalar, sürekli yenilgiye uğrayan ordu, ıslahat isteyenler ve buna muhalif olanların çabalarıyla yazılabilecek bir tarihi devir ve sonunda unutulmayacak bir kargaşanın hükümranlığıyla başlayan yeni bir yüzyıl.

Bu kargaşayı resmi tarihçilerin dışında, memur olmadığı halde kaleme alan bir çok hususi tarihçi, ruzname şeklinde kaleme aldıkları tarihçeleriyle, Osmanlı tarih yazıcılığına nitelik olarak bir şey katmasalar da devrin anlaşılmasında önemli yer tutan eserler vermişlerdir.

III. Selim devri tarihçiliğinin en dikkat çeken yanı hususi tarihçelerin bolluğudur. Bunların çokluğunun sebebi, kanaatlerime göre hatıralardan uzun süre silinmeyecek olan kargaşaların başlamasıdır. Kabakçı isyanı, III.Selim'in katledilmesi, Alemdar vakası, halk üzerinde acı tesir bırakmıştı. Bunun yanısıra toplumda kültürel bir hareketliliğin varlığını da fark edebiliriz. Nizam-ı Cedid hareketiyle bütün müesseselerde olduğu gibi vakanüvislikte de ıslah yoluna gidildi. Padişah vakanüvis Edib'e vakaları açık sıhhatli ve dalkavukluk yapmadan yazmasını emir etmiştir. Bu dönemde Avrupa haberleri de dikkate alınmış ve vakanüvislere verilmiştir¹⁷.Bu devrin resmi tarihlerinde Avrupa hadiselerinden de bahsedilir.

5. III. Selim Devri Vakanüvis ve Hususi Tarihçileri

a. Vakanüvisler

Vakanüvislik mesleğinin yüzyılın başından beri önemli mesafe kattığı III. Selim devrine gelindiğinde, meşhur Vakanüvisler Edip, Ahmet Cavit, Ahmet Vasıf, Enveri, Halil Nuri, Pertev, kendilerinden önceki dönemlere nazaran daha hareketli ve sosyal gelişmelerin fazla olduğu, iletişimin arttığı, insanların haberlerle yakından ilgilendiği, tarihi devirleri yaşadılar. Fakat bu devrin tarihi seyrini resmi tarihçilerden ziyade bunların bir bakıma tamamlayıcısı olan hususi tarihçilerin farklı bakışlarıyla

¹⁷ Kütükoğlu, a.g.e, s.108

görmek devrin yeniden inşasında önemli yer tutuyor. Genel olarak kendi isimleriyle adlandırılan eserlerin yazmalarının nüshaları İstanbul kütüphanelerinde bulunmaktadır. Enveri Efendi' den III. Selim'in cülusuyla .vazifeyi devralan Vasıf, III. Selim devrinde ikinci defa Vakanüvisliğe geliyordu. İspanya' da bulunduğu zamana ait Enver ve Edip efendilerin yazdıkların, padişahın arzusu ile yeniden yazmış, III.Selim'in cülusu tarihinden itibaren olan vakayı ikinci cilde yazmıştır¹⁸.Uzun yıllar devlet hizmetinde değişik vazifeler alan Vasıf Efendi zaman zaman azledilip yeniden göreve iade edilse de Vakanüvisliği padişah nazarında kabul görmüştür. III.Selim'in Vasıf tarihi hakkında görüşlerini belirttiği hatt-ı Hümayun'ı da vardır. Sultan Selim Vasıf tarihinin güzel yazıldığını,devlet sırrı olan bilgilerin de yazılması gerektiğini, açık ibare ve riyasızca yazılmasını bu hatt'a belirtmiştir¹⁹. Ahmet Cavid'in ,”Hadika-i Vekayi” adlı eseri ve Ahmed Vasıf'ın “Mehasinü'-Asar ve Hakaikü'l-Ahbar” isimli eseri üzerinde İstanbul Üniversitesinde doktora tezi olarak çalışılmış ve yayınlanmıştır²⁰.

b. Hususi Tarihçiler ve eserleri

Daha öncede belirttiğimiz gibi III:Selim devrinde küçük büyük bir çok tarihçeyle karşılaşyoruz. Bunlar Vakanüvislerin eserleri dışında genelde ruzname şeklindeki eserler olarak kargaşa dönemlerinin aydınlatılmasında önemli kaynak olmuşlardır.

Bunların arasında Uzunçarşılı'nın neşrini yaptığı, “Kabakçı Mustafa isyanına dair yazılmış bir tarihçe”gibi yazarı meçhul ve çok kısa olan tarihçeler olduğu gibi²¹, Cabi Ömer Efendi'nin yazdığı çok ayrıntılı bilgileri ihtiva eden Sultan Selim ve II.Mahmud devrinin 1813' e kadar olan kısmını bir çok yönüyle ele alan Cabi Tarihi²² gibi çok geniş tarihçeler de vardır.

Tüfenkçibaşı Arif Efendi tarihçesi, Kabakçı isyanı, III.Selim'in tahtan indirilişi ve IV.Mustafa' saltanatının ilk günlerinden ayrıntılı şekilde bahseder²³.Yayla İmamı Risalesi adıyla tanınan Tarih-i vekayi Selimiye adlı diğer bir tarihçede Kabakçı ayaklanması, Alemdar Vakası, IV.Mustafa'nın hal'i ile II.Mahmud'un tahta geçişi

¹⁸ Ahmed Vasıf, Mehasinül-Asar ve Hakaikül-Ahbar,Haz.Mücteba İlgürel,İstanbul, 1978,s.xxix

¹⁹ Enver Ziya Karal, Selim III' ün Hattı Hümayunları, Ankara 1942

²⁰ Ahmed Vasıf, a.g.e.; Ahmed Cavid, Hadika-i Vekayi,Haz.Adnan Baycar, Ankara 1988

²¹ İ.Hakkı Uzunçarşılı,Belleten, VI-.23, 24, Ankara 1942, s, 253-261

²² Cabi Tarihi adlı eser İstanbul Üniversitesinde 1992 M.Ali Beyhan tarafından doktora tezi olarak çalışılmış,TTK tarafından yayına hazır beklemektedir.

²³ Tüfengçi-Başı Arif Efendi Tarihçesi, Haz. Fahri Ç. Derin, Belleten, 38-151, Ankara 1974, s.379-443

hadiselerini kaydetmiştir.”Topkapı’da Yayla’da Aydın kethuda camiinde imam olan bu eserin yazarının ismi tesbit edilememiştir²⁴.”

Georg Oğulukyan’ın 1806-1810 seneleri arası hadiselerini Ermenice kaydettiği kendi adıyla anılan ruznamesi gayri müslim halkın hadiselere bakışını gösteren önemli bir eserdir²⁵. Mustafa Necip tarihçesi 1803-1808 hadiselerini anlatan bu eserin 1280 yılında matbu olarak da yayınlanmıştır²⁶. „Ebubekir’in Vak’a-i Cedidesi 1768-1813 yılları arası hadiselerinden bahseden küçük bir eserdir. İstanbul’da 1332’de matbu olarak yayınlanmıştır.

Kalost Arapyan’ın “Ruşçuk ayanı Mustafa Paşanın hayatı ve kahramanlıkları”adlı eseri Ermenice den çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Alemdar Mustafa Paşa hakkında yazılan bu eser devrin şahidi olan Arapyan tarafından günü gününe yazılmış küçük bir tarihçedir²⁷.

Tarih vesikaları dergisinde neşredilen Teşrifatı Naim Efendi Tarihi 1789-1792 tarihine kadar olan olayları ihtiva eden bir tarihçedir. Derginin on üçüncü sayısından itibaren neşredilmiştir. Yine bu derginin birinci sayısında Tahsin Öz tarafından yayınlanan Selim III devrine ait iki vesika ve kısa bir tarihçe vardır²⁸. III. Selim’in Sır katibi Ahmet Efendi tarafından tutulan 1791-1802 tarihlerini ihtiva eden Ruzname devrin en önemli eserlerindendir. III.Selim çevresinde devrin siyasi olaylarına olduğu kadar sosyal hayatını da yansıtan bu eser, ilk olarak Tarih vesikaları dergisinde Tahsin Öz tarafından 13(Ağustos 1944), 14(1944),15 sayılarda bir kısmı yayınlanmıştır. Sema Arıkan tarafından tamamı hazırlanan bu eser Türk Tarih Kurumu tarafından yayınlanmıştır²⁹.

Nizam-ı Cedid’e dair lahiyalar da devri aydınlatan önemli kaynaklardandır. Bu lahiyalar Enver Ziya Karal tarafından, hazırlanmış ve Tarih vesikaları dergisinin 6 (Nisan 1942), 8 (Ağustos 1942), 11(Şubat 1943), 12(Nisan1943), yayınlanmıştır. Beşinci sayıda da Ragıp efendinin ıslahat lahiyası vardır (5,Şubat 1942).

²⁴ Yayla İmamı Risalesi, Haz.Fahri Ç.Derin, Tarih Enstitüsü Dergisi, ,sy. 3, İstanbul 1973, s.213-272

²⁵ Georg Oğulukyan Ruznamesi, Hrand D. Andreasyan, İstanbul 1972

²⁶ Mustafa Necib Tarihçesi hakkında bkz.Babinger, a.g.e., s.379

²⁷ Kalost Arapyan, Rusçuk Ayanı Mustafa Paşa’nın hayatı ve kahramanlıkları, Çev;Esat Uras, Ankara 1943

²⁸ Bkz.Tarih Vesikaları. sy.13, 1944, sy.1, 1941

²⁹ Ruzname, III.Selim’in Sırkatibi Ahmed Efendi ,Haz.Sema Arıkan, Ankara 1993

Neticetü'l-Vekayi³⁰ adlı 1221-1224 arası olayların yazıldığı tarihçenin 1222 yılı kaydı Veliefendi-zade kethüdası Sait Efendi tarafından yazılmış daha doğrusu Sait Efendinin asıl tarihçesinden alınan bu eserin yazarı ismini belirtmemiştir. 1234 tarihli bu eser Ruzname şeklinde yazılmış devrin olaylarıyla ilgili önemli bilgiler vermiştir. Kethüda Said Efendi' nin tarihçesi benzeri eserlerden tamamıyla ayrılır. Yüzyılın başından sonuna kadar bir çok olayı tek tek alır, Türk-Rus ilişkilerinden, Rusya' nın modernleşmesine, Osmanlı devletinin gerileme sebeplerinden, Avrupa'nın ahvaline kadar bir çok meseleyi ihtiva eden tarihçede yabancı kaynaklar da kullanılmıştır. Tarihçenin asıl önemli kısmını Selim III devrine dair verdiği bilgiler oluşturur.(Bu eser hakkında ayrıntılı bilgiyi Said Efendinin tarihçesi bölümünde vereceğiz). Mehmed Emin Behic Efendi'nin Sevanihü'l-Levayih'i Selim devri için malzeme olabilecek sosyal tarih ihtiva eden önemli bir eserdir³¹.

6.Netice

Osmanlı tarih yazıcılığı üzerine yazdığımız bu kısa çalışmada tarih ilmi ve Osmanlı tarihi içerisinde geçirdiği serüveni fazla ayrıntılara girmeden genel olarak vermeye çalıştık. Özellikle III. Selim devri tarihçiliği ve hususi tarihçileri üzerinde daha fazla durduk. Bu dönemin tarihçilerinden Kethüda Sait' in tarihçesini tez konusu olmasının bunun sebeplerinden olmasının yanısıra, bu dönem Vakanüvisliğindeki ıslahat çabası ve hususi tarihçelerin bullluğunun da etkisi var. Osmanlı tarih yazıcılığının doğuyla batı arasındaki etkileşim sürecinde değişen çehresi devletin bulunduğu siyasi kültürel, atmosferle doğrudan ilişkilidir.Menkibelerle, gazavatnamelerle başlayan tarihçiliğimizin Şehnamelerle devam eden serüvenini, Vakanüvisliği, batı tarzı tarihçiliği, kısaca Osmanlı tarih yazıcılığının ne olduğu sorusunun cevabını vermek gibi bir çabamız olmasa da bu çalışmayı yazarken karşılaştığımız kaynakların kıtlığı ve sathiliği bu cevabın verilmediğini ortaya koyuyor. Bir çok eksikleri olan, tarihçilerimiz ve eserleri üzerine yazılmış bir kaç kitap , Tarihçilimizin serüvenini yazarken değişmez rehberimiz oldu.

³⁰Said Efendi, Neticetü'l-Vekayi, İ.Ü.Kütüphanesi, İbnü'l-Emin Kitapları, No:2785;Yakın döneme ait Neticetü'l-Vekayi adlı Mehmed Daniş'in yazdığı başka bir eser daha var.(Bkz.Mehmed Daniş Bey ve Eserleri, Şamil Muthu, İstanbul 1994)

³¹ Bu eser Marmara Üniversitesi'nde yüksek lisan tezi olarak AliOsman Çınar tarafından hazırlanmıştır. İstanbul-1992

II. BÖLÜM

VELİEFENDİZEDE KETHÜDASI SAİD EFENDİ

1. Said efendinin Hüviyeti

Hayatı hakkında bilinen tek şey Veliefendizade'nin kahyası olduğudur³². Babinger'in bu cümlesi, mevcut kaynakların Said Efendi hakkında verdikleri bilginin yegane ifadesidir denilebilir.

Bursalı Tahir'in Osmanlı Müellifleri³³ adlı eserinde Said efendi hakkında şu bilgiler mevcuttur."Kuzatdan tarihşinas bir zat olub Selim-i Salis vekayına dair gayri matbu bir tarihçesi vardır."Bunun dışında "Neticetü'l-Vekayi" adlı Said efendiye aid başka bir tarihçe olduğunu öğreniyoruz.

Said Efendinin kadı olduğuna dair bilginin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinde bulduğumuz adı geçen eserden alındığını tesbit ettik³⁴.Bu eserin bazı bölümleri adı belirtilmeyen birisi tarafından yazılmış, sadece 1222 yılı olayları Said efendi tarafından kaydedilmiştir. Said Efendi'ye atfen yazılan bölümün başında şu kayıt bulunmaktadır;"İşbu mahalle gelinceye kadar bizim zabt ve tezkiremiz olan vukuat olub bundan sonrası vuku bulan vakay-ı culusa dair Mevali-yi kiramdan merhum (üstü çizilmiş)Rumeli kazaskeri esbak Veliyüddin Efendizade merhum Mehmed Emin efendinin daireleri Kethüdası kuzatdan Said Efendinin kaleme aldığı risale olub hakikat hal üzere olmayub..."³⁵ risalenin bittiği yerde de şu kayıt var; "İşbu Seyyid Efendinin nef'i kaziyesine kadar merhum Said efendinin zabt ve tahrirleri olan vukuat olub bundan böyle tahrir olunacak vukuat hakirin leng ü leng zabt iylediğidir."³⁶Bu eserden Said efendinin kadılığına dair elde ettiğimiz bilgi dışında başka bir şey bulamadık ilginç olan diğer bölümlerin kimin tarafından yazıldığı. Buradaki başlık normal yazıdan ayrı olarak kırmızı kalemle yazılmış.

³² Franz Babinger, *Die Geschichtsschreiber Der Osmanen und ihre Werke*, Leipzig 1927, s.338;bkz. *Osmanlı Tarih yazarları ve eserleri* , çev;Coşkun Üçok, 2.baskı Ankara 1992, s.368

³³ Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı müellifleri*, İstanbul 1342, III-132

³⁴ *Neticetü'l-vekayi*,

³⁵ a.g.e.,varak14

³⁶ a.g.e.,varak22

Said Efendinin Kuzat' tan, tarih şinas bir zat olduğu bilgisi hayatı hakkındaki araştırmamızı şeriyye sicillerine yöneltti. Hayatına dair hiç bir bilginin olmaması sebebiyle ne zaman Kadı olduğunu tesbit etmenin zorluğunun, yanı sıra Kadı olduğuna dair bilginin kaynağının meçhul olması, bu bilginin doğruluğunu teyid edebilecek malzemeyi bulmamızı zorlaştırıyor. Veliefendi-zade'nin Kethüdası olmasından dolayı , İstanbul Müftülüğü Şeriyye sicilleri arşivinde Veliefendi-zade'nin Kazaskerliği dönemi Ruznamçelerinde³⁷ Said efendiye dair bir ipucu tespit edemedik.

Said Efendi tarihçesini me haz olarak kullanan ve bu tarihten bahseden eserlerin hiçbirisinde Said Efendi'nin hayatına dair bir bilgi yoktur. M.Halil Yinanç, Said efendi hakkında "Kethüdazade tabirini kullanmış ve Fransızca bildiğini iddia etmiştir³⁸. Herhalde Fransızca bildiğini yabancı kaynakları kullanmış olmasından çıkarmıştır. Said Efendi adının geçtiği ilk eser Neticetü'l-Vekayi'dir.(1234 tarihli yazma).Daha sonra Hammer tarafından Said efendi tarihçesi me haz olarak kullanılmış ve övgüyle bahsedilmiştir³⁹.Metnini hazırladığımız Viyana nüshası Hammer'in kullandığı ve diğer Almanca kaynakların bahsettiği nüsha olması gerekir.⁴⁰Tarih-i Cevdet' de Kethüda Said Efendi diye maruf bir zat olarak bahsedilir⁴¹. Uzunçarşılı'nın Osmanlı tarihinde bir konuyu teyit etmek için Said Efendi'nin tarihçesinden bahsetmesine rağmen dipnotda ve kaynaklar kısmında eser hakkında bilgi vermemiştir⁴².Bunun gibi bir kaç eserde daha Said efendinin adı geçse de hayatına dair bilgi yoktur.

Meçhul Said hakkında Veliefendizade Kethüdası olmanın dışında kesin bir hüviyet tespit edememiş olsak da,"bu gibi hallerde bilginin fethine talib olanların bu yoldaki mağlubiyetlerin mesuliyetini kabul edip arayamadık bulamadık, rastlıyamadık göremedik diyebilmeleri bir başka fetih ve daha doğru davranış mıdır?⁴³"gibi bir sorunun muhatabı olmamak için yaptığımız araştırmalar neticesinde, meçhul Said'in meçhuliyetini bir nebze giderecek iddialarımız olduğunu söyleyebiliriz.

³⁷ İstanbul Müftülüğü şeriyye sicilleri arşivi,161,173,176 numaralı Kazasker Ruznamçeleri

³⁸ M.Halil Yinanç,a.g.m.,574

³⁹ J.Von Hammer,Geschichte Des Osmanischen Reiches,Pest 1833,Neunter Band,234

⁴⁰ Bu konu Said Efendi tarihçesi bölümünde açıklanmıştır.

⁴¹ Tarih-i Cevdet,(tertib-i Cedit), Ahmed Cevdet, İstanbul 1302

⁴² İ.Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi,IV-I.ks, Ankara 1956, s.484

⁴³ Ali Birinci, Matbuat Aleminde bir kaç adım, İstanbul 1992, s.10

İddialarımızı, şüphe içinde bırakan Neticetü'l-vekayi adlı eser farklı bilgi verse de olsa da buradaki bilginin doğrulunun kaynağı da belli değildir. Tarihçi için asıl olan belgelenebilir bilgidir. Bunun dışındaki bilgiyi imkanların ve malzemelerin kifayetsizliğinde mutlak olarak doğrulamak mümkün olmadı. Bu durumda ipucu mahiyetindeki bilgilerle bizim iddialarımızı birleştirebiliriz.

2.Tarihçeden Hüviyetine Dair Çıkanlar

Meçhul Said' in eserinde de bir bilinmezlik söz konusu. Aynı türden eserlere göre farklılık arz eden bu eser büyük Osmanlı tarihi yazar Hammer'i heyecanlandırmış olmasına rağmen III.Selim devrini çalışan eski ve yeni tarihçilerin pek ilgisini çekmemiş. Neticetü'l-vekayi adlı diğer eserin Said Efendi den bahseden yazarı kendi ismini vermemiş. Devrin başka Said' leri üzerinde incelememiz neticesinde; meçhul Said hakkındaki sınırlı bilgimiz ve eseri üzerine düşündüklerimizden tahmin ettiğimiz hüviyetinin, meşhur bir Said ile ortak yönlerini tespit ettik. Hayali veya Müsahip Said⁴⁴ adıyla tanınmış bu Said'in bir dönem Veliefendizade Mehmed Emin Efendinin müzahabliğini yapmış olması bizim için önemli bir bilgi oldu.⁴⁵

3.Velifendizade Mehmed Emin ve Müsahib Said Efendi

a. Velifendizade Mehmed Emin

Mehmed Emin Efendi Şeyhü'l-islam Veliyüddin efendinin oğludur. Anadolu ve Rumeli Kazaskerliklerinde bulunmuş 1220(1805)tarihinde ölmüştür. Deli efendi lakabıyla tanınır zevk ve sefaya düşkün servet sahibi bir zattır. Latifeleri bir kitap olur⁴⁶.

Said Efendi tarihçesinin önemli bir kısmı Mehmed Emin efendinin ölümünden sonraki olayları ihtiva ediyor. Said efendinin bu dönemle ilgili verdiği ayrıntılı bilgiler onun bürokrasiden uzak olmadığını gösteriyor. Mehmed Emin' in şahsiyeti hakkındaki bilgiler Kethüdası gibi kendisine birinci dereceden yakın birisinin şahsiyetinin de benzer özellikleri olması ihtimali yine karşımıza Müsahib Said'i çıkarıyor.Tarihçenin içinde Osmanlı devletinin yükselişi ve gerilemesine dair bölümleri, Rusyanın modernleşmesinin değerlendirilmesi sade bilgiden ziyade zihinsel bir çabanın ürünüdür.

⁴⁴ Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmani, cilt 3, İstanbul 1311, s.45

⁴⁵ İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Hoş Sada, İstanbul 1958, s.256

⁴⁶ Mehmed Süreyya, Sicil-i Osmani, 1.cilt, Matbay-ı amire 1313, s.417

Bu değerlendirmeler Said efendinin düşünceleri olmasa bile bulunduğu meclislerden öğrendikleri olabilir. Bu durumda da karşımıza Müsahib Said çıkıyor.

b. Müsahib Said

Enderun-ı hümayundan yetişen Said efendi zekası keskin görüşleri ve ince tasvir ve zarif tarifleriyle şöhret sahibi olmuştur⁴⁷. Ata tarihinde Müsahib Said için şunlar yazılıdır. "Müsahib Said Efendi yalnız neyzen ve giriftzen olmayub evasıt-ı asrı Selimhaniden berü mecalis-i zürafada bulunmuş ve hususiyle kibar-ı meşayih ve ulemadan Beşikdaş Mevlevihanesi şeyhi el-hac Yusuf Dede Efendi Abdulkadir Dede Efendi ve Mahmud Dede Efendi ve Yenikapu şeyhi Abdalbaki Dede Efendi ve Kasım Paşa Mevlevihanesi Şeyhi Şemseddin Dede Efendi ve Kerestecizade Nuri Dede Efendi ve meşhur Veliefendizade Emin molla ve Şemseddin Molla ve Devlet Kethüdası İbrahim Nesimi Efendi ve Sır katibi Ahmed Faiz efendi ve Halil Paşazade Mabeynci Ahmed Muhtar Beyefendi ve Reisü'l etba Behcet efendi ve Nakibü'l eşraf Sadık Molla Efendi ve eimme-i kiramdan Tatar Hafız Ahmed Kamil Efendi ve Keçecizade İzzet Molla Efendi ve Şehremini Hayrullah Efendi ve meşhur Halet Efendi ve urefay-ı meşhureden Numan Amuca ve Hatif Efendi gibi zürefanın encümen-i ülfetlerinde bulunmuş..."

Dikkat edilirse Said Efendi devrin bütün meşhurları ile bir arada olmuş onların ilmi, edebi siyasi sohbetlerinden istifade etmiştir⁴⁸. Said Efendinin özellikleri saymakla bitmiyor. Karagöz oynatmaktan, sulu boya resim yapmağa, neyzenlikden besteciliğe kadar marifetlerle dolu Said Efendinin nükdeleride meşhurdur. III. Selim'in hal'i ile saraydan uzaklaşan Said Efendi II. Mahmud zamanında tekrar saraya alınmıştı. II. Mahmud devrine kadar ortalıkda gözükmeyen Said efendi kargaşada ölmemiş olmasını II.Mahmud'a bir nükle ile açıklamıştır⁴⁹. Yine Ata tarihinde Said efendinin çok fazla okuyup yazmağa muvafak olamamış olsa da okumayı bilir ve yazdığı okunur marif sahibi olduğu, zekası ve münazarattaki ustalığı bir kere gördüğünü unutmayacak kadar hafızasının güçlü olduğu yazılıdır⁵⁰.

⁴⁷ Ahmed Hamdi Tanyeli, "Müsahib Said efendi", Tarih aynası, sy.2, Aralık 1951, s.12-13

⁴⁸ Mehmed ata, Tarihi Ata, cild-i salis, s.193-194

⁴⁹ tarih aynası, a.g.m,

Said Efendi nükdeleri için bkz., Şemseddin Kutlu, İstanbul'un ünlüleri, İstanbul 1978, s.114-120

⁵⁰ Ata, a.g.e, s.196

4. Netice

Said Efendi her ne sebepten ise eserinde kendisi hakkında hiç bilgi vermemiş, çalışmamızın bitmesine yakın zamanda bulduğumuz müellif hattı dahil, eserin tesbit ettiğimiz nüshalarında da Said Efendi hakkında bilgiye rastlayamadık. Bunun üzerine Said Efendi hakkında cüzi bilgilerimiz ve tarihçesinden yola çıkarak bunu yazan kişinin sıradan bir insan olmadığını, tarihe ait yorumları, nükdedan ifadeleri ve olaylarla ilgili ayrıntılı bilgilerinden anlıyoruz .Meçhul bir şahsiyetin eserlerinden tahmin edebildiğimiz portresi ve meşhur bir şahsiyetin hakkındaki bilgilerden çıkan portresinin birbirine bu derece yakın olması aksi bulunmadığı sürece meçhul Said' in meşhur Müsahib Said olması ihtimalini yüksek tutuyor. Netice olarak bunu söyleyebiliriz.

III. BÖLÜM

KETHÜDA SAİD EFENDİ'NİN TARİHÇESİ

1. Tarihçenin İsmi, Yazarı ve Yazılış Tarihi

Kethüda Said Efendi tarafından yazılan, yazarın isminden ve vazifesinden dolayı “Veliefendizade Kethüdası Said Efendi Tarihçesi” adı verilen eserin tespit edebildiğimiz nüshalarında eserin ismine ve ne maksatla yazıldığına dair bir bilgi mevcut değildir. Müellif nüshasında beyitler halinde yazdığı, tarihçeye dair şu cümleler dikkati çeker; ”Perişan-ı nüshayı eyyam gelmez rabita tedbir - Kabul iylermi evrak-ı köhne hükmünle şiraze - Bu tarihçeden maksud erbabı danîşe haberdir...” Tek nüsha olarak bilinen metnini hazırlamış olduğumuz Viyana nüshası'nın üzerinde “Veliefendizade Kethüdası Said Efendi nam kimesnenin bila memuriyye kaleme aldığı tarihçesidir” ibaresi bulunmaktadır. Babinger'in bilinen tek nüsha olarak gösterdiği Viyana Milli Kütüphanesindeki bu yazmanın dışında, üç nüshanın varlığını tespit ettik. Kütüphane kayıtlarında ise üç nüsha içinde değişik isimle karşılaşıyoruz. Bu durumda dört nüsha ve isimlerini şöyle sıralayabiliriz

1. a-Nüshası;

Said Efendi Tarihçesi, Viyana Milli Kütüphanesi, Nu:1123

2. b-Nüshası;

Tarih-i Osman ,Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi,Nu:121,

bu numarada bulunan dört adet yazma bir cilt halinde toplanmış ve bu isim verilmiş. Birinci sırada Said Efendi tarihi bulunuyor.

3.c-Nüshası;

Tarih-i Vak'a-i Selimiye, İstanbul Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi kitapları, Nu;3367

4.d-Nüshası;

Türk-Rus Münasebetleri ve Savaşları Tarihi (1097-1234 yılları arası) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi .2143

Yukarıda verdiğimiz bilgilerden anlaşılın, fişleri hazırlayan kütüphaneciler üzerinde kitabın ismi yazmayınca kendileri muhteva ile ilgili isimler yakıştırmış. Tarih kurumu nüshası dışındaki nüshalarda yazar bellidir. a ve d nüshalarının kapağında yazar ismi verilmiştir. Said Efendi'nin bu eseri ne zaman ve ne maksatla yazdığını bilemiyoruz. Fakat Kabakçı isyanı ve sonraki gelişmelerle ilgili bilgileri ruzname uslubunda anlatması bu dönemin olaylarını bizzat yaşamış olduğunu gösteriyor. a nüshasında istinsah tarihi 1245(1830) olarak yazılmış. d nüshasında sene 34 notu bulunuyor. Diğer nüshalarda istinsah tarihi de belli değil. Neticetü'l vekayi adlı eserin 1222 olaylarını anlatan bölümünün, a nüshasının bu tarihli bölümüyle nadir kelime farklılıkları dışında aynı olması 1234 tarihinde Said efendi tarihçesinin varlığını gösteriyor⁵¹.

2.Said Efendi Tarihi' nin nüshaları

a) a.Nüshası;

Viyana Milli Kütüphanesinde 1123 numarada bulunan bu nüsha metnini hazırladığımız nüshadır. Babinger⁵² bu nüshanın bilinen tek nüsha olduğunu belirtiyor. Flügel katoloğunda⁵³, bu nüshanın muhtevası ve özellikleri hakkında bilgi veriliyor. En ayrıntılı bilgiyi Hammer'de buluyoruz. Hammer bu nüshayı kullanmış olmalı. Eserin genel bir değerlendirmesini yaptıktan sonra, konularına göre bölümleri doksan dört başlık altında toplamıştır⁵⁴.Yüz yirmi dokuz varakdan oluşan eserin birinci ve ikinci sayfaları güzel kalın çerçeveli daha sonraki sayfalar ince çerçeve içerisine yazılmış. Mevcut nüshalar içerisinde en güzel yazılmış olan a nüshasının sonu ” Muhammedü'z-zihni ibn Mustafa min-telamiz İbrahim Nazif sene 1245”(1829) notuyla bitiyor.Kapak kısmının ilk sayfasında “Sultan Selim Tarihi Asım Efendi vakanüvis” ibaresi bulunuyor. Ondan sonraki sayfada “Veliefendi-zade Kethüdası Said Efendi nam kimesnenin bilâ memuriye kaleme aldığı tarihçesidir” ibaresi var.

b) b. Nüshası;

⁵¹ a-nüshasında 1222 senesi olayları , 85b
Neticetü'l vekayi 1222senesi olayları , 14a

⁵² Babinger, a.g.e., s.338

⁵³ Gustav Flügel, Die Arabischen,Persischen Und Türkischen Handschriften Der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek Zu Wien, Zweiter Band, Wien 1865, s.303

⁵⁴ Hammer.a.g.e., s.234-235

Türk Tarih kurumu yazmaları arasında numara;121de dört yazmanın bir arada olduğu Tarih-i Osman adı verilmiş bir cilt içerisinde birinci sırada bulunuyor. Cildin iç kısmında Faik Reşit Unat' dan Türk Tarih Kurumu için alındığına dair bir not bulunuyor. Unat'ın dönemle ilgili çalışmaları olmasına rağmen eserlerinde Said Efendi tarihçesini kullanmadığı anlaşılıyor. İsmi konusunda bir not düşmüş olmaması da pek bilinmeyen bu eserin tespitinin zorluğundan olduğu söylenilebilir. İkinci not Ali Birinci tarafından Kethüda Said Efendi tarihçesi diyerek kurşun kalemle 1996 yılında yazılmış. Bu eserin Ali birinci tarafından tespit edildiği ve kullanıldığı anlaşılıyor. Diğer nüshalar ile kıyaslandığında d nüshasından sonra en bozuk yazılmış olan nüshanın bu olduğunu görüyoruz. Yüz kırk altı varakdan oluşmuş.

c) c. Nüshası;

Beyazıd Kütüphanesinde Veliyüddin efendi kitapları arasında 3367 numarada “Tarih- i Vekayi Selimiye” adı altında bulunuyor. İlk sayfalar tezhibiyle a nüshasını andırıyor Başlangıçta güzel gibi görünen yazı sayfalar ilerledikçe bozuluyor. Yüz kırk yedi varak halinde rika ile yazılmış. Bu nüshada da eser ve yazarı hakkında malumata rastlanmıyor.

d) d.Nüshası;

Süleymaniye Kütüphanesinde Esad efendi kitapları arasında bulunan bu tarihçenin adının Türk-Rus münasebetleri ve savaşları tarihi (1097-1234 Yılları arası) olduğunu görüyoruz. Kapak sayfasında “ Tarih-i sefer-i Rusya bihatt-ı müellif Said Efendi” ibaresi bulunuyor. Eser çok bozuk yazılı, müsvetteyi andırır bir görünüm içerisinde, bu nüsha düzen diğer nüshalardan farklılık arz ediyor.Üzerindeki ibareye göre yazar hattı bu nüsha olması gerekiyor. Muahedeleri içine alan kısım diğerlerindeki son bölümün arkasından sonra geliyor

3. Muhtevası

Tarihçede, bu tür eserlerde bulunan besmele önsöz gibi giriş kısmı bulunmuyor. ”Sugur-ı islamiye ile deryar-ı Moskov miyanında olan müba’adet-i devlet-i Osmaniye la zalet fi-himayeti’r-rahmaniye ile badi-i terk-i husumet olub dört yüz seneden berü kabile-i Tatar..” diye başlayarak devam eden eser ilk bakışta Rusya ile ilgili gibi görünüyor. İlk sayfalar Rusya ve modernleşmesinden bahsediyor. Daha sonraki

bölümleri Avrupa ahvali, Türk-Rus savaşları, Nizam-ı cedit, ve Kabakçı isyanıyla gelişen olayları konu alıyor.

- 18.yy boyunca Türk-Rus savaşları,
- Rusya'ın yaptığı yeniliklerin değerlendirilmesi
- ,Osmanlı devletinin gerileme ve ilerlemesinin sebepleri
- Avrupa'nın durumu
- Avrupa devletlerle yapılan anlaşmalar
- Nizam-ı Cedit adlı ıslahat hareketinin uygulamaya konuluşu, bununla birlikte asker ocakları ve donanmada yapılan yeniliklerin ayrıntılı bilgisi
- Kabakçı isyanı ile başlayan kargaşa ve Alemdar'ın ortaya çıkışı

Kronolojik vaka anlatımlarının dışında zaman olarak geniş bir devri alan, yabancı kaynaklardan da faydalanarak devletin yükselme ve çöküş sebeplerini yorumlayan Said Efendi benzeri tarihçelerde olmayan bu özellikleriyle Hususi tarihçiler arasında önemli bir yer tutuyor. Yabancı kaynakları kullanmış olması onun yabancı dil bildiği sonucunu doğurmazken M.Halil Yinanç⁵⁵ Fransızca bildiğini kaynak belirtmeden yazıyor. Fransızca kaynaklarından Monte Kukule , Cevdet Paşa'nın ifadesine göre daha önceden Türkçe'ye çevrilmiş⁵⁶. Said Efendi büyük ihtimalle bu çeviriden faydalanmış olmalı. Kabakçı isyanı ve sonuçlarının anlatımına geldiğinde Ruzname uslubuyla kaleme aldığı yazılarıyla devrin diğer tarihçelerine benzer bir anlatım gösteriyor.

4. Kaynakları

Said efendi kullandığı kaynaklardan sadece Monte Kukule ve Comte Segur dan bahsediyor. Segur (1753-1830) Fransız diplomat ve yazarlarındandır. Tarih üzerine eserleri vardır. Monte Kukule (1609-1680) askerlik üzerine yazdığı eserleri vardır. Said Eferdi, Nemçe generali Monte kukule nin fenn-i harbe dair yazdığı Türk askerleri hakkında bilgi veren eseri kaynak olarak almıştır⁵⁷, Bunun dışında kaynaklara dair bir bahis yok. Tahminlerimiz kendinden önceki devirlere ait hadiselerin bir çoğunda

⁵⁵Yinanç, a.g.m., s.574

⁵⁶ Ahmed Cevdet, a.g.e., s.5

⁵⁷ Grand Larousse Encycupedigue, Paris 1964(Ansiklopedinin adı geçen şahıslarla ilgili maddelerinde bilgi var.)

özellikle, Rusya'nın modernleşmesinde, Osmanlının yükselme ve gerilemesinde yaptığı değerlendirmeler, kendi değerlendirmelerdir. Avrupa ahvalini anlatan kısımları da adı geçen yabancı kaynakları kullanmış olmasıyla açıklanabilir. Hammer, bu eseri Nuri'nin benzeri olarak görür⁵⁸. Devrin Vakanüvislerinden faydalanmış olması gerekir. Özellikle Nizam-ı Cedid'e dair bölümlerinde Nuri'den istifade etmiş olabilir. Kabakçı ve sonrası gelişmelerde ise gördükleri ve duyduklarını malzeme olarak kullanmıştır. Anlaşma metinlerini de kaynakları arasında saya biliriz. Hatt-ı Hümayunlardan ilgili olanları da kullanmıştır.

5. Said Efendi Tarihçesini kaynak olarak kullananlar

a) Asım Tarihi

Schlechta-Wssehrd' in Osmanlı tarih yazarları üzerine yazdığı eserde, Mütercim Asım'ın tarihine bu tarihçenin büyük bölümünü aynen alınmıştır. yazılıdır⁵⁹. Cevdet tarihinde de aynı bilgi verilmektedir. Fakat bu Asım Efendi'den sonra yapılmıştır. Kütükoğlu matbu birinci cilde aynen alındığını yazıyor⁶⁰. Eklenme işleminin ne zaman yapıldığı bilinmese de basılmadan evvel bu işlemin yapıldığı anlaşılıyor.

b) Jozef von Hammer

Hammer bu eseri kaynak olarak kullandığı gibi övgüyle bahsetmiştir. Said Efendinin küçük fakat kıymetli eseri III. Selim devri tarih eserleri arasında özellikle Kabakçı isyanı Selim'in indirilişi, Mustafa'nın tahta çıkışına dair en önemli eser olarak görülmektedir.⁶¹

c) Ahmed Cevdet Paşa

Cevdet Paşa me hazlar kısmında Said Efendi tarihçesinden bahsetmektedir. Tarihçe hakkında bir değerlendirme yapmamış, sadece "vakay-ı Selime dair kaleme almış olduğu tarihçedir giriş kısmında Petro zamanını almıştır.notunu yazmıştır"⁶².

d) İ.Hakkı Uzunçarşılı

Uzunçarşılı, anlattığı bir olayla ilgili Said Efendi tarihçesinin de kendisini teyit ettiğini yazmıştır. Fakat eserin künyesi hakkında bir bilgi vermemiştir⁶³.

e) Ali Birinci

⁵⁸ Hammer, a.g.e., s.234

⁵⁹ Die Osmanischen Geschtschreiber der neuren Zeit,O

⁶⁰ Kütükoğlu, a.g.e., s.199, bu konuda 126. Sayfada da bilgi vardır.

⁶¹ Asım Tarihi, İstanbul 1284(Asım tarihi'nin basımıyla ilgili bkz. Ali Birinci, a.g.e.,s.9)

Hammer, s.234

⁶² Ahmed Cevdet, a.g.e., s.9

⁶³ Uzunçarşılı, a.g.e., s.484

Birinci, Türk yurdu dergisinde çıkan “Birgivi Risalesi” ile ilgili bir makalesinde bu tarihçeyi kullanmıştır⁶⁴. Daha önce de belirttiğimiz gibi Tarih Kurumunda bulunan b nüshasını tespit eden Ali Birinci’ dir. Makalesinde verdiği dipnotta “Veliefendizade ‘nin kahyası Said Efendi Tarihi olduğunu tahmin ettiğimiz gayri matbu tarihçe olarak “yazıyor. Ali Birinci’ nin İsmail Aka için hazırlanan henüz yayınlanmayan, İsmail Aka Armağanı” adlı eser için hazırladığı “Koca Sekbanbaşı Risalesinin Müellifi Tokatlı Mustafa Ağa(1131-1219)” adlı makalesinde, bu tarihçeden istifade ettiğini görüyoruz⁶⁵.

f) Diğerleri

Tespit edebildiğimiz kadarıyla isminin dışında eserini kaynak olarak kullanan yerli ve yabancı kaynak yoktur. Hammer’ in eser hakkındaki değerlendirmesinde Jucherot ve Andreossy adlı diplomatların raporlarında bu eseri kullandıkları yazılıdır⁶⁶. Önceki bölümlerde eserin isminden bahseden kaynakları vermiştik

6. Netice

Yukarıda verdiğimiz bilgilerle Said Efendi tarihçesinin yakınçağ tarihi ve tarihçiliği açısından ne ifade ettiğini anlatmaya çalıştık. Bu tarihçe gibi bir çok eser ve sahis hakkında çalışmaların yetersiz olduğunu söylemek yeni bir şey olmayacaktır. Zengin bir tarihin bol miktardaki malzemesini kullanarak inşa edebilmenin zorluğu, genel müracaat eserlerinin azlığı ve bunların verdiği bilgilerin üzerine yenilerinin yazılamaması ve bu tarihçe gibi bir çok eserin henüz tanınmamış olmasından dolayı artmaktadır. Said Efendi tarihçesinin Hammer tarafından bu derece övülmesine rağmen kaynak olarak kullanılmamış olması müellifi gibi eserinde meçhul olmasına sebep olmuştur. Yabancı ve yerli kaynakları kullanarak tarih yazan Said Efendi Rusya’ nın modernleşmesine dair değerlendirmeleri, Osmanlı devletinin yükselme ve çöküşü ile ilgili değerlendirmeleriyle hadiselerin sebep ve neticelerini dikkate alan metoduyla tarihçilikte ustalığını göstermiştir. Babinger’ in de belirttiği gibi binzer eserlerden farklı olan bu tarihçe onsekizinci yüzyılın manzarasını Rusya ve Avrupa ile ilişkiler çerçevesinde çizmiştir.

⁶⁴ Ali Birinci, *Birgivi Risalesi: İlk Dini Kitap Niçin ve Nasıl Basıldı*, Türk Yurdu, sy. 112, Aralık 1996

⁶⁵ Birinci’ nin bu yazısı elimizdedir,

⁶⁶ Hammer, a. g. e., 234

IV. BÖLÜM

Metnin Hazırlanmasında Takip Edilen Yol

Bir tek nüshasının varlığı bilindiği için, bilinen nüshanın mikro filmini alarak hazırladığımız sırada diğer nüshaların varlığını tesbit ettik. Aralarında en güzel yazılmış olan nüsha bu nüsha olduğundan bu nüsha üzerinde çalışmamıza devam ettik. Okunmayan veya yanlış yazılan yerlerde Tarih Kurumunda bulunan nüsha(b nüshası) ile karşılaştırıp eksik kısımları tamamladık. Kelimelerdeki yanlışları düzeltirken, kelimenin b nüshasındaki şeklini parantez içinde (b-.....) şeklinde gösterdik. Yanlış yazılan kelimeleri yazıldığı şekliyle verip olması gerekeni parantez içinde gösterdik. Okunamayan yerleri boş bırakarak “.....” noktalarla belli ettik. Varak numaralarını parantez içinde verdik. Eserin içerisinde başlık yoktu. Fakat, konuların bittiği yerde boşluklar vardı, bunlar aynen muhafaza edildi. Metnin incelenmesinde kullandığımız kaynakları Bibliyografya kısmında belirttik. Eseri dipnotlara bağmamak için inceleme kısmını mümkün olduğu kadar kısa ve az kaynakla ifade etmeye çalıştık. Hicri takvimleri miladiye çevirip metin içerisinde gösterdik.

V. BÖLÜM

METİN

(1b)Sügür-ı İslâmiye ile deryâr-ı Moskov miyânında olan müba'adet-i Devlet-i Osmâniye lâ-zalet fi-himâyeti'r-rahmâniyye ile bâdî-i terk-i husûmet olub dörtyüz seneden berü kabîle-i Tatar itâle-i ikdâm-ı çapulla şerzele-i merkûmeyi canlarından bîzâr idüb mukâvemetten dahî 'aciz ve havf-i kavm-i Tatar ızhâr-ı mel'ânetlerine haciz olmuş iken giderek Tatara hazeriyet gâlib ve ten-perverliğe i'tiyâd-ı kuvve-i sâilelerin sâlib olduğundan Moskovlu bî-pâkâne ilkâ-yı Tatar'a ika'-ı zarar ve himâye-i Tatar Devlet-i 'Aliyye'yi aralık aralık sevk-i leşkere muztarr iderek gah i'la-yı livâ-yı mukâfehe ve gah hüsâm-ı hussâmi galib-âne nihâde-benâm-ı müsâlaha itmekde olub ancak Moskov'un müdebbirât-ı umûr-ı devleti nâdân ve câhil ve efrâd ve ehâd-ı kaba ve kâhil bir tâife-i menkûbe ve etrâfında olan düvelin taht-ı yedd-i kahrında bir fırka-i mağlûbe iken Avrupa devletleri tahsîl-i sanâyi' ve fûnûnla terfeyâb-ı asâyîş ve sefâyin ve merâkib ve ecnâd ve ketâyibini idmân-pezîr-i âzmâyîş iderek tevsi'-i dâire-i ticâret ve bu takrîble terfi'-i râyât-ı kudret iylemekte iken kabâil-i Rus Çar nâmına olan kralları Moska Şehri'nde ikâmet ve ihtilas-ı daimi üzere olan memleketlerinde hükûmet ider bir kavm-i batâlet-i me'nûs olmağla sanayi'-i (2a) muhtelifeyi ta'lîm ve düvel-i sâire gibi Devletini tanzîm fikri ile etrafından üstadlar celbine himmet ve müte'addîd karhâneler binâsı ve ta'lîm-i ulûm-ı lâzime için âkâdemyâ ta'bir olunur medreseler inşâsı gibi bâdî-i tevsi'-i memleket olur hâletlere sarf-ı hezâyin-i gayret idüb bahr-i hürz(Hazar) ile Karadeniz'de donanmalar tertîbine tersâne-pîrâ-yı niyyet ve tercüme-i ketb-i evâil ve İngiliz ve France vesâir düvele irsâl-i rûsl ü resâil hususlarında Rusya Kırallarından ihrâz-ı rütbe-i evveliyyet olan Aleksî¹ matmûre-i memât fûtâde ve büyük oğlu Todor² makâmına istâde ve babası yerine pâ-nihâde olub lakin mesfûr Todor nâbehreyâb-ı akl ve şu'ûr ve küçük oğlu Petro Sağris³ takrîbi ile müdâhele-i amûden mehcûr ve altı sene bu vechle hitâm-pezîr-i mürûr olub bindoksanüç tarih-i hicreyesinde(1682) mezbûr Todor nûş zehrâbe-i merg ve makâm-ı hükümetide sâlah olan karındaşı Petro'ya terk idüb ol dahî sinn-i bülüğa dek tahsilü'ssene ve maârifeye vezerş ve tekâmîl-i levâzım-ı hükûmrâniyye sa'i ve guşîş idüb Devletini müceddeden tanzîm ve tensîk ve milletinin etvâr ve âdâbını sâir Avrupa halkına tatbikle muamele-i

¹ Çar Feodor Alekseyeviç;(1645-1676), İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV-II, Ankara 1983, s.188; Bkz.AkdesNimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara 1993, s.219

² Feodor Alekseyeviç(1676-1682) on dört yaşında tahta geçti.Altı yıl durduktan sonra öldü.Bu arada bahsi geçen V.İvan olması gerekir.Aklı dengesi bozuktu.Petro ile birlikte tahta geçti.Kurat, a.g.e., 247;Uzunçarşılı, a.g.e., s.188

³ Büyük Petro(1682-1725) Rus çarlarının en meşhurdur.Prut savaşında Osmanlılara yenilmiş olmasına rağmen kısa sürede toparlanmış 1721'de imparatorluk ilan etmiştir.Kurat,a.g.e., 251;Ahmet Refik, *Baltacı Mehmet Paşa ve Büyük Petro*, İstanbul 1327;Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*, İstanbul 1947.İlk bölümü Petro'nun faaliyetlerinden bahseder.

ticâreti bilelim saire ile tervîc ve kavâid-i fenn-i harb üzere mu'allim-i asker tertibi ile nîrân-ı iktidâr ve galebe i'kâd ve tercih-i hâliyâsı muharrik madde-i sevdâsı olmağla evvelemirde tıfl-âne ufak ufak tekneler inşâ ve derûn-ı bahîrân enhârda merâsim-i ta'allim icra' ve giderek tavâif-i ecnebiyeden elli nefer intihâbıyla Avrupa nizâmı urus (b- üzere) ezmâyiş ceng ü harâbe ibtidâ idüb milletine gayret-i müceb ve istihkâm nizâmı (2b) müstevcib olmak mülâhazasıyla tertîb itdiği neferâtun mertebesinin ednâ rütbesini kabul ve ol rütbeye mahsûs vazife ile tereffü ve kıyâfetlerine duhûl idüb hâkim iken âhâd asker gibi ser-gerde-i leşkerin mahkûmu ve umûr-ı cedîdenin sûretleri olması için hükkâm-ı zü'l-iktidâr bu ma'küle hilelere i'tibâr iyledikleri bîdâr olub ez-cümle vaz'ul asl kavânîn-i Osmâniyân-Cennetmekan Sultan İskender-tüvân kavânîn-i dûdmân-ı Bektâşiyye'yi tensîk ve halkı zümre-i merkûme iltihâka teşvîk için birinci bölükten yedi akçe ulûfe nefsi-i hümâyunlarına tahsîs ve bu vechle binâ-i irâdelerin teşeyyüd ve tersîs idüb ile-l-ân mülûk-ı müstahsen sülûk-ı Osmâniyân "Rahimallahu eslâfêhum ve eyyede bi-nasrîhî ahlâfêhum" hazerâtı her mevâcibde birinci bölük kışlası serdengeçti kıyafetiyle teşrîf-i fermâ adde-i merkûmeye ri'âyete zümre-i mezkûreyi taltif buyurdıkları ma'lûmu olub lakin devletinde ita'atden görülen pec müteşettitü'n-nizâm İstirelic nâm-askeri taht-ı zâbitaya girmeyeceği bedîdâr ve bunların vücûduyla işe yarar asker tedârîki kâbil olmayacağı zâhir ve âşikâr olmağla tertîb-i cünûd ma'hûde teşhîr-i sâid-i himmet ve İstirelic ocağına incir dikmeğe i'mâl-i maâvil niyyet ile cünûd-ı mertebe murâdını meydan-ı husûlde cilve-ger ve dârü'ttalim irâdesinde sebak-âmuz idüb ancak tevsî-i dâire-i memlekete menut teksîr-i sevâd-ı cem'iyet idiği rû-nümâ ve ahass imâli olan donanma ve ticâret madde-i sevâhil-i bahriyye temlîkine mevkûf olduğu hüveydâ olub ekser memâlik arâzi-i kâfire olduğundan asker otarmak mümkün olmayacağına mütefattın (3a) ve sevâhil-i bahriyyeden bu'dî takrîbî ile emr-i ticârete nizâm viremeyeceği mütea'yyin olmağla evvelâ hicvârı (b-hemcivarı)olan İsvec memâlikine itâle-i yed-i istilâ ve bu vecihle Bahr-i Baltıkta ittihâz-ı mersâ ve sanible (b-saniyen) Leh memleketi kesîrû'l-cedvâ bir gişver ve seb'a iltimâ ve harekle çişne çer-âgâh olmağa nirâ idiği(b-iylediği)inde hüveydâ olmağla cerîde temlîke-i emlâ kasdıyla ol katrı dahî bir takrîb ihtilâs iksâ-yı îmâl kral Komnasyas olduğundan dîde-i düz-vakt-i fırsat ve müterakkîye zuhûr ve münâsibet iken bin yüz sekiz(1696) tarihinde Leh Kralı akdam Emkışam pâymâlı oldukda¹ Lehlü'nün bir fırkası France

¹ Jan Sobyieski, 1674-1696, Leh orduları başkumandanı iken kral seçildi. Lehistan kralı Mihâl çocuk bırakmadan ölmüş onun yerini almıştır.1683 Viyana muhasarasında Sobyieskinin kumandasındaki müttefikler Osmanlı ordusunu yenilgiye uğratmışlardır.Sobyieski 1696 tarihinde öldü. Uzunçarşılı, a.g.e, III-II, s.185-187

begzâdelerinden birini intihâb ve âhiri mâ-kıssasına hersekî olan Ağustus-ı evveli¹ istishâb itmekle beyinlerinde merfû bulunan mübâyenet Moskovlu'ya vesile-i icrâ-yı melânet olmağla Leh toprağına askerini idhâl ve bu dâne fesad iktinâs-ı sayd-ı ameline şebeke-i ihtiyâl idüb Ağustus'u kiral nasbına iânet-i ibtidâr ve sûret-i fitneyi munzar-ı ihtidâ iâde ezhâr iyledikten sonra merkûm Petro Avrupa'da geşt ü güzâr ile ahvâl-i âleme ittulaî üzere idüb İstirelic askerini Moska'dan hurûcla ve kiralına iâne bahanesiyle toprağına duhûl ve tevcihle me'mûr ve pâyitahtında ednî mertebe İstirelic ile mikdarı on bine bâliğ olan cünûd-ı mertebe-i cedîdeyi bırakmağla ref'-i(defi) mahzûr itdikde Moska'dan hareket ve Elkeltî ve Flemenk memâlikini temâşa ile kesb-i ittıla' ve ibret ve Nemçe'nin mukarr-ı hükümeti olan bizim lisânımızda Bec demekle şuhûr-ı Viyana da rabt-ı semend seyahat iyledikde beste visâk-ı hubs (3b) olub arzû-yı krâliyyete ve havâbiş Çâret ile dağ-ber-dil-i hasret olan Petro'nun hemşiyesi(hemşiresi) şerîfi daimâ ikâz-ı fitneyi 'âdet ve aralık aralık İstirelic tâifesini tahrîk ile esâre-gubâr fitne ve fesad-ı tabîyyet itmiş olduğundan karındaşının fikdânını ni'met ve icrâ-yı mel'anete zeri'a-i fırsat bilmekle Leh ilkâsında olan İstirelic'i tahrîk ve mev'id'ar-kurbiyye ile güşâmaların ta'rik itmekle Leh toprağında olan İstirelic bazar-ı fitneyi tervîc ile def'-i elviye-i gavgâ ve'asker-i cedîdi kırmak için Moska cânibine râh-ı pây-i mâ olub Moska'ya yigirmi sa'at takarrüblerinde 'asker-i cedit mezburları istikbâl ve sill-i seyf galebe ile İstirelic'i istisâl iyleyüb bu vechile Serez'den zuhûr olan ihtilâl Bec'de tahdîş-i sâmi'a-ı kral itmekle acelen acele süvâr-ı isti'câl ve Moska şehrinde 'inankeş tevsengerderine ve tirhâl oldukda birkaç bin İstirelic'i eşedd-i 'ukûbetle katli i'dâm ve bâkiyyesini diyâr-ı ba'ideye nefy ve iclâ ile İstirelic ocağını günâm iyledikten sonra 'askeriyesin nesak-ı ma'hud üzere ger(eği) gibi tertîb ve tensîk ve vaz've hey'etlerini tagyîr ile Avrupa devletleri beyinde müte'ârif zey ve kıyafete tatbîk idüb ta'yîn-i kavânin ve tebeyyün-i 'âdet ve âyin ile binâ-i mülkünü tersiline fırsata beyn iken Demur Baş lakâbı ile müllekkab olan İsvec Kralı Onikinci Karlos² terfî'-i râyât-ı gavgâ ve Danimarka üzerine tehzîz ilâm ve nûma itmekle Çar-ı Moskov dahî Danimarka ile ittifâkı bahâne-sâz ve İsvec diyârına hucûm ve iktihâ berzede fermân ağaz olduğu esnada İsvec Kralı (4a)Danimarka ile gâlibâne akd-i müsâlaha ve Leh Kralı'nı def' ve

1 I.Fredirik Ogüst adıyla, II.Ogüst(1696-1704)Uzunçarşılı, a.g.e, IV-II, s.188

2 XII.Şarl(1697-1718) Demirbaş lakabıyla tanınır.Lehliler veRuslarla yaptığı savaşlardaki başarılarıyla dikkat çekmişti.Bu yüzden Osmanlılar Ruslara karşı Şarl ile irtibat kurmayı uygun görmüşlerdi.a.g.e, .IV-II, s216-230;Bkz. A.Nimet Kurat, Prut Seferi ve Barışı, I, II.Ankara 1951-1953;Kurat, XII. Karl'ın Türkiye'de Kahışı Ve Bu Sırada Osmanlı İmparatorluğu, İstanbul 1943; Voltaire, XII inci Şarl'ın Tarihi, Çev.Nahid Sırrı, İstanbul 1939

teb'îd için tarafına kademe-cünbân-ı mukâtele ve mükâfaha olduğu Çar-ı Moskov ittihaz-ı fırsat ve İsvec diyârına sevk-i leşkere mübâderet idüb Bahr-i Baltık kenarında Ungarya memleketini âverde pençe-i istilâ ve nâmına izâfetle meşhûr olan Petreburk¹ (Peterburg-Leningrad) şehrini binâ idüb İsvec Kralı dahî Agustus'a Leh'den tard ve ib'az ve Leh Begzâdelerinden birini Bala-Petrayı krâliyete is'âd eyledikten sonra Moskovlu ile devr-i dūr u dirâz-ı harb ve kıtâle âgâz idüb Leh mûsafâtından Okdaniya eyâletinde Poltava² nam mahalde İsvec Kralı maglûben bî-siper râ-i inhizâm ve zılliyel-i Devlet-i 'Aliyye'ye ilticâ kasdıyla Bender'de 'inan-keş-i tersîn-i ârâm olub ma'iyetinde olan Yünyatoski³ (Panitowski)nâm Behluben adaveli (Lehlü beğzade olmalı) der-i devlete ba's ve isrâ ve Rusya'nın Devlet-i 'Aliyye'ye dahi sû-i kasdı olduğunu beyân ile nusrâ igrâ eyledikde Devlet-i 'Aliyye ika-ı seferden imtina' ve ancak İsvec Kralı'nın sâlîmen diyârına 'avdı için tig-ı iltizâmî ilma' idüb Çar-ı Moskov ise bu aralıkda Bahr-i Baltık'da Fetlaneya'nın bir kıt'asıyla Karilya ve Litvanya memleketine bast-ı yedd-i istiâ ve Leh memleketinde dahî i'lâ-yı livâ-yı fesad ictirâ eyledikten ma'da Kırım ve Karadeniz semtlerine sûi- kasdı rû-nümâ olmağla üzerine sefer vukû'mı iktizâ idüb bin yüzyirmi üç senesi (1711) Baltacı Mehmed Paşa İslambol'dan tahrîk-i livâ-yı ser-dirâyet ve Boğdan'da Nehr-i Prut kenarında Falcı Geçidi'nde Çuçuze⁴ nâm mahalde olan Moskov taburu mukâbilinde nasb-ı hıyâm-ı satvet eyledikde ma'sûlan nigâşete sahâyif-i defâtir.(4b)ve Moskov'lu agac kabuğu yemek üzere mesel-i sâire ve elsine ve eclaf ve tahrîk dair olduğu vechile sa'alibe münşan Rusya münhezîm ve perîşân ve bîm-i savlet-i şîr-dilân-ı İslam'dan cingil-sitân-ı ihtifâya girîzân ve tebasbus-ı rûbah-âne ile zübfer ve efrâz-el-aman olmağla bermuktezâ-yı uluvv-i cenâb-ı Devlet-i 'Aliyye zebûnkeşliği irtikâb itmeyüb iltimaslarını is'âf nüvişte-i sahife-i insaf olub yedd-i istilâlarına giriftâr olan Azak Kal'ası redd ü teslîm ve Tuğyan nâm-mahalde ihdâs ve inşâ ve Kamenka⁵ nâmıyla Özi Suyu kenarında ve Samara demâğında müceddeden ibnâ eyledikleri kal'aları kal' ve tehdîm ve Kamenka'de olan tob ve cebehâne ve sâir edevât-ı hasmâne bi'l-küllîye Devlet-i

¹ Petreburg,Finlandiya Körfezi'nin doğusunda Leningrad adlı şehir.Büyük Dünya Atlası ,Arkın Kitabevi, İstanbul 1975

²Ukranya bölgesinde bir şehir.H.b.; İsvec ordusu burada Ruslara karşı yenildi.

³ İstanbul'a iki elçi gönderiliyor.Stanislav Paniatowski bunlardan biridir.Kurat, XII.Karl, s.117

⁴Baltacı Mehmet paşa(1710-1711 arasında,İsene üç ay sadarete kaldı.İ.Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, IV, İstanbul 1961, s.473;Falçı „Romanya'da Yaş şehrinin güneydoğusunda köy vePrut üzerinde geçit a.g.e.;Münir Aktepe,„1711 Prut Seferi ile ilgili emirler”,İ.Ü.Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul 1970;Aktepe, Prut Seferi ile ilgili Belgeler, İ.Ü. Tarih Dergisi, 1984, İstanbul 1984

⁵ (Znamenka)Azak'ın kuzeyinde, Poltova'nın güneybatısında Kurat, Prut Seferi., s.80;H.a

'Aliyye tarafına 'arz ve takdîm ve Leh toprağında olan 'askerini ihrâca şitâb ve Lehlü'ye tabi' Potkali ve Berabaş¹ ile Kırım hanlarına tâbi' Kazaklara müdâhalesin ictinâb ve sâir Devlet-i 'Aliyye'ye ilticâ iden İsvec Kralı'nı sâlimen memleketine izhâb ve Asitânede Rusyalu taraflarından elçileri ikâmet itmeyüb ancak karadan ticari erbâb ve zehâb hususları merkûm-ı kabâle tanzîm olunmak üzere sene-i mezbûre cemâziye'l-âhiresinin altıncı günü (22 Temmuz 1711-Prut Anlaşması) vesîka-i müsâlaha terkîm olub ancak Moskovlu'nun dâmen-i cibilliyetleri âlûde-i levs-i habâset ve libâs-ı hilkatleri çirkin denis-i hıyânet olduğundan ahidnâme şurûtunu icrâda gerire-gerd vâdî-i ihlâf ve Azak Kal'asını redd ve Lehden 'askerini ihrâcla keff-i yedd hususlarında bâdiye-peymâ-yı kizb ve hilaf olmağla Tatar Han'ın iğrâsı ve Bender²'de olan İsvec Kralı'nı hissü ü iğrâ (5a)sı tekrar Moskov üzerine seferi mûcib-i ihtiyâre oldukda İngiltere ile Felemenklü'yü tevsît ve istid'â-yı akd-i sulh ile Devlet-i 'Aliyye üzerine taslît itmekle vech-i sâbık üzere ma'kûd ve tebyîn-i şurût ve kuyûd olunmuş iken yine 'askerini Leh'den ihracda 'inâd ve mücellâ-yı hilekârîyede ibrâz-ı sûret-i mu'tâd itdiginden bir sene sonra Devlet-i 'Aliyye zarûri mürtekîb-i sefer ve hareket-i pâdişâh-ı İslam bi'z-zat Edirneye sâye-endâz-ı savlet oldukda Rusya dâmen-i ricâyâ avizanve yine müteşebbis-i ezyâl olmağla emr-i müsâlaha ber-vech-i merâm sûretyâb-ı nizâm ve kitâb-ı 'ahidnâme ikiyüzyigirmibeş senesi) evâsıt-ı şevvâlinde(1125- Ekim 1713)³ imza-pezîr-i hüsn-i hitâm olduktan sonra Petro'nun ihlaf-ı 'asâkir-i mu'allimeyi kesîr ve Bahr-i Baltık'da olan donanmaları tevkîr iderek kesb-i kuvvet vela an-asl Tatar'ın tasallutu da'vâsını bahâne icrâ-yı mel'anet Petro'nun terk ve redde mecbûr olduğu Azak'ı tahlîse teşhîr-i sâk-ı hırs ve temmet idüb "el-küfrü milletün vâhidetün" (Küfür tek millettir) hükmünce Nemçe'lü ile akd-i muvâfakat ve i'lâ-yı livâ-i fesada müşâreketle ikisi birden ibrâ-i zünnâr-ı tırar ve nizal ve ikâd-i harâka-i harb ve kıtal itmeleriyle cünûd-ı mansûre-i devlet tarafına mühâcime nemâ-yı satvet olarak nihayetu'l-emr binyüz elli iki tarihinde (1739) Belgrad⁴ pîşgâhında Nemçelü ile akd-i müsâlaha ve bi'l-ma'iyye Moskovlu ile dahî Azak Kal'ası münhedim ve Leh umûruna

¹ Kazak boyları. Bkz. adı geçen eserler

² (Bendery) Turla'nın sağ kıyısında müstahkem bir şehir olan Bender diğer adı daDekin veya Dekniya 'dır.XII.Şarlı buraya iltica etmiştir. Özü eyaletindedir.Andreas Birken, Die Provinzen Osmanischen Reiches,Wiesbaden 1976,s.53,86 ;P.L.İnciciyan-H.D.Andreasyan,"Osmanlı Rumelisi'nine Tarih ve Coğrafyası",Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, s.4-5, İstanbul 1975, s.122

³ Edime Antlaşması Prut'un kati şeklini verdi.Bu tarih Kurat a.g.e'de 27 Haziran, s.704; Nihat Erim,Devletler Arası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri I, adlı eserde 24 Haziran, Ankara 1953, s.54; Muahedat Mecmuası'nda yukarıdaki tarih veriliyor. III-222 İstanbul 1297

⁴ Belgrad Antlaşması, 18 Eylül 1739 , Nihat Erim, a.g.e, s.81;Muahedat, III, 120

müdâhale şartı mün'adim olmak üzere müebbeden sulh ile terk-i mükâfaha olunmağa ol vakitden berü Moskovlu enbân-ı hîle-i bâz ve Lehlü'yi ifsâde(5b)Âgâz idüb ikâ'-ı fitneye cüyâ-yı münâsebet ve dîde-güşâ-yı zamân-ı fırsat iken Leh Kralı Üçüncü Augustus¹ girifte-i ser-pençe merk ve futus oldukda cümle pîrâ-yı krâliyyete düçâr-ı repüş câriyet olan Katerina Leh begzâdelerinden birini intihâb ve cebren ve kerhen kabul itdirmek için Lehlü ye 'askerini idhâl-i 'şitâb idüb Leh'in umûr-ı dâhiliyesine müdâhale ve itâle-i âyâdı tagallüble mu'amele itmekle Leh ahâlisi ise fırka-i belâdet halka olub bir takımı Moskovu ve labe velafina ferikte olarak zünnar-bend-i ittihâd ve itilâf ve uhrâ mekr ve şeytânetlerine vâkıf ve fesâd niyyetlerine 'arif olduğundan nâkus-ı zenn-i tezadd ve ihtilâf olmağa fırka-i muhâlifenin izhâr-ı mübâyenetle livâ-i sabr ve kararları menkûs ve Devlet-i 'Aliyyeden gayri çâreden me'yûs olub nihâyet reyleri Devlet-i 'Aliyye'ye ilticâ'-yi ilcâ ve müteayyinân Lehlü'den Poteskiyi² irsâl iktizâ itmek merkûm dâd-ı hâhâne-i der-i devlet sıklet-endâz kudûm olub Moskov'un Leh'e dühûlünü ve refte refte Eflak ve Boğdan ve belkim memâlik-i sâire devlet müşeyyidü'l-erkâna sû'i kasdını izhâr ve işâde ile sıdk-ı kelâmını da'vâ ve Leh ve Tatar gâilelerini ba'de'l-def diyâr-ı 'Osmaniyye'ye hüçûm Deli Petro'nun Rusya kavmine olan vasiyetnâmesinde merkûm olduğundan bahisle tenvîd-i(tenvîr) müdde'an iderek sevk-i 'asker-i zafer-rehber ile cihâda igzâ ve ahâlî-i Leh'in nısfından ziyâdesi meslûl hüsâm-ı hisâm ve ednâ-yı işâret terakkubla amâde-i hüçûm ve iktihâmdır deyu tehvînle hissü ve igrâ itdikten sonra Podalya³ (6a) ilkâsı imdâd-ı Devlet-i 'Aliyye'ye 'ivazan ihdâya ta'ahhüd ile itrâ'i ufergâr-ı 'acâyibkâr böyle bir nakş-ı garâyib nigâr ika' itmekle Moska'nın 'askerini tanzîm ve sanayi'-i harbiyyeyi ta'lîm eyledüğü ma'lûmu olmıyan nâkıs-ı endişân erkân-ı devlet ve küte bünyân-ı a'yân-ı saltanat vukû'-ı sefere hevâhişkar olduklarından "el-hareketü me'a'l bereke" diyerek istihsân ve tasvîb ve hâkân-ı zamân Sultan Mustafa Hânı⁴ igfâl ile terğîb idüb Moskov gibi balıkcı köbek devlet-i kuvveyü'l iktidâra mukâvemet itmek 'adîmü'l-ihtimâl ve Ordu-yı Hümâyûn sevâhil-i Nehr-i Tuna'ya varmaksızın istimânla taleb-i sulh olmamak mühaldir diyüb vezir-i a'zam olan Muhsinzâde Mehmed Paşa⁵ ve Şeyhü'l-islâm Veliyüddîn Efendi⁶'yle ba'zı 'ukalâ terk-i sefer sûretini tercîh ve mehazî-i melhûzasını beyanla tevzi' idüb 'askerimiz otuz seneden

¹ III.Ogüst(1733-1763).Uzunçarşılı, a.g.e, IV-II.ks, s.197

² Kiyoski Patoski;Leh başkumandanı.a.g.e., s.192,194

³ Ukranya'nın güney batısında Moldovyanın kuzeyinde bölge. Büyük Dünya Atlası

⁴ III.Mustafa(1757-1774)

⁵ 1765-1768 arasında 3 sene 4 ay.İkinci sadareti 1771-1774, 2 sene 7 ay.Danışmend, a.g.e, s.483,485

⁶ 1760-1761 arasında 6 ay, ikinci defa,1767-1768, 1sene 6 ay.a.g.e, s.539-540;İlmiye Salnamesi, 1334, s 534

berü terk-i küfâhla rahat ve asâyişi mu'tâd ve bu kadar vakitdir olanca nizamlar dahî perîşân olarak lînet-i bâlin ve pişter-i i'tiyâd eylediklerinden ma'adâ Avrupa nizamı üzere ta'lîm-pezîr olmuş düşmana tâb-ı âver olamayacakları hüveydâ ve bu suretle devlet fâide ideyim dir iken zarâra mübtelâ olacağı rûnümâdır didikce hilafgirleri tahte ve tekzîb ve belki 'atâ ve hamâkatlerine haml ile ta'yîb eylediklerinden başka Francelü dahî Rusya'nun Petro vaktinden berü tahsîl-i esbâb-ı kudret ve teknil malzeme-i galebe ve kuvvette berzede ve emân-ı hırs ve şütüre olduğuna havâle-i câsus-ı nîgeh itdikce ba'zı mûlahezât dūr-a-dūr saman-rübâ-yı 'akl ve şu'urları olmakda iken.(6b)Çariçe-i mezbûre bürde-i insâfî çâk ve Leh'e itâle-i dest-i hırs ve inhimâk eylediği mukaddeme-i netâyic-i fesâd ve mel'anet ve müstelzim-i hüsrân ve mazarrat olacağı ma'lum ve tahkîk-gerde-i cehenniyyetül-ihbâr kavm-i merkûm olmağla mihr-mâne-i Devlet-i 'Aliyye inhâ ve Leh'i Moskov'nun tasallutundan tahlîs akdem-i muktezâyât-ı kişvergirîden idiğini îmâ ile Moskov'un fesâd niyyetini tahkîk ve hâheşger vukû'-ı sefer olan nevhevesân nâkıs-endîşi tasdîk itmekde iken bi'lahire Moskovlu Lehlü'den muhaliflerini te'dîb ve hetk-i perde-i muvâfik idenleri terhîb için eyledikleri şiddet fırka-i muhâlefetine selb-i râm ve rahat itmekle zarûri ihtiyâr-ı terk-i diyâr ve mecbûr sevk-i metâyâ-yı firâr itdirmekle ta'kîblerine ikdâm ve havâle-i tabur-ı hücum ve iktihâm ile Tataristan-ı sagîr'den¹ Baltan(Balta) nâm mahalde firâr-ı gayret iderek ve hudûd-ı İslâmiye'de ifhâlet-i ceng ve eşîası âteş-i tob ve tüfenk iderek dest-i mümeddid ile girîbân ve 'add-ı meddî çâk eyledikleri 'uruk-ı hamîyyet-i mülûkâne-i tahrîk ve güş-i gayret-i şâhâneyi ta'rîk eyledi çünkü irâde-i hikmet ifâde elhiyye de biraz perîşânlık mukadder ve bir alay efâ'il-i 'acıbenin vukû'ı nigâşete-i sahâyif kadr itmiş Silahdâr Hamza Paşa² gibi bir mecnûn-nişânda dest-i sadâret ve arzû-yı meşîhat-ı İslâmiyye ile dâğ-ı ber-dil-i hasret Reîsü'l-'ulemâ Pîrîzâde 'Osman bila husus merkûme kavli ile me'mûr .(7a)mürâfakat olmağla Rusya'nın Asitâne-i 'Aliyye'de mukîm olan elçisi Ebraşkof(Obreşkof)³ Bâb-ı 'âliye ihzâ(b-ihzar) ve memâlik-i Leh'den Rusya 'askerini ihrâcla tahliye Devlet-i 'Aliyye'nin murâdı idiği ihbâr ve Balta maddesinin sebebinden istifsâr olundukda müteşebbis-i ezyâl-i ihtiyâl ve bâr-ı âr-ı nâkıs 'ahdî tahmîl dūş-ı bera'et-i devlet-i muhalledü'l-ikbâl itmekde isti'mâl-i füsûn ve nîreng ve i'mâl-i sanâyi

¹ Bkz. İnciciyan, a.g.e, s.109-112. Tatar coğrafyası hakkında bilgi verilmektedir. Adı geçen Balta kasabası Kırım hanına bağlıdır. Ruslar Lehistan üzerine asker sevk etmiş ve bu arada kendilerinden kaçanlarla birlikte Balta kasabasında müslüman ahaliyi de öldürmüşlerdi. Uzunçarşılı, a.g.e., IV-I.ks, 360-361

² Mahir Hamza Paşa; 1768'de fiilen 28 gün sadarete bulundu. Danişmend, a.g.e, s.43

³ Alesco Obreskov; Rusya'nın İstanbul'da ki küçük elçisi. Uzunçarşılı, a.g.e, 368-369

ile karîb-i Frenk ifrâg-ı kalıb-i vâlûta iylediği sebîke-i kem-îyâr lâyıq temgayı kabûl ve itibâr olmadığından bin yüz seksan iki sâl-i 'ibret-i iştimâli cemaziyyü'l -evvelinin yigirmi beşinci günü (8 Ekim 1768) Yedi Kule'ye irsâl ve bu emr-i hatire Fatih'e isti'câl oldular tetmîm-i mehâmm-ı sefer ve tanzîm-i vukûd-ı 'asker ber vezîr-i fetânet meâsir-i mevkûf idiği(iylediği) karîn-i 'ilm-i padişah-ı eflâtun vukûf olmağla ber-muktezâyı ve fevr-i kıyâset kubbe-nişîn-i vezarest olan Emin Mehmed Paşa¹ dest-i pîrâ-yı vekâlet-i kübrâ olub tedârik-i levâzım-ı seferiyyeye teşhîr-i sîkân-ı gayret ve şevvalin onbirinci günü âsitânedan tahrîk-i ilâm-ı hareket ve vâkı'a yer götürmez 'asker ile sevâhil-i Tuna'ya nasb-ı hıyâm-ı satvet ve seksenüç muharreminin yigirmi altıncı günü(1haziran1769) Tuna'yı mürûr ile Kartal sahrâsına² rekz-i râyât-ı celâdet idüb bu rütbe 'asker ile bilâ tevakkuf ve direng düşman üzerine savlet-nümâ-yı harb ve cenk ve 'askere fütûr (7b)gelmeksizin silli-i seyf iktihâm ve hücûma ahenk iktiza ider iken düşman fitne-sâz-ı kesret cünûd-ı İslâmiyyân'dan ihtirâz ve âdet-i dîrînesini üzere taleb-i sulh sûretinde hileye âgâz idüb ve bu vechile cüyûş-ı islama îrâs-ı kesel ve rehâvetle teferruka istî'dâd-ı îcâb ve Moskovlu 'askerine kuvvet verecek kadar zamanı iktisâb idüb Ordu-yı Hümâyûn Kartal Sahrâsı'nda hayme-pîrâ-yı ârâm ve sükûn iken Hotin³kal'ası'nda olan ecnâd-ı fesâd itiyâd-ı ezvançeye itâle-i dest-i yağma için nehr-i Turla'yı⁴ mürûra ref-i livâ-yı ihtîşâd iylediklerinde muhâfiz-ı kal'a olan Çeteci Yegnî Hüseyin Paşa bu seferden garazı devlet-i Lehlü'ye imdâd u i'ânet iken vilayetlerine medd-i îyâd-i garet ne vechile cevâzdâde-i 'akl ve dirâyetdir diyerek dehn-güşâ-yı nasîhat ve hücum-ı bî-münâsebetlerine sedd-i geşt-i mûmâna'at olayım sandıkda bîçâre havâle-tîg-ı şekâvetle pâre pâre olduğu esnada Moskovlu bu mâlenin(b-muamelenin) vukû'ını ganîmet ve ser-'askerin fikdânını sermâye-i tahassül fırsat bilüb ol havâlide olan taburunu Turla'dan imrâr ve Hotin Kal'ası'nı muhâsaraya ibtidâr iyledikde ahvâl-i cenk ü harbden bî-haber vareşda olan bî-serd pâ 'asker hamle-i mürettibe düşmana tâb-ı âver olamayub ekseri bî-siper-râh-ı firâr ve 'azîmet ve bakiyyesi Hotin Kal'ası'na tahassün için hatve-pîmâ-yı müsâra'at oldukları haberi tahdîş-i sâmi'a-yı devlet ve teşvîş-i havâtır-ı erkân-ı saltanat iyledikde Yeniçeri ağalığından çıkma Mehmed Paşa

1 Obreskov on kadar maiyyeti ile birlikte tutuklandı.Yedi kuleye hapsedildi. Yağlıkçızade Mehmed Emin Paşa sadarete geçti. a.g.e, 369-370;(1768-1769).Danişmend, a.g.e, 483

2 (Kagul) Moldavya'da Benderin güneyinde,Prut üzerinde.İsakçı kasabası yakınlarında, müstahkem mevki.a.g.e, .803

3 (Chotin-Khotin)Moldovya'nın kuzeyinde Dnyeste r üzerinde yerleşim merkezi; Romanya Turist Haritası; Birken, s. 86-87

4 Dniester Nehri, Rusya

Ser-'askerlikle Hotin'e ta'yîn ve merkûm Poteski(8a) ma'iyetine terfikle Lehlü'den Moskov muhâliflerini isticlâb-ı muvâfıklarını kahr ve istisâle şitâb-ı tefhîm ve telkîn olub Ser-'asker paşa ve sâir me'mûr-ı ma'iyeti olan ümerâ ol tarafa ba's ve esrâ olunduktan sonra Ordu-yı Hümâyûn'da akd-i encümen-i müşâvere ve ne tarafa gidilmek münâsibdir deyu müzâkere olundukda Bender 'azîmet-i karârdâde-yi ârâ-yı erbâb-ı meşveret olmağla Ordu-yı Hümâyûn gencâyîş-i nâpezîr deşt-i hâmun-ı mübtelâ-yı killet-i zehâyire ecnâd ve 'asâkir ile Bend cânibine nühzet ve ol diyâr ahâlisini dahi giriftâr- ı ser-pençe zıyyık-ı ma'îşet iyledikleri esnada Hotin'de olan Ser'asker elli altmış bin piyade mikdârı ve süvari ile Turla'yı güzre idüb Moskov taburuna mukâbele ve tarafeynden bed-i mukâtelede olan yeniçeri serdengeçdileri firâr ve paşaları yanında olan hergele güste mihâr ve binbaşılardan başlarında olan derenti bir takım evbâş hali'ül-gadâre rehr ve girîve-i edbâr olmağla zarûfî Ser'asker paşa Hotin Kal'ası'na dühûl ve tabur-ı düşman meydânda kimesne kalmadığından kal'a karşusun ilkâ-yı sıklet-i vüsûl iylediği mesmû' ve tefarruk-ı 'asker ile Mehmed Paşa'nın 'adem-i iktidârı rû-nümâ-yı mücellâ şuyû' olmağla bir peyâm-ı musibet-i fercâm-ı ateş-zen kılub gayret-keşân-ı ehl-i İslam oldukda giran-bâr-ı Ser'askeri Moldovancı 'Ali Paşa¹'nın düş- gayretine tahmîl kemâyenbagî nükûd u cünûd ile lavâzımı tekmîl ve imdâd-ı hısn mahsûr ve tard-ı a'da ile def-i mahzûr için Hotin tarafına irsâl-i sebîl olunmağla 'asâkir- i me'mûre Hotin'e vâsıl ve kal'ayı muhâsaradan tahlîs(8b)ile fevz ve zafer hâsıl olub düşman Turla'dan mürûra ve diyâr-ı İslâmiye üzerinden ref-i iyâdi-i şerr ü şûr iyledi killet-i zehâyir ve zâd ve tefarruku 'asâkir ve ecnâd vezir-i a'zama halecân ü ıztuhâbı mûcib ve 'ufûnet-hevâ ve zuhûr-ı vebâ nakl-i mekânı müstevcîb olmağla Bender'den kal'-i evtad nakl ü hareket ve Hân Depesi²'ne nasb-ı hıyâm-ı ikâmet olundu.Ber- muktezâ-yı kader merâyâ-yı perîşânî ve inkisarde rû-nümâ-yı zuhûr olan sûr-ı sadr-ı a'zâmın tekâsülüne mahmûl ve yerine Moldovancı 'Ali Paşa'yı ta'yin ile ma'zûl olub Serdâr-ı cedîd 'Ali Paşa ve Tatar Han³ ve sâir vüzerâ Hotin'e 'akd-i encümen-i şûra ve ne vechile hareket iktizâ ider deyû istikdâh-ı kadâha-i ârâ olundukda bir takımı karsu (b- karşu) mürûr ile mukâbele-i tabur-ı a'dayı tercîh ve bir takımı tedârikât-ı mevcûdenin 'adem-i kifâyetinden bahisle bu senelik terk-i muhârebenin fâidesine telmîh eyledikde eğerçi re'y-i âhir müstasvib ancak terk-i muhârebe sûretinde 'askerinin ellerinden her ne

1 Daha sonra Sadr-ı a'zâm oldu,1769'da 4 ay .Danışmend,47;Uzunçarşılı, a.g.e, IV-Iks, 379

2 Falçı nm kuzeyinde, Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, Nusretname, I-II, İstanbul 1963-1969 Haritalar kısmı;Kartal yakınlarında.Uzunçarşılı, a.g.e 375

3 III.Devletgiray(Nisan 1769-Şubat 1770) a.g.e, IV-2ks, 28

kadar bir iş gelmez ise dahî ya bizi dövüşmeğe komazlar diyeceklerini mücerreb olmağla 'avn-i hüdaya ittikâl ve zarûri mübâşir-i harb u kıtal olmağı ihtiyâr ve nehr-i Turla üzerine köprü kurulmağla 'asker karşı imrâr olunub ehl-i İslâm üzerine cünûd-ı a'dâ hamleye mübâderet ve kesret-i küffâra tâb-âver-i mukâvemet olamadıklarından perişân ve be-kazailahi'l-mukadder tuğyân mâ ile(9a)köprü münkesir olduğundan karşılarında olan vüzerâ ve a'yân imdaddan ye'sle neye endâr-ı te'essüf olarak hayran olmağla tafsîli mûcib-i melâl ve semmet-i inhizâmla rehr ü beyabân-ı hezîmet olduklarını bir taraftan gören yârân firârda imrenmekle her biri bir tarafâ girizân ve vezir-i âzâm sâir erkân kapuları halkı ta'bir olunur birkaç yüz âdemle kaldıklarından muztarîb ve Velîhan ve Hotin¹ muhafazası için on âdem tedârikinden dahî 'acz ile sergeşte-i beyâbân-ı hadeşe ve halecân olmalarıyla nâçâr terk-i kal'a ârîn-i ihtiyâr ile bâb-ı kal'ayı takfil ve bir ka'ide mahrûzen mûm-pâre-i tahayyür olarak madde-i rezâleti tekâmül iyledikten sonra eşkeriz hayret Hân Depesi'nde olan mu-asker-i hümâyun tarafına 'avd ü ricât ve serdâr ber-geşte-i rûz-gâr otağ-ı sipehsâlariye bast-i basât-ı ikâmet idüb tahsin-i memâlik ve te'mîn-i tark u mesâlik için her ne kadar sa'y olundu ise tanzîmi muhâl ve nefâd-ı ecnâd ve bî-ta'at-i asâkir-i hıyânet a'bâd mûlabesesiyle temşiyeti 'adîmü'l -ihtimâl olduğu karîn-i 'ilm ü erkân-ı devlet ve cümlesine bâdi-i ıztırâb ve hayret olmuş iken sûret ve vukû'l tafsîl ü beyân-ı mükedder tıbâ'-ı ehl-i îmân olur vechile ilkâ-yı fesubhal- ırcâ-yı Eflak ve Boğdan giriftâr-ı eyâdî-i 'adül ve bed-peymân olub bu 'âm-ı vehâmet-encâmında bu kadar it'âb ü vücûde ve itlâf-ı cünûd ve isrâf-ı nükûd zımnında bir fâide-i meşhûd olmadığından ricâl-i devlet bâder-i küll-i hayret ve 'askeri tâifesinin düşmanı görmeksizin tefarruk ve firârı (9b)i'tiyâda ve mukâbele-i a'dada bî-sebatlıkla rücu' ve inhizâmı mu'tâd eyledikleri ikdâm-ı tedâbir vücûh-ı a'yân-ı saltanatı giriftâr ve hale-zâr-ı dehşet idüb suğûr-ı İslâmiyyeyi muhâfaza ve a'dânın 'askeri müntazîm olduğundan hücûm-ı şitâiyelerini mülâhaza fikri ile mütezaccir ve 'imal-i mânde zâbitlerinden ma'ada kimesne kalmadığından vehâmet-i 'âkıbet endîşesiyle mütekeddir olarak Hân depesinden hareket ve evâil-i recebde Babadağı² müştâsında tarh-ı kaliçe ikâmet oldular seksen üç şa'bânının onüçünde (12 Aralık 1769)Moldovancı 'Ali Paşa ma'zûl İvaz Paşazâde Halil Paşa³ mühr ü sadâretle

1 Burada kurulan köprü yıkılmış Ruslar taarruz etmiş ertesi günü Tatar askerinin yardımıyla bir kısmı kurtulmuştu. Danişmend, a.g.e, 46

2 Babadag, Kuzey batı karadenizde. Büyük Dünya Atlası; Karasu yakınında Bababoğazı denilen koyun kıyısındadır. İnciciyan, s.118

31769 aralığından itibaren 4 ay süreyle Sadr-ı a'zâm. Danişmend, a.g.e, 47; Uzunçarşılı, a.g.e, IV-1ks, 17 şaban, 384

makâm-ı serdâriyete mevsûl olmağın her hâl ise mevsîm-i şitâ mürûr idince ârâm ve seksendört muharreminde (Ocak 1770) Babadağı'ndan hurûcla İsakcı¹ mâ'berinde nasb-ı huyâm olunub Tuna'nın karşusunda olan Tatar Han ile sâ'ir me'mûran ve düşmanın kesretini beyânla imdâda ihtiyacların i'lân itmekle Ordû-yı Hümâyunda 'akd-i encümen-i meşveret ve cesir inşâsı kâbil olamadığından açıklar ile sebekbarce geçmek husûsunu karardâde-i ârâ evliyâ-i umûr-ı devlet olmağla yeniçeri ağası olan Kapukıran Hamza rekd ve 'itâ ve bin belâdır dobla ile müctemi' olan yeniçeriyânla Tuna'yı güzâr ve Kartal'a beş sa'at ba'di olan Gölbaşı nâm mahalde karâr idüb irtesi gün Fertmereşal Romancov² ve i'kâd nâire-i husûm ve Falcı da olan Tatar Han³ ve 'Abdi Paşa dahi üzerlerine hücum(10a) iyledikde ateş-efşân-ı küffâr tahammülsüz kavm-i Tatar olmağla rehr ü feyfâ-yı hezîmet ve sâir ecnâd-ı şedûd i'tiyâd dahi hatve peymâ-yı ma'iyet olub her biri bir tarafâ perîşân ve sipâhi bahş-ı vücûh ahâlî-i îmân olmuşlar iken her ne hal ise ru'sen irca' ve i'âdelerine ihtimâm ve mümkün olduğu miktar ile Ağa Paşa mu-askerine iltihâka ikdâm ve düşmana terk iyledikleri levâzım-ı seferiyeleri sadr-ı â'zâm tarafından i'ta buyurulması için istirhâm itmeleri ile ber-vech-i merâm matlubları itmâm olunub Ağa Paşa bu hali gördükde metris-hafri ile ordugâhını ahkâm ve küffârın kesretinden bahisle serdâr-ı ekremin mu-askerlerine iltihâkı lüzumûnu i'lam itmekle 'alem-i Resûl-i ekrem salla'l-İlahü 'aleyhi ve sellem İsakcı' da idâi mahfaza-i emânet ve zarûri sebek-barçe ricâl-i devlet ile Tuna'yı mürûra mübâderet ve Gölbaşı'na doğru tahrîk-i 'inâm-ı reh-vâr-ı 'azîmet eyleyüb ferdâsı ârâmgâh-ı 'adûyu muhtâl olan Hunnan kışlası mukabiline nasb-ı râyât-ı iclâl ve tanzîm-i sufûf-ı ricâl ve tetmîm-i levâzım-ı tırad ve nüzûl ve tehiye-i mühimmât-ı harb ü kıtal olunmağla ol gice tarafeynden emr-i muhafazada dikkat ve karagollar ta'yini ile merâsim-i hezm ve ihtibât-ı ri'âyet olunub 'ales's-sabâh düşman bağteten kâmzen-i meydan-ı kıtal ve kefah olub tob ve tüfenk ve sa'ir sanâyi'-i ateş-bazı frenkle velvele endâz hûme-i cenk olmağla sanâyi'-i harbiyyeden bî-haber hamedsitân-ı kârgâh-ı pür-hâş olan bizim 'asker bî-anki şedd-keşîde yeni hancer- ezniyâm sel-i şemşîr-i intikâm itmeden bî-siper tarîk-i inhizâm ve Kartal tarafına firâr 'aybını (10b) İrtikâb ile bâdî sevad rûy-ı ehl-i İslam oldular Kartal'ın üç tarafı su ve taraf-ı âheri 'adûy-ı gîneçü olduğundan metris-i hafri ile teşyîd ve ihkâm ve bu takrile ref-i keyd-a'dâya ihtimâm olundu ise dahi cebehâne ve mühimmât ve hafri ve

¹(İsaccea) Babadağı yakınlarında sancak merkezi, Romanya. Birken, a.g.e, 84; Halk arasında İskeçe denir. Prut'un Tunaya aktığı yerdin 13 mil uzaktadır. İnciciyan, a.g.e, 119

² Rus kumandanı

³ II. Kaplan Giray, Danişmend, a.g.e, .50

harka lâzım olacak âlât-ı menhûb dest-âdû-yı sust-peymân ve tedârîki dah 'adimû'l-
imkân ve a'dat olunduğu sûretde bile bu halde olan 'asâkir-i cibânet nişânın zabtı kabil
olmıyacağı nümâyân olmağla bir takible sadr-ı a'zâm İsakcı tarafına güzâr ve zarûri
'askeri imrâr için kayıklar ba's ve tisyâd itmekle tezâhümden kimi boğularak ve kimi
suya dökülerek murûra meşgûl ve 'Abdi Paşa ile Ağa Paşa otuz kırk bin mikdarı piyâde
ve süvâri firârı ile İsmâ'il'e mevsûl olub cünûd-ı a'dâ üç gün teehhür ile resm-i ihtiyâta
ri'âyet bâ'dehû Kartal Sahrası'na itâle-i ikdâm-ı sıklet ve dökündü kalan devvâb ve katar
ve 'asâkir-i perîşân rûzgâra medd-i eyâdi ğaret iyledikden sonra İsmâ'il¹'e doğru 'azimet
ve itâle-i serpençe istilâya niyyet itmekle sûret-i firârda İsmâ'il'e giden 'asâkir evliyâ-yı
umûra mucib tesliye havâtır olmuş iken İsmâ'il'de ikâmet ve bâzû-yı iktidâr-ı
muhafızına takviyyet virmeleri husûsu irâde ve rü'esâ-yı leşker taraflarından ifâde
olundukda mukâbele-i düşmanda bizim 'asker her ne kadar sebât ve karara tab-âver
değiller ise dâhi bu mâkule fesahât ve iktizâ iden hıyânetde her biri Rüstem'den dilâver
olmağla vüzerâ ve zâbitanesinin endâr-ı şekâvet ve Ordû-yı (11a)Hümayundan kendileri
için irsâl olunan peksimâdı âçıklardan Tuna'ya ilkâ ile icrâ-yı mel'anet ve Tuna'yı ol
âçıklar ile geçmekte âçıkdan âçığa irtikâb-ı sefâhât iylemeleri ile İsmâ'il giriftâr-ı yed-i
a'dâ ve müte'akıben Bender ve Kili² ve Akkirman hâlîde-i çengâl istilâ olub etraftan
istimdâd olundukca Ordu-yı Hümayûnda mecmu' ocaklar zâbitanı ile ikibine baliğ
olmıyacağı meczûm ve mevcûd olanlar dahî kâr ü kisbleri ile meşgûl bir mahale ta'yîn
olunsalar gerden-piç nükûl olacakları ma'lum olmağla içlerinden ikiyüz âdem ifrâz ile
irsâl bâri-i iktidâr-ı devletden hâric bir emr-i muhâl olduğundan ricâl-i devlet mübtelâ-yı
hayret İsakcı'dan hareket ve Babadağ'ı sahrasına nasb-ı hıyâm-ı dehşet iylediler.
Moskovlu'nun Bahr-i Baltık'da tertîb ve Sebte Boğazından(Cebeli Tarık)pergâr-güşâ-ı
harita tesrîb olduğu sefâyine amiral ve Akdeniz'e irsâl iylediği Orlof Cenerâl bahr-i
sefid-i cezâyiri arasında ifsâd-ı re'ayâyâ işâregeş-i ihtiyâl olduğu guş-güzâr-ı devlet ve
sâmîe-hıraş-ı saltanat olmağla yigirmi beş kadar sefâyin-i gûhpeyker tersâne-i âmireden
pelâmer-i kesd-i ikâmet ve ğâbiye-güşâ-yı azm ve hareket ve Kapudan-ı Derya
Hüsameddin Paşa⁴ küsel-keşîn-i sefine me'mûriyet olmağla bâd-bân-ı efrâz nühzat ve
bî-hüdâ-yı avn ve ba-hüdâ-yı avn-i hüdâ ile sümâre-i rân-ı azîmet olub Boğazhisarlarda
tayy-şira' ve tashîh-i ahvâl-i (11b)düşmana havâle-i durbîn-i istitlâ ile Mora sularında

1 Tunanın sol kıyısındadır. Tuna burada ikiye ayrılır. İnciciyan, a.g.e, 121 Babadağın kuzeyi. Büyük Dünya Atlası

2 (Kiliya) Tunanın engeniş ve seyre en elverişli ağzı olan Kili boğazında kuruludur. İnciciyan, a.g.e, 122

3 Aleksi Orlof, Rusların Akdenize yolladıkları donanmanın kumandanı. Uzunçarşılı, a.g.e IV-I, 394

H üsameddin Paşa 26 nisan 1770-Temmuz 1770. Danişmend, a.g.e, s.582

herze-güzâr ve sevâhil-i Cezâyir'e sevk-i filika hüssâr iylediği istihbâr olunmağla ol taraflara tevcîh-i hâle-i çüb-ı ibtidâr ve İnebolu sularında donanmâ-yı düşmana dūçar olub tarafeynden lekarnebâr-güşâ-yı mekâr ve ateş-efşân müdâfi-i kârzâr olarak donanma-yı devlet İnebolu Limanı'na imale -i hızırâne ric'at ve sefer-i düşman sar sar ta'kible pür-sâz yelken sür'at olmağla nîrân ü harb ü kıtal zebân-keş isti'al olub gülle-i samâ- nerima sefâyin tarafına rahne-güşâ olarak ahşam ve ol gün bu vechile sûret-pezîr-i hitâm olmağla zulâm-ı şeb sükûn-ı tend-bâd harbe sebep olub ferdâsı limandan beder ve etrâfa dümentâb-ı merâkib zarar olduğundan Donanmâ-yı İslâm limandan ahz-i lenger-ârâm ve Benefse¹ yönüne doğru imâle-i sükkân-i'tizâm iyledikde yine ferikayn-ı ref-i livâ-yı gavga ve ateşendâz-ı tob veğâ olmuş iken müsa'âde-i sertas- tevfik sefen-i İslâm'a reh-nümâ-yı tarîk olub Kız Limanı'na lenger-endâz vürüd ve levâzım ve mühimmatların tekmîle bezl-i mechûd eyledikden sonra Koyun Adaları²'na doğru feth-i culûl geşt ü güzâr ve sefâyin-i düşman dahi Mikdunuz Adası taraflarında olduğundan üzerlerine sevk-güşti-i peygâr itmeleriyle tarafeynin kapudanları birbirlerine muhâceme ve Kapudane olan Cezayirli Hasan Kapudan³ inâre-i nîrân muhâsıma itmekle ikisi birden sūzân ve üftâde-i girdâb-ı nîrân olduklarında müşâvere için Kapudan Paşa ve Donanma-yı hümayun rü'esâsına işâret fermâ olmağın cümlesi süvâr-ı sandal icâbet zerânûz-ı kamara meşveret olduklarında(12a)şimdilik i'âde-i sükkân-ı ric'at ve bir limanda rahne-i sefen-dest-i nüvâz-ı marangoz meremmet oldukdan sonra cevârî-i ahz-i intikâm cilveger-i mannasâ-yı hücûm ve iktihâm olmak husûsunda zevrâk-ârâ-ı rü'esâ mükellâ-yı karara resâ oldukda mevcûd olan sefen Çeşme Limanı'na tahassun eyledikde donanma-yı a'dâ liman ağzına sıklet-bahşâ-yı hücûm ve iktihâm-ı suhûb-ı tob ve humbaradan bârân-ı nefî ü ateşi sefen-i İslâm üzerine iscâm itmekle usûl-i harb ü kıtal ve fûrû'-ı fenn-i ateşârî-i târâr ve nüzzâl millet-i İslamiye arasında münî olmakdan nâşî levendât-ı bahriyye ve sūdegabiyeleri mütelaşi ve bâ-husûs zor ile gemilere doldurulan etrâk ve 'ilm-i deryâdan bî-hâber bir alay ırgad bî-idrak ateş-bâri-i küffârdan lerzenâk ve Kasımpaşa kahvelerinde sandalı pîrâ-yı laf ü güzâf kapudan çelebilerin zehrleri çâk olmak mertebelerine varduğundan elleri işden kalub ve aralıkda bî-kazâ ullahu teâla sefinenin biri ateş alub kimesnede itfâsına kudret ve reşâşe-pâşî ihmâde-i istita'at olmadığından birbirine sirâyet ile cümlesi sūzan ve yiğirmi kadar kalyon-ı sağır ve kebîr mecmû'ı merâkibe-i sâire Donanma-yı hümayun ğarîk-i lice'-nîrân olmağla Kapudan

¹ (Monemvasia) Mora'nun güney doğusunda. Encyclopaedia Britannica World Atlas, 1961

² (Şpalmatori) Ege denizinde, Batı Anadolu'da ki Karaburunla Sakız adası arasındaki adalar Danışmend, a.g.e, s.806

³ (1184-1187 arasında üç sene.Palabiyik Gazi Hasan Paşa olarak bilinir.a.g.e, s.582

Hüsam Paşa ve sâir rü'esâ-yı donanma afetân ve hayran İzmir'e doğru berren râh-ı peymâ-yı hezelân oldular bu haber-i vahşet eser-i kâr'-i samem-i keder idüb müdâfa'a-i a'dâya kıyâm idecek kudret kalmadığı ricâl-i devleti 'ğarîk-i bahr-i hayret ve sefâyin-i küffâr bî-mâni' ve mezâhîm-i sevâhil-i Bahr-i Sefide isâl-i hüsâr ideceği erkân-ı saltanatı üftâde-i girdâb-ı dehşet itmiş iken (12b)“mala yedrake kullehu” ka'idesine ri'âyet ve oldukça tarek-i mafâte sarf-ı nakdine himmetle tersânede merbût künâr-ı ta'til beş altı kadar sefâyinin levâzımı tekmil olunduktan sonra Hüsam Paşa 'azille tenkîl ve ümerâ-yı deryâdan Cafer Beg pâ-rütbe-i mirmirâni kapudanlıkla tebcîl ve sefâyin-i merkûme taraf-ı kapudâniye tesbîl olub sevâhil-i Akdeniz'de âmâde-i amed ve seddi ticaret olan sefâyin-i ehl-i İslam gâile-i düşman bertaraf olunca buldukları yerlerde merbût iskele tevakkuf ve ârâm olmalarına neşr-i evâmir dikkat ve ihtimâm olundu iş bu sene-i mübâreke berren ve bahren serzede-i zuhûr olan perîşânî ve hezimet ve 'adem-i râbita-i leşker ve rehâvet-i rü'esâ-yı 'asker takrîble vuku' bulan müsibet hasseten insidâd-ı halic-i bahr-i sefid mülâbesesiyle ahâlî-i İslambol'a mûcib-i tezâyüd-i keder ve gâm ve 'ammeten gayret keşân-ı ehl-i İslam'a müstevcib-i terâkim-i elem oldu

Sadr-ı a'zam Halil Paşa¹ sadr-ı vaki'a ile perîşân ve encâm-ı karimi mülâhaza ile hayran iken seksen dört ramazanı guresinde (Aralık 1770)'azl ile Filibe'ye me'mur ve mühr-i sadaret silahdar-ı 'akil vezir-i Dâna Del Mehmet Paşa³ya zîvir engüşterin sürur olub Babadağı müştasına dühûle mübâderet ve hıyâm-ı sefer hurûciyle güyâ kesb-i rahat olundu Yerköğü⁴ne me'mur Yeniçeri zümresinden bir kavm-i mağrûr ref-i râyât-ı şekâvet ve ser'askeri olan Mehmed Paşa'ya Azak'a sülefâ-yı şehâdet itdikleri kal'a-yı merkûmenin dahî giriftâr-ı yed-i a'da(13a)olmasına 'illet oldu İsakcı cânibi ser'askeri Dağıstanî 'Ali Paşa ma'iyetinde olan ecnâd firâr-ı i'tiyad perâkende oldukları manzûr-ı düşman fitne-nihâd oldukda İsakcı tarafına taburunu imrâr ve zâhire anbarlarıyla a'dâd olunan malzeme-i cisri ihrâk-ı bin-nâr iylediği seksenbeş muharremi evâsıtında (Nisan 1771) resîde-i sem'-i devlet ve Babadağı sahrasına ihrâc-ı hıyâme zeri'e-i mübâderet olub 'askere intizâr Tulca⁵ (Tolcı) pişgâhına vürüd iden altmış kıt'a per'indî ve firifte derûnunda olan ketâyib-i zâfer merâkebe iltihâkla İsmâ'il'e hücûma karar üzere iken 'üduv-ı hiylekâr İsmâ'il'den Tulca tarafına güzâr iylediği gibi Donanma'da olan levendâtın ekseri ihtiyâr-ı 'âr-firâr ve sefâyinde olanlar dahi bi-la mukâtele

3 Silahdar, 1770-1771.Danişmend, a.g.e, s. 484

4 (Giurgiu)Halk dilinde Yergöy denilen bu şehir Tunan'ın sol kıyısında Rusçuk'un karşısına düşer. İnciciyan, a.g.e, s.132

5 Romanya'da sancak merkezi, Birken 82, Babadağı'nın kuzeyi İsakçı'nın doğusunda. Ha

palamarların¹ kat' ile bâd-ı ban-güşâ-yı semt idbâr ve sâir 'asâkir hiyânet-şi'ar birbirini basarak müteveccih-i vâdi-i giruz olmağla cünûd-ı a'dâ ol havâlide meşgûl-i yağma ve bizim 'asker-i ceben-i intimâ uzakdan neki endâz temâşa oldular ol esnâda gürûh-ı a'dâ necdâ-i ferihâ Kırım memleketini âverde-i pencâ istilâ eylediği haber-i vahşet eseri dâhi ehl-i İslamı mütekedder ve keferenin peyder pey etrâf bilâd isâl-i hesâr eylediği evliyâ-yı umur mütezaccer idüb Ordu-yı Hümâyûn Babadağı Sahrâsı'nda ikâmet ve ictima'-ı 'asker için neşr-i evâmîr-i dikkat itdikce bir taraftan vürûd ve bir taraftan firâr ve şürûd itmeleri zâbitlerine mûcib-i hayret ve bu rütbe-i perîşânlık sadr-ı â'zâma müstevcîb-i ıztırab ve dehşet olarak sahrâ-yı mezbûrda karar altı ay güzâr idüb tûl-i ikâmetden nâşi (13b)bakıyye-i 'asker dahî mütelâşi olmağla ekser mâil-i semt-i firâr ve orduda etba'ı ile ricâl ve rü'esâ-yı hayret iştimâlden gayri kimesne kalmadığını 'âdûy-ı mekkâr tecessüs ve istihbâr itmekle İsmâ'il ve İbra'il²'de olan taburları ceneralleriyle Tuna'yı murûr ve Tulca ve Maçin³ taraflarında inâre-i nîrân-ı şerr ü şûr idüb kasabâtân-ı merkûmâtan 'asker-i mukaddem perîşân ve muhâfaza olanlar dahî beşer onar 'amel-i mande-i kerîve gerduya semt-i beyâbân oldukları haberi samî'a-ı hırâş-ı erkân ve keferenin taburunu tertîb ve Babadağı'na iki sa'at mahalle dek takrîb eylediğinden orduya hücûm ideceği resîde-i dürce-i îkân olmağla ricâl-i devlet nezd-i sadr-ı â'zâm tarh-ı meclis-i meşveret idüb 'adû-yı li'am ordu üzerine tahrîk-i ikdâm-ı iktihâm iylediği halde mukâbele-i mahal ancak güzergâhları olan köprü mazbût-ı yedd-i 'askerî oldukda belki müdafa'a ihtimâldir diyerek Çavuşbaşı Ruhi Süleyman Ağa Çarhacılığa ta'yin ve maiyyetine mikdâr-ı kifâye âdem terfiki tahmin olunub Orduda olan cünûd-ı İslâmiye mevâ'id-i bî-pâyân ile hüss ve igrâ ve Babadağı ahâlisinden harb ve dârbe kâdir olanlar müsubât-ı cihâdî beyânla tahrîz ve igrâ olundukca ahâli meşgûl-i nakl-i evlâd ü 'ıyâl ve bakıyye-i cüyûş tahammül-i bî-dûş firâr ile sırr be-sahrâ-yı hari ve nikâl olmağla Ruhi Süleyman Ağa kırk elli kadar etba'ı ve hadm ve Battal Beg dahî bir o kadar âdem ile şitâb ve bu mikdâr endek şımâr ile müretteb tabur mukabele kaydına düşmek ârini irtikâb eyleyüb bu hâlî gören bir alay.(14a)Bî-âr (biçare)her biri bir tarafa hatve-peymâ-yı firâr olmağla ân-ı vâhidde cem'iyetâru dü perîşân ve herkes tahlîs-i nefis ü cân çâre-cûyan olduğundan düşman-ı bî-pâk ordu tarafında kimesnenin kadem-i nihâde-i meydân-ı muhârebe olmayacağını idrâk itmekle sevk-i tabur ve orduya takarrübi manzûr

¹ Palamar, Büyük gemileri karaya bağlamak için kullanılan halat. M. Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, II, s. 751

² (Braila) Tulca'nın batısında World Atlas; Tuna'nın sol kıyısında Şiret ağzının biraz yukarisindedir. Tuna bu şehrin önlerinde muhtelif kollara ayrılır. İnciciyan, a.g.e, s. 120; Birken, a.g.e, s. 84

³ Tuna üzerinde İbrail ile Tulca arasında müstahkem mevki. Danişmend, a.g.e, s. 808

oldukda sadr-ı âzâm hayret-i iştîmâl terk-i ihmâl ve eskâl ve fedâ-yı nükûd ve “emvallahe ilm’ü Resul-i Ekrem sallalahü 'aleyhi ve sellem” istihâb ve Babadağı ahâlisinden bir alay bî-çâregân-ı nisâ’i ve sıbyân arasında kasaba kurbinde olan boğazdan hurûca şitâb iyledikde çarha olan yâd-gâr-ı tâziyâne zenn-i tevsen-i firâr ve orduda olan emvâl-i cesîme ve Babadağı gibi belde-i 'azîme yedd-i a'dâya giriftâr oldu. Boğaz’dan hurûcda müzâyika ve birbirini pây-i mâl-i semend-i müsâbeka iden a'dâd-ı münhezimin a'dânın iz'âf-ı mezâifi' idiği şemre’de benân-ı tahmîn olub böyle şerzîme-i kalîleden inhizâm bâis-i sevâd rû’i ehl-i İslamdır deyu içlerinden ba’zı ehl-i insâfzebân dıraz-ı dahl ve teşni' ve birbirine dehnegüşâ-yı tevniç ve takri' olarak itirâf iylediler vâkıan cünûd-ı a'dâ-yı bedbûde 'aşr-i mua’şarları olmadığı meşhûd iken bu sûretde bila mukâtele hezîmet-i târîk hazeriyet-i meslûk ve tavr-ı bedeviyyet nice zamandan berü metrûk olduğundan neş’et iylediğini mûlahâza-i dânemizen kılub 'ukalâ-yı erkân-ı devlet olarak üç günde Hacıoğlu Bazarcığı¹’na mihmirezenn-i merâkib ilgâr ve âc ve 'uryân kasaba-i merkûmede hatt-ı rahl-i karar iylediler.(14b)Vidin ser'askeri Muhsinzâde Mehmed Paşa Bükreş istihlâsı için² Yerköğü tarafına itizâm ve ma'iyetlerinde olan elli altmış bin mikdârı hamis cebânet-i enîs ile hayme-pîrâ-yı ârâm olub ekseri süvâri olduğundan atlu 'asker ateş efşânî a'dâya tâb- âver olamıyacıkları âşikâr ve mikdâr-ı kifâye piyâde celbi için bir kaç gün tevakkuf sûreti aks-i endâz mücellâ-yı karâr olmuş iken ol hâli'atül'-gaddâr bu tevakkufun ma'nası nedir deyü bî-ma'nâ itirâza ictisâr iylediklerinde 'acelenin mahzûrunu beyân ve piyâde 'askerin lüzûmuna serd-i delîl-i bürhân idüb sizlerin yeniçeri olmanız ile tavr-ı kadîminize ri'âyet ve süvâr olduğunuz hayvânânı terkle 'azîmet iderseniz şimdi tahrîk-i i'lâm ve bu sûretde inşa'allahü te'âla 'adüvden ahz ü intikâm ideriz dinildikde ol kavm-i bed-hû 'adetleri üzere sill-i seyfi tuğyân ve gulüvv itmeleriyle zarûri ol tedbîr-i isâbet-pezîrden rücû' ve derhal düşman üzerine sevk-i ketâib-i harekete şurû'la 'adüv-i fitne-cûya mukâbil ve melhûz olduğu vechile mukâvemet-i nâ-kâbil olmağla evvel emirde münhezim ve perîşân ve Ser'asker Paşa ve sâ'ir rü'esâ yalnızca kaldıklarından zarûri terk-i emvâl ve eşyâ ile Ruscuk³ tarafına mürûr-ı şitâbân oldukları dahî sadr-ı â'zâmın bergeşte ahvâle ma-sadak “misli zags-ı 'ala ebbâle” oldular.

¹ Bulgaristan’ da Pazarcık adıyla anılan yeni ismi Tolbuhin olan şehir. Varna’nın 50 km kuzey batısında bulunur. Bkz. M. Türker Acaroğlu, Bulgaristan’ da Türkçe Yer Adları Kılavuzu, Ankara 1988, s.176

² Bkz. Danişmend, a.g.e, s.52; Vidin; Niğbolu yakınlarında Tuna kıyısında bir kalesi vardır. İnciciyan, a.g.e, s.132

³ (Ruse)Kuzeydoğu Bulgaristanda şehir merkezi. Acaroğlu, a.g.e, s.341; Birken, a.g.e, s. 82; Çok nüfuslu faal bir ticaret şehri. İnciciyan, a.g.e, s. 130

Bi-hikmetü'llahi te'âla 'asker-i İslam düşmanı görmeden girizân ve eyyâm-ı muhârebede 'adem-i sebâtla perîşân oldukarından giriftâr-ı eyâdî-i a'dâ(15a)olan kasabât ve kurâ ahâlisi istishâb-ı sıbyân ve nisâ' ve terk-i evtân ile 'arabalar üzerlerini me'vâ idüb Bazarcık etrâfında ictima' ve tahazzüb ü encâm-kâr-ı intizâr ve terakkub ve kasaba-i mezbûre sükkânı dahi muhafazalarında imdâd olunmazsa celâ-yi vatana teehhub üzere olub bu sûretle vürûd-ı Ordu-yı Hümâyûn mezbûrlara bâdî-i teselli-i derûn olmuş iken birkac seneden berü rübûde-i dest-i 'adû-yı 'arbede-cû olan levâzımı tekâmîl ve oldukça esbâb-ı sâ mâni tahsîl için İslambol yahud Edirne'ye teveccüh ricâl-i devlet beyninde tefevvüh olduğu şüyû' ve Bazarcık ahâlisi beyninde ihtilâ-i külli vukû' bulmağla ol esnâda ba'zı husûs müşâveresi için huzûr-ı serdarın cem'iyet ve meclis-i sipehsalâride ricâl-i devlet 'akd-i encümen-i meşveret iylediklerinde ahâleden biraz meşâyih ve 'ulemâ ve kırk elli kadar serdengeçdi ağası nâmına erbâb-ı şeka ol bezm-i hassa vürûd ve " bi-la ruhsat bi-edebare" ku'ud idüb çünkü Edirne'ye gidecek ve bizleri düşman ağzında terk idecek olmuşsanız ya bize bir mahal ta'yin yâhud vilâyetimizi muhafaza için burada kışlamakla te'mîn idin deyü çâk-sâz-ı perde-i edeb ve dûdmân-ı Bektaşîyye'ye intimâları zeri'a tuğyân ve sakaları olan bir alay eşrâr derûn-ı saraya girüb sill ü seyf ve kahidle güstehâne dehengüşâ-yı şetm ü sebb' olarak Bazarcık'da kışlamalarına ısrar ve refi-i âkire-i fesâd ile zorbalıkların izhâr itmeleri ile cenâb-ı serdar-ı îman gılaz-ı şedâd ile müteşebbis izyâl-i inkâr olarak ateş-i fitneyi teskîn ve etfâ ve zarûrî murâd eşkiya üzere (15b)kasaba-i mezbûrede ittihâz-ı müştâ iyledikleridir işbu sene dahî olan vâkı'ât ve zuhûr eden hal'at vezîr-i âzâmın rehâvetine mehmûl ve şabanın yiğirminci günü 'azille Yeniçeri Ağası Süleyman Ağa mekâm-ı ka'im-makâmiye mevsûl olub mühr ü Hümâyûn sâniyen Ruscuk'da Muhsinzâde Mehmed Paşa'ya ziver-i engüş-terîn-i düşmanda imrâr-ı şitâ istisvab-gerde-i vükelâ ve ricâl olmağla Ruscuk'dan hareket ve Şumnu'¹da a'dâ olunan seride-i hatt-ı rahli ikâmet idüb 'alem-i fahr-i kâinat 'aleyhi efdalü's-salevât Kaimmâkâm Süleyman Paşa'ya ziver-i dûş-ı ta'zîm ve Şumnu'ya vüsülle serdâr-ı ekreme teslim olunmağla müşârün ileyh ağalık ibkâsıyla ilbâs-ı hil'at ve ricâl-i Devlet-i âliyyeye 'umumen iksâ-yı kabâ-yı 'inâyet olundu.²

Mütemâdi-yi harb ve kıtal tarafına müverris futûr-ı melâl olub 'adüvv-i fitnecû sulha izhâr hevâheş ve arzu itmekle İngiltere'lü fi'l-asl Rusya ile müttefik ve Sebte'den

¹ Kuzeydoğu Bulgaristan' da şehir merkezi, Yeni adı Şumen.,Acaroğlu, a.g.e, 341Silistreye bağlı sancak, Birken, a.g.e, s. 85

² Muhsinzade Mehmet Paşa(1771-1774) yıllarında 2 sene 7 ay, 24gün ikinci sadareti oldu. Mora başarısından dolayı ikinci defa işbaşına getirildi.Danişmend, a.g.e, s. 53, 484

donanmasını imrârda i'aneti mütehakkık olarak sûretnümâ-yı ittihâd ve Francelü'nün nihâd-ı münâfekat i'tiyâd-ı lâzimesince mazanne-i fesâd olmağla tavassutlarından istikâf ve nükûl ve Nemçe'lü ile Prusyalu'nun tavassutları kabul olunmağla mukâddeme-i sulh ve salâh olan mütâreke-i fi'l-küffvâh için Es-seyyid 'Abdü'l-kerim Efendi ta'yin ve seksen altı muharremi ibtidâsından.(1772) (16a)Üç ay 'akd-i mütâreke ile gâile-i harb ve kıtalden ahâlî-i tarafeyn te'mîn olunduktan sonra Şumnu'dan fekk-i râbıta ârâm ve fenâ şehri merkûmda nasb-ı hıyâm olundu taraf-ı pâdişâhî'den mükâlemeye tahsîs ve 'akd-i müsâlaha da cerh ve ta'dîl-i terhis olunan 'uzmâ-yı ricâl-i Devlet-i 'Aliyyeden Yenişehirli 'Osman Efendi'yle a'lem-i zamân Ayasofya Şeyhi Yasincizâde 'Osman Efendi vâsıl-ı mühîm-i İslam ve mahal-i mükâleme olan Fokşan¹ tarafına rahle-i pîmâ-yı itizâm olub Rusya tarafından murahhas-ı evvel Orlof ve murahhas-ı sâni Ebreşkof(Obreşkof) ile "li-eceli'l- müsâlime 'akd-i meclis-i mükâleme olunub bir kac defa münâvele-i kâsât-ı kıyl ü kâl ve Moskovlu tarafından Azak'a zehrâbe-i teklif muhal olundukca tesâ'id iden ebhare-i reddiyye-i ye's ve haybet sermest-i nevmîdi ve mahrûmiyyet eyledikten ma'adâ muhâlif-i şeri'at-i garrâ Tatar'a ikrâr-ı serbesiyyet murahhaslara hâric-i bârâ-yı me'mûriyyet olmağla bî-husûl-i me'mûl Ordu-yı Hümâyûna 'avd ve kufûl iyleyüb müddet-i mütâreke dahî münkazî ve sadr-ı â'zâm tarafından Fertmereşal Romançofo yazılmak muktezâ olmağla kurre-i karîbeye gelmiş bu hayırlı maslahat bizim 'Osman Efendi ve sizin Orlof mübâşeretleri ile sûret-pezîr-i temşiyet olamadığından mütârekeyi itâleye himmet ve âher murahhas ta'yîn olarak şu sulhü tanzîme gayret ile 'ibâdu'l-İlaha hıdmet idelüm diyerek tahrîr ve 'icâle irsâl ve te'sîr olunmağ kırk gün dahî temdîd ve 'akd-i sâbık tecdîd olunduktan sonra Reis 'Abdü'r-rezzak Efendi murahhaslıkla Bükreş tarafına irca-yı i'nân vardığı gibi² müddet-i mütârekeye dört ay zamlı iktirâf-ı zaman iyleyüb nüsha-i mevadd-ı müsâlaha müzâkere ve taklîb-i evrâk-ı mübâhese(16b)ve muhâvere olundukca izhâr-ı cedel ve i'nad ve gitdikce teklif-i "mâ-lâ-yutâkî müzdâd" idüb bâ-husûs serbesiyyet-i Tatar pîçe-i zebân ısrâr oldukca asitânede sadr-ı ekrem bilür bilmez serbesiyeti i'zâm ile rızâdâde olanlar hakkında husûmet ve belki fetvâdâde-i i'dâm olacak kadar 'adavet cekleri cezminizde murahhasân-ı devlet bu maddeyi kabûle müverris-i havf ve haşiyet olmağla da'vâ-yı serbestîden ricâ-yı ferâgat ve mukâbelesinde altmışbin kise virmeye nakdine şimâr-ı ra'iyet Frande(Fransa) Kralı'nın Tatar'a sizi başlı başınıza adam

¹ (Fokşani) Romanya'da İbrail'in kuzeybatısında şehir. World Atlas

² 1 Kasım 1772, Bükreş görüşmeleri Fokşan' da yapıldı. Erim, a.g.e, s.118; Danişmend, a.g.e, s.53

iderim deyü söz viridi ve parolasını sebt-i sahîfe isbât itmek için bu bâr-ı esfârın altına girdi bundan nükûl ve halef-i va'd-i 'ârını kabul mümkün değildir diyerek bu kadar akçeyi fedâ ve serbestiyi kabûle ibrâm ve takasa idüb Tatar himâyenizde oldukca size istinâd ve bizim diyârımıza itâle-i ikdâm-ı fesâd itmekle beynimize irâs-ı bürûdet ve aralık aralık icâd-ı husûmet ider yohsa bu maddede aher 'arzumuz olmadığı bedîdar ve bu münâsebetle Kırım'a dîde-rûz-ı tam' olmayacağımız âşikârdır zîrâ el'an Kırım yeddimizde iken terk idecek ve Akdeniz'de mazbut yedd-i istilâmız olan Cezâiri ve giriftâr-ı dest-i tasarrufumuz olan kala' ve palanka¹ ve sâ'ir redd ile vilâyetimize gidecek olduğumuz ahd yedd-i müdde'ân ve delîl-i sıdk-ı da'vâmızdır didiklerini 'Abdü'r-rezzak Efendi nakş-ı sâhife-i imlâ ve serbesiyyet için 'adem-i kabulle altmışbin kiseden geçdiklerini inhâ itmekle bu kadar akce dilde âsân akaid emanda ne rütbelere su'bet olduğu nümâyân olub Tatar'ın serbesiyyetinde olan mahzûr düşmanın şimdiki tasallutuna göze nûr(17a)'ala nûr olduğundan bundan a'lâ sulh olmayacağı hüveydâ sûret Devlet-i 'Aliyye hakkında bir 'inâyet-i lehiye olduğu rûnümâdır diyerek ricâl-i devlet ile ahâlî-i ocak orduda muhızr istihsâne-i mihrizen ittifâk olarak sadr-ı â'zâm tarafından dahî tahrîr İslambol'a ba's ve tesyîr olundukda huzûr-ı hümâyunda 'akd-i encümen-i meşveret ve mahal-i mukâleme ve ordudan tahrîrat kıra'at olundukda sudûr-ı 'ulemâ ve metâbi'-i reyleri olan bir alay 'ukalâ olmaz olmaz diyerek 'inad ve ma'aza'llahü te'âla serbesiyyet büyük günah olmak üzere i'tikâd ve noksan esbâb-ı zaferden agmaz-ı 'aynla ancak 'uluvv ü İslam'a i'timâd itmiş olduklarından böyle sadedlerle iş bitmez gavura bir iyi kılıç urmayınca bu sûretde sulhü gayret-i İslâmiye kabul itmez hemen kılıç kılıç diyerek sadr-ı pîrâ-yı hezeyân ve ifâte-i fırsatla böyle maslahat-ı hayriyyeyi ta'vîkde bir ala mecânin-i âkil-nümâ hemzebâl olmaları ile heyûlâ-yı maslahat sûret-i nâ-pezîr-i temşiyet olmağla murahhas-ı mûma ileyh 'avdet ve seksenyedi muharremi evâ'ilinde(Mart 1773)Şumnu müştâsında inankeş-i rehvar-ı ric'at olub müddet-i mütâreke dahi resîde-i serhadd-i nihâyet ve 'avdet-i harb ü kıtal celve-nümâ-yı havme-i sûret olmağla ordu-yı humâyun sahraya i'ade ve ictima'ı asker için evâmîr-i isti'câlle tahakkuk-ı harb ü kıtal etrâf ve eknâfa ifâde olundu

nevruzda ayâ ma'dûd tamam ve tarafeyne müstevcib-i insilâl-i hüssâm-ı hüsâm olub müretteb olan 'asker-i mu-asker-i İslam hazır ol-(17b)dukları gibi Tuna'yı mürûr ve istisâl-i kavm-i mağrûr ve menvi-i zamîr-i ricâl ve vezir iken düşman Balya Boğazı ile Tulca taraflarından güzâr ve iki koldan ol tarafları yağma ve ğaret ile pâ-zede-i hisar

¹ Palanka; Etrafi hendekle çevrilmiş ağaçla topraktan yapılmış istihkama verilen ad. Pakalın, a.g.e, III, s.752

idüb Tulca tarafında olan 'adüvv Babadağı tarafına sevk-i ketibe-i gulüvv iyledikte düşmanın korkusuyla perîşân olan bizim 'asker hücûm-i a'dâya tâb-âver olamadığından kasaba-i merkûme girifte-i pençe-i istilâ ve müslimin tekrar dûçar-ı envâ-i ibtilâ oldu 'asker olan bî-nizamilikle 'adem-i ita'at a'dâya vesile-i gâlibiyyet olduğundan ma'ada rü'esâda olan gaflet ve su'i tedbirde mecbûliyyet ahâli-i bilâde bâdi-i hasâret olmakda idiği dağ-zen-i kulûb erbâb-ı gayret ve iş bu tedbîr-i 'acîb dahi ulu'l- ebsâre numûne nümâ-yı 'ibretidir gurûh-ı a'dâ geçen sene kasaba-i mezbûreye istilâ iyledikte ahâlden kimesne esir olmayub belki nefayis-i eşyâların dahî tahlîs ve herbiri kendi bir yeri mesken tahsîs itmiş iken sadr-ı a'zam 'avdet-i harb ü kıtalden zühul ve hîn-i iktizâda muhafazalarına kâdir olamayacağından sehv ve ğafûl ahâli ile fariğ-nişin külliyyeten 'uzlet olduğu yerlerden terhîl ve otan kadimelerinde meşgûl-i hırs ve zer'a olmak için tebîl idüb zu'munca hizmet ve böyle hâli kalmış arâziyi ma'mûr iyledim deyü taraf-ı saltanata kâne-i tahmîl-i minnet iyledi ahâli sulhün 'adem-i in'ikâdını îkân ve celâ-yı vatana istizân iylediklerinde bir alay derme çatma 'askere itimâden mani'-i nühzet ve ikinci defa da bî-çârelerin kayd-ı esir-i giriftar ve mübtelâ-yı enva'-ı muzarr olmalarına 'illet olduğu ferâmuş olunub gaflet değildir düşman(18a)ğaddar Babadağı'na isâl-i hisar ve Karaharman¹ ve Maçın ve Hırsova kazaların târ ü mâr idüb Karasu² havâlisinde den emâkine su'i-kasdı istiş'âr ve Karasu Ser'askeri 'Abdi Paşa 'azille Ser'askerlik emri Nû'man Paşa'ya tesyâr olunmağla cünûd-ı mevcûdenin bir takımı 'Abdi Paşa ile Mesura tarafına 'azîmet ve müstâ'id-i firâr olan bir takımı dahî rehnûr-ı vâdi-i gaybûbet olub ol esnâda düşmanın Karasu Ordusu üzerine hücûm ideceği ta'ayyün ve 'Abdi Paşa gibi kahraman-ı hâme-i hîcâ ma'zûl ve Nu'man Paşa gibi Sahrâ-i sammâ makamına mevsûl olduğundan tâkât getiremeyecekleri tebeyyün itmekle her biri bir tarafa girizân ve 'adet-i ma'hûdeleri üzere perîşân olduklarından mühimmât-ı ordu bi-lâ harb nasib-i 'adüv olduğu Nu'manPaşa'ya teskib-ı sâmah-ı dehşet ve memur olduğu mu-askerin kable'l-vusul pâzede-i garet olduğu tenkîb sâmah'-i hayret itmekle takdîm-i recûl ve te'hîr-i ahrâ-yı emhâl iderek Hacıoğlu kurbine hatt-ı tirhâl iyledi. Balya Boğazı'na teksir tabura Karasu tarafından olan cünûd-ı a'dâ iltihâkla teksîr-i sevâd-ı cem'iyyet ve Silistire'ye karib Değirmen Boğazı'nda Ser'asker Müderris 'Osman Paşa üzerine sevk-i

¹ Karaharman;Babadağından bir konak uzakta, Karadeniz kıyısında Karasu'nun ağızı yakınındadır.İnciciyan, a.g.e, s. 119; Dobruca'da bugünkü adı Vadu olan ve tamamen deniz kenarında bulunan bir köy.Bkz.M.Tayyib Gökbilgin, "Karaharman Dobruca'nın Kaybolmuş Bir Köyü,"İ.Ü. Tarih Enstitüsü Dergisi, sayı 2,İstanbul 1971, 289-296
² Hırsova; Tuna ve Karasu arasında meydana gelmiş olan kara parçasının bir ucunda , Silistire'den bir saat uzaklıkta çorak bir düzlüktedir.İnciciyan, a.g.e, s.120;Acaroğlu, a.g.e, s.186
Karasu;(Çernavoda)Ruşçuk'a bağlı Türk köyü.a.g.e, s. 218

ketâyeb-i mel'anet eyledikde vezîr-i müşârün ileyh düşmâne muhâceme ve sill ü seyf muhâsame iderken Deli Ormanı¹ bî-'ârları düşman kendü haremlerine girmiş iken hetki anamus-ı hamiyetleri perîşân ve meydan-ı firârın dilâverleri bizim yeniçeri 'asker metrisleri terk ile girizân ve piyâde ve süvâr birbirine dest-i dirâz yağma ve hussar olarak herze-gerd-i fiğâ-harlanve mühimmât-ı edevât mazbût-ı ser-pençe-i 'adüv-i ehl-i îmân olub düşmanın Silistre üzerine tabur-(18b)unu sevk-i tahdîş sehv-i devlet ve 'askerî tâifesinin 'adem-i sebâtla bî-vefâlıkları irâs-ı hayret idüb Çarhacı 'Arabkirli İbrahim Paşa ve Kul Kethüdası Yeğen Mehmed Ağa der-'akab otuz orta yeniçeri ve sâ'ir piyâde ve süvâr 'askeri ile 'icâleten ba's ü esrâ olunmağla leddü'l-vüsûl birazı kal'aya dühûl ve birazı Silistire civârında Küçük Mustafa nâm mahalde Ser'asker 'Osman Paşa ordusuna müsûl iylediklerinde rü'esâ-yı 'asker ednâ bahane ile cünûd-ı bî-gayretin teferruk idecekleri 'indlerinde tahakkukundan nâşî hazer üzere olmalarıyla tavsiyye-i sebâtla metrislere ta'biye ve Çarhacı Paşa on bin süvâri ile düşmanı istikbâl ve mukâbelede firâr sûretinde kal'a ile metris arasına düşmanı çekmek için ihtiyâl tedbiri cümlesine ta'lîm ile terbiye olunub ber-minvâl-i meşrûh-i istikbâl ve ta'lim olunduğu vechile 'askeri i'mâl ideyim dirken ecnâd-ı hezîmet i'tiyâd gerçekden firâr ve küffarın atlasu dahî ta'kîbe ibtidâr piyâdesinin metrisleri hücumunu gören şahbazları bir zor görmeden 'azm-i girive-i giriz ve nevvâr iylediklerinde 'Osman Paşa ve kul kethüdâsıyla sâ'ir rü'esâ-i bakıyye beşer onar adamları ile kal'aya dühûle mecbûr ve Silistre leşkeri 'adüv ile mahsûr olub Çarha Paşa bir kaç bin rehnûrdân-ı vâdî-i hezelân ile taryânezân-ı merâkib-i ilğâr ve Ordu-yı Hümâyûna on sa'at bu'dî olan İflâtar kâriyesinde hatt-ı rahl-i karâr idüb ma'sadak nezîr-i 'uryân vakîâ-fâci'ayı bir âdem irsâliyle i'lân iyledikde ba'is-i tekeddür tabi'et ve imdâd-ı mahsurîn için neşr-i evâmir celb-i 'asâkire mübaderet (19a)Karasu Ser'askerliği Dağistanî 'Ali Paşa'ya tevcîh ve selefi Nu'man Paşanın 'adem ü idâresinden nâşî 'asker beyninde olan tefarruk telaşi izâlesi tenbih ile Kütahya Valisi 'Ömer Paşa ve Çavuşbaşı İspir Ağa mal'iyyetine ba's ü esrâ olunub ancak tabi'at-ı ecnâd fil-asl 'adem-ü tevakkuf ve sebâtı mu'tad itmiş olduğundan ikâmet ve sebâtları için olunan tedâbir itmeyüb eşkâr-ı nihân her biri bir tarafa perîşân olduğuna düşman-ı din tahsil-i yakîn itdikde taburunu tertîb ve mu-asker-i İslam üzerine sevk ve tesrîb iyledikde bâkiyyenin dahî pâ-yı sebâtları tezelzül ve uzakdan küffârı görmekle tefarruk ve tezeyyül itdüğinden 'Ömer Paşa ile İspir Ağa

¹ Kuzeydoğu Bulgaristan'da engebeli ve ormanlık arazi, a.g.e, s. 131; Cihannümaya göre Şumnı'nın iki saat uzağında bir çok köyleri içine alan nahiyedir.Nahiyenin adı adı geçen ormanlıktan gelmiştir.İnciciyan, a.g.e, s.131

giriştâr-ı kayd-ı esâr ve Ser'asker 'Ali Paşa bir kaç adamı ile Hacıoğlu'na doğru tâznâne-i zenn tekâvür-i firâr olub 'adû-yı ehl-i İslam tamamen orduyu zabtla Hacıoğlu tarafına tahrîk-i ikdâm-ı iktihâm ve kasaba-i merkûmeyi istilâ ile emvâl-i müslimîn itâle-i dest-i iğtinâm iyledikde 'Ali Paşa ondan dahî Kozluca¹'ya ircâ-yı 'inân-ı semend-inhizâm ve vâkı'a ordu tarafına ilâm iylediği erkân-ı saltanata mûcib-i hayret ve bundan sonra Ordu-yı Hümâyûn üzerine hücum ideceği tahakkuku müverris-i dehşet olmağla tahsil-i esbâb-ı müdâfa'aya ihtimâm ve tertûbât-ı şitâiye isti'câline neşr-i evâmir-i dikkât ikdâm olunarak gurre-i ramazanda Şumnu müştasına irtihâl ve hücum-ı a'dâ ihtimaliyle etrâfına hendek hafriye iştigâl olunub ol kış ricâl-i devlet pâ-dergil teşvîş Şumnu'da ikâmet(19b)ve temâdi-i eyyâm-ı sefer ve tetâbi-i elem ve keder ile havâli-nişin-i kânun ve lehv-i hayret olub 'askerde 'adem ü râbita ve rü'esâda fikdân-ı kuvvet-i zâbitadan nâşî sevdâ-yı mukâvemetden me'yûs ve havme-i hülyâda livâ ve ümid ve me'mulleri menkus oldu.

Seksenyedi zil'l-kâ'desinin sekizinci cum'a günü (20 Ocak 1774) Sultan Mustafa Han vâsıl-ı rahmet-i rahman ve Sultan 'Abdü'l-hamid Han²Hata! Yer imi tanımlanmamış. pîrâye-i bahş-ı taht 'Osmâniyân olub Muhsinzâde Mehmed Paşa makâmında ibkâ ve mühr-i cedîd-i hümâyûn irsâliyle kâm-revâ oldu mevsim-i bahar dahî hulûl ve zamân-ı cenk ü harb dühûl itmekle müretteb olan 'askerin bir mikdârı vücûd ve bâkıyyesi bundan sonra isbât-ı vücûd üzere olub düşman Tuna'dan beri ve câniblerinde Silisitre'den Sünne Boğazına³ ve Karadeniz sâhillerinde ve Edirne civârına gelince olan emâkin ve bikâ' ve Dobrunca içinde Hacıoğlu Bazarcığı'na varınca aralıkda olan kasabât ve kala'a mâlik ve bundan böyle dahî memâlik-i İslamiyyeye isâl-ı zarar ve müte'allik olmağla Tuna'nın berü taraflarından tard ve te'bîd ve Nehri-i Tuna'yı imrâr ile teşrid için Yeniçeri ocağı'yla ağaları olan Yeğen Mehmed Paşa ve süvâri ve 'askere başbuğlukla re'is Abdü'r-rezzak Efendi ta'yin ve evvela Hırsova kal'ası tahlîs olmak hususu telkîn olunub sadr-ı âzâm Şumnu'dan fekk-i râbita-ârâm ve sahrasına nasb-ı hıyâm iylediği esnâda Hacıoğlu Ser'askeri 'Ali Paşa düşmanı gördükde müttehî-i harb ve kıtal ve amâde-i târâd ve nizâl (20a)'asker-i İslam i'mâl-i samsam itmeksizin pâymâl-i tarîk inhizâm olduklarını Ordu-yı Hümâyûna ilâm itmekle me'mûr olan Yeğen Paşa

¹ Varna'ya bağlı köy, yeni adı Suvorovo. Acaroğlu, a.g.e, s. 257;Burada Ruslara karşı yenilen osmanlı askeri Şumnu'ya doğru çekildi.Uzunçarşılı, a.g.e, IV-1ks, s. 421

² III:mustafa'nın ölümü, I. Abdulhamid'in saltanat

³ Tunaburgaz, Romanya'da Sulina isminde şehir.Silistreye bağlı sancak Tulca'nın doğusunda.Birken, a.g.e, s.51, 85 ;İnciciyan , a.g.e, s. 121

ile 'Abdü'r-rezzak Efendi'nin ihrâclarına ibtidâr ve otuz binden ziyâde süvâri ve piyâde ile ba's-ı tisyâr olunub hareketlerinin üçüncü günü Kozlı(n)ca'da nasb-ı hayme-ârâm ve teccessüs-i ahvâl-i küffâr için mirmirân Çerkeş Paşa ile Gemalmaz nâm bölükbaşı matıyye-süvâr-ı ikdâm idüb Kozluca'ya üç sa'at Üşenli¹ Deresi'nde a'dânın bir mikdar atlusına dûçâr ve mübaşir-i harb ve pîkâr olduklarında Gemalmaz münâil-i rütbe-i şehâdet Çerkeş Paşa mihmizzen tevsen 'avdet ferdâsı behke-i kapudanî irsâl ve me'mûr-ı teccessüs-i emvâl kılınub Üşenli'ye 'azîmet ve etrâfa havâle-i casûs-ı nezâret iyledikde düşmân-ı mekkâr kemîn nişîn-i sâhsâr-ı istitâr olmağla Gemalmaz cenâzesinden gayri bir şey olmadığına medd-i nazar-ı vakt ve Üşenli merhalesinin hâli olduğu haberiyle ric'ât itmekle mirmirân 'Abdu'llah Paşa'yı kadr-i kifâye 'asker ile merhale-i merkûmeyi zabt için ba's ve tarîk ve ma'iyetine bir kaç bin yeniçeri ile kul kethüdası terfik olunub Üşenli tekarrüblerinde tabur-ı düşman zuhûr ve taraf-ı İslamiyâne şerâde- feşân-ı âteş-i şerr ü şûr oldukda süvârilerimiz 'inân-tâb-ı semt-i firâr ve piyâdeler dahî bu hâli gördüğü gibi hatve-peymâ-yı beyâbân-ı edbâr oldukları haberi sâmi'â-i mu'askere ilkâ-yı dehşet ve Ağa Paşa ile 'Abdü'r-rezzakEfendi'ye irâs-ı hayret itmekle derhal sevk-i semend-i isti'câl ve leşker-i hezîmet redde-yi istikbâl idüb i'âdelerini teklif ve bi ihtiya ira'e-i ruy-ı ta'nif iylediklerinde ol nâ-bekârlar mukâbele-i a'dâ da (20b) Her ne kadar tab-ı aver değiller ise dahî böyle yerlerde pehlûvân ve belki hâme-i fitne ve fesadda birer kahraman olmağla bunları ne söyledirsiz diyerek tüfenk ve sâir âlât-ı cengi hâvâle ve kemiyyet fitneyi halbe-i şekâda icâle itmeleri ile her biri bir tarafa pûyân ve hezar teklifle cem' olan ordu bir anda muzmahil ve perîşân oldu işte patladan bizi bu ağız otudur Kozlınca vak'asından erkân-ı devlet müte'essir ve bundan sonra ne vechile hareket-i iktizâ ider deyü cümlesi mütehayyir iken düşman Kozluca'yı mürûr ve Yenibazar²'a doğru sevk-i ketâyeb-i şerr-i şûr ile üzerlerine hücûmları ordu ahâlisinin ma'lumları oldukda Şumnu sahrasından hareket ve mukaddemen Şumnu etrâfına hafır olunan hendekler kenarına nakl hıyâm-ı dehşet iylediklerinde amâde-i harb ve kıtal olan cünûd hezîmet-i iştîmâl kiminin 'askeri dağılub zâbiti mevcûd ve hâzır ve kiminin zâbiti gidüb neferât-ı şûrûd ve desmâtın bir mikdârı cenge mübâşir olduğundan mukâbele-i düşmana iktidâr kabil olmayacağı âşikâr ve altı seneden berü etvâr-ı cünûd mücerreb ve meşhûd olduğuna göre bir işe yaramıyacakları bedîdâr olmağla ricâl-i devlet bu hâletden üftâde-i meğâk hayret iken düşman-ı hud'a ittisâm-ı icrâ-yı san'at

¹ Varna'ya bağlı Türk köyü. Yeni adı Botevo. Acaroğlu, a.g.e, s. 364

² Novi-Pazar, Kuzeydoğu Bulgaristan'da Şumnu'ya bağlı ilçe merkezi. a.g.e, s. 377

ateşbâri iderek ordû-yı hümâyun üzerine hücum-ı iktihâm iyledikde cünûd-ı ehl-i imân perâkende ve perîşân ve hıyâm erkân-ı devlete dest-i dirâz yağma ve talan olarak firâr ve her biri bir tarafa târ ü mâr olmaları ile bi'z-zarûre sancağ-ı şerîfi istishâb ve şeranpo kapularından dühûle şitâb ve “ilm-i tûb-ı harâm-ı rasul-i hüdâ 'aleyhi mine's-salavat ergâhanın mahsûriyyeti halecân efzâ-yı şeyh ve şâb olub ne hal ise ol gıceyi (21a) imrâr ve kâyil oldukları kadar metrisler tab'iyesine sarf-ı ma-hasal-ı iktidâr olunub zuhûr eltâf-ı ilâhiyye nıkrân ve dide dûz şahrü'l lütf-i sübhân oldular

İbtidâ-yı seferden berü Moskovlu'nun kuvve-i istidrâciyeleri resîde derece-i kemâl ve livâ-i gâlibiyetleri kumme-pîrâ-yı bâ-rû-yı âsâl düvel-i Avrupa'yı üftâde-i matmûre-i teşviş ve bâ-husûs Nemçe Devleti'nin dimağ-ı reşk ve hasedlerini nâhân-ı ıztırabla tahdîş iylediğinden başka giderek Rumeli cânibine dahî temellûkle mîzân-ı itidâlden hurûc ve takviyye-i ikdâm-ı iktidâr ile şevahık-ı cibâl-i galebeye 'urûc ider endîşesi sâ mân berâ-yı kâr ve pîşesi olduğundan iki sene mukaddem 'adem ü rızâsını izhâr ve memâlik-i 'Osmâniyyeye perde-i birûn-ı tasallutlarını kabûl itmeyeceğini resmen ahhâr ve Rusyalu Leh'i mukâsemede Prusya'yı müşterek ve ra'âyet kâ'ide-i nısf-ı li ve nısf-ı lek itmek üzere mukâvele ve sırr-ı ekâsât-ı ittihaz ve ittifâkı münâvel iylediklerini bertakrîb Nemçe imparatoru istiş'ar ve bu ticâret-i râbihâdan mahrûmiyyeti perîşân-saz sabr ve karar olmadığını iş'ar ile tertîb-i mühimmât-ı sefer ve Moskov üzerine sevk-i 'asker iyledikde Moskovlu Nehr-i Tuna'nın berî tarafı şöyle dursun memâlik-i Eflak ve Boğdan'a dahî dide-rûz-ı tam'ı olmadığını beyân ve ancak muradları iklim-i Kırım ve bu sûretle Bahr-i Siyah'da icrâ-yı sefâyin ile emr-i ticârîyi tanzîm idiğini ilân idüb imparator bu maddeleri tasdik itdikde Leh mukâsemesinde teşrîk itmek üzere (21b) itma' ve Çasar dahî Çariçe'nin matlubu olan sûreti 'aks-i endâz-ı mücellâ-yı ikâ' itmekle bu sûretde sefer 'abes olduğundan kat'-ı nazar Perhacof nâm sâhib-i hurûc bu aralıkda da'vâ-yı kraliyete derûn-ı Memâlik-i Rusya'ya dühûl ve velûc iyledikde Moskovlu'dan kati çok âdem tabi'iyet ve Petreburk üzerine muhâceme-nümâ-yı satvet olduğu dahî terk-i gâile-i seferi mûcib ve Devlet-i 'Aliyye ile taleb-i sulh ve salahı müstevcib oldu Prusya tarafından tavassuta rağbet Rusya'da rakamzede-i kalem fakir olduğu vech üzere zuhûr iden za'f-ı ihtilâfa delâlet ider iken ber-vech-i âti vukû' bulan gaflet bu sûretde bâdî-i fevt-i fırsat olmuştur ki Âsitânede ikâmet ve bast-ı basat-ı rahat iden Prusya ilçisi ancak Kılburun¹'u Rusyalu terk ile 'akd-i müsâlahaya Devletinin tavassuta rağbet ve

¹ Karadeniz ve Dnyeper nehri arasında uzun bir yarımada vaziyetinde olan Kılburun'un ucunda Özü'nün karşısında aynı adı taşıyan kale vardır. İnciciyan, a.g.e, s.124
2 (Riş), Şumnu'ya bağlı köy. Acaroğlu, a.g.e, s.110

şürût-ı kadîme üzere in'ikâd-ı sulh ile Devlet-i 'Aliyyeye hizmet ideceğini bir kıt'a takrîrinde terkîm ve taraf-ı saltanat resmen arz ve takdîm itdikde bundan akdem iki def'a heyûlâya mukâleme bu dereceler takarrûble bile sûret-pezîr-i müsâleme olamadığı âşikâr ve bundan âlâ musâlaha olamayacağı bedî-dâr iken huzûr-ı Hümâyunda 'akd-i encümen müşâvere ve tavassuta ruhsat husûsu müzâkere olundukda ba'zı dakîka dânân-ı erkân sûret-i merkûme-i istihsân bir alay mecânin-i 'âkil-nümâ Kılburun virilerek ne vechile olur diyerek feth-i dehân-ı hezeyân itmekle pâdişâh 'akl-ı yaver irâdeleri üzere ittifâk-ârâ bulunmadığına muğber olub sûret-i vâkı'âyı mufassalan tahrîr ve Prusyalu'ya tavassuta izin verilmesini kat'i melhîs için sadr-ı â'zâm tesyîr iyledikde ferdî-i gaflet ve 'ubr-ı bâ'zı mülâhazât-ı fâsideye binâ-i telhîsi (22a) te'hir idüb Fertmeraşal ile olan mükâtebelerinde sulha izhâr-ı havâhiş iylediğine ferîkate(b-firifte)ve lâbe ve laf-ı Frengânesiyle ezlân-ı(b-olan)tahrîrât ile ferîbânesine dil-şifte olduğundan eğer sulha rağbet husûsunda da'vanız karin-i sıhhat ise Prusyalu'dan 'arz olunan sûret-i mutâbık-ı rızâ-yı devlet olmağla o vechile nizama himmet ve tarafeyni dökülecek kanlardan dâmen-alûde-i ma'siyyet olmakdan siyânet eyliyesiz deyü yazdığı mektubu Ramancofa tesyâr ol dahî Devletimizin bu sûretle sulha rızâsını bilursede ben bilmem deyü bi'l-küllîye inkâr itmekle sadr-ı â'zâm gayet derecede müte'ellim ve hilâf-ı rızâ-yı hümâyun bu vaza' nâdir beraberine nâdim olub havf-ı satvet-i sultâni perîşansâz-ı samâni olmuş iken serir-ârâ-yı saltanat sadr-ı nîşin eriken-i cennet olmağla me'mur gaflet bâdi-i avdet-i fırsat oldu hâsılı fertmeraşal tarafından bir kağıd yedd-i sipehsalâra vârid olub lede'et-tercûme bu kadar ârâ kademâ mûcib-i gadab-ı mevlâ olmağla mükâleme için murahhas ta'yin olunmak ricâsı idiği rû-nümâ ve irâhe ricâl-i tarafeyn ve âsâyiş-i ahâli-yi devleteyn mülâhazasıyla taleb-i müsâlaha olduğu hüveydâ olmağla devhiye-i tuğyân 'adûy-ı din ve keyfiyyet cünûd-ı müslimin erkân-ı devlete bi'l-mu'âyâniye ma'lûm ve perîşân-ı 'asker bâdî galebe-i düşmân olduğu meczûm olub bu sûretde livâ-i sa'adet mahsur ve bu ana dek bir taraftan imdâd zuhûr itmediğinden hatıra gelen mahzûr-ı perîşân sâkil ve şu'ur ve el'an Ruscuk ve Silistre hisarları girifte-i pençe-i hussar ve Çalık Kavak(Çalı kavak)² taraflarından kadanaları³ güzâr ile etrâfa âteş-i hussar olduğu cümle Ehl-i İslam'a bâdî-i insilâb-ı rahat ve huzûr olub bu 'askerle tarafımızdan galebe

3 Forsaların ayağına vurulan zincir.Büyük ve iri Rus ve Macar atı. Bkz. Mithat Sertoğlu, Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi, İstanbul 1958, s.157

sûretleri (22b) 'adimü'l ihtimâl ve defî gezend-a'dâ emr-i muhâl olmağla her ne tarik ile olur olsun sulha rağbet hayr-hâhân-ı devlete vâcibe-i zimmetdir diyerek erkan-ı saltanat ve 'ukalây-ı ricâl-i devlet sulhü istisvâb ile tercih ve murahhas ta'yin olunmağla mübâderet lazım idiğini tasrih itmeleri ile Vezir Kethüdâsı Ahmed Efendi¹ ve Re'isü'l-küttâb İbrahim MünibEfendi² murahhaslık ile tebcil ve der'âkab levâzımı teknil olunub gürûh-ı muhasara-i a'dâ arasından bilâ-mütâreke ser'askerleri Ceneral Frankov devlet mûrahhaslarını imrâr ve Kaynarca'da Fertmeraşale Romancof ordusunda hatt-ı rahli karar ile mükâlemeye ağaz ve 'Abdü'r-rezzâk rızâdâde olmadığı maddelere ma'aziyâdetin sûret-i kabûlü ibrâz iyledikde mecbûl oldukları nâ-merdlik muktezâsınca zebunkeşliği irtikâb ve bâlâda musavver esbâbe binâen sulha mecbûriyetlerini setr için semere-i galebe diyerek bir takım tekâlif-i şakka 'ilâvesiyle musâlahasâtı is'ab itmeleriyle 'askerimizde olan 'adem ü râbita ve nizam galebeden ümîde bâdî-i inkkıta' ve insirâm olmağla 'adû-yı 'atrîf her ne teklîf-i 'anîf iderse nâ-çâr tercih ehven-i şerrin ka'idesi ihtiyâr olunub Tatar'a ikrâr-ı serbesiyyet ve Kerç Limanı³ iylediği kal'ayı Rusyalu'ya terk ve ferâgât ve sefâyin-i tüccârine Karadeniz Boğazı'ndan mürûra ruhsat ve memâlik-i mahrûsede bey' ve işrâ ile ticârete izin ve icâret gibi yigirmi sekiz madde üzerine 'akd ve tanzîm ve bu vechile maslahata tamâm ve heyûlâ-yı merûm sûret-pezîr-i encâm olub senedâtı terkîm olunacak iken fil-asl Rusya bunun mecâlis-i muhâveratda rakamkes-i mazbata takaza ve ibrâm ve mevadd-ı matlûbiyi teshîl için mugallata-i perdâz-ı i'zâm oldukları maddelerden takrîr maddesi (23a) lafz-ı murad kuru bir yaygara ve feryâd iylediği hitâm-ı sekrenlerinden müste' fâd olmuş ikinci murahhas İbrahim Münib didikleri yâd-i gâr bu makûle umûrdan gâfil hemhâl-i hembekâ ve bâkil-i sâdedil bir merd-i tebehkâr olduğundan hüccet ile belâdetini ibrâz ve gelelim tazmîn maddesine deyü dehân-ı hezeyânı baz iyledikde zikr-i siliyü't-ta'n ve künt-i nâşiya meselini Rusya murahhasları güyâ ve cenneze-i istihzâ ile evihte dâmen-i takazâ olmalarıyla zarûri mevadd-ı sulhün madde-i hâfiyyesi olarak münferiden sened tahrîrini ilcâ ve merkûmun hamakı Devlet-i 'Aliyye'yi tazmîn belâsına mübtela iyledi Devlet-i 'Aliyyenin bu makûlelere rağbet-i umûr-ı cesîmede istihdâmda ağmâz-ı devlet iylediği için 'aleyhe ma yüstehak dinilen her ne kadar sezâver ve lâik ise dahi yine gayret-i diyanet âdemi pâderi küll-i ıztırâb ve hayret ider her ne hâl ise sulh-i müsâlemet ilhâm-ı

1 Ahmet Resmi Efendi;Elçilikler ve Murahhaslık yaptı.Sefinetürresâ ve Hülasat tîl itibar isimli eserleri meşhurdur.1700-1783. Bkz. Virginia Aksan, Ahmet Resmi Efendi, İstanbul 1997

2 1774' de iki ay Reisülküttâplık yaptı. Danişmend, a.g.e, s. 637. Müzakereler sırasında gaf yaptığı söylenir.

3 Karadeniz ile Azak denizin birleştiği yerde adıyla anılan boğaz ve şehir.World Atlas

sûretyâb-ı hıyâm olmağla niğâşete-i sahâyif 'ahd ü mukavele sekizbin yüzseksen(binyüzseksen sekiz-1774) ¹ günü mübâdele olunub masadd-ı müsâmetin hülâsa-i sûreti erbâb-ı basîretin ma'rûz-ı nazar-ı 'ibreti kılınıdı sadr-ı â'zâm Muhsinzâde itmâm-ı maslahat ve Şumnu'dan hareketle şekeşte ve peste ve tetâbi'ül-emâm ve ikdâr ile di'l-hasta iken Edirne tarafına sevk-i metâyâ'-yı 'azîmet idüb za'f-ı şehuchte ba't-ı tarîk inzimâmı bâdî-i iştîdâd-ı illet ve esnâ-yı rahdan karîn-i abâde takarrüblerde rah-rû ve semt-i âheret olmağla na'ş-ı,mağfîret nakş-ı zevceleri Esmâ Sultan iltimâslarıyla İslambol'a ihzâr ve Hazret-i Halidü'l-Ensârî radiya'llahü'l-bârî merkad-ı münevvereleri civârında ta'yîn-i mezar olundu yeniçeri ağası olan Yeğen Mehmed Paşa kaimmekam ve âsitâne-i 'aliyyede kaimmakam 'İzzet Mehmed Paşa meyl-i mühr ü sadâret-i 'uzmâ ile bî-kâm oldu² (23b) Ordu-yı Hümâyûn ile Kaimmakâm Yeğen Mehmed Paşa İslambol tarafına tâziyâne-i teyn-i merâkib isti'câl ve Sadr-ı a'zam 'İzzet Mehmed Paşa Küçükçekmece'den 'alem-i şerifi istikbâl ile ka'ide-i Devlet-i muhallidü'l-ikbâl üzere seksen sekiz recebi guresinde(1774 Ekim başları) Asitane-i 'aliye idhâl idüb oldukca heyûla-yı rahat in'ikâd-ı sulh ile sûret-i pezîr-i asâyîş ve refâhiyyet olmağla bir dahî sefer vukû'ını mûlahaza ve iktizâ iderse nâmus-ı İslamı muhafaza için tedârik-i levâzım vükelâ ve vüzerânın 'uhde-i sadâkatlerine lazım iken kâne-i sefer zuhûru dahî muhal ve güyâ a'da tarafından bundan sonra nakz-ı 'ahd-ı 'âdimü'l- ihtimâl gibi herkes cübbe ve destâre-nizâm ve cemi'-i emvâl ve tanzîm-i ahvâle ihtimam kaydına düşüb altı seneden berü olan vâkı'at ve mücellâ-yı perîşânîde sûret bulan hâlât mühimmât ve edevâtda kusura tehiyye ve tetmim ve sâ'ir levâzım-ı galebe ve iktidârı tedârikle tanzîm cümleye vâcibiyye-i zimmet ve bâ-husûs mesned-i ârâyân-ı vekâlet-i mutlakaya fârizâ 'uhde-i sadâkat iken vezîr-i mezkûr böyle dekâyık-ı umûrdan kasırû'ş -şu'ûr ve bu mâkule ahvâl hatırına dahi hutur itmeyeceği bedihi'z-zuhûr olub ancak dâd ve dehşle vakti mürûr ve seksen dokuz senesi cemaziye'l-evvelîsinin sekizinci günü(7 temmuz 1775) 'azille sadr-ı 'izzetden dûr oldu (24a) vezîr kethüdâsı olan Derviş Efendi³ sadr-ı sadârete neyl ile murabbi'- nişin dest-i ser-bülendî olub ibtidâ seferden aherine dakk-ı ahvâle vâkıf ve hizmet-i istifâde bulunmak takrîbi ile her halden âgâh ve 'arif iken mühimma emken-i tanzim-i mühimmat ve tedârik-i mâfât kaydında olmayub hevâsına tab'ıyyet ve tanzîm-i mühimmat şûr ve şâb ve tetmim-i edevât lehv ü tob ile icrâ-yı hutût-ı nefsâniyet iderek

¹ Küçük Kaynarca Antlaşması,MM, III, s. 254;N.İorga, Osmanlı tarihi,Çev.B.S.Baykal, Ankara 1948, s.7;Erim, a.g.e, s.115

² Sadr-ı a'zâm İzzet Mehmet Paşa,1774-1775, Danişmend, a.g.e, s.485

³ Derviş Mehmet Paşa,1775-1777, 1 sene 6 ay. a.g.e, s. 485

ondokuz aydan ziyâde ser-çeşme-i sadâretde idhân-ı kâse-i merâm ve ma'üz'-zülal 'azizün-nevvâl vekâletle tertîb-î dimâğ-ı kâm idüb kapucibaşların amel-i mândelerinden Dârendeli Mehmed Ağa¹ nâm pîr-i fertût toksan senesi zil-hiccesinin beşinde(15 ocak 1777) itâ-yı mühr ve zât mürebbi-nîşîn-i ser-mesned-i ceberrut olub zâviye-i Pîrâ-yı kem-nâm iken zuhûr ve bağıtaten dest-i ârâ-yı sadr-ı sudûr olduğundan herkes Koca Köprülü dirildi ve zemam-ı umûra tam şimdi erbâbı eline virildi diyerek zâhir-i hâle nazarân dil-şâd Koca vezîr ise meşgûl-i dad ve sîtâd olmağla ber-vech-i me'mûl yüzünden berâyiş-i saha-pîrâ-yı husûl olmamağla doksan iki şa'bânın sekizinci günü ma'zûl ve silahdar-ı şehriyârî Esseyyid Mehmed Ağa terbiyyesiyle yeniçeri ağası Mehmed Ağa makâm-ı sadârete mevsûl olub tamam bir sene ta'tîl-i mesned-i sadâret ve setm-i zârifân-ı zamân tarafından Kalafat Paşa² lakâbı ile tahsîl-i sermâye-i şöhret ve sî'iki olan halefine güyâ vekâlet idüb doksan üç şa'banının sekizinde(21 Ağustos 1779) üftâde-i 'ibâbetü'l cebb-i 'izâl ve silahdâr-ı müşârün ileyh hâtem-i sadâret-i revnâk engüşterîn-i ikbâl olub ber-muktezâ-yı istibdâd ve istiklâl fetk ü retk ü umûrda berzede-i dâmân-i iştigâl ve istitla'-ı ahvâl (24b)emâkin ve beka' ve istiknâh-ı keyfiyyet-i mühimmât-ı serhâdât ve kılâğa tılabi'-i fikr ve dirâyeti irsâl ile icrâ-yı merâsim-i vezâret ve îfâ-yı levâzım-ı sadâret idüb esbâb-ı intizâma husûl zamânında me'mûl iken bi-emrillâhi te'ala zücâc-mizâc-ı şikeste ve maraz-ı devâ nâ-pezîrden hastalıkla zamanı mürûr ve doksanbeş saferinin beşinci günü sadrû's-sudûr ehl-i kubûr oldukda Mehmet İzzet Paşa³ mükerreren mu'attal-sâz mesned-i vekâlet-i kübrâ olub 'adet-i lâ-terhalimis misüllünce esas mümteni'ül- endirâs tâm' eşâbı sen te'sis ile derice-i tam' vâz-i baz ve dest-i cem' ve idhârı dirâz itmekde iken cebâliden şerâre-feşân-ı ihtirâk ve İslambol'un sülüsân-ı mertebesin ihrâk iden nâr-ı sûzân ehl-i beldeyi hâkester-nişin-i hüsrân iylediği şe'amet vezîr-i mehmûl ve isnâd-ı rahavetle doksan altı ramâzanı onbeşinde(25 Ağustos1781) ma'zûl olub Yeğen Mehmed Paşa⁴ ber-muktezâ-yı zemân makâm-ı sadârete sıklet-i mahşâ ve lisân-ı halked ve üftâde-i bâdıncan ber-âmed mislini güyâ ve zebân-ı mecân yeğen mazmûnunda ebyât-ı hezl-i nümûnla dehân-âlâ-yı istihzâ olub vezîr-i hil'at-semîr ise ıstıbâh-ı sahbâ-yı lağle sermest-i betâlet ve i'tibâk 'ukâr-ı hezl ile ser-endâz-ı gaflet ve adhûke-i meclis olan orta yazıcılarından 'allâme 'arz odasında

¹1777-1778, 1 sene 5 gün, Danişmend, a.g.e, s. 485

² Kalafat Mehmet Paşa, 1778-1779 arası 11 ay. a.g.e, s.486

³ 1781-1782 senelerinde 2. Defa 1,5 sene. a.g.e, s. 486

⁴ 1782' de 4 ay. a.g.e, s. 486

bâziçe-i dest-i serhengân olarak hây ve hûy ve hengâme ile icâb-fermâ-yı eshâb-ı akl ve dirâyet olub bu hal ile dört ay sadâret ve toksan yedi muharremin evâilinde(1782 Aralık sonları) 'azl ile def-i sıklet eyledi(25a)sermâyedâr-ı dâniş vedîd vezîr-i kethüdâsı Halil Hamid Efendi¹ mühr-i hümâyunu pîrâye-yi kâlrec devletmendi idüb bermuktezâ-yı cevher-i isti'dâd ve liyâkât-ı maderzâd zabt-ı şevvar ve nizâm ve rabt-ı evâbıd-ı intizâm ile mesned- ârâ-yı istibdâd iken Kırım husûsunda tertîb-gerde-i a'dâ olan mukaddemât-ı ihtiyâl zamanında bu vechile netîce-pezîr-i isti'sâl olduki Kırım Hanları umûr-ı mülkiyyelerinde müstâkil-nişîn mesned-i hükûmrâni ve kavm-i Tatar her kimi ihtiyâr iderlerse mensûb-ı mansıb-ı ilhânı olub devleteyn müdâhale ve ta'arruzdan keff-i yedd-i â'zâm şürût-ı musâlahadan olmak üzere 'ahdnâmede mukayyed olduğundan intihâb-ı Tatar ile Sahib Giray² karargîr-i makam-ı haniyyet ve heyûlâ-yı sefer ve hareket bu vechile sûretyâb-ı ârâm ve rahat olmuş iken Devlet Giray Tatar'ı tahrîk ve hanlığı ihtilas fikriyle şahmetü'l-izân fitne ta'rîk itmekle şart-ı serbesiyet ref' ve ilgâ ve kemâfi'l-evvel menşûr-ı tabi'iyet imlâ olunmak ricâsı zımında Tatar 'ulemâsıyla takım mirzâ muhızrlar ile utbe-i 'aliyyeye çehre-i fersâ ve inhilâl-i sıhhat-i peyvend-i şart-ı merkûmu istid'â itmeleriyle beyned-devleteyn ba'de'l-mükâtebe Âsitân-ı 'aliyye de idârekât-ı mükâleme ve muhâtaba ile bil-ahire mala yedruke kullehu la yetrake kullehü ka'idesine itibâr ve külliye defî mümkün olmazsa dahî ber-sûret-i mutavassıta ihtiyâr olunmak lâzım gelmekle kuvve-i Tatar evlâd-ı Cengiziye'den birini intihâbla hanlığa ihtiyar iylediklerinde taraf-ı Devlet-i 'Aliyyeden irsâl-ı teşrifât-ı mu'tad ile tasdîk ve hutbe ve sikke nam-ı pâdişâh-ı İslam-penâhla tezyîn olunarak behc-i şer'-i kavîme tatbîk olunmak üzere tanzîm ve tarafeynden tasdiknâmeleri seksansekiz (25b)zi'l-ka'desinin yigirmi dördünde(26 Ocak 1774)mübâdeleten teslim olunub madde-i serbesiyet sûret-i ibkâ ve ma'niyyen ref' ve ilgâ olduğu Tatar'a bâdî-i tesliyyet ve müntehibleri olan Devlet Giray meşgûl-i dad ü stad-ı hükûmet iken ahâli-i Kırım Devlet Giray mesned-i Cengiziyeeye takdîm iylediklerini Moskovlu mahmul-ı dûş desîse-kâri-i devlet ve tab'-ı hiyle neba'ına kıyasen sû-i zanla isnâd-ı töhmet iderek toksanbir tarihinde Rusyalu otuz kırk bin 'asker tertîb ve Şahin Giray'ın ma'iyetine dahî on beş bin Kazak ta'yini ile sevk ve tesrîb idük iki taraftan Kırım'a dühûl ve iktihâm ve Devlet Giray'dan nükûl ve Şahin Giray Hanlığa kabul itmelerine ibrâm ve Devlet Giray tard ve ib'ad ve Şahin Giray sellem-i bi'l-üsera-yı hâniyete is'âd itmekle rızâlarıyla olmuş sûretinde mahzar-ı ahzi için tazyîk

¹ Halil Hamit Paşa, 1782-1785 yılları arası 2 sene üç ay.Danişmend, a.g.e, s.487

² Sahib Giray,1772 'de III.Selimgiray'ın yerine han oldu.1775'de hanlığı sona erdi.Uzunçarşılı, a.g.e, IV-İlks, s.32

ve zu'munca şart-ı 'ahdnâmeye tatbîk ile mahzarlar irsâl ve Devlet-i 'Aliyyeyi güyâ igfâl itmekle şart-ı muğâyir ikâ'ına mütecâsir oldukları kâr-ı nâhencardan ferâgât ve bermucib-i şart Tatar'ı kendü hallerine bırakmakla 'ahd ü peymâne ri'âyet teklîf olundukca ke'ennehu taraf-ı devletden Devlet Giray'a i'ane inhilâl-i nizam-ı serbesiyete sebeb olduğu bahâne-yi ve pûş-çehre-i mel'anet ve serpûs-ı dile muhtâlâe hıyânet idüb tanzîm-i serbesiyyet-i Tatar Kırım'da 'askerine müstevcib-i ikâmet ve karar olduğunu izhâr iderek müteşebbis-i ezyâl-i ihtiyâl ve bâd-peymâ-yı bâdiye-i zılâl olmakda iken giderek Kırım ahâlisinin evladlarından tebdîl-i zeyy ve kıyâfetle selta tahrîrine gere ve ta'nîf ve pey-der-pey tevârüd iden Moskov 'askerini nisvân ve 'iyâlleri arasında(26a)iskâmı teklîf iylediği muhâlif-i münhec-i şeri'ât ve muğâyir-i silk-i diyânet olduğundan kavm-i Tatar çâk-sâr-ı perde-i sabr ü karar olub hanlık maddesi intihâb-ı Tatar'a menut ve Moskov askeri içlerine girmemek meşrût olmağla Şahin Giray ha(nlığa)lğa kabulden imtinâ' ve şart-ı sâ'ika binâen ecnâd-ı Rusya'nın ihrâcı için ictima' iylediklerinde ser'askerleri olan Peruzarafki¹ mübâşir-i harb ve kıtal ve kavm-i Tatar dahî vikâye-i 'ırz-ı mal için mütehî-yi tırad ve nüzâl olub Moskovlu'dan nicesi ser-mest-i zehrâbe-i hammam ve nice ehl-i İslam şerbet-i şehâdetle şebr-i nigâm olmağla ahâli-i Kırım hûn-âlûd mahzar-ı hırkat-fezûdlerin cund-ı nefer sanâdid-i Kavm-i Tatar ile devlete 'arz ve takdîm idüb Moskovlu hânümân-ı rahât ve huzurların nirân-ı zulm ve sitemle ihrâk ve dimâ'i mahkûne-i ehl-i İslâmı ihrâk iylediğinden bahisle feryâd ve taraf-ı devletden istigâse ve istimdâd itmeleriyle muktezâd-ı millet-i Kırımlu'ya nusret vâcibe-i zimmet-i diyânet olmağla toksan iki muharreminde(Ocak sonları 1778) beş kıt'a kalyon ve Kırım Ser'asker nâmıyla Canikli Hacı 'Ali Paşa on bin nefer merd-i nûberd-nümûnla bahren irsâl ve serhâdâta isâl-i zarar ihtimâline binâen İsmâ'il ser'askerliği Silahdar 'Abdu'llah Paşa me'mûr-ı def-i girend 'adû-yı muhtal kıldıktan sonra ta'yin buyurulan sefâyin-i nusret defâyin-i erba'in içinde serâ-güşâ-yı hareket ve muvâfakat-ı şarta tevfiikle tevcib-i sükkân-ı 'azîmet ve Olite(Avlite)² Limanı'na lenger endâz-ı savlet olub 'adû-yı hiylekâr Kırım'a dühûle mâni' olacağını ihbâr itmekle ol kışı bu hal ile imrâr idüb ancak hilâf-ı 'ahd ve misâk peyder pey Kırım'a sevk-i leşker-i hazelân derpî itmesinin sebebinden(26b)istintâk olundukca Şahin Giray'ın da'vetine mebnî eylediğini da'vâ ve naks-ı 'ahde dâir kendilerinden bir iş sadır olmadığı iddi'a idüb lakin refte refte memâlik-i Kırım'ı cünûd-ı Rusya ile mâ-la mâl ve ilkâ-yı Tatar elhiyel-i hîlede pâ-yi mâl oldukca ahâli-i

¹ Prozervski, rus general, a.g.e. ,IV-İlks, s.34

² (Sivastopol) Kırım'ın güneybatısında liman.World Atlas;Uzunçarşılı, a.g.e, IV-İks, s.448

Kırım cihet-i vahdet-i İslamiye'ye istinâd ve taraf-ı Devlet-i 'Aliyyeden taleb-i imdâd itmeleriyle kırk pâre sefâyin-i kühpâre Kapudan-ı Deryâ Cezayirli Hasan Paşa ta'yin ve ser'asker 'Ali Paşa ile bi'l-ma'iyye bu defa dahî Kırım'a varmaları tefhîm ve telkîn olunub ol havâliye mütevassıl ve taşra çıkmğa mütevaggıl olduklarında Moskovlu veba hastalığını illet ve sirâyet bahânesiyle sedkeş-i heyûlet olub ta'yin olunan 'asker ile merâkib-i kûh peyker Kefe pişkâhında beyhûde güzâr seyr ü sefer olub Rusya tarafından heyûla'yı husûmet zâhiren cilveger-i sâha-i sûret olmadığından ma'da mevsim-i derya dahî güzâr olduğu nümâyân olmağla savb-ı Asitaneye tahvîl hülle-çûb-ı 'avdet ve tersane-i 'âmire limanına vusûl ile sefâyin-i donanmayı rabt-ı kenar-ı selamet eyledi iki seneden berü vukû' bulan ahvâl ve beyne'd-devleteyn serzede-i zuhûr olan şûriş ve cidâl takarrübüyle bi'l-âhire 'Abdü'r-rezzâk Efendi'nin Aynalı Kava'ide(Aynalı kavak) sûret virdiği mukaddemen mukâlime Rusya'nın toksan gün zarfında Memâlik-i Tatar 'askerinden tahliyesi şartıyla netice-pezir-i müsâleme olub umûr-ı mülkiye-i Tatar tarafından fimâ-ba'd müdâhale olunmamak husûsu tasrîh ve Kaynarca 'ahdnâmesinin ba'zı mevâidi tahfif ile tenfih olunarak cihet-i câmi'a-yı diyânet hutbe ve kazâyâ-yı şer'iyyede ittihâd-ı ilcâyı zarûret itmekle Kavm-i Tatar beynlerinde birini ihtiyâr ve ittifâken tahrir-i yerliğ kabûl ve karar(27a)iylediklerinde Devlet-i 'Aliyye tarafından ancak irsâl-i teşrîfât ve ba's-ı ha'lat-ı fâhire-i itifât olunmak üzere tanzim ve doksan üç senesi cemaziye'l-evvelîsinin yiğirmidördüncü günü(9 Haziran 1779) tenkihnâme nâmıyla temessükleri mübâdele-i teslim olunan (b-olundu)¹

tarih-i mezbû(r)dan üç (ay) mürurunda kavm Tatar Şahin Girayın zulm ve te'addisinden bîzâr ve Moskovlu'nun evza'-ı mütegalibesinden dilteng ve bî-karar olmalarıyla Şahin Giray'ı Kırım'dan tard ve ib'âd ve bünyân-ı sitîz ve ğavğaya tarh-ı bünyâde itmeleriyle Rusya'lı tekrar sevk-i leşker-i nâ-sepâs ve cebren ve kerhen Şahin Giray'ı mesnedü'l-hâniye iclâs iyledikde nîrân-ı kıyl ü kâl tarafeynden sarsar-ı su'i-zannla iştigâl bularak hânümân-ı sulhu sûzan ve ateş-i harb ü kîtâlin şerâre-feşân-ı hüsrân olması takarrüb iylemiş iken reşâşebâş-ı hüsn-i tedbîr ile itfâ-i mestûr-ı zîr hâk-i setr-i hafâ oldukdan sonra ticâret mu'ahedesi nâmıyla kıt'a-i 'ahdnâme terkîm ve Rusya ilçisi ile Dersa'âdet'e imzâ-nüvîs-i tanzîm olmak esnâsında kâne-i Şahin Giray iklim-i Kırım'dan istifâ ve Rusyalu'ya terk husûsunda ibrâz-ı savt ile ilkâ-yı Tatar'ı köhne münzil-i peder-mânde-i mirashor gibi ferâgat ve deryâ-yı sefâhata zer-endâz-ı sadâkat

¹ Aynalı Kavak antlaşması;10 Mart 1779 tarihinde tanzim olunmuş 5 temmuz 1779'da tasdik edilmiştir.MM, .III, s.275;Uzunçarşılı, a.g.e, IV-1ks, s.451;Erim, a.g.e, s149;Said Efendi tarihi bunlara göre yanlış vermiş

ve tahliye-hemyân-ı ademiyyetle külah sekrîn-i pür-şâhiyânet oldukda fi'l-hâl Moskovlu 'askeriyle Kırım'ı mâ-lâ mâl bu kadar vakitten berü arzû-yı visâli ile sarf-ı nakdine ihtiyâl iylediği şâhid-i ilkâ-yı Kırımı üzere âgûş(27b)ve kişver-i Tatar'a tesaddî ve bu vechile itâle-i yedd-i te'addî neden iktizâ iylediği i'lan için etrafâ beyân nâmeler neşr ü irsâl iyleyüb bu tarîkle müt'a-i sehl-ül-bey'a Kırım'ı intihâb ve sel'a bahiretü'l-menfe'a ilkâ-yı Tatar'a simsâr hud'a ile istilâb iylediğini Devlet-i 'Aliyye dahî tahrîr ve tenmîk ve bu dâd u stad-ı şâygândada teklif-i ezhâr kabul ve tasdîk idüb bu vechile sened-i itâsını fuzûlâne ricâ ve müsâ'id olunmadığı suretde sill-i samsâm vegâ sîm-i husâm-ı ğavğa ideceğini îmâ itmekle ricâl-i devlet 'akd-i encümen-i meşveret idüb Françe tâ'ifesi nahvet-i kibr ile meftûr ve düvel-i Avrupa arasında nuffûz-ı kelâm mâil bir kavm-i mağrûr olduğundan da'ima ebnâ-i şe'bde-i mekr ve füsûnu baz ve zîr-i hakka ihtidâ'dan her birine bir dürlü mühr-i ihtiyâl ibrâz idüb Devlet-i 'Aliyye ile la'elhubb 'ala 'akd-i peyyvend-i muhabbet ve hicvârlık takrîbi ile Rusya ve Nemçelü üzerlerine havâleyi Devletine sermâye-i kuvvet iderek iş görmek ve nat'-ı şetrenc-i hiyle bu takrifle bir piyâde sürmek müntehâ-yı mensûbe-perdâzî-i emmâlî ve ferzîn-i kec-i endîş tab'mın şah-ı kâm-ı ihtiyâl olduğundan devâm-ı kavâm-ı devlet devletlerine mûcib-i menfe'at Moskovlu'nun Kırım'a temellükle kesb-i kuvvet iylemesi kendilerine mugâyir usûl-i maslahat iken bir kac seneden berü Avusturya hânedânıyla 'akd-i ittifâk ve Nemçelü'nün fi'l-asl mu'arızı olan Prusya'lı dahî İngiltere ile rabt-ı ser-rişte-i vifâk itmeleri ile Françelü bir takrib ile Rusya ve İngiltere'lü tobhanesini gedahâte kalub i'mâl ve tersâne-i 'amirede Devlet-i 'Aliyye âyunu tekmîl havâle-mi'mâr-ı iktidâr idüb fûnûn-ı ri'yâziyye ta'lîmi için hendesehâne icâd ve tertîb-i levâzımıyla ta'yîn-i üstade iylediğinden ma'adâ Françe'den hendese ve hesabda mâhir ve ta'lîm-i sanâyî'i harbiyye kâdir üstadlar celbine cenbeş nümâ-yı himmet ve tanzîm olunan sür'at topcularına tekmîl-i san'at ve tahsîl-i hüner ve ma'rifet için teklîf-i (28b)fermâ-yı mehâret ve tob ve tüfenk ve humpara ile sâ'ir âlât-ı cenk i'mâlîni ta'allime ne ki endâz-ı nezâret ve tedârik-i esbâb-ı ğalebe ve zaferde icrâ-yı lâzime sadakat ve îfâ-yı hakk vezâredete berzede-i duman gayret olub hatta tarafına sefer iktizâ itdiği sûretde esnâ-yı rahde zarûreti mülâhaza ve Ordu-yı Hümâyûnun nüzûl ideceği mahalde lazım olacak def'-i gezendâ âdî olub bu ise mevkûf intizâm cünûd ve nizam-ı asker dahî bu fûrûdan beru iltizam gerde-i kalem-i âcizâne rakam olduğu vechile bi'l-küllîye mefkûd olduğundan her işden mukaddem tanzîm-i 'asker husûsu emr-i ehemm olmağla müceddeden tertîb-i ecnâd-ı ecnebîye mehâzîr-i melhûzadan başka irâ Devlet'in 'adem ü vefâsı hüveydâ ve Yeniçeri

ocağı taht-ı râbitaya idhâl ve hâkimâne i'mâl olursa kifâyet ideceği ru-nümâ olub yeniçeri neferâtundan tüvânâ ve bahâdır harb ü darbe olanların hemyân-ı imâli nakdine mevacibden hâli ve alay-ı yâbeste kıyd-ı tedârik irâd ve ikâr hevâr ve tamî'kâr esnaf ve hizmetkâr makulelerinin cib ve bağıl-i hırs-ı vazları malı olub devlet mani'tü'l- cevânib-i ta'ife-i ketayibe ta'yin iylediği vezâif ve revâbıtta bir ka'ide-i mu'amele edâ-i âdâd u sıtad icrâ ve duâ-guy vâzifesi gibi beyinlerinde mübaya'a ve eşter olunmağla sade yeniçerilik nâmıyla sermayedâr-ı kıtaat ve küce-pîrâ-yı tarîk hezregerdi ve betâlet evlatlar mahrûm ve sefere gitmek teklîf oldukca zarûri münşis-i ezyâl-i ta'allül olacakları meczûm ve seferber oldukları sûretde dahi âc ve 'uryân tehi-i hemyân-ı sebâta imkan olmayacakları ma'lum olmağla vezîr-i eflatun nazîr(29a) evdâ-i 'izâle devâsâz-ı hüsn-i tedbîr olmak fikriyle 'abes-i hûrân-ı ve zâikin namların bir vechile defterden terkîn ve yeniçeri neferâtına tevcîh ve kise-i sebatların terfiye için müstahaklar ta'yîn-i irâdesiyle kışlalardan resîd-i defterlerini celbe ikdâm ve 'ulûfe mutasarrıflarından nâ-müstahaklar vukûfa ihtimam iylemesi ocak ihtiyarlarının rahş-ı hatırına ba'is ve ocağımızın 'ırsını şikest ve fide-i tahrini pest itmektir diyerek ekl-i beyt-i mâle me'nûş-ı nâ-bekâr Ocak kokonosları¹ beyninde bir ber-i güftgû hadis olmağla bu sarsar-ı kıyl ü kâl bâdî-i nefh-i ateşdân tuğyan ve müceb-i iş'âl nâr-ı kanûn-ı 'isyân olmak zu'muyla “ma-ehalle talet lehü'l-hayyetü fizâdet el-lihyetü fi hilyetihî illa veya yenkassu min 'aklihî eksera mimma zâde fi-lihyetihî” mekal-i hikmet-i 'unvâni kemâl-i 'akl ve dirâyetlerinin bürhânı olan Şeyhü'l-islâmlıktan ma'zûl 'İvaz Paşazâde İbrahim Beğefendi² bu madde-i izâm ve belki kendüsüne vesile-i tahsil-i merâm iderek hadîr-i zemân büyük Esmâ Sultana bir tezkire ile ifade iylediği esnâda hazret-i pâdîşâh-ı kalem ve saffet Sultan 'Abdü'l-hamid Han Beyazid-i fetret hemşirelerini zeyyât kasdıyla tahrîk-i rikâb-ı setûr buyurdıklarında noksan-ı 'akl ve nehy muktezâ-yı hilkat nisâ' olmağla 'ale'l-'umyâ çâk-ı girîbân ve vaveylâmû-yı kitân ve feryad ü kenân mâcera iyledikde hüdâvendîgâr-ı sâfdil hakikate haml ile münfa'il olub hilaf-girân-ı vezîr-i âsâf dirâyet bu serşete-i kıyl ü kâli pîçide-i enâmil-i fırsat idüb eledd-i hisâm vezîr-i merkûm Cezayirli Hasan Paşa Latif Efendi'yle itizâd ve tab'-ı mülûke-i muharrîk gadab-ı zarûri olan kabahat-ı ma'hûd-ı isnâd ile teheyyüc madde-i tehevür ve te'ecçüç (29b) nîrân-ı gazab ve tezemmür itmeleriyle doksan dokuz cemâziye'l-evvelîsi yigirmisinde (30 mart1784) mühr-ü hümâyun istirdâd ve Bozcaada'ya nefy ile der-i devletden ib'âd

¹ Ocak kokonosu; Yeniçeriler arasında hatırı sayılınlara verilen isim. Pakalın, a.g.e, II, s. 287

² 1774-1785 yılları arasında iki defa Şeyhü'l-islâmlık yaptı. Danişmend, a.g.e, s.541; İS, s.542

olundu. Hazînedâr 'Ali Paşa¹ Halil Paşa yerine mühr-ü hemanla (hümâyun)el-'ayn mütemennâ olub böyle ümmî ve 'âmi vezîri ihtiyâr ve intihâb i'câb-ı fermâ-yı ulu'l-elbâb olub herkes sebbâbe-güzâ-yı istigrâb ve guyâ inne haze'ş-şey-i i'câb olmuş idi ol esnâda duhûl-i bezm-i hassü'l-hâs ile şerefyâb-ı ihtisâs olan silahdarlıktan mütekâ'id Esseyid 'Abdu'llah Ağa vezîr-i merkûme i'tâ-yı mühr-ü hümâyunun sebebinden sualle leb-güşa-yı cetrah oldukda hengâm-ı seferde Özü kal'asında sâbit kadem-merkez-i devâm ve muhâfaza ile tahsîl-i nik-nâm iylediğine ber vechle mükâfat maksûd-ı şahânem ve elbâs-ı libâs iltifât caygır zâmir-i mülukânem olub vüzerâyâ göre makâm-ı sadârete vusûl her ne kadar liyâkati yok ise dahî uğr-ı me'mûl olmağla bu matlûbe îsâl muvâfık-ı tab'-ı mürüvvet-i iştimâlim olduğundan mühr-ü hümâyunla mübeccel ve kehlül'-cevâhir 'inâyetimle dîde-i ümîdini mükehhel(b-mükemmel iyledim buyurduklarını nakl ve beyân ol sultan-ı halde âşiyâne baş hân-ı istihsân olur idi ne hâl (b- hali) ise on ay tehî-i saz makâm-ı sadâret ve yüz senesi rebû'l evvelinde(Ocak 1786) 'azl ile def-i sıklet iyledi.(30a)devr ve dizâr kapudan Paşalıkla ser-efrâz olan Cezayirli Hasan Paşa'nın etba'ından bağteten manzûr-ı nazar-ı 'inâyet ve sene-i sâbıkda Yenora(Mora) sancağıyla câiz-i rütbe-i vezâret olan Yusuf Paşa² mühr-i hümâyunla 'aziz-i musırr-ı vekâlet-i kübrâ olub ber-muktezâ-yı tali'-i sâzgâr iltifât-ı şahâne ile dest-i pîrâ-yı iftihar ve oldukca idâre-i cüz'iyât-ı umûr-ı dâhiliyede etvâr-ı âvâm-ı pesend ile sermâyedâr-ı iştihâr olub ancak dekâyık-ı umûr-ı hariciyyede 'adem-i şu'ur ve düvel-i Efrenciye'in hayl-ı ve pür-leytiğalarını idrakde kusûr Devlet-i 'Aliyyeyi ikâ'ına mecbûr iylediği seferin mukaddemât-ı esbâbı bu vechile netîce-pezir-i zuhûr olmuşdur ki Devlet-i 'Aliyyeye öteden berü Moskovlu'nun sû'i-kasdı âşikâr ve memâlik-i fesihatül-mesalikine dîde-i düz-ı tâm' olduğu bedîdâr olduğundan başka Rusya İmparatoriçe'si olan Katerina-i sâniye³ fi'l-asl Alamân herseklerinden birinin sulb-ı ateş-i zasından şerâre-bâş sahe-i vücûd ve hüsn-i gülû-söz ile şu'le-i fûrûz-ı haclegah-ı şehûd oldukda Rusya Kralı olan Üçüncü Petro⁴ ber-muktezâ-yı âyin irsâl-i sadak ve kabîr ile âverde âğûş arzu idüb biraz zamân temhîd-i mehâd-ı mu'âşeret ve iltihafû'l-haf mu'amele-i zevciyyet itmekde iken arzû-yı kraliyet mezbûreye ârâm-ı ribâ-yı sabr ve tâkât olarak 'uruk-ı keydî nabazân ve âteş pâlâr ve mekri heyecân itmekle ricâl-i Devletinden müste'all-i fesad olanlar ile serran râbıt-ı bend-i ittihâd olub zevci olan bî-çâreyi güşte-

¹ 1785-1786, 9 ay 24 gün, Danişmend, a.g.e, s 487

² 1786-1789, birinci sadareti üç sene.a.g.e, s. 487

³ 1762-1796, II. Katerina. Uzunçarşılı, a.g.e, IV-IIks, s. 88

⁴ 1762-1796, Katerina'nın kocası, a.g.e, s.188

tığ-ı gadr ve esef ve endachte-i matmûde i'dâm ve telef itdikden sonra oğlunun sağr-ı sinni takrîbi ile güyâ vekâlet ve kennehu (30b) bi'l-vesâye irâde-yi umûr-ı memleket idüb cehr-i mel'anete 'arız olan lekke-i huyâneti izâle ve bu maddenin vuk'ûıyla rûgerdân olan erbâb-ı insâfi tarafına imâle için tevsî'i daire-i memâlikine feth-i pür-kâr-ı dirâyet ve Deli Petro'nun ta'limnamesini ittihâz-ı merkez maslahat iderek sanayi'-i merdüm karîble kulub ahâliyi celb ve sanâdid-i kavm-i merkûmu tarafına cezb ile kral ve divanhâne imparatoruyla bi-lâ-nişîn-i sandeli İstiklâl olub bu esnâlarda Kırım gibi bir kişver-i 'azimi ilâve-i mülk ü kadîm iylediğinden ma'ada Gürcistan'a itâle-i dest-i istila ve Kırım'da Şahin Giray ile itdiği mu'amele-yi hüküm Gürcistan'da dahî icrâ idüb Eflak ve Boğdan'la sevâhil-i bahr-i siyâhda emâkin ve bikâide ve diyâr-ı Mısır ve Sâmât ve Cezâir, Bahr-i Sefide vaki' medâyin ve kala'a konsoloslar ikâmesine ibrâm ve icrâ-yı şürût 'ahidnâme-yi vesîle tahsîl-i merâm idüb bu takrîble re'ayâyı, ifsâd mezbûreye aksâ-yı murâd ve Karadeniz'de donanmasını teksîrden garaz Devlet-i 'Aliyyeye sû'i-kasd olduğu müstefâd olduğundan gayri sefer-i sâbıkda Bahr-i Baltık'da techîz ve Ak (deniz) tarafına şîrâ-geşâ-yı fesâd ve setiz olduğu donanmasıyla Bahr-i Sefid cezairinden isticlâb ve Petreburk'da terbiye için istishâb iylediği Rum uşaklarının ta'limhanelerde terbiyesini iltizâm ve Rum karılarından oğlunun oğullarına mersağalar ta'yin ve Rum lisânı ve ayin-i ta'lim ve telkîn husûsuna ihtimâm idüb hafidlerinden birini Kostantin¹ tesmiyesiyle tefa'ul ve me'azal-İlahü te'ala bir olmuyacak ma'anaya tahayyül iylediği resîde-i derece-i iştihâd ve bilâde tahrîr olunduğu üzere Nemçe ve Françe ile ittihadı teshîl (31a) madde-i fesâdı için idiğın âşikâr olub meşâhire dehât-ı Avrupa'dan cemretü'l harb-i ve gâh hakîm kalemü Prusya Federikosun sârsâr-ı mematla livâ-i hayâtı menkus oldukda bir vakit dahî def-i ga'ile-i hirasla kesb-i kuvvet ve izâle-i havf ve haşiyet ile Prusya ahâlisine tahtü'l kahr-ı mu'ameleye tahsîl-i mülke kudret itmesi PRusyalu muztarr ve Francelu ile 'akd iylediği râbîta-yı vifak İngiltere Devletini mugayyir itmekle Rusya'nin bu evza'-ı marurânesinden devletân-ı merkûmetân dilgîr ve perîşân ve Devlet-i 'Aliyye hakkında Moskovlu'nun tertib-i saz-ı ikâ olacağı fesâda nîgeh-endâz-ı im'an iken Özü Suyu kenarında tarh-ı endâz-binâ olduğu Kersun ile Kırım'ı temâşa ve izhâr-ı haşmet ve hıyla bahanesiyle mütefezzar olan Nemçe imparatoru Yozepo² ile 'azimet ve debdebe ve dirâyetle bi'l-ma'iyye Kırım'a bast-ı

¹ II.Katerina'nın Yunanistan'ın başına geçirmek istediği torunu.Danişmend, a.g.e, s.703

² II.Jozef, 1765-1790,Uzunçarşılı, a.g.e, IV-IIks, s.203

basat-ı satvet iylediklerinde bu halet Düvel-i Avrupa'yı teşvîş bâ-husûs Devlet-i 'Aliyyenin dimâğ-ı ârâmını tahdîş idüb Rusya'nın Nemçe ve Françelü ile ittifak ve birbirleriyle teşbîk-i asabi'-i vifâk itmelerinden PRusyalu terk-i hâb ü rahat ve bu hareket-i garibeden Nemçe ile Moskovlu'ya 'arz ve merâm me'az-allah arâzî-yi Devlet-i 'aliyyeyi iktisâmdır deyu ref'-i 'afir-i şemâtet idüb İsveclü ile İngiltere devletlerine bu hali i'lam ve dostâne Devlet-i 'Aliyye dahî irsal-i peyâm itmekle düvel-i selâseyi Rusya ile Nemçelü üzerlerine sefere igrâ ve tehrîş ve Lehlü'yü ayaklandıрмаğa hass ve tehrîş ile Rusyalu'nun enuf-ı mekabirlerini ırgâm ve bu aralıkda müzâfât-ı lehden mat-mâh-ı nazarları olan Daneska ve Törn² İskeleleri'ni zabtla iğtinâm (31b)ve seyyâliye aksâ-yı meram olduğundan Âsitânedede mûkim ilçisi İngiliz ilçisi ile bi'l-ittifâk Nemçe ile Rusya'nın garazları memâlik-i İslamiye'yi iktisâmdır deyu hezeyân-ı vifâk olub heman şimdiden i'lân-ı sefer ve bu vechile def-i gezend-i zarar itmek lazım 'uhde-i gayret ve Lehlü ile İsvec müttefik ve Rusya üzerine i'lân-ı harb idecekleri mütehakkık olduğundan Devlet-i 'Aliyyeye zamân-ı fırsattır deyu ika'-ı seferi tasvîb ve İsvec'i dahî eski zayi'âtınızı tahsîl ve namus-ı mağlûbiyetinizi tekmîl idecek vakit geldi zîrâ 'Osmanlu a'mâde-i cenk ve peygâr ve iktizâ iderse sizlere malâ-yı imdâd ile nakdine şumârdır ve dînâr ve İngiltere Devleti dahî Bahr-i Baltık'ta imdâd için bad-bân-güşâ-yı sefâyin kârzâr olur diyerek Moskov üzerine teslît-i terğîb itmekde olub Nemçelü'nün ittifâkını endîşe Devlet-i 'Aliyyeyi teşvîşe düşürmekle i'lân-ı harbden ihtirâz ve bu gâileyi beyân ile cevaba âgâz ve Devlet-i 'Aliyyeye cür'ed-nümâ-yı savlet olursa Devletimiz diyâr-ı Nemçe'yi pây-mâl-ı senâbik el-hiyel-i iftihâm ve tob pür-âşub memleketlerizyi siper-i çevkân-ı intikâmîdir diyüb fi'l-hakîka ecnâd veğa i'tiyâdını tertîb ve re's-i hudûd-ı nemçeye sevk ve tesrîb iylemesi Devlet-i 'Aliyyeye müceb-i cesâret ve noksâniyet-i levâzım-ı sefer bâ-husûs 'adem-i râbıta-i 'asker müstevcib-i ferâgat olarak tercîh-i ahdü'l-emrinde erkân-ı devlet giriftâr-ı serpençe-i tereddüt ve hayret iken Moskovlu galebesine i'tirâz ve havsala-i tahammüle sığmaz tekâlif-i bârdiyeye ibtidâr iyledikce Devlet-i 'Aliyyenin 'asâkirinde olan perîşâniyyet mukaddemki seferin bile 'ifâ'ına bâdî-i nedâmet olduğundan taraflarından sunulan zehrâbe-i tekâlifat-ı(32a)nihâde kasat ve müdâvât oldukca fart-ı tekebbürleri ba'is-i tугyân ve tecebbürleri olub Rusya tarafına firâr iden Boğdan Voyvodası 'Aleksanderi³'yi redd ve teslîmde sâlik-i girizgâh-ı istiknâf ve Kılburun'da hâsıl olan

² Danzig Baltık denizinde Prusya ve Polonya'nın kuzeyinde Tom Danzig'in güneyinde şehir. World Atlas

³ Aleksandr İskerletzade,Rus muhibbidir.Sonra Rusya'ya kaçmıştır.Uzunçarşılı, a.g.e, s. 75

tuzun nısfı Özü ahâlisine virilmek meşrût iken virmekte zehr ve şûrezâr ihlâf olduğundan ma'da Gürcistan ve hudûd-ı Azerbaycan'a mülâsık Dağistan'a dahî itâle-i ikdâm-ı istilâ kasdıyla Devlet-i 'Aliyyeye tâbi' Tiflis hâkimi Ereklı Hânı¹ istishâb ve Moskov tabi'iyetini hâvî sened ahzine tahrîk ve hâme-i şitâb iyledikde Dağistan Hanları ile Karabağ ve Şuşa ve Gence Hanı olan İbrahim Han ittifâk ve bundan murâd diyâr-ı gayre dahî sevk-i ketâib-i fesaddır ve bu Tiflis üzerine tahrîk-i livâ-i vifâk iylediklerini Süleyman Paşa'nın desîsekârî tahrîkine 'azv ve isnâd ve Çıldır Eyâleti'nden 'azlıni mütehakkimâne-i metâlibden na'ire fesâdı ikâd idüb 'azlınde 'inâd bâdî-i sevk-i ecnâd olacağı iş'âr ve 'akabinde seksanbin müretteb 'asker ile Prenc Potemkin'² ba's ve tisyâr itdiğinden başka her gûne vaz'-ı nâ-der-berâberleri Devlet-i 'Aliyyeyi bîzâr ve Âsitane de olan ilçilerinin ta'limâtına binâen perde-bîrûn-ı tavr mağrûrânesi erkân-ı devleti meslûbü'l-ihdiyâr itdiği sefer-i müceb ve bu gâileyi irtikab müstevcib oldu el-sînet-i muhtelifeye vâkıf ba'zı erbab-ı ma'arif France Devleti tarafından ilçilikle Petreburk'da ikâmet ve vekâyî'i kâ'inâte havale-i(32b)nazar-ı gayret iden Segûr³ nâm merd-i sâhib şu'ur bâğiyânî kalemi tarafa nigârî ile tarh-ı endâz-ı sûtûr olduğu Riya-hayzar tarihinden saded-i merkûmu hâvi sıdk ve kezbi mahmûl ahd-i râvi olan ezhâr-ı ahbârdan enamil-i tercüme ile iktitâf ve şükûfedân-ı hüsn-i ta'bir ile nihâde-i muvakkıf-ı ittihâf iylediği güldeste-i takrîr bu vechile zîb-gâh-güşe müteharrîr olurki mukaddemen Devlet-i 'Aliyye ile Rusya beynlerinde France ilçileri vesatııyla mün'akıd ve tarafeynin vikâye ve muhâfazasına müte'ahhid oldukları şurûta 'adem-i ri'ayet cânibinden dahî rev-nümâ mücellâ-yı sûret olub Devlet-i 'Aliyye tarafından Lezki ta'ifesine i'ânet ve Rusya tarafından Tatar'ın haklarından gelinmek bahanesiyle Kuban⁴ a dek ta'kîblerine müsâraât gibi hâlât hedm-i binâ-yı müsâfat mertebelerine varmağla Prenc Potemkin tarafından sürût-ı mu'âhedenin mütehakkimâne icrâsını irâde-i devletlerinin kat'i matlubu iddiğini Âsitane'de mûkîm ilçilerine tahrîr ile ifâde iyledikde ilç-i merkûm dahî İslambol'da olan France ilçisini âgâh itmeksizin icrâ-yı me'mûriyet ve ta'limât-ı cedîdesini muktezâsınca inf ve şiddetle hareket idüb Devlet-i Osmâniye ise İmparatoriçe'nin sûret-i ma'hûd ile Kırım'a gelmesinden muztarîb ve bir taraftan İngiltere ve Prusya ilçilerinin te'vîlâtıyla âteş-i gadâbı mültehib olduğunu Âsitane de mûkîm ilçisi Katherine 'arz ve inbâ ve Prusya'nın tahrîkiyle bayisi bazı ahalisinin şikk-ı

¹ Heraclius, LAbdulhamid devri Gürcü Beyi.Danışmend, a.g.e, s. 678

² Rus Başkumandanı.Kırım'ı ilhak etti.a.g.e, s, 728

³ Bkz.I.Bölüm

⁴ Kuban;Azak Nehrinin doğusunda nehir ve bölge adı.Adı geçen atlaslar

'asâ ve Nemçe Devleti üzerine il'la-yı livâ-yı i'tidâ iylediklerini Nemçe Devleti vükelâsı bâ-tahrîr Yozepo'ye inhâ iylediklerinde Rusya Devletinde France (33a)tarafından konsolosluğla ikâmete me'mûr-ı mezbûr Segür Kırım'da mevcûd cem'iyet-gâh-ı mezkûr olduğundan esv vürûd iden ahbâr-ı merkûme vesile-i sevk-i güftâr olmağla bekâ-yı Devlet-i 'Osmânî France Devleti'ne göre akdem emâni olduğundan sû'i-kasd zuhûriyle Devlet-i 'Osmâniye'nin ihtilâli France Devletini Prusya ile ittifâka mecbûr itmek ihtimâli ber-takrîb Segur tarafından Nemçe İmparatoru'na il'lâm ve tabi'iyeti ne tarafa mûnsâk idiği isti'lâ olundukda imparator-ı müşârûn ileyhi Devlet-i 'Aliyye "elbese'l-llahü te'âla lûbus-ı savnihi" 'aleyhin zevalinde olan hatırı ikrâr ve me'azal-llahü te'ala nizâmına halel tetrakına rızâdâde olmayacağı iş'ar idüb fi'l-asıl Rum ilinde hükûmet ve bast-ı basât-ı eyâlet iden Yunan Cumhurlarını icâd Moskov imparatoriçesi'ne mukaddeme-i netice-i fesâd olmağla cemâhir-i merkûmenin ihyâsı hükûmet-i mutlaka sâhibi olan mulûke mucib-i mazarrat ve zamâne feylesoflarının tertihî kaydında oldukları serbesiyete medar-ı takviyyet olduğu bedidâr ve maddede Katerina hâtır-ı hevâhine mûmâşat-ı müstevcib mehâzir-i 'azime olacağı aşikâr olduğundan bu sûrete mütebâ'atdan istinkâf muvâfik-ı mezheb-i insâf idiğini itiraf eylemiş iken Kırım'da tarh-ı endâz oldukları cem'iyet Devleti 'aliyyenin 'aleyhine olmadığına delalet eylediğinden başka pâyesi bâzeyinin ihtilâli Nemçe İmparatoru Yozepo'nun zerî'a-i teşettüt ahvâli iken Rusya ile Devlet-i 'Aliyye beyninde sefer havme-i vukû'da cilve gibi oldukda Moskovluya muvâfakat iylese Prusyalu'ya müceb-i insilâl-i seyf-i husûmet itmediği sûrette Rusyalu ile mün'akid olan (33b)rişte-i ittifakları berîde mikrâs-ı 'adâvet olacağı tahakkukundan sefere 'adem-i rızâsı nümâyan ve Moskov'lunun sûret-i merkûmu fikr ile zarûri Nemçe muhafaza ve İsvec'lü ile Prusyalu'nun Memâlik-i Rusya'ye dahî hüçûm ideceklerini mülâhazadan ma'da diyâr-ı Moskov pâzûde-i kaht ve gıla olmasından İmparatoriçe'nin dahî icrâ-yı fesâdını vakt-i âhere ta'lik ideceği resîde-i derece-i tahkîk ve ikândır hâsıl-i kelâm İslambol'da olan ilçilerine Devlet-i 'Aliyye ile olan esas sulh-ı ahkâm imparatorânın ikisi arasında sûretpezîr-i karar ve encâm olmağla Fransız ilçisi ile ittifâk iderek tanzîm olunmak muradları idiği Yozepo ile Katerina bâ-tahrîr-i ifâde ve ifhâm iyledikten sonra Kırım'dan fekk-i rabita ârâm ve her biri tahtgâhı tarafına sevk-i ketîbe-i i'tirâm iylediler 'ahd-i karîbde France ile Rusya beyninde in'ikâd-pezîr olan muvâfakat Devlet-i 'Aliyye hakkında Moskovlu'nun öteden berü olan sû'i-kasdına mütebâ'ata haml ile erkân-ı devlet İslambol'da asûde-nîşîn-i mazalle-i rahat olan France ilçisini ihzâr ve bu

maddenin hakikâtinden istihbâr iylediklerinde ol dahî Petreburk'da mûkîm merkûm Segur terkîm itdiğinden mukaddem France tavassuduyla muntazam Devlet-i 'aliyye ile Moskovlu beyninde mün'akid olan sulhün ibkâsı France Devleti 'inde mültezim iken Âsitânedeki Rusya ilçisinin ilçimiz habersiz âgâz iylediği vâdî-i Devlet-i 'Osmâni ile ikâ'-ı sefere bâdî olursa France Devleti Rusya'nın gadr ve ta'annidine haml ideceğini i'lan ve resmen İmparatorice'ye 'arz ve beyân itmekle mersûme dahî bu sûrete 'adem-i rızâsını(34a)tasrîh ve bu temkîne bi-lâ-istizân bu vaz'-nâ-der-berâbere cesâreti için tevbîh idüb fi-mâbad buna dâir ahvâl Âsitâne-i 'aliyyede mûkim France ilçisine sual olunmadıkca mübâşeret olunmamasını tahrîr ve heyûlay-ı matlub Devlet-i 'Aliyye her ne vechile ise France ilçisi ma'rifeti ile irsâl ve tesyîr iyledikleri kuryal Edirne civârında mesârif-i eşkiyâ-yı cebel olub hâmil olduğu mektûbu eşyâ-i mağsûbesi arasında menhûb olmağla irsâl olunan kağıd gerek Rusya ve gerek France ilçilerine vârid olamadığından Rusya ilçisi tekâlif-i dûra dûr ile Devlet-i 'Aliyye'yi ta'cîz ve Potemkin tarafından me'mur olduğu vechile râyât-ı 'aceb ve istikbâr-ı tehiz iylemesi erkân-ı saltanatı ikâ'-i sefere mecbûr ve İngiltere'lü ile Prusyalı'nun zâhir-i izhâr iyledikleri tarafdarlıkları sadr-ı âzâm bulunan devletlüyü mağrûr itmekle bâdî-yi insilâl-ı hisâm-ı husûmet ve ba'is-i insilâb huzur ve rahat olmuştur deyü muharrer merkûm Segur sâhife-i zîb-i satûr olmuştur. Bir taraftan Moskovlu hârc-ı bârâ-yı kudret tekâlif-i bârda ile a'sâr-ı sabr müverris-i rehâvet ve bir taraftan Nemçelü dahî müzâfât-ı Boğdan dan Bukoniya kıtasına medd-i eyâdi-i tam râz ve Una Nehri'nin öte yakasında olan emâkin ve bika'a dîde-i hırs ve şerh-i bâz ve Moskovlu gibi bahreynde icrâ-yı sefâyin da'vâsına tasaddî ve hâzıra hutur itmeyecek tekâlîfe izhâr-ı bağı ve tesaddiye âgâz iylediği endâm-ı sükûn ve ârâma tezelsül nümâ-yı hayret olmağla erkân-ı devlet 'akd-i encümen-i (34b) meşveret idüb Nemçelü ile Moskovlu müttefik ve her kangısına i'lân-ı harb olursa âherin ref'-i livâ-yı husûmet ideceği mütehakkık olub böyle iki düşmana birden cevâb tedârikât-ı kaviyyeye muhtâc idiği bî-irtibâb olmağla tertîb-i levâzım-ı seferiyye ve techîz-i tavâif-i 'askeriye vefâ idecek kadar nükûd mevcûd olmadığı meşhûd olduğundan kat'-ı nazar vefadârî-i 'asker ikdâm-ı levâzım-ı sefer olub sefer-i sâbıkda ise 'askerin hâli mazbut ve pâ-yı mukâbele ve sebâtları silsile-i firâr ile merbût olduğu ma'lûm ve düşmanlarımızın ecnâd-ı ita'at i'tibarları günden güne fenn-i harbde iktisâb-ı mahâret eyledikleri meczûm olmağla şimdilik semt-i müdârâ mesluk bî'inâyetu'l-llahi te'ala ahz ü intikâm hususu tekmîl-i 'adde ve 'atâd ve oldukça nizâm-ı ecnâd idinceye dek metrûk olmağı ba'zı 'ukalâ tercîh ve bu noksâniyetle sefer müstevcib-i hâtır olduğu

tasrîh iyledikde vezîr-i â'zâmın za'mına göre i'lân-ı harb ü kıtal vesile-i i'tilâ derece-i istikâl olduğına binâen vukû'-ı sefer tehâlîki 'inan-rübâ-yı tevsen temâlikî olmağla hilâfında olanlara sûretnümâ-yı iğbirâr ve belki nâhun-ı 'itâbla çehre-hurâş-ı âzâr olduğundan herkes ha'if ve tersân ve zarûri ser-fürû perde-i girîbân-ı keff ü lîsân olduklarından muktezâ-yı şuyû kadar iki tarafa sefer mukarrer olmağla bin ikiyüz bir senesi zîl-hiccesinin gurresinde Nemçe ilçisine irâ'e-i tarîk-i hatt ve tirhal ve Rusya ilçisi dahî ber-mu'tad-ı kadîm Yedikule'ye irsâl olunduktan sonra tanzîm-i edevât ve tetmîm-i mühimmât ile ikiyüz iki cemaziye'l-âhiresinin dokuzuncu günü sürû topı hırâm-ı ravza-i hıram-ı 'ilm zer-i mencûf seyyid-i 'alem sallal-İlahü 'aleyhi (35a) ve sellem zübûr-dûş-ı vezir-i â'zâm olub âlâ-yı a'zîm ile Âsitâneden hareket bir kac gün Davud Paşa Sahrâsı'nda temhîd-i mehâd-ı ikâmetden sonra mahall-i merkûmdan fekk-i râbta-i ârâm ve Edirne sahrâsına rabt-ı tınâb-ı hıyâm olunub otağ-ı sipehsâlaride 'akd-i encümen-i şûrâ ve Nemçe ile Moskov'dan kangı tarafa gidilmek münâsibdir deyü istikdâm-ı zend-ârâ olundukda Rusya tarafına ser'asker ta'yîni ile iktifâ ve Nemçe üzerine Ordu-yı Hümâyûn sevk ve üserâ olunmak husûsu istisvâb ve Sofya tarafına şakka güşâ-yı 'azm-i zehâb olundu Sofya'da irâhe-i metâyâ-yı hareket ve kırkdokuz gün kadar ra'y-ı hubul-ı 'izzat için ihtiyâr kenâr-ı çerâğah-ı ikâmet olduğu sırada Yeniçeri zümresine bî-vakit 'avdet öteden berü 'adet olduğundan bir alay bî'ar ve gayret Sofya'dan irtikâb-ı kerîr ve ric'ate başladıklarında tâ'ife-i merkûmeye tertib-i nâ-ehil racûn gürgân ber künbedest muğadınca her ne kadar 'abese iştigâl ise dahî işgal için muştı kâr-ı zâr, ve ta'lim-i sanayi'-i harb ve pîkâr iylemeleri serdâr-ı ekrem tarafından emr ve sipariş anlar dahi güyâ tekmîl-i ta'allüm ve azmâyiş iylediklerini ağaları inhâ ve sadr-ı â'zâma teklîf-i temâşa iyledikde vezîr-i mizyâf ordu ahâlisini bi'l-cümle izyâf husûsunu irâde ve kazganlar tedâriki kifâyet idecek ta'amı imâde idüb Yeniçeri ordusu pişgâhına nasb olunan sâyebâna teşrîf ve bu bahane ile Yeniçeri şahbâ(z)larını taltîf ve râh-giriz ve firârlarına sed-geş-i tesrîf olmak kasdıyla it'am (35b) ve i'mâl-i âlât-ı cenk ve isti'mâl-i tabanca ve tüfenk esnâsında nişana uranlara 'atıyye ile ikrâm olunur iken vech-i ma'hûd kılıc ve kalkanla meydân-ı neverdetin ve tâz olan bir kac şahbâz-ı havâhiş 'atıyye ile germesâz-ı tenevvür-i hırs ve âz otağ-ı serdâra hücum iylediklerini gören biraz meş'um mezbûrlara pîr ve tab'iyyet ve tâm'-ı in'am ile 'adedleri sûretyâb-ı kesret oldukda müterassıd-ı icrâ-yı mel'anet ve dîde-i dîz-ı vakt-i fırsat olan hasb-ı kânun-ı tuğyân orduda bulunan zümre-i Yeniçeriyân sill-i şemşîr-i ateşbâz-ı fitne ile şule-feşân-ı 'isyân olarak hatve-i peymâ-yı ittifâk ve otağ-ı serdâra muhâceme nümâ-yı

şikâk olduklarında bu fitne nâkeh-i zuhûr şerâre-i bâş-ı şerr ü şûr olduğu manzur oldukda vezîr-i â'zâm verâ-yı sâyebândan girizân ve bu takrîb gücle tahlîs-i can idüb bağıteten fi'e-i bağıyenin ika'ında icrâ-yı 'adet-i kadîmelerine cür'et itmelerinden ricâl-i devlet mevkûf-ı müştedit-i hayret ve bu mâkule 'askerden fâ'ide şöyle dursun müstevcib-i zarar olacakları mülâhazasından sine kûb-ı muşt-ı dehşet iken ne hâl ise lehîb-i efrûz olan âteş-i fesâd reşâse pâşî hüsn-i tedbîr ile sükûn pezir-i incimâd olub bu sûretle bir kac gün dahi Sofya'da ârâm ve 'askeride olan nizâm müstevcib-i vehâmet encâm olmak endîşesiyle sevk-i merâkib-i itizâm ve ikiyüz iki şevvali sekizinde(12 Temmuz 1788) Vidin Sahrası¹'na degin otar ve hıyâm olundukda yine tâife-i gayr-ı tâ'ife Yeniçeri rehr ve körpüh-i fitne perveri olub ol kavm-i hıyânet mevsûm ağaları olan Kelleci 'Osman Ağa'nın çadırına hücum idüb 'ulûfelerini taleb bahânesiyle mühimgâh-ı hümayuna hamlelerine (36a) mütâba'at ve sâlik oldukları han ve şekâvete teklif-i ma'iyet iylediklerinde yoldaşlar ocağımız ita'ât ocağı olmağla bu kâr-ı nahencârdan ferâgat yol ve irkâza göre lazıme-i zimmet-i 'ubûdiyyetdir deyü nasihat eyledikce ol nâ-kabûller izhâr şiddet ve havâle-i sekkin-i gadr ile bî-çâreyi bir kac yerinden mecrûh itmekle bas bayağı zorbalığa cesâret eylediklerinde bir takrile yedlerinden firâr ve mâcerâyı gelüb erkân-ı devlete ihbâr ile inzâr eyledikde düşman üzerine yürütmekte emâkânı bulunmayan cümle mütefikkâne ile hareket ve Ordu-yı islâm üzerine ikdâm-ı şekâvet eyledikleri ma'lûm ve il'ây-ı livây-ı gavâyetle hamle bağıyaneleri meczûm oldukca Çarhacı Çerkeş Paşa geçecekleri köprü başına irsâl ile mani'-i mürûr olmak üzere me'mûr olmağla bermuktezây-ı me'mûriyet ser-cisri zabta mübâderet ve mürûrlarına sedgeş-i heylûlet olub düşman-ı dinle mukâbele esnâsında bu suretle isâet kangı kişinin milletinde cevâzdâde-i eshâb-ı diyânetdir diyerek itâle-i zebân-ı takrî' ve imdâd-ı lisan-ı ta'zîr ve teşnî' iderek zâbit nâmıyla onlardan bir kaç kâbil-i hitâb âverde-i muvakka' 'itab kılunub düşman karşusunda bu mâkûle vaz'-ı nâ-sezâ andan iktizâ iyledi deyü istibnâ olundukda 'ulûfemizimi alurız diyerek yağmaya niyetlerin izhâr iylediklerinde paşa-yı mezbûr levendâne sevk-i kelâme kadir bir vezîr-i cesûr olmağla böyle zûbalıkla 'ulufenizi taleb muhâlif-i kanun-ı edeb değil midir bâ-husûs hâzinede olan nakd-i mevcûd bi'inayeta'l-llahi te'ala bir iki gün zarfında düşman olacak mukâbelede isbât-ı vücûd idecek dilâverler için (36b) me'ad ve ma'dûd olduğundan ma'da mevâcibinize vefâ itmeyeceği ru-nümaâ olmağla inşa'l-llahü te'ala

¹ Kuzey batı Bulgaristan'da ,Tuna ırmağı kıyısında kent, sonra Bdin adını aldı. Acaroğlu, a.g.e, s365 ;Birken, a.g.e, s.81

sadr-ı â'zâm efendimiz tarafından tahrîre şitâb ve cenderûz tarafından isticlâb olunacağına kefilim diyerek sarf-ı nakdine müdârât ve bir haftaya kadar 'ulûfelerinin itâsına kefâletle ricâl-i devletden muhsar güne sened virilmekle iskât olunub ağalarının ifâdede tekâsülüne tahmîl ve Kul kethüdâsı Emin Ağa nasbla tebcîl olunmağla leff-i râyât ve birer birer çadırlarına 'avded itmeleriyle def-i gâ'ile ve ref-i enâdî-i sânkî kıldı Vidin cânibi Ser'askeri Paşa Kalafat tarafına imrâr ve Laz Memiş Paşa ma'iyetine ta'yin ile takviyye-yi bazû-yı iktidâr olunmağla nezâret üstüne tahrîk-i i'lâm-ı satvet ve zil-hıccenin beşinci günü âverde-i pençe-i feth ve nusret iyledikleri haberi tenvîr-i dîde-i beşâret ve sadr-ı â'zâma tahrîk-i şevk-i nezâret itmekle mütenekkiren Tuna'yı güzâr ve nuzzârında 'inankeş-i tekâvür-i karar oldukları 'askerinin perde-i bîrûn-ı 'atıyye ve çelenk talebiyle ishâr-ı habâset derûn iylediklerinden Ser'asker Paşa tevâri verâ-yı perde-i ihtifâ iylediği vakte müsâdefe ve sadr-ı âzâmın bu vird-i nâgihânîsi ta'ife-i merkûmeye icâb-ı terk-i 'isyân ve muhâlefet itmekle nuzzâretin etrâf ve inhâsına nigehtendâz-ı nezâret ve otağ'ı ser'askerîye vird ile cümlesine lâyıkı üzere ilbâs-ı hil'at iyleyüb tavâif-i 'askerîyyeyi revâtib-i iltifât ile tatyîb ve Mehâdiye¹ üzerine dahî hücûm (37a) ve iktihâm-ı terğîb ile Ser'asker ma'iyetinde olan leşkeri Mehâdiye tarafına tesrîb iyledikten sonra mu-'asker-i Hümâyuna 'avdet ve etrâfa ihâle-i nazar-ı nezâret itmekle bi-'inayetül'-llahi te'ala ehl-i İslam Mehâdiye Kal'ası'nı dahî merbût ve sâk-ı zabt ve tasarruf ve bu mervârîd-i haber sârre-i nusretle kûs-ı meserret-i teşennüf iyledikte sevâhil-i Tuna'dan İnik Kal'as²'ı'nı tashîr ve Belgrad karşusuna varınca kenar-ı Tuna hâr ve hâşâk-ı vücûd-ı a'dâdan miknese-i tığ-ı gazâ ile tathîr ve ta'yîn buyurulan ecnâda iktizâsına göre i'ânet ve imdâda bizzat şekl u tebdîlde sadr-ı â'zâm vasıl-ı muhiymegâh-ı ğaza oldukda İnik Kal'ası'na yürüyüşe igrâ ve birer memhûr ve yigirmi beşer gurus 'atıyye va'di ile hass u igrâ iyledi ise dahî mevcûd olan leşker-i habâset müessir-i muhâlefet ve istinkâf ve ötedenberü me'lûf oldukları vechle böyle lüzûmu vaktinde hark-estâr-ı insâf iylediklerinden başka söz ve silahdardan bir iki bin nefer ziyâdesi irtikâb-ı 'âr-ı firâr ve ric'at ve bu halet-i sâ'ire dahî sirâyetle heyûlâ-yı cem'iyet sûretyâb-ı killet olduğu manzur-ı vezîr-i gayûr oldukda bu halden 'ârız olan hüzün ve inkisâr-ı çâksâz perde-i tahammül ve ıstıbâr olub zarûri pâdişâhımız 'asker-i âher tedârikine muhtâc olmuş kelâmını tefevvüh ve izhâr-ı infî'alle Ordu-yı Hümâyûn tarafına 'avd ve teveccüh iylediği esnâda ibtidlân-ı lağımdan kal'a üzerine rîzân olan

¹ Şebeş'in güneyinde, şehir. Nusretname haritaları

² Uzunçarşılı, a.g.e, IV-Iks, s. 532

ahcâr-ı manend-i mancınık bi-lâ bâr-ı rûs-ı küffâra seng-sâr olduğundan min tarafı'l-llahi te'ala kal'ada olan a'dâ hirâsân ve müteşebbiş-i ezyâl-i eman olduklarını lağımcıların tebşîri sadr-ı â'zâma ba'is-i tehrîr ve kal'a-i mezbûre Vira ¹(37b) tarîki ile dahil-i kabza teshîr oldukdan sonra sadr-ı â'zâm İnik'den 'avd ve kiful ve mühimgâh-ı hümâyuna ba'de'l-vüsûl Nehr-i Tuna'yı Ordu ile Mehâdiye muhim-i ser'askeriye sâye-endâz-ı iclâl oldukda düşmandan gereği gibi ahz-i intikâm olunmak için Mehâdiyede olan 'asker-i muvahhidin Şebeş² tarafına ta'yin olunub Sadr-ı â'zâm Ordu-yı Hümâyûnu Mehâdiye'ye nakl için ric'at ve Ser'asker Paşa mahall-i me'mûresine 'azimet iyledikde Nemçe Devleti imparatoru bi'z-zat istishâb-ı levâzım ve edevât ile kadîme-i cünbân-ı hareket ve 'Osmanlu'ya mükâbele için tahrîk-i rikâb-ı nehzat idüb Şebeş'i güzre ve Darağacı nâm mahalle makarr iyledikde Mehâdiye'nin alındığı sami'a-ı dehşetini tahdîş ve 'asakir-i İslamiye'nin Şebeş'e doğru teveccühleri haberi hatır-ı hasâretini teşvîş itmekle Darağacı'nda olan cebelin evâsıtına kal'a misâl etrâfına hendek kat'ıyla bir hısn-ı hasîn istihsâl itmekle taburîni iskân ve bu ma'kıl-ı meyyitini kendine cây-ı emân itmiş olduğundan Ser'asker Paşa Şebeş Boğazı'ndan dühûl ve üç sa'at bu'dı olan Darağacı'nda mahall-i tabur mukâbelesinde satvet-endâz-ı vüsûl oldukda tekâbül-i saffeyn-i muharrîk 'urûk-ı tecâdül-i tarafeyn olub muhârebeye âgâz ve tobların sadâsı ber-takrîb Mehâdiye'de sem'-i serdâra 'aks-i endâz oldukda sipehsalar mukaddem ol tarafa tâzyâne-i zenn-i tevsen-i itîzâr olub havme-i heycâye takarrüblerinde asâkir-i cebânet-i esâre ber-muktezâ-yı tabi'at icrâ-yı 'adet-i firâr iylediklerine dûçâr oldukda teklîf-i fermâ-yı 'avdet ve havâle-i mikrâ'a-ı 'unf ve şiddet iderek i'âde ile (38a) tesrib ve sâir âmâde-firâr olan cenâb inzâr ve terhîble ma'reke-gâhe vüsûl ve otağ-ı ser'askeriye nüzûl idüb mukâbele-i tabur-ı düşmanda böyle ikâmet ve ifâte-i vakt-i fırsat müceb-i nedâmet değil midür deyü leb-guşâ-yı ta'zîr ve tevbîh ve tabur üzerine yürüyüşe isti'câl lazıme-i halden idiğini tasrîh iylediklerinde 'askerinin 'adem-i ita'at ve bî-nizâmlıkların iş'ar ve hengâm-ı muhacemede bî-vefâlıkların vesile-i itîzar idüb birkac gün evvel vukû' bulan harb ve cedel arasında Enderun Ağaları muhâceme ve düşman ile merdâne muhâsemelerinde bu gerek bayrakdarları zahm-dâr vesâir haşr olmak mertebeleri bedîdâr olmuş iken bir ferd imdâd için meydan-nevred olamadığı beyân ve serd idüb ve bu sûretde 'asker ile cenk bir vechile kâbil olmaz diyerek 'özz-leng iylediklerinden mâ'da düşmanın bulunduğu yer mürtefi' ve aşağıdan yukarı hamlede galebe mümteni'

¹ Vira ile teslim kalenin müzareke ile teslimi. Pakalın, a.g.e, III, s.595

² Caransebeş, Romanya'nın batısında şehir. World Atlas

olmak üzere itdikleri da'vâ gayr-i makbûl resîde-i hayyiz kabul olmayub 'asker-i 'adûnun evâsıtında oldukları cebelin 'alîsine Balyimez toblar çıkarmağa ihtimâm ve zırde metrîs hafır ile piyâde ecnâd ta'biye hasr-i sa'id-i ikdâm olunarak karargâh-ı 'adû olan cebelin etrâfi mahsûr ve el-harb-i hıd'a merâyâsına ba'zı hıyel-i harbiye rû-nümâyî zuhûr olsa şâhid-i zafer agûş-ı husûlde cilve-ger olur diyerek bu vechile nîreng-i maksûd-ı resamî'-i gayret-i serdârî ile nakş-pezîr-i şühûd oldukda 'adûyı cünbân leylen firâr ile reh-neverd-i bâyebân oldukları vâsıl-ı sem'-i devlet ve sâdi-ı â'zâma mûceb-i teceddüd-i şevk ve gayret olmağla Darağacı'ndan şüc'an-ı guzâtı sevk ve tesrîb (38b) ve firar iden a'dâyı ta'kîb için Ser'asker paşa ma'iyetinde olan 'asâkir-i nusret ihtivâ ile Darağacı'na beş sa'at ba'de olan Şebeş'e dek tahrîk-i i'lâm-ı gaza ve düşmen 'askeri ile tekâbül ve iş'âl-i nâre-i tecâdül ile kermesâz-ı ateş-i gavga olarak Şebeş kasabası mazbût-ı eyâdi-i ehl-i İslam ve sebâyâ ve ganâyim ve hayvanat ve sevâyim dâhil-i zerîbe-i iğtinâm olub ve bakiyye-i a'dânın dimâ-ı gayr-i mahkûneleri ihrâk ve kasaba-i mezbûreye dört taraftan âteş virilerek ba'de'l-ihrâk Çerkeş Paşa Laguşa¹'dak(dek) tarafında olan kurra ve ziya'î pây-mâl huyûl-i gârât ve Laguş'a itibâr olunmaya üç dört sa'at ilerüsüne dek pey-siper tekâvür-i yağma ve târât iyledikden sonra 'avdet ve Mehâdiye tarafına i'nân-ı gerdân-ı ric'at oldu Mehâdiye'nin harabgerde-i dest-i guzât olan mevâzi'ini ta'mîre havâle-i mi'mar-ı himmet ve muhâfazasına Memiş Paşa ta'yin ile tekmîl-i levâzım-ı şitâ'iyyesine sarf-ı nakdine gayret olunub onbeş guruh harçlık ve beş akçe terâkkî ile altı nefer yamak tahrîri ocak tarafına sipâriş ve ağaları dahî tahrîk-i kalem-i sa'y ve guşış itmekde iken Yeniçeri zümresi ictima' ve ulûfemizi almayınca yazılmayuz diyerek i'lâ-yı livâ-yı nizâ' ile sill-i şimşîr-i garâbet ve doğrdan doğru zorbalığa cesâret ile kânûn-ı fesâdî sûzan tabi'at-ı kibriyet-i hassiyetler şerr-i feşân olarak ağaları olan Emin Ağa'yı mecrûh sikkîn-i şekâvet ve Ordu-yı Humâyun üzerine ateşbâş-ı gavâyet olacakları tahkîk bir ka'ide-i düşmen üzerine ta'yin olunur gibi Çerkeş Paşa mukabelelerine(39a)ba's ve tatarruk olunmağla zümre-i Bektâşiyân el-hâ'in-i hâif gerdânîde ser-geşte-i havf ve halecân ve latma-har-ı emvac-ı nisâ beynehümüz-zarban olub Horasan ve cîl-i cem'iyyetleri muzmahill oldukdan sonra kimisi muhtefiyyen firâr ve kimisi birbirine ta'âzud ile 'alenen rehr ve semt-i edyâr olduklarında muhâfaza kalmıyacakları bedîdâr ve âverde-i yedd-i feth ü nusret ve 'ilâve-i memâlik-i devlet kılınan arâzinin bir tarîkle muhâfazası kâbil olmayacağı âşikâr olmağla nâçâr düşmana bi-la külefe terk karâr virilüb rûz-ı kasım dahî güzârân ve ol taraflarda ikâmet mümkün

¹ Lugoş;(Lugoj) Romanya'da şehir.Şebeş yakınlarında.World Atlas

olmayacağı dahî zâhir ve nümâyân olduğundan Nehr-i Tuna zarûri pâzede-i mürûr ve bin ikiyüz iki senesi saferin on üçüncü günü(24 Kasım 1787) müştâ-yı Ruscuk mahatt-ı ricâl-i evliyâ-yı umûr oldu

Moskov tarafından Potemkin Özü kal'ası üzerine ta'yîn olunmuş olub dûr u dirâz-ı muhâsimeye âğâz ile ahâli tazyîk ve girîbân-ı sabr ü tahammüllerin temzîk iylediği esnâda Cezayirli Hasan Paşa Karadeniz cânibine yüzelli pâre sağır ve kebîr sefâyinle şirâ-güşâ olub ancak levendât sefâyini lâyıki üzere tedârikde ihmâl ve 'ömründe silah kullanmamış ve berren ve bahren bir tarafa yollanmamış derdmendleri cebren gemilere idhâl idüb bu makûle cenk görmemiş ve silah-ı besâta el sürmemiş askeri işe yaramıyacakları âşikâr ve böyle perîşân donanma ile sefâyin-i küffâra varılamıyacağı bedîdâr iken kapudan-ı merkûmede olan nahvet bâdî-yi keşâyış-i bâd-ı bân cür'et olub Özü (39b) ve Kılburun önlerinde nısfından ziyâdesi üftâde-i girdâb-ı telef ve kulub-ı ehl-i İslam sihâm-ı âlâme hedef olduğundan ma'ada bu hezîmet Özü ve Kılburun'un der-çâresi pençe-i istilâ-yı küffâr olmasına 'illet olduğu resîde-i sem'-i dehşet ve tahdîş-i dimâğ-ı hayret idüb Ruscuk'da olan sadr-ı â'zâm mazbut-ı yedd-i teshîr iylediği emâkinin terkiyle müteleffif-i bicâd-ı gâm ve bu haber-i dehşet eser bu vakit dahî müstevcib-i keder ve elem olub ser-bezânu-yı hayret ve kenar-nişîn-i kânun ve dehşet oldu¹

Bin ikiyüz üç senesi receb-i şerifin on birinci günü(7 Nisan 1789) 'Abdü'l-hamid Han-ı Bayezid-sîret-i erîke-nişîn-i saltanat-ı âhîret ve vâris-i taht-ı devlet Sultan Selîm-i Eflâtun dirâyet câlis-i serir-i hilafet oldukda evvelen düşman-ı dinden ahz-ü intikâm cemi' matlâblarından mukaddem idiğini ba-hatt-ı hümayûn-ı İslam ve tanzim-i mühimmât-ı sefer ve tertib-i ecnâd ve 'asker husûsuna ısdâr-ı fermân ihtimâm idüb sene-i sâbıkada donanmada runümây-ı zuhûr olan kesr ve hasâret Cezayirli Hasan Paşa'nın tedbirde kusurundan neş'et itmekle Kapudanlıktan 'azille te'dîb ve Kapudane olan Giridli Hüseyin Kapudan bi-l-vezâre kapudanlıkla tebcîl ve terhîb olunub ancak Hasan Paşa onaltı sene kupadanlıkta tahsil-i nam ve şan ve tekmil-i ser ü semân itmiş sâhib-i kuvvet bir vezîr-i dey-kudret olmağla metrûk-ı kûşe-i nisyân olması hevâz-dâde-i mezheb-i dirâyet ve 'irfan olmadığından 'İsmâ'il Ser'askerliğin kadri terfi' ve menşûr-ı i'tibârî suğrâ-yı iltifât-ı şâhâne ile (40a) tevkî' olundukdan sonra mesned-arâ-yı vekâlet-i kübrâ Yûsuf Paşa eğerçi Nemçe linün cem'iyyetlerin tefrik ve Lugoş'a varınca kıla' ve palankaların tahriple 'isâbe-i ihtişârların temzîk idüb ancak tarafeyne nezâret ve

¹ Özü'nün düşüşü. 17 Aralık 1788. İorga, a.g.e, s. 78; Danişmend, a.g.e, s 67; Uzunçarşılı, a.g.e, IV-Iks, s.542

mühimmât-ı cânibini tekmlle tevcih li-hâzâ vakt-i lazıme-i zimmet-i sadekat ve vâcib-i 'uhde-i sadâret iken bu vadilerden gaflet ve averde-i kabza-i teshîr olan Mehâdiye ve Nezâret kal'aların muhâfaza tedârikine hasr-ı himmet ve berü cânibde Belgrad ve sâ'ir emâkin ve belâde takviyyet ve merâsim-i cezm ve ihtiyâta ri'âyetde ibrâz-ı sûret rehâvet iylediğinden mevsim-i şitâ takarrübünden 'askerin tefarruk ve kat'-ı rişte-i temekkün ve te'allük idecekleri nümâyân ve herebân-ı şürûd ve firâr 'âdetleri olduğu mazbût-ı tecrübe kârân-ı zemân iken vaktiyle yerlerine adam tedârikinde ihmâl ve emr-i âhere tevaggul ve iştigâl eylemesinden Nemçelü memleket-i Eflak ı peyvend-i istilaya rabt ve Moskovlu Bender ve diyâr-ı Boğdan' ı zabt eyledikleri rehâvetine mahmûl ve evâ'il-i ramazânda mansıb-ı sipehsâlariden mazul olub yerine ser-asker olan Kethüdâ Hasan Paşa serîr-nişîn-i iltifât ve mühr-ü hümâyûnla mükteseb-i maye-i hayât oldu.

Ordu-yı hümâyûnda tahminden ziyâde asâkir-i süvâri ve piyâde inkızâ mahâzar ve amâde olub her ne kadar bizim 'asker-i hezimet-eser ile galebe ve zafer mümkün olmayacağı mücellay-ı min cerbi'l-mücerreb hillet bihî'n-nedâmede ger ise dahî müşâhade olunan kesret ictimâ-i rü'sâ-yılıları (40b) eş'ab tabi'atı itmâ' itmekle ikiyüz dört muharremi evâilinde(Eylül sonları 1789) Mac(ç)in'den İbrail tarafına mürûr ve Boza¹ Suyundan dahî hatve-peymâ-yı kantara 'ubur olduktan sonra otuz iki sa'at bu'dı olan Zemlin Nehri² kenârına nasb-ı hıyâm ve düşmana karşı teşhîz-i seyf-i intikâm olunmakta iken Çarhacı Paşa ma'iyetinde olan cünûd-ı neberd-azmâ ile nehr-i güzâr ve havâle-tığ-ı ateşbâz iylediği esnâda bî-sebeb zâhir bizim 'asker-i şürûd ma'serr ke'ennehüm fesâbihim ez-zarbân perâkende ve perîşân ve firâr-ı 'ani'zzâif ârîni irtikâb ve birbirine müzâhame nümâ-yı sebkât olarak şitâb ile girizân evvelen Ordu-yı Hümâyûna itâle-i dest-i yağma ve sâniyen esnâ-yı rahda kâdir oldukları kadar fesâd icrâ iderek Boza Nehri'ne vâsıl ve köprü münhedim olmak mülâsebesiyle imkân-ı mürûr münâdim olduğuna idrâkleri şâmil ise dahî bî-â'r ü gayret bir alay nekit mukâbele-i düşmanda sebât ve sill-i seyf gazv ve cihâd tahsil-i mesûbat iylemediklerinden ma'adâ şinâver-i deryâ-yı şehâdet ve gavta-hâr dimâ-ı mağfiret olmakdan istinkâf ve Boza Suyu'na atılarak ve metâ'-ı zindegânîleri hiçe satılarak sermâye-i hayatların isrâf idüb cûybâr-ı tehlikeye ilkâ-yı eyâdî ve hüsrân-ı dünya ve âhiretle kendilerini rüsvâ-yı ahıbbâ ve a'dâyı iyledikleri gayret keşân-ı ehl-i İslam'a müceb-i insilâb-ı şu'ur ve 'adûv-ı fitnecûya müstevcib-i 'aceb ve gurur olmağla bu mûsib Boza bozgunu nâmıyla şöret ve

¹ Buzau; Fokşan'ın güneyinde Braila bölgesinde akarsu ve yerleşim yeri. Romanya Turist Haritası

² Zemun. Aynı harita; Belgrad yakınlarında müstahkem mevki ve nehir. Danişmend, a.g.e, s826

dağ-zen-i kulûb-ı ehl-i gayret olduğunu müte'âkib Nemçe'lü dahî ibâd-ı İslamiye'den Belgrad sengin bünyâd-ı sâlib oldı¹ (41a) vezîr-i â'zâm vücûdu ke'-l-'adem meyyit müteharrik menzîlesinde bir adam olduğundan böyle perîşânlık 'adem-i irâdesine mahmûl ve kâlib-i bî-cânına ruh mesâbesinde olan mühr-ü hümâyunı nez' ile güyâ mansıb-ı hayatdan ma'zûl olmağla yerine servet ve iktidâr ile sermâyedâr ve iştihâr olan İsmâ'il ser'askeri Cezâyirli Hasan Paşa bin iki yüz dört rebî'ül-evveli evâilinde(Kasım sonları 1789)mühr-ü hümâyun ile kâm-revâ olduğu esnâd(a) mahsûr olan Akkirman² ahâlisini Rusya'lı tazyîk ve câme-i sabr ü tâkâtlerin temzîk itmekle Vira ile kal'a hurûcu ve evlad ü 'ıyalleriyle bâlâ-yı cibâl-i selamete 'urûcî irâde ve muhâfazada olan Tayfur Paşa'ya ifâde iylediklerinde kal'ayı teslim mümane'ât ve sebât ü karar ile nasihât Vira husûsunda ahâliye muhâlefet biz evlâd u 'ıyallerimiz ile esîr olamayuz ve selâmet ü nefsimize bundan gayrı yol bulamayuz diyerek sill-i şemşîr-i gavâyet ve Vira'ye muhâlefet iylediği sûrette küşte-i tığ-ı şekâvet itmek üzere ictima' ve deşne-i hücumül-maadî itmeleri ile zarûri irâe-i vech-i rızâ ve küffâr tarafına Vira'yi söyleşmek adamlar ba's ve isrâ idüb bir alay bî-âr ve gayret kâsât-ı küfrân-ı ni'meti münâvele ve naklinde su'ûbet olan eşyâsını semeni-misüllü ile Moskovlu'ya bey' şartıyla Vira'yi mukâvele idüb kal'ayı tahliye ve teslim ve nâm-ı hıyânet ittisâmların defter-i bî-vefâyiye terkîm iylediklerinde ber-vech-i mukâvele tarh ve bâzâr-ı bey' ve şirâ ve düşmanla dostâne mu'amele dâd ü sîtâdı icrâ iyledikleri esnâda Tayfur Paşa'nın nihâde-i anbâr-ı temellüğü olan hunta ve şa'îr peymûde keyl-i tahmîn ve takdîr olunub iktizâ iden semeni Moskovlu tarafından (41b) teslim için ta'dâd-ı manzûr kereste-çeşmân-ı ahâli-i sefile nihâde oldukda paşa kal'ayı satmış bizi dâr ve diyârımızdan ihrâcla vâdi-i gurbete atmış diyerek ihtirât(z) hüzzâm-ı muhâceme ve imtihât-ı hüsâm-ı muhâseme iylediklerinde bire Allah'dan korkmazlar ben kal'ayı virmeğe mümâne'at ve size teklîf-i fermâ-yı metânet oldukca böyle üzerimize iktihâm ve teslim-i kal'ayı tekâza ve ibrâm iylemediniz mi diyerek akcenin bahâ-i hunta ve şa'îr olduğunu pîçide-i zebân takrîr iyledikce ol kavm-i nâ-kabul kavli-i ma'kûlünü kabûl iylemediklerinden ma'dâ itlâf-ı vücûduna kasd idecekleri rûnümâ olmağla zarûri ordu-yı düşmana ilticâ ve tahlîs-i nefis için a'daya iltiyâ-ı garibesini iktizâ iylediğini ba'zı yaran-ı rast-güftâr nakl-i meclis-i i'tibâr iyledi ve Bender ahâlisi dahî ibkâ-i denâire-i kâr-zâr ve iş'âl-i âteş-i harb ve peygâr itmeksizin hân mân-sûz ar ve gayret ve lehib-i efrûz tecdîf-i ni'met olub bi-la müzâyaka kal'ayı

¹ Beograd'ın düşüşü ekim 1789. a.g.e, s. 69;

² Baserabya'nın meşhur müstahkem şehri. İnciciyan, a.g.e, s. 123

düşmana teslim ve vücûd-ı habâset-âludların müstehâk-ı nîrân-ı cahîm itmeleriyle ilâ ahirü'l-eyyâm hedef-i nefrîn ve melâm ve nişâne-i ta'âne-i harb ve düşnâm oldular Sadr-ı â'zâm Cezayirli Hasan Paşa¹ bî-irâdet ü hikmet ifâde cenâb-ı hüdâ celle ve 'alâ çend-i vüfûr siper-i peymârî ve hutuf-ı enefe vâsıl-ı rahmet oldukda hengâm-ı mübâşeret-i harb ü kıtal ve eyyâm-ı tedârik-i levâzım trad ve nüzal olduğundan dûr ve dirâz vüzerâdan birini intihâb ve imtiyâz müsa'ade-i vakt olmadığı hüveydâ ve Ordu-yı Hümâyûn tarafında (42a) bulunan vüzerâdan ta'yini muktezî iylediği rûnüma olmağla ber-takrîb Ruscuk a'yânlığından da'ire-i vezârete takrîb olunan Şerif Hasan Paşa² erike-i pîrâ-yı i'tilâ olmak bâ-irâde-i rabb-i kadîre muvâfik kur'a-i takdîre düşmekle evâsıt-ı receb-i şerîfde atab-ı cesîm sipehsaları muhavvel ve 'uhde-i iktidârı oldukda muktezâ-yı baht-ı şûmı ve lâzıme-i bereket-i kudûmî olarak Nemçe'lü evâ'il-i sadâretinde ada-yı kebîr istisâl şe'ametine mucib-i istidlâl ve 'adem-i tevfikâ bera't-ı istihlâl olub ihtilâf-ı kelîme-i rüesâ ve 'adem-i vefâdârî-yi eshâb-ı veğâ mülâsebesiyle lâyıık-ı şân-ı devlet maslahat-ı manzâr-ı zuhûrdan cilve-i pîrâ-yı sûret olamadığından ma'ada vezîr-i â'zâm olan yad'i gâre gafletle vaktini imrâr itmekde iken İsmâ'il' de mahsûr 'ibâdullah imdâda kusûr olunmakdan nâşî ahâlî-i kal'a kesret-i düşmandan mütelâşî olduklarından her çendine ref-i sayha-i istimdâd ve za'f-ı iztirâbların beyânla feryâd iylediler ise dahî havâle-i sem'-i tegâfûl ve iktizâ iden i'ânetde tekâsül olunmağla halleri diger-gûn ve mukâbeleden 'aczleri nezd-i düşmanda rûnümün olduğundan hatârât-ı iktihâm ve hamelât-ı peyder pey ikdâmla kal'ayı âverde-i çenkâlî teshîr ve içinde olan bîçâreleri esîr iylediği ümmet-i Muhammedi dil-gîr ve ahâlî-i e'anî tekdîr iyledi İsmâ'il Kal'ası'na düşman hüçûm ve itâle-i kadem şûm idecekleri nümâyân ve vakti ile imdâd-ı katî âsân iken sadr-ı â'zâm ba'zı evhâma tab'iyyet ve mütegâfilane tavır ve hareketle serseri-güzâr havâlî feyfâ-yı gaflet olub İsmâ'il taraf-ı düşmanda hüçûm ve bu sûretle kal'anın müzâyakada olduğu ma'lûm oldukda zenbûr-ı belâ başına üşüb iş işden gecdikden (42b) sonra 'asker göndermek kaydına düşüb yol bulamadığından ve imdâd ü i'anete zaferyâb olamadığından müttehem ve esir keş-mekeş-i hüçûn ve elem olub giriftâr-ı İsmâ'il kendine mucib-i katl ve tenkîl olduğu idrâk mübtelâ-yı bîm ve belak zehre- terâk itmekle hevemân-ı vâdi-i hezelân ve zuhûr-ı mücazat-ı a'mâline nigrân iken süb-ı sehr-i

Hümâyûnda cezâsı tertîb ve ser-maktu'-ı der-'adâletgâha ba's ve tesrîb olunduktan sonra bin iki yüz beş senesi cemaziye'l-âhiresinin on sekizinde (22 Şubat 1790) mühr-i sadâret merkûm Hüseyin Ağa'nın mahfûz-ı bağı-ı kitmânı olan hatt-ı hümâyûnla sadr-ı esbâk Yusuf Paşa'ya 'inâyet olundu¹

Anapa Kal'ası² yedd-i küffâre giriftâr ve ahâlisi, beste-i zencir-i isâr olduğu haberi gayretkeşân-i islâmın bâ'is-i tezâd kederi oldu kal'a-i merkûmenin mazbût-ı yedd-i a'dâ ve halide-i çenkâl-i istila me'mûrların hıyânetinden neşet itmiş bir sûret-i mûcibu'l 'hayret olmağla kalem-i mekşâr nakş-ı kirazkî ile sâhife-tıraza âsâr olduğuna zeri'a-yı i'tizârdır seksan sekiz senesi(1774) Rusya ile rişte-i mukâveleye merbût 'ahdnâmede Kuban Nehri'nin öte yakası Moskovlu'ya kalub 'adem-i tecâvüzle şürût iken ba'del-müsâlaha ehl-i İslâm'dan Kabartay³ ta'ifesiyle gâh silm ve gah mükâfaha (43a) üzre doksandokuz tarihine(1784) dek vakitleri mürûr ve Kabartay içinde Gürcistan'a yol açmağa her ne hâl ise ta'ife-i merkûmeyi mecbûr itmekle ber-vech-i merâm yol açmağa sarf-ı mâ-melek ihtimâm itdikten sonra yer yer palangalar inşâ ve üç bin kadar müretteb 'asker ve ebvâ idüb Acıkbaş Hanları⁴ ile ittifâk ve 'akd-i peyvend-i ittihâd ve vifâk itmekle on bin mikdârı salatât-ı a'dâd ve Gürcistan tarafına sevk ile i'lâ-yı livâ-yı fesâd sadedinde iken Hican(Çeçen) kabîlesi meşân-ı 'abden(meşayihinden olmalı) şeyh Muhammed Mansur⁵ 'ilm-i efrâz-ı zuhûr olmağla küffâra mûcib-i hadşe ve tasaccir ve râyet- bend-i 'azîmet oldukları fesâd nâ-yı te'ahhûr olduğundan Moskov tarafından müretteb olan 'asker-i merkûm şeyh mûmâ ileyh üzerine me'mûr-ı hücûm oldukda şeyh Mansur ve cünd-i Rusya münhezim ve makhûr olmağla kabâil halkına ba'is-i şevk ve tarâb ve şeyhin başına içtimâ'i ile i'tilâ-yı şöhret ve şânına sebep olub gitdikce sayt ve sadâsı âfâk-gîr ve ahvâl-i 'ibret iştîmâli etrâf-ı 'alemde şöhret-pezîr olmağla kimi imdâd-ı ehl-i İslâm ve ir'(g)âm-ı kefere-i li'âm için min-tarâfi'l-illah me'mûriyeti me'sûr ve kimi hâdim-i âsâr-ı nebevî muhibbi-i elsîne-i İmam-ı Bagavi eşrât-ı sa'at ve 'alâyim-i kıyâm-ı kıyâmetden nakl ve rivâyet ve sahâyif-i mesâbih-i mübâreke şeref-bahşâyı risâyet olduğu "yahriycu racülün min-veri'en-nehri yugâlû lehü el hâris'ü hirâs alâ mukaddemetihi racülün yugâlû lehu mansûrun yuvattinü ev yümkinü lâ li-Muhammedin

¹ 1791-1792, 1 sene2 ay.Danişmend, a.g.e, s.489

² Karadeniz' de Kuban bölgesine yakın liman şehri.World Atlas

³ Çerkez kabilelerinden.Kafkasya'daki siyasi olaylar için Bkz.Cemal Gökçe, 1782-1806 Kafkasya'da ceryan eden siyasi olaylar, İ.Ü. Tarih Dergisi, 1972, s.26, 1-66

⁴ Açukbaş,Kafkasya'da Gürcistan krallığı.Bkz. Uzunçarşılı, a.g.e, IV-IIks, s.125

⁵ Şeyh Muhammed Mansur.Bir heyecanla ortaya çıkan Mansur islami duygularla halkı etrafında toplamaya çalışıyordu.Bkz. İorga, a.g.e, s43;Ahmet Cavid, Hadika-i Vekayı, Hz.Adnan Baycar, Ankara 1988, s.91;Vasıf, 364

kema mekennet kureyş li-Resulillahi Sallallahu Aleyhi vesellem vecebe alâ külli mü'minû nasreten evğâle icâbetihi” hadis-i 'icâz tahdîsinde olan Mansur imiş diyerek nice havârık-ı 'âde nakli ile sâhib-i zuhûr olduğunu (43b) da'vâ ve dest-i bereket-i peyvestî ile tabh iylediği ta'am-ı ğalil ordusunda müctemi' nice yüz bin adama kifâyet idermiş deyü güyâ tenvîr-i müdde'a itdikce bir bir hakkında herkes bir dürlü kavli-garible mütefevvih ve etrâf-ı eknâfdan halk tarafına müteveccih olmağın gitdikce cem'iyyeti mütezâyid ve irâde-i hikmet ifâde-i ilâhiye ile tali'-yi müsâ'id olub etrâfdan tevâr-ı rahdan erbâb-ı gazâ ve cihâd itâle-i ikdâm-ı çapul ile diyâr-ı Rusya'yi berbâd itmekle zîr-i livâ-i 'ibret ihtivâsında müctemi' olan şüc'an-ı ehl-i İslam emvâl-i keferê hüsrân-ı mâ'-Allah pürsâz-ı hemyân-ı igtinâm oldıkda Kabarta(Kabartay) halkından ma'da akâsî Anadolu'dan guzât neberdi-ârâma fevcen fevc tahrîk-i hatavât-ı cihâd ve gazâ idüb hatta 'Ayıntab 'ulemâsından Beynamazcı dimekle meşhûr es-seyyid Halil Efendi nâm merd-i guyur talebesinden bir iki yüz nefer şahs-ı cesûr ile arzû-yı mu-asker -i Mansur itmekle fi-sebilu'llah cihâda niyyet ve 'Ayıntabı'ndan ref' hizle-i hareket ile zîr-livâ-i mansur ile sill-i seyf-i gavğa ve tahsîl-i mesûbât-ı cihâd ve gazâ iylediğini bir sadik-ı suduk nakl ile sebt-i sâhife vûsuk iyledi hâsılı şeyh-i merkûm başında müctemi' olan guzât ile memâlik-i Rusya'ye hücûm ve dâr ü diyârların âşiyâne hâm ve bûm ideceği meczûm oldukda Moskovli mücâdele-i bî-ma'nâyı tarik ve mu'tadı üzere meslek-i hiyleye sâlik olub bizler Pâdişâh-ı İslamla müsâlaha ve cümle memâlik-i İslamiye hakkında terk-i mükâfahe itdiğimizizden sizlere göre bizimle harb ü kıtal eimme-i dîninizden birinin kavline tatbîk olunmak emr-i muhâl iken kangı şeri'ata i'timâd ve kangı kavli-zâ'ifle ictihâd idersiniz diyerek ilçiler (44a) irsâliyle i'mâl-i sanâyi' ve hadi'a ve su'aline cevab husûsunu havâle-i 'âlimân fûrû'-ı ketb-i şeri'a iderek sûretâ istiftâ ve kitâb-ı desâyis-i intisâbın fasl-ı fusûn-ı fitnesinden iftâ itmekle sade-dilân 'ulemâ-i kabâ'il mesele-i terk-i cihâda kâil olub tasdîk-i akvâl-i kefereye curet ve bu emr-i hatiri terke fetva-dâde-i cesâret oldukları kabâ'il halkına fûtûr-ı aver ve asâkir-i müctemi'aya teferruk endâr-ı şezir mezir olmağla ber-muktezâ-yı kader Moskovlu'nun hıylesi kârger olduğundan şeyh-i takvâ-şi'ar-ı mütevâri ve râ'y-ı perde-i i'tizâr ve vakt-i mukaddere havâle iderek tenha nişin-i peygûle-i inzivâ olmağı ihtiyâr idüb ancak ahâli-i Dağıstan fûrû'atından istinkâf ve 'amân han ve aguşa kadısı yigirmi beşbin 'asker ile riya-hayzar Gürcistan'dan ezhâr-ı ganâ(y)imi iktitâf iylediklerinde Çıldır Valisi Süleyman Paşa hilâf-ı sulh olduğunu inhâ iyledikde cümlesi 'avdet ve itâle-i dest-i te'addiden ferâğat iylediler vukû' bulan suver Rusyalı'ya mucib-i keder olmağla Devlet-

i 'Aliyyeye şikâyet ve taraf-ı devletden hilaf-ı şart-ı vifâk Gürcistan'a yol açmak ile naks-ı 'ahd ü misâk iylediklerine mukâbeleye mübâderet olunmakta iken evliyâ-yı umûr-ı devlet Kabartay halkının işe yarayacakların mûlahaza ile meşveret idüb Dağıstan ve Kabartay ve sair Çerkes kabâile istimâlet-nâmeler tahrîr ve sadr-ı â'zâm bulunan Yusuf Paşa tarafından te'ettîsi Muhammed Beğ nam merd-i sadâkat fercâm hal' ve 'atâyâ ile tesyîr olundukda merkûm kabâ'il içinde kudûm ile halkı cihâd ve gazâyâ igra anlar dahî süyûf-ı gayret-i İslamiyeyi fesân-ı ademiyetde teşhîz ile havâle (44b) gerden-i a'dâ itmek husûsunu taraf-ı devletden bir vezir ta'yine ta'lîk ve mezbûr Muhammed Beği mahzarlarıyla cânib-i Devlet-i 'Aliyye'ye ba's ve tatarruk iyledikleri Moskovlu ile i'lan-ı harb olunduğu eyyâma müsâdife ve Trabzon Valisi olan Köse Mustafa Paşa'yı Anapa'ya irsâl ile merâmları müsâ'afe olunduktan sonra ikiyüz iki muharreminde(1202 muharrem) Rusya onbeş mikdârı 'asâkir-i piyâde ve süvâri ve süvâri(2 kez yazılmış) ile Nehr-i Kuban'ı güzâr ve Çerkes'den Besni nam ta'ife ile münâvele-i kâsât-ı harb ve peygâr idüb gah sülâfe-i galibiyetle serşâr ve gah humâr-ı mağlûbiyetle mübtela-yı derd-i seridbâr olmakda iken kabâ'il-i merkûme Anapa'dan tob ve tüfenk ve biraz dahî merdân-ı cenk talebi ile istinsâr ve Anapa ahâlisi dahî imdâd ve 'aczlerinden nâşî merkûm Mehmed Beğ'i i'tizar için tesyâr idüb ol dahi kavm-i mezbûre istimâlet ve taraf-ı devletden külli 'asker mu'askerinize iltihâka râh- peymâ-yı seyr ü seferdir diyerek nisbet virmekde iken Petreburk'dan câsusları dehşet fermâ-yı vürûd ve Pote(m)kin Ceneral Özü mühâsemesine irsâl ve Tekeli(Tükeli) Ceneral Kabartay'ı harben ve silmen bertâraf itdikten sonra Anapa'yı me'mur-ı istisâl olduğu haberleriyle vahşet-endâz-ı kavm-i ma'hûd oldukda Mehmed Beğ haber-i mezbûr ile tevsen-i süvâr-ı irsâl ve ol esnada Sofya(da) bulunan Ordu-yı Hümâyûn'da inankeş-i barıgir-i tirhal oldukda Anadolu'da sol kol süvâricisi Canikli Battal Paşa Anapa Ser'askerliği ile kavm-i merkûme imdâd için me'mûriyeti emr-i imlâ ve mezbûr Mehmed Beğ'e teslimle tarafına ba's ve isrâ olunub muktezâ-yı me'mûriyeti karin-i 'ilm-i batve-i ve batâlet oldukda izhâr-ı (45a) igbirâr ve tagayyür ve icrâ-yı lâzıme-i me'mûriyetde terâhi-nümâ-yı te'hîr olmağla ber-takrîb Mehmed Beğ Anapa'ya müsteyâb-ı 'azîmet ve Battal Hüsevin Paşa ver oötürmez 'asker ile oelmektedir devîh Köse Paşa ile ahâliyi takviyet-

ı şiryân-ı gayret ve ba'is-i nabazan-ı urûk-ı hamîyyet olmağla onbeş bin gûzîde ecnâd mukâbil-i a'da için tehiye ve â'dâd olunub Obun nâm mahalde küffâr üzerine iktihâm ve sekiz saat havâle-i seyf-i intikâm olunarak üç bin mikdârı Moskovlu i'dâm ve kabâil halkından nice kimseler şerbet-i şehâdetle şebrenkâm olduktan sonra küffâr Anapa'nın hâlî olduğunu istihbâr itmekle Anapa üzerine sevk-i taburunu iktizâ ve verasından kabâil halkı ayrılmayarak iktifâ itmeleriyle bi-avn-il müntakîm ve içerüden ve taşradan gayret-i ehl-i İslâm'la 'aduv-i münhezîm olub ancak küffâr tekâmîl-i levâzımla tekrar hücûm ve kal'aya itâle-i ikdâm-ı şûm idecekleri ma'lûm ve şimdiden tedârîki görülmek iktizâsı beyne'l- lüzûm olduğundan Mehmed Beğ'i tekrar Devlet-i 'Aliyye'ye irsâl ile istinfâr iylediklerinde merkûm evâil-i cülûs-ı Selîmide Âsitâneye vâsıl ve hatt-ı hümâyunla müveşşah Battal Paşa'ya emr-i âli irsâl olunmağla beherhâl hareket ideceğine 'ilm-i muhit ve şâmil olmağla Anapa'ya (45b) 'avdet ve Battal Paşa'ya irsâl-i hatt-ı isti'câl olduğunu ihbâr ile teşnif-i izân-ı meserret iyledi fi'l-hakîka Battal Paşa tığ-ı siyâset-i hüsrânedan lertzân ve bir kaç yüz adamı ile Sohum¹ tarafından Anapa'ya vüsûle şitâbân olub Anapa'ya kadem-i nihâde-i dühûl ve küffâr-ı hiylekâr ikinci def'ada kal'ayı tazyîke sıklet-bahş-ı vüsûl oldukda yine taşradan kabîle halkı sill-i seyf-i savlet ve içerüden ahâli-i kal'a âteş- endâz-ı müdâfa'a-i satvet oldukda 'asâkir-i Rusya'yi siper-i râh-ı hezîmet ve ehl-i İslâm deysîr-i hvân-ı lezîzü'n-nevâl-i feth ve nusret oldukdan sonra Mehmed Beğ yed'inde olan evâmîr-i 'aliyyeyi Battal Paşa'ya irâ'et ve ber-mûceb-i emr-i hümâyun Ordu-yı İslâm'ı Kabartay'afüyûr virmeyüb her ne taleb iyledi ise derhal tanzîm ve 'araba ve bargir noksandur didikten der-âkab bin araba ile iktizâ ide bargirleri tedârikle teslîm itmişler iken ednâ-yı 'illet ile vakti imrâr ve günde bir vechile 'özr-i leng izhâr iderek kasıma elli gün kalınca ikâmet ve rûy-ı mer'at-ı batâletde ibrâz-ı sûret-i rehâvet idüb nihâyet taraf-ı saltanatdan tebdîl hasekisi Cellad Mahmud Ağa Anapa pişgâhına lenger-endâz-ı satvet olduğundan havf ve hicâbından fekk-i râbîta-i ikâmet(ve Kabartay niyetiyle erha küşbeste mihar mürekkib-i 'azimet eyleyüb esna-yı rahda 'abs 'askeri tevfik ve herbiri merhalede birer ikişer gün ve belki dahi efzun-ı ikâmetle tesvîf iderek Anapa'ya Nehr-i Kuban on iki menzil peymûde-i hutuvât-ı îkân iken altmış üç günde varıldığı hayret fezâ-yı ehl-i îman olmuşdur fi'l-hakîka Battal vaktiyle kıyam ve Kabartay'a vüsûle tarîk-i rikâb-ı ikdâm ide idi çok iş görülmek kabil ve düşmandan ahz-i intikama kudret hasıl olurdu her ne hal ise

¹ Sohum, Kafkasya'da karadeniz limanlarından. Danişmend, a.g.e, s.818;. Bu bölümle ilgili Bkz.Hadika-ı Vekayi, s.62

Muhammed Beğ delaletiyle rü'esay-ı kaba'il Nehr-i Kubana beş konak kala istikbal-i Ordu-yı İslam ve me'kulat ve meşrubat ve orduya vefa idecek zeha'ir ve hububat ile eczâ-yı levâzım ikram eyleyerek Nehr-i Kuban'ı gûzar ve Kabartay'a dühul idecek iken sahrada haymezenn-i karar olub kaba'il ümerasına şetm iderek ta'zire ve her meclisde rü'esa-yı kavmi bi-la mucib tekdir itmekde iken mahall-i merkume birkac saat yerde Moskov 'askeri olduğunu ihbar ve ibtida bunların ga'ilesi bertaraf olmak gerekdir deyü ısrar itmekle rüesa-yı akvâm imrâr-ı vakt-i münâsib olduğunu i'lam ve Kabartay'da Dağıstan ve Çerkes ve Hican'dan(Çeçen) ekall-i ma yekun yüz bin adam müterakkib olduklarını ifham ile bir mikdar düşmana ne i'tibar didikce te'allal nûma-yı ısrar olduğundan çünkü böyledir ordumuz ile gidelim vezir-i mesâ'ie vezirânenizde sill-i seyfi gaza idelim didiklerini ısgâ itmeyerek üç dört yüz adam ile delili başısını ta'yin ve bu şerme-i kalileyi rehrû-ı taraf-ı tabur-ı düşman-ı din iyledikde nâ-çâr mevcûd olan kabâil halkı ma'iyyetle tahrik-i (46b) pây-ı refâtâr idüb müretteb tabur ile başsız buğsız 'asker beher-hâl münhezim olacağı mücellâ-yı tecrübede cilve-ger olmağla vardıkları gibi perîşân ve tobları bırağub dehr u vâdî-yi hezelân oldukda el-hâin-i hâif mefadı Mahmud Haseki'nin¹ vürûdundan su'i kâsd istiş'ar-ı havf ve dehşetine bâdi olmağla ol esnâda paşa-yı hıyânet intimâ firâra âmâde olduğundan iki adamıyla tevsen-süvâr-ı mel'anet ve Ordu-yı hasma irhâ-yı 'inan-ı 'azîmet idüb vardığı gibi Ceneral Serpoş efrâz-ı resm-i istikbâl olduğunu görenler dehen-güşâ-yı neferin vela'net ve bir tarihte olmamış ve bir ser'askerden vukû' bulmamış harekete cesâreti âbâ ve ecdâdına bâdî-yi terk-i istiğfâr ve rahmet oldu firârından mukaddem hazîne-i hırs vazında müctemi' ve dirhem sekiz dokuz kise mikdâr-ı dirhem ve dinar içinde mestûr zir-i türâb-ı tevâri itmekle sahrâ-yı serkûmdan(merkum) cem'iyet-i kabâil mündefi' ve hıyâm-ı 'asker mürtefi' oldukda gelüb i'mâl-i ma'ul-i takvîble alub tevsî-i hemyân-ı ma'işet ve bütün Moskovlu'ya 'akd-i zünnâr-ı rağbet itmekle âb-ı rûy-ı vezâreti rizân ve esâs bünyân-ı diyâneti virân iylediğinden ordu ahâlisi engüşt-güzâ-yı dehşet ve kabâ'il halkı eşkerîz-i hayret encümen-i ârâ-yı kenkâc ve meşveret olub hallerin der-i devlete tahrîr ile 'arz ve inhâ ve bir vezîr-i âher istid'âsında ittifâk-ı ârâ bulunmağla bâ-mahzar-ı iltimas-ı 'asker iylediklerinde Erzurum ve Trabzon vâlisi 'Abdu'llah Paşa Trabzon'da bulunmağla Anapa'ya sür'at-i vüsûlü me'mûl ser'asker ta'yîn olunması ilcâ itmekle ol dahî sâye-i devletde iken cesîm (47a) eyâlete mutasarrıf iken izhâr-ı küfrân-ı ni'met ve bir seneye

¹ Battal Paşa Cellad Mahmud Haseki vasıtasıyla ölümlle tehdit edilmesinden müteessir olmuş Ruslara iltica etmişti. Uzunçarşılı, ag.e, IV-Lks, s. 584

karıb ikâmetle ibrâr-ı sûret-i hıyânet iylediğinden ahâli-i kabâ'il mütehayyir vürûduna intizâr ile muztarib ve mütezaccir iken üçüncü defâda Moskovlu kudüm ve Anapa kal'asına itâle-i ikdâm-ı hüçüm itmekle ondört gün muhâsara ile âverde-i kabza-i teshîr ve muhâfız-ı defterdârî Memiş Efendi ve mecmu' ricâl ve nisâi esîr iylediği haber-i dehşet eseri ahâli-i imânı tekdîr iyledi mezbûr 'Abdu'llah Paşa dahî Canik hanedanından neş'et ve Hacı 'Ali Paşa kethüdâlığı ile ta'allüm-i ders-i mel'ânet iyledikten sonra kapucıbaşılık ve mîr-mirânlıkla şerefyâb-ı imtiyâz ve giderek rütbe-i vâlâ-yı vezâretle 'ilm-i efrâz ve ağız olmuş iken Anapa imdâdında rehâvet ve muktezâ-yı halkı üzere icrâ-yı lâzime-i hıyânet itmekle emr-i hümayun ile maktûl ve ser-maktû' der-i devlete mevsûl oldu

Nemçe'lü ile vukû' bulan sûret-i s(ş)ikâk mürâyâ-yı sulh ve salahda rûnümâ-yı vifâk olmak halâtı ibrâz-ı vech-i sühûlet ve İngiltere ile Prusya ve Felemenk devletleri tavassuta berzede-i dâmen-i rağbet olmağla Devlet-i 'Aliyye tarafından Re'isü'l- Küttâb Es-seyyid 'Abdu'llah Berrî ve mevâliden es-seyyid İbrahim 'İsmet Beğ'le rüznâmçe-i evvel Es-seyyid Muhammed Dürri terhîs ve mahalli-i mükâleme arâzî-yi devletden sâhil-i Nehr-i Tuna'da Zıştovi ¹Kasabası tahsîs olunub Nemçe Devleti tarafından dahî müsteşar-ı devletleri Petro Filib Baron de Herbert.(47b) ve Konte Francesko Esterhazi me'mûr ve tarafeynin (ruhsat)hasatnâmeleri birbirlerine irâe ile manzûr oldukdan sonra dûr-ı dirâz mütavassıtlar mârifetleriyle mükâlemeye âgâz olunub bil-âhire ondört madde ve bir hâtıme üzerine tanzîm ve iktizâ iden temessükleri terkîmle cânibeyn murahhasları tahrîk-i kalem-i imzâ ve bin iki yüz beş zi'l-hiccesi evâ'ilinde(Ağustos 1791) mühr-i zenn hüsn-i rızâ oldukları 'ahdnâme mevâdından hülâsa-i madde-i evveli tarafeynden vukû' bulan esabağı ve tuğyan mestûr-ı zîr-i perde-i müsâmaha ve nisyân ola hülâsa-i madde-i sâniye işbu meşâcere saha pirâ-yı münâkere olmazdan mukaddem beyne'd-devleteyn ri'ayeti mültezem eyn-i İstarko Kovusterikate(istatüko istrikt)²esas-ı müşterek olması müsellemler olmağla bundan akdem beyne'd-devleteyn bi'd-defa'at merbût ve seksen dokuz senesi(1775)Bukonya'nın(Bukovina) terk ve feragı meşrût olan 'ahdnâmeler iş bu maddeye lafzan bi-lafz derc olunmuş gibi mer'i ve mu'teber ola hülâsa-i madde-i salise Devlet-i imparatoriye tüccarı serbesiyet üzere ticaretlerinde

¹ Siviştov,Tırnova' ya bağılı ilçe.Tuna ırmağı kıyısındadır. Niğbolu'nun doğusunda Rusçuk'un batısındadır.Acaroğlu, a.g.e, s.389;Adı geçen Atlaslar,Zıştov Antlaşması burada yapılmıştır.4 Ağustos 1791:Yukarıda adı geçenler murahhas olarak katılmıştır. MM, .III, s. 156; Erim, a.g.e, s167

² Bkz.a.g.e, s.167

kemâ fi evvelül-evvel mahfuz ve Garb ocakları¹ korsanlarından mâsun ve ledü'l-iktiza hasâret-i maliyeleri mazmûn olmak hususunda nazar-ı himaye-i mülükâne ile manzûr ve melhûz ola hûlâsa-i madde-i rabia'a taraf-ı imparatorîden dahi insitatuko ve sitrikte esâs-ı makbulüne ve mazbut-ı yedd-i istilaları olan bi'l-cümle memâlik-i Eflak'la ba'zı ve kazâha-i Boğdan ve cem-i palanka ve kılâ beledân Devlet-i İslamiye terk ve feragat olunub bila taksim vakt-i istiladan mevcûd artilye ya'ni alat-ı cenk ve rû-nümadan her ne (48a) bulundu ise ol vechile teslim oluna madde-i hâmise istirdâd olunacak kıla'-ı İslamiye'den Hotin şimdilik teslim ve tesellümde su'ubet olduğu zâhir ve müsebbibin olduğundan Rusya ile beynlerinde sûret-i ıslah cilve-nümâ-yı mir'at-ı sulh ü salah olunca Alaman 'asâkiri yedinde emâneten mazbut ve Devlet-i 'Aliyye 'aleyhine bizzat ve bi'l-vasıta bir vechile imdâd olunmamak meşrût ola madde-i sâdisse mübâşıran tecdîd ile tahliye sügûr-ı mecmu' memâlik-i Eflak ve Boğdan beş kazasında teslim yevm-i mübâdeleden otuz gün müddetle me'mur olub istilâzede olan kıla' istihkâmat-ı cedîdesini kal'a heyet-i asliyesine irca'-ı muhtac tul müddet olduğunu minnet olmağla Bosna ve Sırb taraflarında kat'-ı hudûd Una Nehri'nin yukarısına varınca iki mâh memdûd ola madde-i sabi'a iş bu seferde Devlet-i imparatoriye'de zencir-i esre giriftâr olanların bila istisna sebilleri tahliye mukâbelesinde Devlet-i 'Aliyye zindanlarında ve Bosna sergerdeleri yedlerinde bulunan re'aya ve salatatlara ira'e-i tarik-i tahlis ve tenciye olunub eyâdi-i efradda olan üserâ bila bedel ve baha taraf-ı imparatori'den me'murlara ita olunub memâlik-i İslamiye'de İslam'ı kabul ve diyar-ı Alaman'da tanassur ile kiş-i hiristiyâniyete dühûl idenlerden ma'dası kalmıya madde-i sâmine tarafeynden birinin re'ayası âherin mülküne nakl ve hicret ve vuku'-ı seferden mukaddem ve mu'ahhar kabul-i ra'yyet itmiş olanlar rızâsına muvâfık olan tarafda ikâmet ve ancak tab'iyet itdiği devletin gayr-i arâzisinde olan emlakını bey'de dâhil-i taht-ı teklif-i mecbûriyet (48b) ola madde-i sami'a semere-i sulh ve müsâlemet ba'is-i 'umrân-ı memalik olan e(a)sayış-i tüccar ve ticâret olmağla ikinci ve üçüncü maddeler tüccara mu'teber olub ahali-i tarafeynin i'lan-ı harb bahânesiyle pesmande olan maslahatlarını rü'yet ve icrâ-yı ahkâmı haklarında ka'ide-i 'adâlete ri'ayet olunub müdde-i-i 'aleyh tarafından mürûr-ı zamânı 'illet itdirmemek hususuna hükkâm-ı tarafeyn taraflarından dikkat oluna madde-i 'aşire tarafeynden ta'yin olunan vûlat ve hükkâm 'akd olunan şürût-ı müsalahanın bekâsına ihtimâm iylemeleriyçün neşr-i evâmir ikdâm oluna madde-i hadiye'aşere ticâret ve âher maslahat için hududdan güzâr ve

¹ Cezair, Tunus, Trablusgarb'a verilen isim. Uzunçarşılı, a.g.e, IV-IIks, s.249

tarafeynin memâliki içinde geşt-i bilad ve diyâr idenler hakkında icrâ-yı merasim mihmân-ı nevâziye ri'ayet getürdikleri mallarından rüsumât-ı mu'ayeneden ma'da mütâlebeden sıyânet oluna sâniye 'aşer Devlet-i 'Aliyye memâlikin de olan rehabin tabi' olan kimesnelere ta'lim-i ayin ve ta'mir-i kinisa ve ziyâret-i beyt-i elibâ icrâ-yı lazıme-i din iylemelerinde muhafaza ve lihazan İstaterko istirkate ile mûlahaza oluna madde-i sâlise 'aşere iş bu müsâlaha-i hayriyyeyi te'kid ve esas binâ-yı mûciti teşyîd ve bâ-husus ve def'a sultân-ı memleket-i iman hazretlerinin erike-i merâ-yı saltanat ve hukümdâr-ı diyâr-ı Alaman cenâblarının dahi makâm-ârâ-yı imparatoriyet olduklarını tebrikle berat-ı mücâziyeti tecdîd için orta ilçiler ta'yin ve Devlet-i imparatoriye tarafından tevârüd iden kralyerleri(kraliyetleri.) esnâ-yı rahda te'min ve kable's-sefer telef gerde-i dest-i hebâ olan zayı'atı tazmin oluna madde-i râbi'a 'aşare işbu 'ahdnâme(49a) nin biri lisân-ı ehl-i İslam üzere tahrîr ve biri düvel-i Avrupa beyninde isti'mâl-i müte'arif France lisânınca testîr olunduktan sonra tarafeyn murahhasları ba'de'l-imza ehâdü hü mâ tarafeynden âhere ita ve kırkgüne denk tasdiknâmelerin mübâdelesi sâhife-i mukâveleye imla oluna hâtıme işbu ondört madde üzerine ma'kud 'ahdnâmelerde olan şürût ve kuyûd zeytinçeş- tâc ve dihim Hazret-i Sultan Selim-i Salis 'Osmâni ve memâlik-i Cermenya'da serîr-ârâ-yı hükümrâni Leyopoldaş-ı Sâni¹ taraflarından mer'i ve mu'teber ve ahlaf ve a'kablari câniblerinden ila ma'sa'l-İlahü te'ala muhâfaza ve sıyânet olunarak müstahkem ve mukarrer ola hurrîre fi's-sâni ve 'ıŝrin-i zi'l-hicce'iş Şerif li-sene hamse ve mieteyn ve elf(179

Nemçeltü ile mün'akid olan sulh-i müsâlemet-i encâm murahhaslar tarafından âverde-i kalem i'lam olduğu meserret-bahş-ı kaffe-i enâm olmağla taraf-ı mülükânedden murahhas-ı sâni olan Es-seyyid İbrahim 'İsmet Beğ Efendi-i İslambol pâyesiyle taltif olundu

Donanma-yı hü mâyun Karadeniz'e şirâ'-güşâ-yı geşt-i güzâr ve Anapa pişgâhında lenger endâz-ı karar olması Anapa'nın istilası evânına düçâr olmağla ol havâleden fekk-i temur-ı ikrâm ve Avlite taraf (49b) larına doğru oltazenn-i ikdâm olduklarında kırk kadar sefâyin-i a'da, serseri güzâr-ı rûy-ı deryâ olmağla donanma-yı devlet üzerlerine havâle müdafî-i savlet iyledikde irae-i sûret firâr ile Avlita Limanı'na 'acz nümâ-yı duhûl ve Donanmay-ı Hü mâyun Kelgara tarafına bad-ı bangüşâ-yı 'avd ve kuffûl olduktan sonra a'da tarafından bir kac kapak kaldırır kalyonlarını itmâm ve donanmalarına iltihâk ile kesb-i kuvvet idinceye dek teba'üd için me'mur-ı tevakkuf ve

¹ II. Leopold, 1790-1792.a.g.e, s. 203

ârâm olmalarıyla 'adem-i vüsulü ira'e-i rûy-ı 'acz ile donanmalarının Avlita Limanı'na bâdî-i dühûlü olmuş süfûn-i ma'hud kuvvet bahşâ-yı vürûd oldukda donanma-yı merkûm Kelgara'ya doğru tevcîh-i sükkân-ı hüçûm iylediklerini karagollar görmekle micdâf-zen-i ibtidâr ve devrr-şind ve o bela ile Donanma-yı Hümayuna ihbâr iylediklerinde oldukları sâhilden keşf-i kıl'a hareket ve mukâbele-i düşmana i'mâl-i nevâli-i 'azîmet idüb bi-hikmeti'l-llah te'ala şarta takdîr kefere tarafından vezan ve her donanmanın rüzgar üstünde bulunması bi't tecrübe bâdî-i galebe olduğu nümâyan olmağla Kapudan-ı Derya Hüseyin Paşa¹ mecmu'-ı sefâyin-i donanma beraberce rüzgar üzerine çıkmağa işâretle teenni-i fermâ ve cenge bi'l-ittifak vaktiyle keşnî-rân-ı vifâk olmağa kerreten ba'd âhiri sancak-keş îmâ olmuş iken kapudâne olan Seyyid 'Ali'nin hoyrad bahadırlığı rabbânide-i sabr ve temâlük ve yalnızca a'da-yılıları donanması arasına sevk-i felek-i tehâlük itmekle evvel emirde sademat-ı tob kapudâne-i hümayunu gırbâle döndürmekle peysiper-i emvâc aşub iylediği hüveydâ ve ma'aza'l-lahü te'ala giriftâr-ı eyâdi-i (50a) a'da olacağı rû-nümâ olmağla bir taraftan Kapudan Paşa ve bir taraftan Kaşuti ve Giridli Şeremet nâm iki kapudan sümari-i heycâ emvâc-ı telatum-nümâ-yı tehlike arasına zorak nefslerin fedâ ile ilkâ iylemeleri ile etrâfını ihâta ve eyâdi-i düşmanı kapudanenin etrâfindan imâta ile çengal-i iktiyâdî-yi halîle ve kenâr-ı selamete keşide iylediler ancak bu halet cümlesinin perîşânlığına 'illet olmağla boğaz tarafına 'avdet ve lenger endâz-ı liman-ı 'acz ve meskenet olduklarında binden mütecâviz guzât-ı mültebis libas-ı gülgün-i şehâdet ve bir o kadar kümât dahi hulle-i pûş-ı ahmer kanı cera(h)cet oldukları haberi ehl-i İslam'ın mûcib-i kederi oldu

Moskovlu bu def'a dahi Bender ve Akkirman ve Kili ve ol tarafda olan memâlik-i bilada müstevli olub Sünne Boğazı'nı dahi zabt ile mürûr ve 'ubûra mümâne'at ve İsmâ'il ile Tulca arasında olan a'dâya sevk-i leşker-i müsara'atla Tulca'ya itâle-i dest-i istila ve İsmâ'il Kal'ası'nı muhâsara ile tazyîka ictirâ iylediğinden Balkan'ın beri câniblerinde bile âsâr-ı emniyet muzmahil ve öte taraflarında olan cünûd ekseri pey-siper-i tarîk-i şerûd ve müceddeden tertîb olunan 'asker dahi terahi nûma-yı vürud olduklarından hasma mukabele gayet müşkil olmağla Prusya'lı ile tahaffüzî ve tecâvüzi 'akd olunan ittifâk ve iklim-i Kırım istirdâd olunmadıkca tarafeynden seyf-i intikâm nihâde-i niyâm olmamak şartıyla mün'akid olan ittihad ve vifâk (50b) halelden muhâfaza ve ittifâk-ı ma'hudun etrâfiyla bekâ ve devâmını mülâhaza iderek bir müddet mütâreke 'akdiyle düşmanı igfâl ve da'iyye hüçûm-ı nâgihânilerin ibtâl fikrinde iken Renbin Ceneral sekiz

¹Giritli Hüseyin Paşa ,1789-1792 yıllarında 2 sene 10 ay.Danişmend, a.g.e, s.584

ay mütârekeye râğbet itdiği tahrîrinden istidlal olunmağla uzmâ-yı ricâlden Hakkı Beğ İslambol'a irsâl ve Turla'dan kat'ı hudûd esâs-ı mütâreke olarak istid'â-yı ruhsat için taraf-ı saltanata tahrir-i 'arz-ı hal olundukda bu suretle 'akd-i mütareke taraf-ı mülukaneden merdud ve cenkle me'mûs-ı devlet vikâye olunmak üzere hatt-ı hümâyûn-ı şeref-efl(z)â-yı muvakkıf vurûd olmağla sahib-i devlet ikiyüz beş zi'l-hiccesinin onbirinci günü(11 Ağustos1790 Maçın sahrâsında 'akd-i encümen-i meşveret idüb vech-i ma'hud üzere musâlahaya izin ve icâzet civardâde-i şehr-i yâr-ı iskender satvet olmadığını iş'ar ve bermuktezâ-yı me'mûriyet feth-i yâb-ı mükâfaha ideceğini izhâr iyledikde sanâdid-i ocak ıtlak-ı zebân-ı ittifak idüb ülu'l-emre ita'at vâcibe-i zimmet-i diyânet olmağla bizler emr-i hümâyun mûcibince hareket ve düşman üzerine sill-i şimşîr-i husûmet ideriz lakin 'askerimizin hali ma'lum ve böyle sayfde firâr ve rehrû-i vâdî-yi idbâr olanları zabta kâdir olamadığımız meczûm iken şitâ mütekarrib oldukca cümlesi târ-ı mâr ve ancak zabıt nâmına olan kullarınız ile biraz'amel-i mande pîr ü ihtiyâr تنها nişîn-i hayme-i karar olacakları aşikar ve böyle ta'ife-i ha'ife ile mukâbele-i düşmana iktidâr olmayacağı bedîdârdır diyerek bir işe yaramıyacakları ikrâr iylediklerinden sonra düşman-ı dîn Tuna'nın karşı yakasında (51a) toprakdan tâbiyeler icâdıyla retrabde-i derkin ve iktizâ iden tob ve tüfenkle ahkâm tarafına hendek hafri ile tahsîl-i istihkâm iderek âsûde-i nişîn olmağla firâr iden 'askerimizi i'ade her ne kadar zâhir-i hâle nazaran hark-ı'ade(harikulade)kâbilinden olub ber-mûceb-i cevâz farz-ı mahall-i ahkâm-ı ictima'ları sûretyâb-ı ihtimâl olsa bile meydan-ı cengi olmayacağı bedîdâr ve tob cenginde bir yaylım toba tahammül idemeyüb perîşân olacakları gün gibi âşikârdır hâsıl-ı kalam encâm kâr-ı mûlahaza ve nâmus-ı devleti muhafaza 'uhde-i evliyâ-yı umûra deyn ve gerden-i ihtimâmlarına farz-ı 'ayndır bu sûretde her ne hal ise sulha ra'iyet mertebe-i vücûbda iki karin 'ilm-i erbâb-ı dirâyetdir didiklerinde sadr-ı â'zâm gerçi bu sûret müsellemdir lakin ben taraf-ı saltanatdan muhârebe memûr ve bu vechile ceng iderim dimeğe mecbur olduğumdan sulhü tercih ve âverde-i kalem-i telmîh itmek dahi elimden gelmez eğer münâsib ise sizler bu sûreti mahzar ve ma'rûz-ı dergâh-ı şevket makr iderseniz kedd olmaz didikde bi'l-cümle sanâdid-i ocak ricâl-i devletle bi'l-ittifâk sûret-i muharreri bast iderek tahrîr iyledikleri mahzara imza nüvis-i vifâk olub der-i devlete ba's ve tesyâr ve emr-i ulu'l- emre dîde-i düz-ı intizâr olduklarında mahzâr-ı ma'hud der-i devlete ledü'l-vürûd ikiyüz altı senesi safer ayının ondukuzunda bâ-emr-i hümâyun bâb-ı 'âlîde meclis-i meşveret-i ma'kûd oldukda Şeyhü'lislam ve Kapudan Paşa ile sudûr-ı kirâm ve Sekbanbaşı ma'iyetinde ocak

ihtiyarlarından güyâ erbâb-ı kelâm vesâir vükelâ ricâl-i devlet ebediyyü'l-kıyâm huzurlarında ibtidâ seferden berü gün (51b) be gün mukâbele-i düşmanda inhizâm ve perîşânî rûn-ı mûn olub Nemçe tarafından Belgrad ve Adakebir gibi hısn-ı hasîn-i el-bünyâd ve giriftâr-ı yedd-i a'da ve Moskovlu tarafından dahî Bender vekîlini ve Akkirman ve İsmâ'il ve Anapa gibi nice kal'a-i refik ül-bünyân mazbût dest-i isti'lâ olması askerimizin adem-i nizâmından neş'et ve her ne sûretle olursa olsun kabûl-i sulh mürdâre-i ilcâ-yı zarûret itmekle sadr-ı âzâm sulhu istîzân ve şevketlü efendimiz böyle mağlubâne musâlahayı kabulden nükûl ile i'ade-i harp ve kıtâli emr ü fermân itmeleriyle i'mâde-i harb ve peygâr ve i'âz-ı(âğâz) mukâtele ve gâzvâr olunduğı sûretde ne vech ile hareket iktizâ ider deyu istikdâh-ı kaddâhe-i meşveret olundukda öteden berü bu kadar kala' ve bıka' yeniçeri vesâir ocakların gayretiyle iyâdî-i küffardan intizâ olunmuş iken şimdi bu sûretlerde fütûr ve rehâvet ve bi-lâ-ceng ve cidâl-i harbde firâr ü hezîmet ve bi-lâ-izn ü ruhsât bî-vakt avdetlerine illet nedür deyu rusâ-yı meclîs-i ocakluya hitâb ve şevketmâb efendimiz hazretleri cevap isterler diyerek isticvâb ilyediklerinde sühân-şinâsân-ı ocak mutâd üzere duâ-yı devâm-ı devlete feth-i zebân ittifâk idüb emr ü fermanları üzere cümlemiz gideriz ve uğur-ı hümâyunlarında bezli nakdîne cân ideriz diyerek mukâbele sadrında iken murâd-ı nâ-beliğ ocakdan bir şahıs nâ-sâz-ı dehân-ı hızz u hezeyân-ı bâz idüb behey canım cengde bulunanlar ve ordudan gelen müslümanlar elhamdülillahi teâla asker-i İslamı muzaffer ve mansûr ve düşman-ı dîn-i müdemmer ve mekhûr olduğunu haber virdiler yeniçeri dalavereleri sill-i seyfi iftihâm ve kâfir (52a) in haddini bildirerek ahz-i intikâm itmişler bu takrîble kefere istîmân ve vezîr-i â'zâm Kırım ve Azak ve sâirleri istirdâd ile tahrirnâme-i aman itdi eğer aman virmeseler bizim Yeniçeriler Kızıl Elma'ya dek giderler ve Moskov nâmını rûy-ı arzdan mahv iderler imiş hatta odabaşı Hacı Yaman ve Karakulluki deli Duman Moskov cenerali boğazına makrame bağlayub metrisler pişkâhından yüzünü yirlere sürerek yoldaşların kılıncı altından geçerken ağlayub zance yoldaşlar deyu izhâr-ı temellük ve serfûrû itdiğini gözüyle görmüşler diyerek dehen-güşâ-yı hezeyân ve biri dahî elhamdül'l-llahi te'ala her yerde Yeniçeri 'askeri döğüşürler iken bir alay bî- insaf hakkı inkâr ve derebeyleri ve mîrî 'askerini ocaklara tercîh ile i'tibâr iderler görsünler imdi ocaklar ne hüneler gösterdi deyu karîn-i bî-iz'anına lâf ü güzâf da hemzebân olub bunlardan ma'ada birtakım yâve-i güy-ı herzederân her biri bir güne asl-ı fûrû'ı nâ-ma'lum hülyâ ma'kulesi bir alay vehm-i ma'dûm ile beyhûde güyân ve ol mahfil-i edeb hâfl-i mûmâsil-i kârgâh-ı kahve-i fûrûşân ilyediklerinde sâir müte'ayyiniyât sanâdid-i

Bektâşîye ser-fürû bürde-i tevsîk ve mu'âmele-i sükût ile akvâl-i kâzibelerin tasdîk itmeleri 'uzmâ-yı devlet galiba vuku' bulan halet ağalara se'ami'-i res-i dirâyet olmamak gerek deyüb ordudan gelen mahzarı Reis Efendi'ye teklîf-i fermâ-yı kıra'et olduklarında mahzar-ı mahtûm yukarıdan berü best olunan ahvâl ile merkûm olub Turla'dan kat-ı hudûd her vechile merdûd olmağla ocaklıya cenge mübâşeret ve muhâfaza-i nâmus-ı dîn ü devlet emr olundukca 'askerin kaçmaktan (52b) gayri fikri olmayub ancak Ordu-yı Hümâyûn-ı yağma cümlesine matlûb ve mukâbele-i düşman-ı dinde bir işe yaramadıkları kirâren ve mirâren tecrübe olmağla düşman-ı rû-siyâh hâlimize vâkıf ve âgâh olmadığından Anapa ve Suğucak¹'la kala'-ı sâ'ireyi redd ve bu vechile ebvâb-ı muhâseme ve müşâcereyi sedd idecek bir kerre bir perîşanlığımız tahsîl-i vukûf ve sill-i seyf-i gadr ve 'asûf iderse hal müşkil ve bilâd-ı İslamiye 'askerimizin bî-vefâlığı takrîbiyle zîr-i senâbın el-hiyel-i küffârda muzmahill olur her ne vechile olursa in'ikâd-ı sulh Devlet-i 'Aliyye hakkında hayr-ı mehzaz idiği hüveydâ ve 'askerimiz zerre kadar i'timâd câ'iz olmadığı mücellâ-yı tecrübe de rû-nümâ olmağla beher hal sulh lazım geldiği nümâyan ve ma'azal-llah olmadığı sûretde hal yamandır mealini mahzardan istifâde ve vüzerâ ile ocak ağaları cümle ihtiyarlarının mühürleriyle mahtûm olduğu sebükmağzân-mahlîse(meclise) ifâde olundukda cümlesi mebhût ve mühür-i zenn-i leb-i sükût olduktan sonra yine içlerinden söze kâdir ba'zı Turnacı ve Oda bekçileri irâde-i kelâma mütecâsir olub çünkü bir işdir olmuş ve hal bu sûretleri bulmuş Hakk te'ala şevketlü Efendimiz'in ömr-i devletlerin efzûn ve Devlet-i 'Aliyye'lerin tatarruk-ı dehr-i dâhirden masûn iyelün fi'l-hakîka içimizden her nev'den adam mevcûd ve neferâtımızdan bi'l-küllî ita'at ve inkıyâd mefkûd olmuşdur inşâallahü te'ala bundan sonra çiftçer ve rû-nümâyâ makûlesinden Yeniçeri tahrîr olunmakdan ihtirâz ve merâ Devlet-i 'Aliyye dâmet fi- himayetür-rabbâniye üzere taht-ı râbitaya idhâle âgâz olunsun diyerek dest-nihâd-ı seniyye-i insâf ve bir maslahat-ı hayriyeye muvaffak olamadıklarına ser-fürû (53a) bürde-i girîbân-ı i'tirâf oldular mukaddemât-ı meşveret zarûri Turla'dan kat'-ı hudûd ile müsâlahaya intâc-ı icâzet iylediği sadr-ı a'zâm tarafına tahrîr ve imlâ ve menşûr-ı ruhsat yedd-i vekâlet-i mutlakâsına i'tâ olunmağla bin iki yüz altı senesi cemâziye'l-evvelisinin on birinci günü(6 Ocak 1792) sekiz ay mütârekeye tanzîm ve rikâb-ı kamer tâb-ı hüsrevâne tahrîr ve terkîm olundu

Ba'de'l-mütâreke Devlet-i 'Aliyye tarafından Nemçe'ye ta'yîn olunan murahhaslara

¹ Kuzey Kafkasya'nın Karadeniz sahilinde Noworossijsk dedikleri liman. Danişmend, a.g.e, s.818

tecdîd-i evâmir-i ruhsat ve Rusya tarafına dahi Aleksandır de Şamlunlof (Aleksandr dö Samailof)ve Yüzak de Reybas ile Sercode Laşkeroff(Sercius Laskarof) murahhas ta'yîni ile tahrîr-nâme-i icâzet olunmağla birbirlerine Yaş'da mülâkat ve tarh-ı bezm-i mükâlemât ile on üç madde üzerine ba'd-i 'akd-i müsâlaha tahsîl-i silm ve müzâfât olundu¹

Hülâsa-ı madde-i evveli devleteyn beyninde vukû' bulan 'adâvet mensî olarak muhavvel-i dostî ve muhabbet olub tarafeynden irtikâb-ı kabahat iden ra'iyet mu'ahaze olunmıyarak mazhâr-ı 'atf ü 'âtıfet ola hülâsa-i madde-i sâniye seksansekiz (1774)ve doksan üç (1779)'ahdnâmeleriyle doksan yedide (1782)ticâret için merbût habl-i 'uhûd ve doksan sekizde Kırım ile Taman Rusya devletine terk ile ilhâk olunmak şartıyla ma'kûd 'ahdnâmeler mer'i ve mû'teber ola hülâsa-i (53b) madde-i sâlise Turla'nın Karadeniz'e munsabb olduğu yire dek hadd ve karşı tarafı Rusya'de kalub berü tarafı Devlet-i 'Aliyye'ye redd ola hülâsa-i madde-i rabi'a Devlet-i Rusya tarafından ayâdî-i istîlâ ile mazbût memleket-i Bucak ve Bender ve Kili ve Akkirman ve İsmâ'il kal'ası ve diyâr-ı Boğdan buldukları vechile Devlet-i 'Aliyye'ye redd ve teslîm meşrût olub seksan sekiz ve doksan üç ve doksan 'ahdnâmelerinde olan şürût menâfi'-i Boğdan iş bu redd olunan beledân da dahî mer'i ve mû'teber ve Boğdan memâliki re'ayâsının kable's-sefer muhâsebât-ı kadîmeleri talebin de kalem-i 'afv-ı râhkeş ibtâl-i defter ve müddet-i muhârebe için teklîf-i taleb olunmadığından başka bundan böyle iki sene dahi emr-i mu'âfiyet muharrer ve terk-i vatan ve âher memlekete hicretle ittihâz-ı mesken irâde idenlere nakl-i eşyâlarından serbesiyet mukarrer ola hülâsa-i madde-i hâmise Tiflis Hanı hükmünde olan memleket ve Ahıska valileri ve zâbitân-ı serhadd taraflarından 'adem-i müdâhale ile âsûde nişîn-i nişîmen-gâh-ı rahat olmak için evâmir-i 'aliyye-i sâhife-peyrâ-yı 'inâyet ola hülâsa-i madde-i sâdise Nehr-i Kuban sol tarafında olan kabâ'il halkı Rusya sınırına tecâvüzden men' ve tahzîr ve eğer tecâvüz ider olursa eşedd-i 'ukûbetle ta'zîr olunub eşyâ-i mağsûbelerini redd ile Rusyalu te'mîn-i redd olunmadığı sûrette hasâret-i mâliyelerin Devlet-i 'Aliyye hazinesinden tazmîn ide hülâsâ-i madde-i sâbi'a Cezayir ve Tunus ve Trablus ocaklarından(Garp ocakları) Rusya tüccarını sıyânet ve taraflarından zarar vukû'ında eşyâ-i mağsûbelerini istirdâd Devlet-i 'Aliyye himmet ve 'adem-i red sûr (54a) etinde ta'ahhüd-i zaman ve kefâlet ider madde-i sâmine hülâsası Devlet-i 'Aliyye kabûl-i diyânet ve Rusya'de dühûl-i millet-i Nasrâniyet idenlerden

¹ Yaş antlaşması 28 Aralık 1791'de adı geçen murahhaslarla Romanya'da yaş kasabasında müzakere edilmiş ve imzalanmıştır.MM, IV, s.4 Erim, a.g.e, s181; Uzunçarşılı, a.g.e, s.591

ma'ada Rusyali ve Leh ve Eflak ve Boğdan ve Mora'lı ve cerîr-i sâ'ire ve Gürcistan'dan bi'l-cümle üserâ devleteyn taraflarından azâd ve bilâ-ı 'ivaz-ı istirdâd oluna hülâsa-i madde-i tâsi'a işbu mu'ahade ba'de'l-iznâ devleteyn taraflarından der'âkab ilkâ-yı silahla muhâsemeden ferâgat hususu donanmalara ve ordulara ifâde ve inhâ oluna hülâsa-i madde-i aşere işbu musâlaha te'kide ve esâs-ı musâfâtı te'yîd için tarafeynden büyük ilçiler ta'yîn olunmağla mübâderet ve düvel-i Avrupa beynlerinde mer'î olan ka'ide muktezâsınca tarafeynin şânına layık hedâye tertûbiyle isticlâb-ı safvet oluna hülâsa-i madde-i hâdiye aşere tarafeynin askerleri hudûddan çıkmağla mübâderet ve berân-ı ikdâm tahlîye ve teslime gayret idüb ancak redd olunacak kal'ada olan Rusya askeri çıkınca hükûmet Moskovlu rü'esâsı yedinde olub Devlet-i 'Aliyye cânibinden vakt-i hurûclarına dek müdâhaleden meccâniyet oluna hülâsa madde-i tasi'a aşere cânibeyn murahhasları işbu mu'ahadeyi ba'de'l-iznâ vekîl-i mutlaka devleteyn tarafdand seneleri olan on beş gün zarfında Yaş kasabasında mübâdele i'tâ oluna hülâsa madde-i selâse aşere işbu musâlahanın tasdîknâmeleri taraf-ı şehinşâh-ı azâmet intimâden pîrâyîş-pezîr hatt ve suğra ve cânib-i imparator nice uzmâdan zîbyâb-ı iznâ olarak beş haftada mübâdele ve beyne'd-devleteyn terk-i mücâdele oluna hurire fi'l hamis (54b) 'aşer min-cemâziyü'l-evvel li-sene sitte ve mi'eteyn ve elf el-hicre(10 Ocak 1792)

her ne hâl ise emr-i müsâlaha itmâm ve sadr-ı â'zâm-ı 'alî makâm me'zûnen kal'-ı evtâd-ı hıyam ve Ordu-yı Hümâyûn ile sûb-ı Âsitaneye sevk-i metayâ-yı itizâm ve Çekmeceler'e nüzûl ve ilmâm iylediklerini taraf-ı saltanata i'lâm iylediklerinde bermu'tâd-ı kadîm tertib-i âlâ-yı 'azîm ile Âsitâne-i 'aliyyeye dühûl ve şa'ban-ı şerfîn onuncu günü mevku'f-ârâ-yı vusûl ve kazıyye-i hazar netîce-pezîr-i husûl olundu

Altıyüz doksan dokuz tarihinde(1299) Pertev-i âlem-tâb-ı Devlet-i 'Osmâniye zuhûr ve şa'şâ'a-i tiğ-ı ateş-renk gazved-i cihâd ile sâhire-i gayr ilâ pür-nûr idüb bin tarihlerine dek her tarafda 'ilm-i efrâz-ı galibiyet ve aksâm-ı erba'a-i dünyânın üç kısmında hükûmetle ref-i livâ-i imtiyâz ve husûsiyet iderek kısm-ı vesî-i Asya'dan mecmu' Anadolu ile Kürdistan ve Ermeniyeye-i suğra ile Gürcistan'a ve diyâr-ı Şâmat'la Irakeyn-i 'Acem ve 'Arab ve bi'l-cümle Cezîretü'l-'Arab bâb-ı Mendele 'Ummana ve Afrika'dan iklim-i Mısır ile eyâlât-ı Habeş ve Sudan ve ülke-yi fasihe-i burkâdan Tunus ve Trablus ve Cezayir'den Tilmisan'a ve Avrupa'dan bi'l-cümle Rumeli ve Mora'dan bahr-i Venedik Sevâhili ile ve (D)Almacya ve memâlik-i Bosna ve Sırb ve Erdel ve Macar-ı zîr ve Bala ve Bukonya ve Eflak ve Boğdan ile Bucak ve bi'l-cümle (55a) sahrâ-yı

peyhâtle Kırım ve etraf-ı Bahr-i Azak ve Arâzi-yi Kabartay ve Çerâkise'den aksâ-yı Dağistan'a varınca tevsî-i da'ire-i memleket ve düvel-i sâ'ireyi zîr-i suyûf kahr ve satvet iderek icrâ-yı ahkâm-ı galebe ile müşâru bi'l bünân ve taraf taraf e'âdisi mübtelâ-yı zel ve hevân olmakdan nâşi bi'l-cümle düvel-i Efrenciye havf-ı şemşîr-i İslamiyân'dan lertzân ve mütelâşi iken iki bin tarihlerinden sonra tedricle seferler münkati' ve aralık da gâ'ile-i harb ü kıtal mürtefi' olub efrâz-ı beşere ezn'ealli ve tab'aa ma'il asayış ve hazar olmağla Devlet-i 'Aliyye'de refte refte tûv(tav)sefer-i metrûk ve refâtâr-ı rahat ve hazariyet-i meslûk olmağa başlayub düvel-i Efrenciye ise havass-ı İslam'dan olan besâlet ve Devlet-i Osmâniye ahâlisinin mecbûl oldukları şecâ'at mevzu'-bahs-ı i'tirâfları ve bi't-tecrûbe mukâbeleye kudretleri olmayacağı müselleme erbâb-ı dirâyet ve insafları olub hatta Nemçe Cenerallerinden Monto Kukule¹ nâm 'atrif-i fenn-i harb dâir-i kalem-zen-i tertîb olduğu ta'lifde Devlet-i Osmâniye ile kendi Devleti beynlerinde şimdiye dek vuku' bulan muhâseme ve münâsebe ve düvel-i sâ'irenin millet-i İslamiye ile olan muhâceme ve muhârebelerini ta'dâd ve her cenkde olan ser'asker vezîr hükümlerinde mu'areke-i arâ-yı ma'iyyet olan leşkerin vass-ı kemiyet ve keyfiyetlerin irâd idüb Devlet-i 'Osmâniye'nin muvazzaf ocaklarını beyân ve rü'esâ-yı 'askere efrâd-ı 'askeriyede olan ita'atle tertîb ve nizâmların lü'âb-efşân-ı reşk olarak âverde-i zebân-ı tıbyân idüb böyle muntazam ve muvazzaf 'askere mukâbele olmayacağını ikrâr ile tahkîk ve kendi devleti ve düvel-i sâ'ireden Devlet-i 'Osmâniye'ye mukâbele kaydına düşenleri (55b) tahmîk iderek Devlet-i 'Aliyye 'askerini nizâmına devletini tergîb ve 'asâkir-i zâfer ma'ir-i 'Osmaniye'ye saklıden kendi müceddeden bir 'asker tertîb iylediğini tahrîr ile temeddüh ve bu takrîb bin yetmiş beş senes(1664) Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa² merhûm ma'iyyetinde olan 'askerden bir mikdârını nehr-i Rap'a karşusunda bozduğunu nakl ile hod senây ve tebeccüc iylediği fi'l-asl Devlet-i 'Aliyye'nin gâlibiyete ikrâr-ı delalet ve'l- fazl-ı mâ-şehadet bi-hi'l-a'dâ-i bemiynesiyile cünûd-ı İslamiye'nin tamam mertebelerde intizâmına şehâdet ider hâsıl-ı kelâm. işbu ceyssek netîcesi mukaddemât-ı rây olan nizâm düvel-i Efrenciye beyninde saha-i pîrâ-yı şüyûf ve husûsen Prusya Kralı olan Kaderikosa ihtirâ' iylediği belki vesîle-i şüru' olub habl-i nizâm-ı ma'hûde-i 'askerîsini rabt ve bu sûretle Nemçe devletine galebe ile ilka-yı Selezmâyı zabt iyledikde fi'l-asl havf-ı cünûd-ı 'Osmâni Avusturya hânedânına mûcib-i hayret-i perişâni iken bir taraftan dahi Prusyalu zuhûr ve il-

¹ Monte Kukule.Bkz.I.Bölüm

² 1661-1676 ölümüne kadar vazifede kalmıştır.Bahsi geçen savaş Saint Gothard adı verilen Avrupa'da büyük önem verilen savaştır.Monte Kukule bu savaşta başkumandandı.Danışmend, a.g.e, s. 434,514

vilâyetlerine ilkâ-yı nirân-ı şerr ü şûr idüb bu vechile galebe-i devleteyn Nemçelü'yü mâ-sadak-ı ke'l-keb evil-mütehayyir beyne'l- karreteyn itmekle zarûri anı dahi tertîb-i 'askere mecbûr ve tanzîmine muhtâc sarf-ı nakdine makdûr idüb bâlâda güzâr-ı meşpezîr-i kalem-i tahrîr olduğu üzere Moskovlu dahi tanzîm ve 'askerini nihâde-i darû't-ta'lim itdiğinden düvel-i sâ'ire-i Avrupa'ya dahi sirâyet ve mecmu' Düvel-i Efrenciye tertîbine i'tinâd-ı vakt itmekle mücellâ-yı zuhûrda sûret ve nizâm-ı Avrupa nâmiyla şöhret bulub da'imen ve müstemirren düvel-i Efrenciye sâneyi'-i harbiye-yi 'askerîne ta'lîm ve belki yüz seneden berü ve hâl-i hazırda (56a) dahi kel-yevm ezmâyiş-i harb ve peykâr itdirmeği cemi' maslahatlarına takdîm idüb Devlet-i 'Osmâniye işe yüzelli seneden berü aralık aralık kanunu terk harb-i düştürü'l-'amel ve bâdî-i reşk-i ahbâb ve âdî olan nizâm-ı ecnâdı muhtell idüb bâ-husus elli iki (1739) tarihinden berü üftâde-i kelpeter-i rahat ve otuz sene harb ü kıtal vâdîlerini terk ve ferâgatle ve zerş-i keselve cebânet ve vükelâsı levâzım-ı umûr-ı harbiyeyi 'adem-i mülâhaza ile basbayağı hıyânet idüb seksan iki(1768)tarihinden berü zuhûr ve her yerde mağlûbiyetle 'alemi bî-huzûr iden seferlerde 'asker-i İslam'dan görülen kusur ve inhizâm ve taraf-ı düşmandan müşâhade olunan sebât ve intizâm ve ağzen-i kulûb gayretkeşân-ı ehl-i islâm olduğundan Sultan Selimü'l-hilkat ve hâkân-ı eflâtun dirâyet zîrde keşîde-i mer-rişte-i tahrîr ve kitâbet olacak vechile sarf-ı hazâin-i himmet ve tertîb-i ma'hud i'lâ-yı kelimetu'l-llah kasdıyla sûret-bahş-ı temşiyet olduklarına bir alay yeri göğü fark itmez sâdedilân ve belki sûret-i beşerde bir takım hayvan i'tiraz ile itâle-i zebân-ı hezeyân iylediklerinden seksan ikiden berü vuku' bulan halet ve nevnebu cileger mücellâ-yı sûret olan ahvâl mûcibetü'l-'ibret ve tâ'ife-i ma'huddan zuhûr iden hezîmet manzur-ı debdebe-i vükelâ-yı devlet olmuş iken tedârik-i fâ'ide-i gaflet işbu enmüzecü'l-'itibarda icmâlen sâhife-i beyâna kayd ve isbât ve ancak tertîb-i mehâm-ı seferiye ve tanzîm-i ahvâl-i teşettüt bil'-askeriyeden olan zarûrat ibâha-i mahzûrat iylediği ifrâğ-ı kalbûd-i tahrîrat olunmak üzere iken hadis-i dûr ve dirâzı yılan hükâmâsıdır me'alince rişte-i reztâr-ı güftâr bu sûretle inhirâr ile (56b) garazî vasf-ı hatt ve hâlî idi dil-dârın târ-ı zülfünde düşüb dil oyalandı kaldı mezlikâsında pâ-yı kilik nizâr-ı giriftâr har-ı şâl-ı ekşâr ve aralık aralık vukû' bulan rüsvâyılıktan kalem-i hâlî-i ibtidâr bu vâdilerde yâd-ı reh-kûyluğa mecbûriyet ile muhtâc-ı i'tizâr oldu

'asâkir-i düşmanda intizâm ve edevât-ı harbiyelerinde hüsn-i nizâm ve cunûd-ı ehl-i islam'a mucib haşiyet ve inhizâm ve belki ma'azallah müstevcîb-i inkisâr beyzâ-i İslam olacağı nû-mâyân ve muhafaza havme-i İslâm ferîze-i zimmet-i ümerâ-yı ehl-i

imân olub bu ise mukâbele-i bil-misil muhtâc idiği âşikâr ve 'askerimizde olan perîşânî ve tekâsil-i düşmana mâni'-i tekâbül olduğu bedfidâr olduğundan 'askerleri gibi müretteb 'asker-i 'âdâdî emr-i lâzım ve esbâb-ı mukâbele bil mislü tedârik-i tahsil vâcib ve mütemmim iken yukarudan berü âverde-i ma'rûz-ı beyân ve iltizâm gerde-i hâme-i şikeste-i zemân olan ahvâl-i cündîni nizâm icâb gerde-i tertib ve intizâm olduğu muvaffak fetavâ-yı 'ulemâ-yı millet ve mutâbık-ı ârâ-yı 'ukala-i erkân-ı devlet olub pâdişâh-ı diyânet-penâh bu emrin vücûbuna vâkıf ve âgah olmağla derâhim-i şürû'a-i darb-ı sikke-i 'azîmet ve masraf-ı mübâşeret-i tanzîme a'dâd-ı hazâin niyyet buyurub ancak Devlet-i 'Aliyye'nin kadîmî ocakları ahâlisine sanâyî-i harb ü kıtal ta'lim ve bu vechile perîşân-ı eczâ-yı nüsha-i 'asker-i nihâdî cendere-i tanzîm olunsa murad hâsıl ve lâkin dirliklerin ekserisi nâ-ehl elinde bulunduğundan tesviyesi nâ-kâbil olmağla mecmûnı birden refle erbâbına tevcîh ve kise-i irâde-i (57a) devlet bu sûretle terfiye olunur ise gerçi heyûlâ-yı maksûd sûret-pezîr-i vücûd olur amma kiminin esâmisi aba ve ecdâdından kalmış ve kimi medâr-ı ma'aş olmak için akcesiyle almış olduğundan bu kadar halkın birden me'yûsiyeti târ ve kat'-ı rızıkla mübtelâ-yı derd-i fâka olacaklarından belki vesîle-i mehâzir-i âdide olması ru-nümâ olub müceddeden tertîb-i cünûd ve ketâyib ve bunlara tedârik ve za'if ve revâbite irâd-ı devletin 'adem-i vefâsı hüveydâ ve irâde-i ma'hûd yeniden bir nev' irâd tedârikine mevkuî idiği rû-nümâ olduğundan ma'adâ efrâ-yı vesâir-i harbiyeden olan zâhire ve mühimmât ve tertîb olunacak ocaklara tedârik-i mevâcib-i ta'yînât usûl-i vâridât-ı mîriyeden başka senevi yiğirmi bin kiseden izdiyâd müceddeden irâd tedârikine muhtâc idiği ru-nümâ olub seferler için vakt-i hazarda hazırla ekalli yüzelli bin kise mevzi-i harîne iddihâr ve umûr-ı seferiyyeye sarf olunmak için muhâfazası nezvâ eshâb-ı harem ve ihtiyâtda muhtar olduğundan evvelen himmet-i gûh-endâz-ı mülûkâne vâridât-ı merkûme-i tedârike masrûf ve nazar-ı gayret-i şâhâne mebâliğ-i merkûmeyi mevzi-i hâzine iddihâr itmeğe ma'tûf olduğundan ibtidâ hamrî ta'sîr ve 'araki taktîr idenlerden zecren el-şarebeyn ikişer para hamre ve dörder pâre 'arakin beher vakıyyesine ta'yîn ve mahsûsen zecriye emini nasbı ile cem'i-i memâlike mürsel-i ummâle-i i'tâ olunan ve emr-i aliyyede şürût-ı kıyûdî tebeyyüne olunub memâlik-i mahrûsada olan iğnâmdan birer pâre resm-i pâyini alınmak üzere bir mukâtaa' dahi birer akçe alınarak fil-asl resm-i penbe bir mukâtaâ' ashâb-ı rehâvet ve adem-i idâreden terk ü ferâgat itmiş iken penbenin kıyyesinde bir pâre (57b) ve rişte'den ikişer pâre alınmak üzere rûsûm-ı penbe nâmıyla tanzîm olunan mukâta' için diyâr-ı Osmâniye'ye ümenâ iba's olunub

cezîre-i Mora'da hâsıl olunur ve Sitafilye tâbir Özü'nün kıyyesinden ikişer pâre alınarak bir mâlikâne dahi icâd ve dönüm-i duhân ile bid'ât-ı harîre vesâir muhaddes olan sağır ve kebîr mukâtaat-ı cedîde zamâim-i irâd kılınub Anadolu Eyâleti'nde olan mecmu' tımarlar mesârif-i cihâdiye için habl-i nizâm-ı cedîde rabt ve mukâtaat-ı seriyeden fâizi on kiseden ziyâde olan mukâtaalar mecbûl oldukça satılmayub İrâd-ı Cedîde¹ irâd ve ceddîlere ihâle refte refte bu makûle İrâd-ı Cedîd mukâtaaları mütezâyid ve fil-asl me'mûr olan defterdar-ı şıkk-ı evvelin umûr-u asliyyesinden ma'ada İrâd-ı Cedîd'i dahi idrâra aczi zirve-i istihâleye mütesâyid olmağla eâzim-i ricâl-i devletten birinin kadri terfi ve İrâd-ı Cedîd defterdarlığı ünvanıyla menşûr itibarı tevki' olunub umûr-u istifânın bir şıkkı iken amel-i mandegân ricâlden birine kayd-ı hayatla ihsân ve bu vechle nâmı dahî müzdel-i daşte-i peygûle-i nisyân olunan şıkk-ı sâni defterdarlığı İrâd-ı Cedîd'e ilhâk ve kâsat itibarı sülâf-ı sâf-ı nüfûz ile idhâk olub kırmızı üsti kürki ile divâna gitmek vesâir azmâ-i devlet gibi yedek çekerek esbâb-ı ihtişâmı tekâmîl itmek hususuna ruhsat ve şıkk-ı sânilik hassı ellibin guruşa iblağla re'is-ül mâl miknet virilüb masârif-i tersâneye merbût fil-asl darphâne-yi âmire tarafından idrâ için mazbut olan mukâtaanın dahi idâresi dahi havâle olunub kapu arasında mîrî hazinesi gibi bir hazine dahî icad ve müctemi' olan (58a) emvâl hazîne-i mîriyye ve hazâin-i Enderun ve darbhâneye idhâl olunmayarak hıfz için a'dad olunub hazine-i merkûmeye ikişerbin guruş senevi ma'aşla bir sergî halifesi ve bir veznedar ve defter-i müşarûn ileyhin ma'iyetine zimmet halifesiyle kîsedar ve iktizâsına göre sâ'ir ketebe ve hizmet-güzâr ta'yin ve müstevfi ma'aşlar ile iğnâ ve yedârına berat-ı refahiyyet i'ta olunarak sadâkat ve kanun-ı nizâm-ı cedîde ri'ayet iylemeleri emr ü telkîn ve İrâd-ı Cedîd'e tarafından zabt olunan mukata'anın emvâli ve kalemiyyeleri hazine-i mîriyyeye teslimi husûsu sebt-i defâtir-i tebyîn olunub mukata'ât-ı mahlûlenin mu'acceleleri masârif-i mîriyyeye merbût ve cânib-i defterîden irâd ve masraf olunması meşrût iken İrâd-ı Cedîd tarafından zabtıyla vâridât-ı mîriyyeye noksan tetarruk ve bu sûretle hazîne-i bîruna kesr ve tedennî tahakkuk itmekle iş bu nizâm-ı ibtidâsından bir senede mahlûl ve fâizi on kiseden ziyâde mukata'a-ı fa'izden İrâd-ı Cedîd hazinesinde dahil-i defâtir-i husûl olan mebâliğ her neye balığ olursa düstürü'l'-amel ve İrâd-ı Cedîd hazinesinden her sene teslim defteri şıkk-ı evvel olmak meşrût ve sahâyif-i defâtir kanun-ı cedîdede mazbut

¹ İrâd-ı cedid; Nizam-ı Cedîd gelirlerini karşılayabilmek için kurulan hazineye verilen isimdir. Bu bölüm bu konuda bilgi vermektedir. Bu işlerden sorumlu nazıra da Şıkkı sani defterdarı denilmektedir bu dönemde urlmuştur. İ.Hakkı Uzunçarşılı, Merkez ve Bahriye Teşkilatı, Ankara 1988, s.368

olduğundan her sene evvelinde doksan dört bin dörtyüz yigirmi dört buçuk guruş hâsıl ve işbu fâ'izin beş seneliği hesâb-ı evvelinde dört yüz yetmişiki bin yüz yigirmi iki buçuk guruşa vâsıl olmağla beher sene teslimi mukayyed cerâyid-i şürût ve mesârif-i cedîde -i mu'ayyene İrâd-ı Cedîd hazinesinden masruf ve fazla her ne kalursa senede bir kerre defteriyle ma'rûz-ı dergâh-ı pâdişâh-ı eflatun vukûf olarak hazine-i İrâd-ı Cedîd'e (58b) mahfuz-ı vukûf olması defâtir-i kanun-ı cedîde mazbut olub seferler vuku'ında müdehhar akce bulunmak her ne kadar seferler mütemâdi olursa dahi akce tedâriki fikrinden halasla baliğen mâ-bâliğ sarf olunmak için müctemi' olan dirhem ve dinar mahfûz-ı gencine-i iddihâr olunmak hususu defâtir-i nizâmiyeye tenmîk ve evâsıt-ı saltanat-ı Selimi'de vâridat-ı cedîde yetmiş bin kiseye resîde olduğu tahkîk olunmuş iken bir alay sersem ve yeri gökden fark itmez sûret-i insâniyette harla yefhem-i dîn ü devlete hâsıl olan nef'inden nazar-ı insâfî (ağmâz)'i'mâz müceddeden mukata'a ihdâsı 'ibadu'l-llahi mûcib-i mazarrat ve on kiseden ziyâde mukata'aları nizâm-ı cedîd zabtı ricâl-i devlete müstevcîb-i zarûret değil midir diyerek itirâz iylediklerini elsineden ulu ül-elbâb ma'azallah bu erâcif bu nizâm-ı müstahsene halel irâs ider deyü mevkûf-ı şîşeder-i ıztırab oldukları muhayyir-i 'ukûl şeyh ve şâbedir sânk mirâ-yı harac ve ta'dîl Sadr-ı â'zâm Yusuf Paşa bir kaç nefer mu'allem sanâyi'-i harbiyye-i Avrupa'ya vâkîf âdem tedârik ve istishâb ve Ordu-yı Hümâyûnla (getürdüğünü) getürüğünü ma'rûz-ı rikâb-ı kamer-tâb-ı sultan-ı iskender-cenâb iyledikte pâdişâh-ı eflatun-reviş ve şehinşâh-ı erastü menşen fi'l-asl nâmûs-ı devleti muhâfaza akdem imalları ve Devlet-i 'Aliyyede olan perîşanlığı intizâma tahavvülü 'ilâcını mülâhaza (netice)nice-i mukaddimât-ı a'malleri olub 'askeri ta'ifesinin 'adem-i râbitası mizâc-ı devletde (59a) berâ'-i müeff ve dârühâne himmet-i mülûkânenen terkîb-i cünûd-ı muntazır ile ma'cûn-ı ber'ü'-sâ'a tedbîre mevkûf idiğine havâle-i nazar-ı 'ibret ve istihsâl-i esbâb-ı nizâma ihâle'l-lehâza dikkat itmekde olmağla neferât-ı merkûme birkac yüze iblâğ ve Levent Çiftliği¹'ne iskanla dirâyet-i ta'yinâtları ısbâğ-ı heyet-i mecmu'aları kelbûd-i kemâl ta'allüme ifrâğ olunub hakan-ı zemân-negîne endâz-ı me'an ve tenâsüb-i hareket ve âlât-ı harbiyelerini isti'malde sür'atleri efrîn-i fermâ-yı istihsân oldukda bunun gibi bir takım 'asker havme husûlde cilve-ger olsa düşman-ı dine galebe ve zafer bi'inâyetü'llahi te'ala me'mûl ve muntazırdır deyü müceddeden bir takım cünûd-ı mu'allem tertîb-i irâde ve ocak olmak

¹ Leventçiftliği; Nizam-ı Cedit ordusunun kurulması ve eğitimi için tayin edilen yer ;Bkz..Sipahi Çataltepe, 19. Yüzyıl Başlarında Avrupa Dengesi ve Nizam-ı Cedit Ordusu, İstanbul 1997.Nizamı cedit ordusu hakkında yapılmış bu çalışmada bir çok bilgi verilmektedir.

üzere tahrîr ve tanzîmi kat'i murâd-ı hümâyunları idiği hatt-ı şerif hikmet-i redifle erkân-ı devlete ifâde buyuruldukda 'uzmâ-yı 'ulemâ-yı millet ve kübrâ-yı vükelâ-yı devlet 'akd-i encümen-i meşveret murâd-ı şahâne bu vechile sûret ve istikâss-ı irâde hayriyyet-i ifâde-i pâdişâhaneye bu vâdide heyet virdiler ki Devlet-i 'Aliyye'de iş bu sûretde mu'allem bir takım 'asker vücûd-ı elzem olmağla şimdilik on iki bin mikdârı tahrîr ve irâd ve masrafı tevfiğ olunarak mümkün olabildiği mertebe teksîr olunmak tabi'at-ı maslahatdan idiği hüveydâ ve hîn-i iktizâda serdar-ı ekrem ma'yyeti ile irsâl olduklarında düşmana mukâbeleye kudret munzâr-ı imkanda sûret bulacağı rû-nümâ olduğundan ma'dâ bizim kadimî 'asker kış gelmezden mukaddem ve her ve tarîka-i şezer mezer olacakları bi't tecrübe ma'lûm ve serdârlar müştâda tenha-nişîn-i peygüle-muhatır olmaları mücerreb ve meczûm olub bu tertîb olunacak 'asâkir-i muntazamanın dâ'ire-i me'mûriyetlerinde sabit-kadem-i merkez-i sebât ve karar ve seyf ü şitâda (59b) me'mûr-ı ma'yyetleri oldukları zâta tab'iyetle berzede-i dâmen kâr-ı zâr olacakları âşikâr ve yollarda silah ve basatların satmayarak şekkü's-silah amâde-i harb ve peykâr duracakları bedîdâr olmağla müceddeden tertible bir ocak ve kavânin-i kâdime-i Devlet-i 'Aliyye'den hurûc itmemesi mülâhazasına mebnî bostaniyân hassa ocağına ilhâk ve bostancı tüfençisi ağası nâmıyla kapubaşı ağalardan bir ağa ve İrâd-ı Cedîd defterdarlığı ocak nezâreti 'ilâvesiyle sermâyedâr-ı itila olması nezd-i erkân-ı devletde karargîr ve ittifâk olub zâbitân ile beraberinin altıyüz iki neferden 'ibâret on iki bölük olarak bir orta savt-pezîr-i temşiyet olmağla nümûne olmak üzere bir orta evvelen Levent Çiftliği'nde tanzîm ve ma'dası irâdî bulundukca iktizâ-yı muhale göre tamamı yahud nısfı olan sekizyüz bir neferle Rumili ve Anadolu'da münâsib mahallerde tertibi tasmîm olunub ocak nezâreti İrâd-ı Cedîd defterdarlığıyla Mustafa Reşid Efendi¹'ye tevcîh ve çiftlik-i merkûm kethüdâsı Veli Ağa Kapucubaşılığa nasb olunub on iki bin guruş senevi ma'aşıyla hemyân-ı ta'ayyüşü terfiye olunduktan sonra ocağa bir kâtib ta'yinle senevi dörtbin guruş ve yevmiye yarımşar vakıyye olarak yedi nanla midâd-ı mahbere-i ma'aşı tertîb senevi bin guruş ve yevmiye ikişer çift ekmekle kâtib-i mezbûre iki yamak ve beşer ve beşer yüz guruş ikişer çift ekmekle iki nefer-i muharrir neferât-ı ocak tertîb olunub ve on iki bölükden 'ibâret olan Levend Çiftliği orta senevi dört bin guruş ve yevmiye on çift nan ile bir binbaşı ta'yîn ve bin iki yüz guruş ve beş çift nanla bir kethüdâ ve bin guruş (60a) nânla tobcu nâşi ve nısfı ile çavuşu ve sekiz yüz guruş

¹ Mustafa Reşid Efendi; İrâd-ı cedid defterdarlığı kendisine tevcih edildi. Askeri ve mali işlerinden sorumlu tutuldu. SO, II, 390Bkz. Sır Katibi Ahmed Efendi, Ruzname, Haz. Sema Arkan, Ankara 1993, 115

dört çift nânla bir 'arabacı başı ve nısfı ile çavuşu ve beş yüz guruş ve iki çift nânla bir cebecibaşı ve nısfı ile çavuşu ve altı yüz guruş ve iki çift nânla bir mehterbaşı ve bu maslahat-ı ma'iyetleri tehvîn olunub on iki bölük altısı yemîn ve altısı yesâr ve her birine biner guruş ve dörder çift ekmekle birer ağa 'alem-i efrâz-ı 'itibâr ve beş yüzbaşılıktan 'ibâret sağ ve sol kol olan ağalıklarına yedişer yüz elli beşer guruş ve üçer çift nânla birer mülâzıme i'tâ-yı menşûr-ı servet ve yesâr kılunub ve her bölüğe birerden beşer yüz guruş ve üçer çift nânla on iki bölükbaşı mansûb ve her bölükbaşıya ikişerden dörder yüz guruş ve ikişer çift nânla yiğirmi dört mülâzım nâil-i matlub olub ve senevi üçeryüz ellişer guruş ve ikişer çift nânla on iki 'alemdâr-ı rû'yet-keş-i iftihâr ve senevî üçer yüz guruş ve ikişer çift ekmekle on nefer-i dilâver çavuşlukla kâm-kâr olduklarından sonra beş vakti cema'atle kıyâm ve Birgivî Risâlesi'nden¹ ta'allüm-i 'akâid-i dîniyye lâzıme-i guzât-ı İslam olmağla her bölüğe bir imam yevmiye seksan akçe ile hizmet-i merkûme için bekâm ve oniki bölükde onardan yüzyiğirmi nefer onbaşı olarak yetmiş akçe ile silah-pûş-ı neyl-i merâm ve yevmiye ellişer akçe ile bin seksan nefer-i dilâver dâhil-i defter-i nizâm olub her bölüğe birer tob virildikten sonra yetmiş sekizer akçe ile on iki tob halifesi ve her bölüğe sekizer neferden doksan altı tobcı neferâtı ellisekizer akce ile me'mûr ve on iki nefer tob 'arabacı halifesi altmış altışar akce (60b) ve beşerden altmış nefer 'arabacı neferâtı ellişer akçe ile mesrûr ve sekiz nefer cebehâne ile ilk nefer karakullukçularına ellişer akce virilmek defâtir-i nizâmiyye muhârrer ve mestûr oldu ve dört surnâzen ve nekkâreden ve tablazenden ve zilzen başılara doksanar ve birerden dört nefer mülâzımların yetmişsekizer ve her bölükde birer surnâzen ve birer tablazenden yiğirmidört neferin altmış akce ile usûl-i mehterhâne imâlleri seyrâmenk ve her bölüğe altışardan yetmiş iki nefer karakullukçı ellişer akce ile ve her nükûle ikişerden yiğirmi dört saka ellişer akce ile me'mûr-ı irvâ-yı 'asâkir-i cedîde sultân-ı âsumân-ı evreng ol dahi defâtir-i İrâd-ı Cedîd'e tedvîn ve sağ ve sol neferâtını temyîz için ma'î ve mermeri çûka yenmîn ve başlarına barâta ve ayaklarına potur ile pûş-ı beden ile hey'etleri ve sâ'ir eslihâ ve sûr-ı kesafetleri rakam-zede-i hâme-i tebyîn olunub harbili birer tüfenk ve sâ'ir tahsîs olunan âlât-ı cenk ibtidâ i'tâ ve senede bir takım libas virilmek şartıyla defâtir-i kanuna sebt ve imlâ olunub tüfenk-endâz-ı neferâtı yoluyla onbaşı ve çavuş ve 'alemdar ve bölükbaşı ta'bir olunur yüzbaşı mülâzımı ba'dehû yüzbaşı olmak meşrûr ve yüzbaşılıktan yemin ve yesârdan

¹ Birgivi Mehmet Efendi(1522-1573)on altıncı asrın meşhur alimlerindendir.Bkzİ.Alaaddin Gövsa, Türk Meşhurları, s.73

her kangı kolda ise ol tarafda beş yüzbaşılıktan 'ibâret olan ağalığa mülâzım ve bâ'dehû kolda ağa olmak silsile-i tarîka merbût olub andan Ocak kethüdâlığı ve binbaşılıkla derece-i imtiyâz ve kâbililyeti olduğu sûretde Ocak ağalığı rütbesi ihrâz nigâşete-i sâhife-i cevâz kılunub ba'zı 'ilel ve eskâm yahud pîrlik takrîbi ile za'f-ı beyyine ve endâm zuhûrıyla tekâ'üde iktisâb-ı liyâkat ve'amel-i mândelik mücellâsında ibrâz-ı sûret (61a) idenler bulunduğu rütbenin mu'ayyinât-ı sülûsü ile müteka'id ve cengde mübtelayı cerâhat ve bahadırlığı mülâbesesiyle mu'attal-ı sâz-ı madde-i kuvvet olanlara nısfı ve sülûsânı ve belki tamâmı ve cevher-i halâvetine göre dahi ziyâde ma'aş-ı teka'üdi mütezâyid olmak hususları tanzîm ve sar-ı kavanînü'l-ezimme-i sahâyif-i defâtir kanun-ı cedîde terkîm olundu

Devlet-i 'Aliyyede böyle cedîd 'asker yetiştirmek mertebe-i vücûbda olduğu takdirce Devlet-i 'Aliyyenin irâd-ı kadîmesi masârif ve'l-mebniye gayr-i vâfi olduğu ecilden 'asâkir-i cedîdenin mesârife vâfi irâdâtının dahi nazm ve tertîbi lazıme-i halden olmağla fi-mâ ba'd mukata'atdan zuhûr iden mahlûlatdan on kise fa'izden ziyâde olanı cânib-i mîride tevkîf ve taraf-ı mîriden idâre ve elzem ve hâsılat 'asâkir-i cedîdeye sarf olunmak ve Anadolu Eyâleti'nde olan tımarât tamamen cânib-i mirîden zabt olunmak misillü vuku'atda maddenin sebep ve hikmetinden gâfil bir takım câhil bu vaz'ı zulm-i sarîh 'add itmiş ise dahi hüdâvendigâr-ı şehîd bu güne re'y ve ictihâda zulümden ba'id olduğu eshâb-ı rây-i sedîd 'inde zâhirdi ez-cümle Anadolu tımarâtının İrâd-ı Cedîd'e zabtı husûsuna bâdî eyâlet-i merkûme tımar yevmi tamamen İsmâ'il Kal'ası muhâfazasına me'mûrlar olub eshâb-ı tımar birer takrîb vilayetleri tarafına firar ve kimisi alay begini itma' iderek cüz-i 'illet ve bahâne tedârikiyle izin alub gitmeleriyle kal'a-i merkûme müstahfizdan hâli kaldıkda geremiyetlü muhasara vuku'ında kal'a-i mezkûre muhafızı (61b)tarafından feryâd olundukca Anadolu eyâleti gibi bir kaviyyü'l-iktidâr etâlet(eyalet) mevcûd-ı ma'iyeti iken böyle feryâdın ancak kuvve-i vahimden iktizâ ider misüllü mu'amele olunmakda iken kal'a-i mezkûreyi harben ve darben düşman istilâ iyledikde derûn-ı kal'ada mevcûd 'asâkirin ekserisi mukâbele-i a'dâda telef ve bakıyyesi kayd-ı emre giriftâr oldukları Sultan Selim-i merâ meşimin ma'lumu oldukda şühedâ ve ümerânın mikdâr ve keyfiyeti ma'lûm olmak için vakt-i müsâlahaya kadar Anadolu aklâmından tımar ve ze'âmet olunmasun deyü ehadihümâ âher zulm itmemek için Hatt-ı hümayunlarıyla tevcîh-i men' buyurmaları kemâl-i rahmetlerinden olub ba'de'l-müsâlahaya eshâb-ı tımarın cümlesi huyûtda ve beldelerinde istirahatda oldukları

oldular her orta ikişer vakıyye lehm dörder çift nân ve senevi ma'aş olarak biner guruş
ihسانla beraber çorbacının tas-ı amalleri müreffeh-i iltifâtle serşâr ve her bir ortaya yüz
yigirmişer akce ile birer odabaşı kalensüve pûş-ı i'tibâr ve yüzer akce ile birer vekil-
harc ve doksanbeşer akçe ile birer 'alemdar-ı râyet-bedüş iftihâr kılunub dört sür'at ve
ikişer obus ve şâh-ı balyemezden mürekkeb her bir ortaya onar tob-ı müretteb olmağla
her bir toba doksanar akce ile bir tob ustası ve altmışar akce ile birer yamak sûretnümâ-
yı ta'ayyün ve elli akçeden her ortada doksan akce ile bir aşçı nihâde-i ser-kanun-ı kâm
ve altmış akce ile birer baş karakullukçı kefçe-i berdüş-i ikrâm ve kırkbeş akce ile birer
nefer sakâ pür-sâz-ı kırba-i merâm ve otuzar akce ile her biri ortaya onbeşer
karakullukçı dâmen-i berzede tathîr-i kadr-i rebrâm ve ancak ağa ortası yigirmi nefer
karakullukçı 'ilâvesiyle imtiyâzi nüvişte-i defâtir-i nizâm oldı saf-ı cenklerinde sür'at
toblarının isti'mâlini mülâhaza resm-i hürm ve ihtiyâta ri'âyetle icâb-ı tahsîl esbâb-ı
muhâfaza itmekle herbir sür'at tobuna onar nefer piyâde tüfenk-endâz tahrîrini iktizâ ve
dâima me'mûr oldukları topi harâset için tertible ilcâ itdiğinden altmış akce birer nefer
tobcu tüfenk-endâzî ustası ve kırkar akce ile birer nefer yamak ve yevmiye otuzar (63a)akce ile sekizer nefer tüfenk-endâz her bir sür'at tobu neferâtına ilhâk olunub
tüfenk-endâz neferâtı her ne kadar ortalarına mensub ve buldukları tob ortasının
yoldaşlarından mahsub iseler dahi mahsub iseler dahi beşyüz guruş maaşla üzerlerine
bir tüfenkçi başı tayin ve cümlesine ira-ı suret tahliye ve temliye ve fenni tüfenk
endazıda iktizasına göre terbiye iylemsi hususı talimnamesinde tebyin olunub ortalar
mada tobhane ve karhane hizmetleri karakullukçı tahririni iktiza itmekle doksan akçe
yevmiye ile bir nefer Saracbaşı maiyyetine yirmişer akçe ile otuz nefer kullukçı tertib
ve onar akçe ile yirmi nefer mülazım ilave olunarak elli nefer iblağı tasvib olunub bu
surette her orta ma-zabitan yüz altmış iki nefere rüsan olmağla yirmi beş darbden dört
bin elli hasıl olur ve ağa ortasının yirmi nefer ziyadesive elli bir nefer kullukçı dört bin
yüzyirmi bire vasıl olub evvel emirde bu kadarla iktifa ve inşaalah-ı teala elli orta ve
bölüğe dahi ziyade iblağı taksim gerde padişah-ı eflatun nehy olub fima baad taslakçı
namı ve sair esami ile esame siz kimesneye topçı itlak olunmamak irade ve ancak
heveti mahsusasalarında olan neferat tobçı namıvla zebanezd ittifak olmak bi-emrû ali

serhadliler ile mümtaz ve tob (63b) ustaları göz ve yamakları fıstığı çuka nimteneler ile kisve-i pûş-ı inmiyâz ve neferât yeşil ve tüfenk-endâzlar mor nimteneler ile sûret nümâ-yı imtiyâz ve 'ale's-seviye mâi çuka potur ile başlarına kırmızı fes üstüne İslambol-kâri pûş-ı bûşîyle ser-firâz olmaları mürâyâ-yı irâdeden rû-nümûn ve neferât eskilikle tob ustası yamağı ve yamak ustalıklı nâil-i igrâz ve ustalıklıdan aşçı ve alemdar ve vekil-harc ve odabaşı olarak resîde-i rütbe-i itizâz ve odabaşılıktan çorbacılıktan bölükbaşı ve kethüdâyeri ba'dehû kethüdâ-yı ocak olmağıla sellem-i merâtibe kademine ihrâz olmak nigâşete-i defâtir-i kanun olub eskilikle itibâr ve turuk-ı sâ'ire gibi fektân la kadem fâla kadem ka'idesine ri'âyetle kudemâsını ihtiyâr bu emr-i lâzımü'l-ihtimâm nizâmına irâz-ı hulûl ideceğı âşikâr olmağıla isti'dâdın kademe-i inzimâmı ocağın akdem-i şürût-ı nizâmı olduğundan eski bulunanda iktidâr meşhûd dîde-i nüzzâr olursa tevcihe mahall olmadığı sûrette mâdununda liyâkat-ı zâtiyesi olana virilmek düstürl-'amel olub neferin yolu odabaşı olmak ve andan mâfevkine vusûle yol bulmak iken odabaşılık ise 'adem-i telehhül ile meşrût ve silsile-i tarîkleri dahi tecerrüde menût ve müte'ehhil olan neferin neferin terakkî-yi mertebeden mahrûmiyeti habl-i metin-i nizâma merbût olduğu ilân ve eyyâm-ı hâzırda kışlalarda ikâmet-i ta'lîm ve ta'allümle kesb-i mahâret iylemeleri emr ü fermân olunub her gün vakt-i ta'lîmde mevcûd ve nâ-mevcûd vaz'-ı enâmel-i kitâbetle ma'dûd olmak ancak beşeryüz gurusu ma'aşla iki kâtib yoklama hizmetine müvâzıb oldu Tobcu ocağı'nda zirve-i şuhûhata tesa'üd ve 'amel-mândeliğı icab-ı (64a) teka'üd iderse kethüdâ yüz yigirmi ve çorbacılara seksan akce ihsân ve neferâtına yevmiye-i mu'ayyinelere nisfina ber-vech-i teka'üd gümrüklerden virilmek fermân olunub eyyâm-ı muhârebede sukût-ı a'zâyâ mübtelâ ve kâr ü kisbe 'adem-i iktidârı rû-nümâ olanların nisfından ziyâde ile kayd-ı zarûretten bî-niyâz ve eyyâm-ı kâr-ı zâr ve hengâm-ı harb ü peygârda ibrâz-ı sûret-i şeca'at ve izhâr-ı gayret-keş ve besâlet idenler hakkında vazîfesi mu'ayyenesinden fazla terakki virilmek dahi mukayyed-i sâhife-i cevâz olub teka'üd hususunda ricâ ve şefa'at muğair-i kavânin-i cedîde-i devlet olduğunda teccüssüs ve liyâkat nâzır ve ağa ve kâtib ve kethüdâya vazife-i zimmet olmağıla sâir ocaklar gibi eshâb-ı ricânın hatırına ri'âyet ve liyâkat-ı zâtiyesi olmayanlara teka'üde ruhsat beytül-müslimin ba'is-i telef ve iza'at ve hîn-i iktizâda seferber işe yarar nefer bulunmamağına sebep ve g'illet olmağıla vukû'ında mezbûrlar mu'âteb ve belki mazhar-ı siyâset ve gadab olacakları tefhîm ve tobcu ocağında gerek eşkinici ve gerek teka'üd esâmesi alınub satılmamak için evâmîr-i 'aliyye terkîm olundu teka'üd ihbâriyesinden iki akce 'inâyet her ne kadar olursa muktezâ-yı kanun-ı devlet

olub ancak haklarında ibrâz-ı sûret-i mer'ût ba'is-i tezâyüd-i i'tibâr ve rağbet olmak mülâhazasıyla zükür ve inasdan kalan eytâm mahlûlün sülûsü gümrükden i'ta olunarak simât-ı devlet-i min'amdan sikâta-i çîn-i in'am olmaları cümle muhassenât-ı nizâm-ı devlet idi el-kıyamdan dürre ba'zı irâde olunan mahlullere 'ücâleten isâl ve tesrîb her bir ortaya birer tobdan yiğirmi beş sūvâri tobuna mucib-i tertîb olmağla her bir toba on ikişerden üçyüz sūvâri serdengecdi tobcu tahrîr ve terkîm ve her bir ortaya ikişer (64b) nefer ile birer tob tevzi' ve taksim olunub üzerlerine sūvâri tobcu serdengecdi ağası nâmıyla bir baş senevi binguruş ve yevmiye iki vakıyye lehm ve sekiz çift nânla mükteseb-i vüs'ât-ı ma'aş ve bir nefer baş ustası ile bir nefer sūvâri 'alemdarı sünûn beşeryüz guruşla ifrâz-ı refâhiyyet inti'aş olub yüz yiğirmişer akçe yevmiye me'a- kisve baha ile yiğirmi beş tob ustası sūvâr-ı bargi kâm ve doksanar akce ile yiğirmi beş nefer sūvâri tob ustası mülâzımları ber-nişîn tekâver-i meram olub her toba onar neferden iki yüz elli serdengecdi sūvâri tobcu âverde-i kalem tertîb ve tahrîr ve yetmiş akce yevmiye ve dört üstüne müstevfi ta'yinatla hânü'l-lezîdü'n-nevvâl-i Devlet-i 'Aliyyede deysîr oldular ve gayet tuvânâ olarak 'âlî bahâlarla her bir nefere birer (bargir)kîr-i iştirâ ve râkiben tob isti'mâli ve esnâ-yı ta'allüm-i kâr-zâde hayvanâtın ibtidali içü i'tâ olunub tımarlarına vakit ve ihtimâm ve dîm-i vüsûllerine havâle-i baytara ikdâm ile muhâfaza ve tekâsülden nâşî kazazede olursa tazmîn itdirileceğini mülâhaza iylemeleri tenbîh ve tefhîm ve külle-yevm ta'lîm ve ta'llümle kesb-i mahâret ve tahsil-i re'sü'l-mâl hüner ve san'at itmeleri ta'limnâmelerine terkîm olundu merhem-sâ-i cerhî ocağa cerrah ta'iyinini iktizâ itmekle led-el-ihiyâr hiyşiyeti zâhi ve âşikâr olarak beş nefer cerrah ihtiyâr ve sâni evvel ve hâmis ve rabi' ve sâdis yollarıyla sâni olmak merbût silsile-i i'tibâr olub yiğirmi guruşdan birer buçuk guruş tefâvüte ondört guruşa dek şehriyye tertîb ve yevmiye birer vakıyye et ve dörder çift nân ta'yini ile cümlesi tatyîb olunub cerrah-ı evvel yarım vakıyye lehm ve iki çift ekmek ziyâdesiyle temyîz ve iktizâ (65a) iden kurbâs-ı cibâber ve sa'ir edviye dair eşya nâzır tarafından virilmek üzere hil'at nizâmları tatrîz olundu

Tobhaneye muttasıl zibâbeş bahşâ-yı sâhil olan kıslalar müceddeden bünyân ve destiyâri himmet-i mülûkane ile mâ'mur-ı âbâdân olub 'arabacılar ocağı tobculara yamak ve birbirinden 'adem-i infikâkın lüzûmu mucîb-i iltihâk olmağla mahalleri tebdîl ve bina buyurulan meştâ-yı mezbûre nakl ve tahvil olunub gerdiş-i gerdûne-i devran muktezâsına nizâmları halel-i tarayân itdiğinden neseksâne- umûr-ı devlet-i padişâh rast u dirâye müceddeden tertib ve tanzime havâle-i nazar-ı himmet buyurulmağla beş

'arabacı ortası rabta pezir-i temşiyet ve ta'limnameleri mucibince gerdune geş-i hizmet oldukları yiğirmibeş tobcu ortasına kifâyet ideceği mir'at -ı tahkikde vech-i imkanı ira'et itmekle evvela tobhane olan nazır arabacılara dahî nezâret idebileceği zahir olmağla arabacılara dahî nezâret Mustafa Reşit Efendi'ye müsterdâd-ı manzûme-i me'muriyet olduktan sonra tekâsülü olmadığı suretde hayatda oldukca 'azl olunmamak üzere 'arabacı başılık bir âdeme tevcih ve senevî onbeş bin guruş ve yevmiye on vakıyye lehm ve kırk çift ekmekle terfiye yedi yüz elli guruş ve iki vakıyye lehm ve sekiz çift nanla nâil-i iktizâ olunub hâcegândan bir kâtib senevî dört bin guruş ve beş vakıyye lehm ve yiğirmi çift ekmekle vâsıl-ı e'azz-i metâlib olub ocağa bir kethüdâ kâtib mikdâr-ı ma'aşla kamrevâ ve bir kethüdâ yeri çorbacılık ta'yininden fazla yı mütemenna (65b) olub çorbacılığı irâdından başka yediyüz elli guruş ve iki vakıyye lehm ve sekiz çift ekmekle bir çavuş resîde-i ser-menzil-i âmal ve müretteb olan beş ortaya yedişer yüz ellişer guruş ve ikişer vakıyye lehm ve sekiz çift nan ile bir çorbacının tas-emniyesi mâlâ mâl olub her bir ortaya birer odabaşı doksanar akce ile hücre peyrâ-yı iftihâr ve yetmiş akce ile birer vekil-harc pür-saz-ı kilâr-ı i'tibâr ve altmış akce ile birer bayraktar-ı 'ilm-i efrâz-ı refâh ve yesâr olub her bir ortada yiğirmi nefer tob'arabası halifesi altmış akce ile tatyib ve ma'iyetlerine otuzaltıdan kırk akceye varınca ikişer akce tefâvütle beşer neferden yüz 'arabacı tertib olunduktan sonra her ortada bir aşçı altmış akce ile matbâh ârây-ı refâhiyyet ve kırkbeş akce ile birer baş karakullukcu hirâset-i bend-i meyân-ı mefhâret ve kırk akce ile birer saka kırba-i berdüş-ı memnuniyyet olub herbir ortaya onar nefer karakullukcu tahrîr ve yiğirmi dörder akce ile 'uyûn-ı emelleri tenvîr olundu bu suretde herbir orta neferâtı yüz otuz yediye isâl ve yevmiyeleri beşbin dörtyüz on akçe olmak üzere taht-ı nizâma idhâl olunub heyetleri tobcular gibi sa'irden temeyyüz ve libâs-ı mahsusla sûret nümâ-yı ta'azzüz olmaları tasmîm ve çorbacıları bol yenli göz çuka ferâceler ile tevsîm ve odabaşılarla veki'arabac l harc ve bayraktar ve aşçıları mor çuka serhâdliler ile kisve puşen-i tekrîm ve arabacı halifeleri yeşil ve neferâtı ma'i çuka nimtene ile kıyâfet-i b(p)îrâ olmaları tanzim ve karakullukcu karanfili çuka nimtene ve ma'i çuka potur kırmızı fes üstüne siyah puşi puşesi tâ'mim olundu 'arabacı ocağının hizmeti ve neferâtının fâriza-ı gerden-i 'ubûdiyeti (66a) mücedded tob 'arabalarını idâreden 'ibâret ve müceddeden 'araba inşâ ve ta'mirlerinde ledü'l-iktizâ aherden istignâ için tahsil-i san'at ve edâ-i hizmetde tekmîl madde-i kudret olmağla 'araba koşma'(ğ)a sa'id-i mehâreti teşmîr ve ledî-el-hâce koşumlarını tamir için lazım olan sanayi'a-i verzişle tetmîm-i mübteğâ-yı me'muriyyet ve tobkeşân bargirlerini âher

hizmetde istihdâmdan mücânebet ve tımarlarında tecvîz-i tehâvün ve fütûr yem ve yiyeceklerinde izhâr-ı tekâsül ve kusurdan müba'adet itmeleri şurût ve sahâ'if-i defâtir-i kânuniyyeye mazbut oldu ve her bir ortada dörder marangozdan yigirmi dülger ve ikişer sarac ve ikişer çilingirden yigirmi nefer ve dörder na'lbanddan yigirmi nefer üstâd-ı pîr-perver ve yevmiye altmışar akceden üçbin altı yüz akce ile dâhil-i defter olub 'Arabacılar ocağına dahi kullukcu tahrîri iktizâ ve yetmiş akce ile bir başkullukçu ma'iyetine yigirmişer akce ile dokuz nefer kullukcu tertibi ilcâ iyledi 'arabacıların piyâdesi tobuların piyâdesine tabi' ve mülâzem ve süvâri tobulara süvâri 'arabacı tahrîri dahi lazım olmağla her bir toba sekizer nefer süvâri 'arabacı tertîb ve doksanar akce ile sekiz nefer süvâri 'arabacıdan terkîb olunub üzerlerine beşyüz gurus ma'aşla senevî bir baş halef ta'yin ve dört yüz gurus senevî ma'aşla bir neferin baş halifeye mülâzımlıkla berât-ı i'tibâr-ı ternîn ve süvâri bir tobla berhâne 'arabasını i'mal husûsunu ta'allüm lâzıme-i hizmetleri idiği tefhîm ve telkîn olundu (66b) tob iza'asına tahsîs olunan bir neferât hadd-i i'tidâli güzâr ve bakılmayarak doksan üç neferin yevmiyesidir bin sekiz yüz sekiz akçeye bilağla beytül-mal-i müslimin icâb-ı hüsâr idiğinden ma'da ekseri nâ-ehle tevcihle üftâde-i dest-i hebâ olarak külliye nizâmları muhtell ve hizmetleri mu'attal olmağla tashîhine irâde-i 'aliyye müte'allik ve nezd-i evliyâ-yı umurda tenkîhinin lüzûmu mütehakkık olduğundan dökümcübaşılara senevî beşbin gurus ma'aş ve kethüdâya binbeşyüz ve sükkerci halifeye bin gurus senevî medâr-ı inti'aş ta'yini ile terfih ve bir nefer furûn halifesine yüz akce yevmiye ve üç dest-gâh halifesine doksanar akçe ve bir nefer burğunciye seksanbeş 'akce ile üç nefer tâbeciye seksanar akce tevcîh olunub üç nefer merammatciye yetmiş akce ile dokuz nefer kefçegirlere altmışar ve onsekiz nefer döğiciye kırk akce ta'yin ve iki nefer firuncunun altmışar akce ile birer nefer cenger ve temürçünün otuzar ve üç ocakcının onar akce ile esbâb-ı ma'iyetleri tehvîn olunmağla 'adedleri kırkdokuza tenzîl ile kalib-i i'tidâle ifrağ ve sebîke-i yevmiyeleri rancte-i kalbüd-i nizâm olarak ikibin üç yüz yigirmi beş akçeye iblâğ olunub silsile-i tarîkleri döğenci başılığa dek vech-i meşrûh üzere merbût lakin 'adem-i kâbiliyyet mücib-i tehîr ve ledü'l-ımtihân-ı yükrimü'l-ricâl evyehân kazıyyesi haklarında nefîce-nezîr olub izhâr-ı san'at ile isbât-ı istihkak-ı liyâkati meşrût ola¹ (67a)

madde-i şeca'atı ifsâd iyledikten sonra Rüstem-i zâl elinde bir tabanca bulunan endeksâl bir tıfla mukâbele-i muhâl barutla icrâ-yı ateşbâzi mevkûf iki şâhidin mu'ayene ve tecrübe ile nüvşite-i kubbâle-i sübût olmağla her devlet barutlarını tenkîha sarf-ı nakdine dikkat ve tob ve tüfenk vesâir âlât-ı cenk tanzîmine bezl-i mâ-melek-i kudret idüb barut maddesi sûret-pezîr-i cebbâret ve nihâde-i kerbâl-i nekâhat olmak nüzzar-ı nizâm-ı devlet üzerlerine lâzıme-i zimmet iken öteden berü Selanik ve Gelibolu ve İslambol Baruthanelerinin¹ her birine nezâret nâmıyla ricâl-i devletden biri mansıb olmak üzere mevsûl ve güyâ ihtimâm ve dikkatleriyle lüzûmı mertebe barut ma'mul olub nice zaman seferin inkıta'ı ve etvâr-ı bedeviyetin irtifa'ı hasebiyle esbâb-ı cihâdiye tedarikinde olan kusur i'mâl-i barut maddesinde dahi zuhûr iderek emâkin-i selâse nezareti münâvebe menâsıbından ma'dûd ve birer bî-kudret âdem tahsilinde reh-rev tarîka-i ma'hûd olub bu sûretde i'mâl-i baruta kudreti olmayacağı rû-nümâ ve virdiği mebâliği çıkardıktan sonra tahsil-i menfe'ad-ı za'ideden gayra imâle-i fikr itmeyeceği hüveydâ olmağla reda'et ve hıyâdet barutdan sarf-ı nazar-ı dikkat ve ancak baruthânesinin mikdar-ı tertîbine tevcih-i lehâza-i gayret idüb ma'sûş güherçileyi kömür tozuyla tesvîd ve tefhîm ve barut olarak nihâde-i mizân(67b)teslim idüb ke'ennehü tekmîl hizmet ve ba'zıları dahi bu sûreti beceremediğinden mübtelâ-yı med-i ahze ve nikbet olarak kırk elli seneden berü ber-vâdi-yi meslûk ve i'lâsı şöyle dursun şenlik tavrına dahi elvirir barut i'mâl Devlet-i 'Aliyye'de metrûk olduğundan seksan iki ve yüziki seferlerinde bu vechile çekilen zahmet ve zarûri düvel-i sâ'ireden iz'af müzâ'af bahâlar ile barut iştirâsında görülen zarar ve garamet nezd-i ferd-i mülukânede mütehakkık ve tenkîhine irâde-i 'aliyyeleri müte'allik olub diyâr-ı İslamiye'de İngiltere ve Felemenk berdâhından a'la barut-i siyâh i'mâl ve berdâhatı nihâde-i hâvan idiği bî-iştibâh olmağla ricâl-i devletden birinin ta'yini istisvâb ve mütehayyizan-ı devletden defter-i sâbık Şerif Efendi² intihâb ile baruthâne nezâreti tevcih ve irâde-i hayriyyet ifâde-i hüsrevânî üzere nizâmı sûreti tenbîh olunub evvela civâr-ı Âsitâne'de olan baruthâne kusûr-ı himmetden nâşî hemhâl zay'ia-i virâne olmağla muhtâc-ı 'imâret ve inzâr-ı dost ve düşmanda sûretnümâ-yı hakâret olduğundan evvela kusur-ı refi'a ve ba'zı lüzûmu olan enbi'e-i meni'a ile der ve divânı tezyîn ve iktizâ iden levâzım ve 'ummâl ve havâdim ta'yin ile baruthâne olan nümâyış olmağla nûr-bahş-ı 'uyûn-ı ihyâ ve kör-sâz-dîde-i a'dâ olduktan sonra edevât ve âlât-ı tekmîl ve

¹ Bu baruthanelerle ilgili olarak bkz. Muzaffer Erdoğan, Arşiv vesikalarına göre İstanbul Baruthaneleri, İstanbul Enstitüsü Dergisi, 2.sayı, s.115, İstanbul 1956

² Mehmed Şerif efendi, 1793'te Baruthane nezaretinin başına geçirildi. a.g.e, s 125

barut 'ilminde mâhir üstadlar celbiyle tahsîl olunub kadimi mevcûd yigirmi 'aded çarhdan senevî gücle bin beş yüz kantar mağşûş barut sûret-pezîr-i vücûd olur iken çiyre-dezt-i himmet-i mülûkâne ile ibda' ve ber-vech-i sühûlet her çarhu ikişer katara idâre itmek (68a) üzere ihtira' olunan nev-icad-ı musanna' beş kıt'a çarhlardan dahi iki üç katı i'mâl ve İngiltere ve Felemenk barutlarından a'lâ barut pürdahte-i dest-i i'mâl olub ancak hayvanda hareket-i za'f ve kuvvete nisbet-i 'adem tesâvi ile bat'i ve sür'at-ı imâl olunan baruta mûcib-i ihtilâf-ı cebâdet ve redâet olduğundan Küçük Çekmece'ye karîb Azadlu¹ nâm mahall-i dil-firîde-i ira'e-i âsiyâb idecek kadar berâb olmağla müceddeden bir baruthâne dahi icâd ve mecmû'-ı levâzım-ı mühimmâtı i'dâd olunmak için emr-i fermân ve resm-i dil-pezîr üzere itmâm-ı emr-i bünyân olunub ra'iyet-i Devlet-i 'Aliyye ile sermâyedâr-ı rağbet Ermeniyü'l-mille Arakil² nâm merd-i sâhib-i liyâkat işbu iki kârhânedede musanna' çarhlar icâd ve reşk-âver milel-i sâir olur vechile sehlü'l-irâde dolablar ve teshîl-i 'amel için sair esbâblar ihtira'ıyla ma'mûr ve âbâd etmekle nevbenev İngiltere ve Felemenk 'amelinde münekkâh barutlar i'mâl ve peyder pey mahâzin-i iddihâre idhâl ve bâliğa mabilağı Devlet-i 'Aliyye'de isti'mâl olunmaktadır

Fi'l-asl tersâne-i 'amirenin 'ümrânını iltizâm ve levâzım ve mühimmâtını teksîr ile sefâyini donatmaya sûret-bahş-ı nizâm olmak öteden berü ehemm-i umûr-ı devlet ve itînâya şayân akdem-i mühimmât-ı cihâdiyeden bir 'azim maslahat iken me'murlarda olan rehâvet ve edevât-ı lâzımesini tehîyyete ve hıdme ve a'mâlîne menzâr-ı nezâretten sûret-i terbiyyeyi teri'ede vuku' bulan betâlet ve perişan-sâz-ı nizâm ve bâ-husûs (68b) Cezayirli Hasan Paşa'nın dûr ve dirâz kapudanlığından liyâkat ve isti'daddan sarf-nigeh-i itibâr ve dîbe-i hüsrevi kadr-i cîfe-i dünyevî cem' ve tahsîline itâle-i dest-i iddihâr iylemesi virânken bünyâd-ı intizâm olub gemilere süvâri kapudan ta'yîninde rehrû-i girîve-i irtikâb ve her kim ziyân-ı nakdine şümâr-ı rüşvet olursa isti'dâd-ı zâtîyyesine bakmıyarak irtikâb idüb ber-muktezâ-yı vakt ve zaman sâliyâne-i kadîmelerine noksanîyet tarayân itmiş iken bir kat dahi sarsar-ı rüşvet üftâde-i girdâb-ı zarûret itdiğinden selikâsında sadâkat ve şimesinde sedâd ve istikâmet var ise dahi hıyânet ilcâyı zarûret ve levendât-ı bahriyeden kat'-ı ta'yinât ve elinden geldiği kadar sirkat-ı edevât ve mühimmât ile çâre-cûy-ı derd-i müzâyaka olmağla mecbûr ve tersânede olan ümenâ

¹İstanbul baruthanelerinin en yenisidir.Küçükçekmece gölü kuzeyinde,Yarımburgaz mağaraları yakınındadır. a.g.e, s.130

² Arakil hakkında bkz. a.g.e, s.130

ve sâir sergârde bulunan vükelâ dahi birbirlerine nazar-endâz ve cânib-i sirkate meyl iderek tagyîr-i tab'-ı sadâkatle rehrû-ı semt-i fücûr olduklarından beher sene mühimmât-ı tersâne giriftâr-ı dest-i telef ve olunan mesârif-i üftâde-i lücce-i ka'r-ı na-yâb-ı suref-i hidiv-i eflatun ve vukuf buyurmuş olduklarından 'abd-i has ve baş çukadarlıklarıyla şeref-yâb-ı ihtisasları olan Küçük Hüseyin Ağa'nın ve kubbe-i rıkkıyetin rıbka-i vezâretle tezyîn ve tekmîl nizâm-ı sefin ve tersâneye vaz'-ı ayîn-i nûyin için kapudanlığa ta'yîn buyurdıklarında Donanma-yı Hümâyun kalyonlarının sağır ve kebîrini ta'dâd ve tefrîk ve bi'l-cümle kapudanların isti'dâd ve ehliyetlerin tahkîk herkesin liyâkatine göre rukûbe-şâyân-ı kalyon ve firkateyn ve şehdiyye(şehitiye)¹ makuleleri merâkib-i ihsân ve açıkda kalan kapudanları 'alâ merâtibihim mülâzım olmaları istihsân (69a) olunub tardı mücib cünhâsı olmadıkca 'adem-i in'izalleri meşrût ve nasblarında liyâkatine bakılarak vechen mine'l-vücûh bir para alınmamak habl-i nizâma merbut olduğundan ma'ada tevessü'-i ma'îşet müsteclib-i sıdk u istikâmet olmağla hıdme-i tersânenin ma'aşlarını tevsi ve berat-ı zendegânların tugra-yı refâhiyetle tevki' irâdesiyle kapudânenin sâliyâne-i kadimesi üç bin üç yüz otuz üç guruş iken yedi bin beşyüz guruşa iblağ ve Patorna²'nın iki bin üç yüz yetmiş beş guruş iken sebike-i maaşı altı bin guruş ile kalid-i reciyye-i efrâğ ve liman re'isinin iki bin guruş iken altı bin guruş ile tecdîd-i berat-ı refağ ve riyâlenin binsekiz yüz yetmiş beş guruş iken beş bin guruş ile ni'met 'ıyşi isbâğ olunub kapudane-i hümâyun kapudanının sekizyüz otuzüç guruşu iken ikibin dört yüz otuz üç guruşa resan ve üç anbarlı kapudanının dahi beşyüz guruş iken iki bin beş yüz guruşla şâdan oldu seferber-i kalyon kapudanlarının 'ale'l 'umûm biner guruş saliyâneleri defâtir-i kadîmede merkûm olub içlerinden elli beşer ve elli üçer zira' kalyon râkiblerine ikeşer bin sekizer yüz guruş ta'yin ve elli bir ve kırkyedi arşun kalyon râkiblerine ikişer bin altışar yüz guruşla emr-i müzâyakaları kayd-ı terkîn ve kırkbeş ve kırküç ve kırkbir zira' rakiblerinin ikişerbin üçer yüz ellişer guruşla havf-ı zarûretten heyecân-ı kalbiyeleri teskîn olunub elli bir ve kırk yedi ve kırk beş arşun firkateyn râkiblerinin berat-ı ma'aşları bin sekizyüz ellişer guruşla terkîm ve kırküç zira'dan otuz (69b) arşuna varınca olan firkateyn ve şehitiye ve sefen-i sâ'ire râkiblerinin sâliyâneleri bin altışar yüz guruş olmak üzere tanzîm olunub

¹ Osmanlı'ların kullandığı gemilerdendir. Buna şitye de denilir. Alelade iki direkli olan şehitiyeler büyük ve küçük olarak iki kısımdı. Uzunçarşılı, a.g.e, s. 467

² Patrona; Ferik amiral veya koramiral dengidir. Miri kalyonların ikinci kaptanı olup Beylerbeyi ve bazen sancak beyi rütbesinde olurdu.a.g.e, s.434

bil-cümle mülâzım-gîr ikiyüz otuz altışar guruşla hizmet güd(z)âr iken kapudâne başmülâzımı bin iki yüz elli ve ikinci mülâzımı bin ikiyüz guruşla sufere-güşter-i si'a-i ma'îşet ve patorana mülâzımı bin iki yüz ve riyâle mülâzımı bin yüz elli guruşla bezm-i arâ-yı füsehât-ı ni'met ve sâ'ir mülâzımlar kapudanlarının sâlyânesinin sülüsü ile müsterih-nişîn-i mastaba-i ferâhi ve gazâret ve tersaneye merbût mersâ-yı 'atâlet ve mande-i liman-ı hazariyyet olan kapudanların sâliyâne-i kadîmeleri ikiyüz doksan beş ve mülâzımların yedi yüz yetmiş yedi iken seferberliklerinde mu'ayyen sâlyânelerinin nısfı ile hücre-i peyrâ-yı istirahat olub kalyonlarda olan gedüklü neferât dörder kıst-ı mevâcib ve altı aylık ta'yînat ile mazhâr-ı iltifât iken kasım hulûlinden 'avdet ve sefînelerin rabt-ı liman-ı selâmet ider itmez vilâyetlerine ric'at ve tahliye-i tersâne-i devlet itmeleriyle fimâ ba'd sayfen ve şita'en ikâmet ve fenn-i deryâyı iktizâsına göre ta'lim ve ta'allüm ile iktisâb-ı maharet iylemek şartıyla sefâinin gediklusi ser-reşte-i tahrîre keşîde ve baş re'is ve yelkenci ve suda kabiye (sudagabo)¹ gibi üç bin zâbitâna resîde olub medâr-ı ma'aşları tanzîm ile tatyîb ve heyûlâ-yı rabitaları sûret-pezîr-i tertib olub irâde-i hayriyyet ifâde-i hümâyun tersane nizâmına müteallik ve bir mikdar pirinç ve rugan ile lehm-i ğanem ta'yini ile hıdme-i tersânenin terfihi medâr-ı devâm-ı intizâm olduğı tered-i hüsrevânelerinde mütehakkik olmağla üç sancak kapudanı (70a) ve bir liman re'isi ve kırkbir nefer süvâri kapudanları ve otuz dokuz nefer mülâzımâne senevî elli beş bin yediyüz ellibeş vakıyye lehm-i ğanem ve dört bin on yedi kile ve dokuz vakıyye pirinc ve yigirmi dört bin dört yüz yigirmi altı vakıyye rugân-ı sâde ta'yin ve bahası kırk altı bin üç yüz yetmiş dört guruşa bâliğ olan zeha'ir- merkûme ile emr-i ma'aşları tehvîn olundu ber-vech-i merâm râbita-i encâm olan şürût silsile-i hüsni intizâm merbût olub kapudanlık ve mülâzemet ve tersâne-i ma'mûrede olan sâir hıdmet tevcîhinde recâ ve şefa'at ve hatıra ve gönüle ri'âyet olunmayub liyâkat-ı zâtiyesi imtihâr ve fenn-i deryâda mahâreti ihtiyâr hidemât-ı mezbûreden birine idhalde i'tibar husûsu düsturül'-amel ve "ilâ mâ-şâ'e masûnun 'ani'l-halel olub herim ve şeyhâhât ve ba'zı 'illet ve cerâhat teka'üde ilcâ-yı zarûret iderse sancak kapudanlarına salyâne-i asliyelerinin sülüsü 'inâyet ve mülâzımlara nısfı müteka'id olmak sernâme-i defter-i merhat oldu kalyonlar neferâtı seferber olduklarında altı aylık nihâde-mizân hesab ve tahmîn ve her birine iki kiyel pirinc ve bir kiyel mercimek ve üç vakıyye rugan-ı zeyt

¹ Sudağabo 18. Asrın son yarısındaki tabirlerden olub, daha evvel kullanıldığına dair bir kayı t yoktur. Gemideki Topçu sınıfından olması muhtemeldir. Uzunçarşılı,, a.g.e, s.489

olmak üzere virilen ta'yîn neferâtının yedinde telef ve her birinde bir vechile ma'ruz-ı bazar fikdân ve seref olduğundan yalnız kuru beksimatla iktiyâb ve bu sûretde mübtelâ-yı 'ilel ve 'ahat ve zî-kudretleri aylık kumanyaların tedârik ve tahsîl ve iktizâ iden levâzım tabhı mevzi'-i mâni'a-i tekmîl idüb yer yer Maltız ocakları ile tabha iştigâl ve bir sefnede la-akall elli altmış yerde ateşler iş'âl olunmak sefâyine göre a'zam-ı mahzûrat olduğundan ma'ada sefnelerin güverte üstü ve tob (70b) anbarı levendât-ı sefine ve tob ve sâir mühimmatın mahall-i kararı iken edevât-ı matbahiyye ve kumanya sandıklarıyla mal a mal ve bu takrible tobları tahrîk ve i'mâl münselibü'l-ihimâl ve iktizâ itdiği sûretde tahliyesi dahi tiz elden emr-i mühal idiği hüveydâ ve bâ-husûs neferâtın kimi dil-sir-i ni'mehâne-i istirahat ve kimi ac mütenâ'iminin-i sefere-küster-i ni'met olduklarına dîde-dûz-ı hasret olmak mezheb-i mürüvvetde nâreva olduğundan neferâtı tesviye ile garib yiğitler zilletten tahlis ve sefayını evsah-ı tabh-ı ta'am ve hercû mezc-i ir(z)dihâmndan tenciye-i takliz için vüzerânın serefrâzı Kapudan Hüseyin Paşa-yı gazi bu maddeye cust cûy-ı icâre sazı iderek ta'yinatdan bedel gemilerde tabh olunmuş ta'am virilmek düsturü'l-'amel olsa mehâzir-i merkumenin indifa'-ı bâdi olacağını tezekkür ve kalyon ve firkateynlerde zir ve bâlası temür ile mühat alçı ve ter ile sûret pezir-i irtiyât bir kanun-ı mu'allak icadıyla sefnenin bir hali mahallinde ta'yin-i menât olunub sabah zeytun salatasıyla cemi' levendata tahsis-i gıda ve leyle-i isneyn ve cum'a da pilav ve leyâli-i sâ'ire de çorba ile ta'yin-i işâ itmekle virilen pirinç ve mercimek ve ma'ada her nefer için altı aylık olmak üzere üç buçuk vakıyye pirinç ve yüzyetmiş beş dirhem rujan-ı sâde i'ta ve yevmiye her bir nefere kırkar dirhem zeytun ve yiğirmişer dirhem soğan ve onar dirhem sirke ve beşer dirhem tuz yüz yetmiş günlük hesabıyla mevzi'-i kilâr-ı ümenâ kılınub tabh-ı ta'ama me'mûr her bir kalyona birer aşçıbaşı altmışar akce ile mesrûr ve levendât-ı sefneden onar nefer yardımcıya onar guruş (71a) 'atıyye defâtir-i 'tâyaya mestûr oldu¹

Humbaracı ocağı i'tinâyâ şayan bir dûdmân idiği vâreste-i kayd-ı delil ve bürhan iken şerâ'ite 'adem-i ihtimâm nizamları perîşân ve tımarları recâ ve şefa'atle nâ-ehle virilmekle humbaracılık kati(fenni) mestûr-ı zîr-i perde-i nisyân olduğu nezd-i şahânedeki mütehakkık ve müceddeden tertîbine irâde-i hümâyunları müte'allık olmağla evvel emirde sanâdid-i ricâl-i devletden birine altı bin guruşla memûr-ı nezâret ve senevî ikibin guruş ma'aşla hâcegândan biri mensub-ı mansıb-ı kitâbet olub yedi bin beş yüz

¹ Bahriyede yapılan yeniliklerle ilgili olarak Bkz. Ali İhsan Gencer, Bahriyede Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin kuruluşu(1784-1867) İstanbul 1985

guruş ma'aşla ikibin beşyüz guruşu bedel-i ta'yinât Humbaracıbaşı olanlara medâr-ı tevessü' da'ire-i iftiyâb ve dört bin beşyüz guruş ma'aşla Ocak kethudâlarına müsterâd manzûme-i salat ve ocak çavuşuna iki bin guruş salyâne defter-i ma'aş-ı merkûme kayd ve isbât ve bir nefer-i 'alemdar bin beş yüz guruş ma'aşla râ'yet-i ifrâz-ı mübâhat olduğdan sonra şimdilik elli humbara tanzîm ve her birine onar nefer Humbaracıyla beşer mülâzım-ı sahâyif nizâma mersûm-ı pira'e-i terkîm olunub mukaddemâ cesmegân-ı (Cennetmekân-ı) Sultan Mehmed Han zamanında muharrer-i beyân üçyüz nefer yediyüz elliye iblağ ve her humbara onbeşer nefer olmak üzere kâlib-i tertîbe ifrâğ olunub her beş humbaraya birerden zabıt oldu on nefer baş halife ta'yin ve senevî biner guruş ma'aşları defter-i revâtibe tedvîn olduğdan sonra her bir humbaranın neferât-ı dekânesinden) biri senevî yediyüz elli guruşla (71b) halife ve yigirmi dört akceden ikişer akce tefâvütle kırk akceye varınca dokuz neferin cerâb-ı imâlleri mal a mal-i nevvâl-i vazife olub her humbarada beş mülâzım yigirmişer akce ile hizmetlerine müdâvim olmak şartıyla hüvân-ı lezizü'n-nevvâl devletden şerîn-i mezâk ve yevmiyeli neferât yarımşar vakıyye nan ve beşer para yevmiye katık bahâ ile sefere neşîn-i infâk oldu baş mülâzımla ikinci 'arabacılığa ta'yin ve humbaralar 'arabalara vaz' olduğda bargirlerini koşub idâre iylemeleri ta'limnâmelerinde rakamzede-i kalem-i tebyîn olunub üçüncü ve dördüncü ve beşinci mülâzımları 'ale't-tertib her bir humbarada seka ve aşçı ve karakullukcu olmak üzere nüsha-i nizâmları ba'det-tebvîb himmet-i şâhâne ile haskûde tarh ve inşâ ve ocak-ı merkûmun neferâtına me'va olarak binâ buyurulan kışlalardan herbir humbara neferâtına birer matbah tahsisle birer odaya iyvâ ve her beş humbaraya ikişerden on bargir rabt olunsa hak bir ahur ile mühimmâtları için bir mahzen i'ta ve her bir humbaraya yüzer guruşdan senevî beş bin guruş şem' ve kandîl ve carub ve hatab mâkûleleri masrafiçün virilmek defter-i mesârife imlâ ve her beş humbaraya takımıyla bir da'ire olmağla üzerlerine baş halife olanda ol da'irede' bir oda tahsîs olunarak zâbitlikle kadri a'lâ olunub ta'yîn olunan ma'aşlar şimdilik ba'de't-teslim düşdükce tımarlardan tekmîle tanzîm olunub piyâde ve süvâriyle humbaracıyla vilayetlerine gitmekden memnu' ve Âsitânede kışlalarında ikâmetle ta'allüm-i fenni ateşbâzi-i humbara-endâzı iylemeleriçün ve irâde-i şeref-yâfte-i vuku' olub tımarlular süvâri ve yevmiyeli neferât-ı piyâde olmak şurût ve hidmetkârlarında timar olmayub (72a) ve ba'de zîn tımarlar kasr-ı yed kabul itmemek evtâd-ı nizâma merbût oldu humbaracılar yalnız humbaraya inhisâr-ı cevâz-dâde-i vâkıfân-ı esrar-ı kâr-ı zâr

olmadığından tob ve tüfenk ve hazar-ı metris ve sâ'ir âlât-ı cenk ta'alimi ile kesb-i mehâret ve fûnûn-ı harbiyede lüzûmu der-kâr olan hendese tahsille ibrâz-ı sûret-i liyâkat iylemeleri irâde ve imarları ref olunacağı ifade olundu¹

Lağımıcı ocağı dahi itibâra sezâ bir dûdmân-ı mu'tenâ olub neferât-ı hüner-mend ve mâhir ve sanâyi'-i lâzıme-i icrâya kâdir olmak şûrût-ı mukteziyyeden idiği zâhir iken bekâ-yı nizamlarına nezaretde kusur ve rehâvet ve timarları mahlûl oldukca nâ-ehle tevcihden hazer gerek ricâ ve şefâ'ate itibâr olunmaya dûdmân-ı merkûmun nizâmını ifsâd ve tîşe-i tekâsül ve ihmâl bünyâd-ı râbitaların berbâd idüb bu ocağın dahi nizâmının istikrârı ehemmi-i levâzım-ı milkdâri idiği mütehakkık ve perîşân-ı aherî nizâmlarının şirâze-gîr-i râbita olmasına irâde-i 'aliyye müte'allik olmağla Humbarahaneye ta'yîn buyurulan nâzır bunlara dahi nezârete kifâyet idebileceği zâhir ve kâtibin ma'aşına bin beşyüz gurus zamlı lağımıcılar kitâbetini dahi idâre iylemesine emr-i 'ali sâdir olduktan sonra lağımıcı timarlarının defterhânedeki kayıtları ihrâc ve mevcûd-ı mefkûdî yoklanarak taht-ı râbitaya idhâl ve idrâc olunmağla ittifâk-ârâ-yı mücellâ karardâde-i rû-nümâ (72b) ve Humbarahâneye muttasıl lağımıcılar için yüzyiğirmi beş nefer gencâyîş-pezîr olacak kadar iki kışla dest-yâri-i mi'mar himmetle sûret-yâb-ı bina olub ber-mûcib-i defter Âsitâne'-i Âliyye'de mevcûd ve müsa'de-i kadimeye bina'en taşra memleketlerde bulunmağla mefkûd olanlara bir vakt-i mu'ayyen takdîr ve yoklama zamanında İslambol'da bulunmalarına evâmîr-i 'aliyye tahrîr olunmuş olduğundan led-el-imtihân istihkâkı nümâyân olanlara istihkâmen-i ibkâ ve isti'dâdî olmayanların timarları erbâb-ı liyâkate virilmek için ref ve ilgâ olunmak nezd-i evliyâ-yı umûrda mukarrer ve muhakkak iken birden bire refle kat'-ı erzâk civârdâde-i mezheb-i merhamet ve işfâk olmamağla iki seneye dek kesb-i mâye-i liyâkat itmek şartıyla imhâl ve müddet-i merkûmede tahsîl-i malzeme-i me'mûriyet idemezse refle âhere tevcîh olunmak üzere taht-ı râbitaya idhâl olunub mecmu' timar iki yüz kayda sûret-gîr-i inhisâr ve lağımıcılar iki kısma münkasım bir kısmı lağımıcıları hark ve rabt ve âheri mi'mar-i harb-i fenni ta'allüm ve zabt için muntazım olmak muharrer-i defatîr-i karar olub müstea'dînden elli nefer merd-i hüner-ver yevmiye otuzar akce ve beşer para kayhalık ve ikişer nân ile mülâzım olarak nigâşete-i sahâif-i defter olub ber-muktezâyı ilcâ-yı istihkâk içlerinden yiğirmi beşer neferi intihâb ve tefrîk ile birer kısma ba'del-ilhâk her bir kışla yüzyiğirmi beş nefere mevâ olub her ne kadar iki takım idikleri

¹Bu kısım Asım tarihinin matbu I.cildine aynen alınmıştır. Asım, a.g.e, s.55; Bkz. Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları II, s.117

bedîdâr ve yine bu halle ikisi bir ocak olduğu âşikâr olmağla senevî beş bin guruş ma'aş ve bin iki yüz elli guruş bedel-i ta'yinât medâr-ı insidâd-ı selme-i hâtır hevâşi-i inti'aş tahsîsi ile içlerinden müntehâb yahud (73a) aherden liyâkatı zâhir bir merd-i müeddeb lağımıcı başılıkla kâmkâr ve içlerinden sâhib-i liyâkat bir kethüdâ ve bir çavuş ve bir 'alemdar ağar mahsûlu timarlar ile intihâb ve ihtiyâr olunarak hil'at-ı bedûş-ı i'tibâr olduktan sonra cümle levâzımı tertîb ve mesârif-i lâzime-i cüz'iyeleri için ve senevî bir mikdar guruş ta'yini ile tatyîb olunub fi-mâ ba'd lağımıcı timarları kasriyyet kabul itmemek meşrût ve ancak timar tevcihi isbât-ı liyâkate menût olmağla da'ima İslambol'da mevcûd ve kışlalarda ikâmetle kavâ'id-i hendesiyye muktezâsınca ta'allüm esbâb-ı hasr ve tazyîk-i kıla' ve fenn-i mi'mârî-i harbî lazimesi üzere i'mâl-i mukteziyye-i hısâm ve nizama ifrâğ hususlarında kabâle bedest-i isbât-ı vücûd olub fi-mâ ba'd taşra gitmemek ve âher kâr ve kisbe iştigâl itmemek nûvişte-i kanun¹

muktezâ-yı vakt ü zemân Karadeniz halicinde olan kıla'a mûcib-i ta'mir ve bünyân olmağla ka'ide-i hendese üzere eskileri ta'mir ve termîm ve müceddeden binâsı iktizâ idenler mi'mârı sinni mâr-ı himmetle per-dahte-i dest-i tetmîm olub kula'-ı seb'îâya Boğaz Nâzırı nâmıyla bir ağa ta'yîn ve senevî iki bin beş yüz guruş ve yevmiye yiğirmi çift nân ve dörder vakıyye sâde-i rügan ile uzur ve beş vakıyye lehm-i ğanem ve üç kiyel şa'ir ile madde-i ma'aşı tehvîn olunduktan sonra neferât-ı kadîmesine beş yüz nefer zammıyla bir 'aded iblâğ ve altışar yüz guruşla birer dizdâr ve seksan altışar akce yevmiye ile kethüdâlık hizmet-güdâz olmak üzere kalib-i nizâma ifrâğ olunub tahrîr olunacak nefer güçlü (73b) ve kuvvetlü dilâver zâbitleri ma'rifetiyle isti'mâl-i âlât-ı cenk ve ta'allüm-i san'at-ı es-seyyâri-i tob ve tüfenkle hünerver olub cism-i vâhid gibi cümlesi birden ku'üd ve kıyâm ve birden tahrîk ile hareket ve ârâm sûretlerini ta'limnâmeleri mücebince azmâyeşe ikdâm ve kula'-ı seb'adan fenarlar ile Revancık ve Garibce ile Poyraz Limanı ve Büyük Liman ve Bağdadçık'da istihdâm şartıyla cebehâneciye altmışaltı ve onbaşılara altmışar ve neferâta elli altışar akce dâhil-i defter-i tanzîm ve elli altışar akce ile onüç nefer hali'ci ve otuz dokuz akce ile üç nefer meremmâtçı ve bir nefer suyolcu ve yüz altı akce ile bir kâtib-i memûr terkim olub Bağdadçık Kal'asına 'ibrâz-ı zâbitân yüz altmış sekiz nefer ve Revancıĝ'a yetmiş üç ve Rumeli fenarına yüz kırk dört ve Anadolu kavaĝı'na yüz iki ve 'Arabca'ya yüz kırkbeş

¹ Bu son cümle Asım' da " Nûvişte-i defatir kanun oldu" şeklinde bitiyor bu kısım da aynen alınmış; Lağımıcı ocaĝı için, Kapıkulu ocakları II, s.131

ve Büyük Liman'a ellidokuz ve Poyraz Limanı'na yüz altmış iki nefer defâtir-i nizâmiyelerine muharrer olub neferât-ı merkûme leyl ü nehâr kal'alarda ikâmet ve sefâyin-i ecnebîyeye mürûru hususunda şerâ'it-i ma'lume muktezâsınca mütebassırâne hareket evkât-ı haliyede fenn-i tob-endâzîde kesb-i maharet neferât-ı kıla'a vâcibe-i zimmet olduğundan başka tüfenklerine temliye ve tahliyede tahsîl-i meleke-i sür'at iylemeleri yine zâbitleri dikkat ve nâzırlar feth-i dîde-i basîret iylediğinden ma'ada Kapudan-ı Deryâ olan vüzerâ kıla'-ı merkûmenin devâm-ı nizâmına nezâret ve onbeş günde bir kerre bizzat varub havâle-i enzâr-ı ihtimâm ile umûr-ı mukteziyye-yi rü'yet ve Âsitâne bulunmadıkları halde ümenâ-yı tersâne vekâlet eyliye ve İslambol tarafında olan Anadolu ve Rumeli (74a) kavakları ve Yüş'a Tabyasıyla Telli Dalyan Tabyası'nda olan neferât fi'l-asl Bostâniyân-ı hassa ocağına tab'ıyyetle sûret-yâb-ı iltifât oldukları hey'et-i asliyelerinde ibkâ ve ser-bostâniyân-ı hassa üzerlerine nâzır olarak 'asker-i sultâni mu'amelesi haklarında icrâ olunmak üzere rabıta-pezîr-i temşıyyet ve senevî bin gurus ma'aşla bir kâtib-i hâme der-dest-i hidmet ve kıla'-ı erbâ'anın ustaları kıla'-ı tis'anın dizdarları makâmında olmağla senevî altışar yüz gurus ma'aşla mürrefe-nişîn-i serhân-ı vüs'at olub her bir kal'aya yevmiye mâ'h-i nân baha seksan altışar akce ile birer kethüdâ ve birer tobcu başı tahsîs ve yetmiş altışar akce ile birer mu'allim bölükbaşı ve altmışaltışar akce ile birer cebehâneci başı ve elli altı akce ile üçer nefer cebehâneci ve ikişer nefer mehter ve elli akce ile bir kâtib nefer ta'yîni ile binâ-yı nizâmları tersîs olunduktan sonra Rumelikavağı'na altmış altışar akce ile yiğirmi dört tob ustası ve elli altışar akce ile yetmiş iki nefer tobcu ve seksan altı akce ile bir humbaracı başı ve yetmişakce ile bir kethüdâsı ve altmışar akce ile sekiz halife ve elli altışar akce ile yiğirmi dört humbaracı neferi tertîb ve Anadolu Kavağı'na dahi yiğirmibeş tob ustası ve yetmişbeş tobcu ve bir nefer humbaracı başı ma'ıyyetine bir kethüdâsı ve on nefer humbaracı halifesi ve otuz nefer humbaracı Yuşa' Tabyası'na ve otuz bir nefer tob ustasıyla doksan üç tobcu ve bir humbaracı başıyla kethüdâsı ve on humbara halifesiyle otuz humbaracı Telli Tabya'ya yiğirmi üç tob ustasıyla altmış dokuz tobcu neferlerinin icrâ-yı (74b)ma'aşları Rumeli Kavağı 'ulûfesine kıyâsıyla terkîb olunub¹

France eşkiyâsı cumhurluk rabıtâsıyla 'alem-i ifsâd ve mecmu' düvel-i Avrupa'nın nizâmlarını ber bâd idüb Fransızlar diyâr-ı İslamiyye re'ayâsını izlâl ve memâlik-i mahrûseyi dahi pâ-yi mâl senâbikün el-hiyel-i ihtiyâl itmek fikrinde idiği rû-nümâ ve

¹ Yukarıdaki bölüm Asım, 58-60. Sayfalarda aynen var. Son cümle "tertib olundu"

Devlet-i 'Aliyye def-i şerlerini mülâhaza ve şerâ'it-i silim ve müzâfatı muhafaza ile rehrû-i tarîka-i medâr olmuş iken otuz kadar sefâyine şira'-ı bend-i tertîb ve Tulon Limanı¹'ndan altmış bin kadar 'asker ile bâd-bangüşâ-yı tesrîb olacakları avâzesi mesmu' ve mahall-i teveccühleri her yerde bir güne zebânzede-i şüyû olmakda iken kavm-i merkûm ber-muktezâ-yı cibilliyet-i meş'ûm iklim-i Mısriyye'yi âverde-i pençe-i istilâ ve hücûm idüb bu takrîble iklim-i İspanya'ya dahi temellükle kesb-i takviyyet ve 'Abdülvehhab ve sâir meşâyih-i 'urbani tarafına celb ile Cezîretül- 'Arab'da neşr-i ahkâm-ı mel'anet ideceğinden başka Bahr-i Süveys'de sefâyin-i bahriyesin icrâ ile amed-şod-ı tarîk-i Hîndi teshîl ve hasm-ı kaviysi olan İngilterelü'ye bu sûretle esbâb-ı galebe-i tahsîl için İskenderiye Limanı'na bağtaten lenger-endâz-ı vüsûl ve ser'askeri olan Napolyon Benaporta ikdâmıyla cer ben İskenderiye Kal'ası'na kadem-i nihâde-i dühûl olduktan sonra Mısır Kahire'yi dahi zâlîde-i cengâl-i istisâl ve mecmû' iklim-i Mısriyye'yi künde mazbût dest-i ihtiyâl iyledikleri sami'a-i saltanatı tahdiş ve havâtır-ı erkân-ı devleti teşvîş (75a) France'de tahaddüs iden cuhûriyet cemâhir-i sâ'ire-i Efrenciye'ye muhâlif bir cem'iyet-i asl madde-i hanşâd-ı terk-i diyânetle tesâvî-i bây ve gedâdan 'ibâret bir fesâd olmağla bunlara göre terk-i muhâseme ve cidâl az vakitte birbirlerine düşerek heyet-i ictima'iyyelerine sebep-i izmihlâl olduğundan her zaman tırâd ve nızalle iştigâli bahâyim-i minşân kavm-i Moskov'da bây-ı eşgâl olmağla beher hâl daimâ ve müstemirân 'ilm-i efrâz-ı harb ve kıtâl olmak muktezâ-yı tavr kavm-i zâl olub bu sûretde 'illet-i Frengi misâl a'zâ-yı düvel-i sa'ireye dahi sirâyet ideceği vâreste-i kıyl ü kâl olmağla istihlâs diyâr-ı Mısriyye'den ma'ada tahsîl-i asâyîş kaffe-i re'âya düvel-i Avrupa'ya göre France 'aleyhine ittifâkı iktizâ itmekle evvelâ kavm-i merkûmun akvâ-yı husemâsından olan Rusya ve İngiltere devletleriyle nâme-i ittifâk nüvişte-i sâhife-i ahd ve misâk olmak kavm-i mezbûra mûcib-i irgâm ünûf-ı kibr ve gurur olacağı karardâde-i ârâ-yı evliyâ-yı umûr ve Anadolu pâyesiyle sermâyedâr-ı 'itibâr Esseyyid İbrahim 'İsmet Beğefendi ve mansıb-ı riyâsetiyle mâlik-i re'isül-mâl-i iftihâr 'Atıf Efendi ile mükâlemeye me'mûr olub bi'd-defa'at Rusya ve İngiltere ilçilerine tarh-ı mecâlis-i mükâlemât olunarak ber-vech-i merâm sûret-pezîr-i encâm olan ittifâk-ı tedâfü'yyenin 'ahdnâmeleri mülâhhas-ı kalem-i icâz ve defâtir-i 'uhuddan bu vechile sûret-i ibrâz olundu²

¹ Toulon;Fransa'nın Akdeniz sahilindeki büyük limanlarından. Mısır saeferine çıkan Napolyon buradan hareket etti .Danişmend, a.g.e, s.822

² Asım,a.g.e, s61

Devlet-i 'Aliyye ile Rusya beyninde olan sulh-i müsâlemât encâm

(75b) ile'l- ahirü'l-eyyâm merbût-ı revâbit-ı bekâ ve devam olmak tarafeyne aksâ-yı merâm olmağla Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmâniyye'nin Şehensâh-ı 'âli-baht-ı Sultan Selim hazretleri ve diyâr-ı Rusya'nın İmparator-ı sahib-i tahtı Pavli cenâbları mücerred te'mîn-i belâd ve tahsîl-i âsâyiş 'amme 'ibâd için 'akd-i ittifâk-ı tedâfû'iyye terhîs ve mevâd-ı ma'hûdeyi müzâkereye tahsîs iyledikleri mû-ma ileyhimâ ve vâsıl-ı tamanın şirâze-i bend-i vifâk oldu mevâdd-ı nüsha-i ittifâkın hülâsasıdır

Hülâsa-i madde-i evveli Devlet-i 'Aliyye ile Rusya Devleti beyninde olan hulûs ve vifâk ile'l-ebed berr ve bahrde müebbed olmak üzere tedafû'i olan mu'âhede merbût habl-i metin ittifâk olub devleteynden her biri âherin düşmanına izhâr-ı 'adâvet ve dostuna ibrâz-ı sûret-i muhabbet itmek şartıyla devleteyn beyninde mün'akid işbu tedafû'i ittifâk-ı ri'âyet revâbit-ı vifâkla müteekkid olub her emrlinde muhâbere ve dâmen-i mülklerine halîde olan hâr-ı ezrârın bil-iştirâk tahsîl-i esbâb def-i için müzâkere oluna

Hülâsa-i madde-i sâniye bin ikiyüz altı cemâziyel-evvelîsinin on beşinde(1206 cemaziel evvel 15) Yaş da merbût 'ahidnâmenin esnâsında isnâ-yı saturunda mûnderic ve sâbıkada olan şürût iş bu ittifâknâme-i tedâf'iyyede muharer şürûtde olmak üzere lafzan be-lafz mer'i ve mû'teber ola

Hülâsa-i madde-i sâlise te'ekkid-i vifâk ve teşeyyüd-i binâ-yı ittifâk için

(76a) râbita-i bend-i muvâfaka olan devletân-ı fehîmetân zîr-i temellüklerinde bulunan kaffe-i memâlike müte'ahhid-i zamân olduklarından Mısır vak'asından mukaddem Devlet-i 'Aliyye'nin tasarrufunda olan cemi' memâlikin Rusya Devleti'nin hükümrânı olan zîr-i dest-i tasarruf Rusya'da olan kaffe-i memâlikin bila istisnâ şehin-şâh-ı mülket-i 'Osmâni müte'ahhid-i kefâlet-i zamâni olurlar

Hülâsa-i râbi'a-i madde devletân-ı 'azimetân düvel-i sâ'ire ile muhâbere ve maslahat-ı mülkiyelerinin nizâmını müzâkerede muhâtır ve rabt-ı şerâyit-i nizâmiyelerinde mâlik-i zimâm-ı ihtiyâ olub ancak ehadihümâ âherin zararını mucib yahud ednâ mertebede noksâniyet mülkünü müstevcib-i hâlâtdan müctenîb olalar

Hülâsa-i madde-i hâmise devleteynden birine ya ikisine birden husûmet-i aks-i endâz-ı vücûh mürâyâ-yı 'adâvet olub bedel idecekleri kudret def-i sa'il-i hasma kifâyet itmediği sûretde ya hareketde refâkat yahud divresiyun tarîki ile cânib-i âhere takviyyet

içün berren ve bahren müzâheret yahud nakden imdâd ve i'ânet ferîzâ-i gerden-i mecbûriyyet olmağla bu makûle bir halet rû-nümâ-yı ayine-sûret oldukda bilâ tehrîr isti'âne ve taraf-ı âherden dahi bila hemâl i'âne oluna

Hülâsa-i madde-i sâdise mazhâr-ı hüçûm-ı hasm olan devlet nakden yahud âher vechile istimdâd-ı rağbet iyledikde matlûn(b) olan 'asâkir-i berrîye ve yahud merâkib-i bahriye yevm-i mütalebeden nihâyet üç ay (76b) müddetde isâl ve imdâd-ı mâliyede bida'i mükâfehâdan in'ikâd-ı müsâlahaya dek münâsib taksitler ile irsâl oluna

Hülâsa-i madde-i sâbi'a devletân-ı fâhîmetân gerek imdâd ve i'ânet ve gerek cedel ve husûmetde hâme-pîrâ-yı şerket olmağla her biri tahsîl-i emânet(emniyyet) itmedikce âheri müsâlaha ve mütârekeye meyl ve rağbet itmeye

Hülâsa-i madde-i sâmine şürût olan imdâd ve i'ânet yahud kuvvet-i mecmu'alarıyla 'umûmi hareket lazım geldikde tedâbir-i harbiyelerini birbirlerine ihbâr ve imdâd-ı mükâfaha ve in'ikâd-ı müsâlahada ehadihümâ âhere tekaddüm itmemek şartıyla menvây-ı- zamirleri bi'l-mükâtebe iş'âr ideler

Hülâsa-i madde-i tâsi'a irsâl olunacak asâkir-i levâzım-ı harbiye ile vezâyifini Devlet-i mu'ayyen ve hududlarından çıkıldıkları gündün mükemmel ta'yyînâtı Devlet-i müste'yin virüb eyyâm-ı hareket ve irtihâl ve hengâm-ı tîrâd ve nîzâlde kendi 'askeri gibi mültefit ve âsûde-nişîn hayme-i rahat olalar

Hülâsa-i madde-i 'aşere ta'yîn olunacak donanma vâsıl-ı halic-i müstemid olduğu gündün ibtidâ ve düşman-ı müşterek 'aleyhine a'mâl olundukca iktizâ iden zehâir ve ta'yînât itâ olunub donanma-yı mu'ayyinin ta'mîrine muktezî olan eşya Devlet-i müste'yin tersânesinden semen-i râyici ile itâ ve muhârebe-i müştereke gerek (77a) meştâ ve gerek muhtâc-ı ta'mîr ve tecdîd olundı meremmet ve inşâ için murad iylediği limana dühûle menşûr-ı ruhsat oluna

Hülâsa-i madde-i hâdiye 'aşere hîn-i muhârebede düşmandan alınacak ganimet gerek eşyâ ve emvâl ve gerek edevât-ı harb ü kıtal ahz iden 'asâkir-i ganimin arasında kısmet oluna

Hülâsa-i madde-i sâniye 'aşere Devlet-i 'Osmâniye'de zîb-i efzâ-yı taht-ı saltanat ve memâlik-i Rusya'de makam-ı ârâ-yı imparatoriyet cenâblarının işbu 'akd iyledikleri tedafü'i muvafakat tevsi'-i da'ire memleket kasdıyla olmayub tahsîl-i emniyet vikâye-i temâmiyyet-i memleket ve tarafeyn re'ayâsının tekmîl esbâb-ı rahatları ve muvâzene-i

mülkiyyenin bekâsıyla 'ammenin emniyetleri için sûret-yâb-ı vifâk tedâfû'i bir ittifâk olmağla Nemçe İmparatoru ile İngiltere ve Prusya krallarını dahi ittifâka dühûle da'vet ve tahsîl-i emniyet için sa'ir bâhişger olan düvele dahi ittifâka dühûle irâ'e-i

ruy-ı ruhsat oluna

Hülâsa-i madde-i sâlise 'aşere olunan fahimetân ve mu'ahedenin imtidâdına tâlib ve 'an-samimül-kalb halelden mâsun olarak muhâfazasına ragîb iseler dahi tebeddül-i ahvâl-i zaman ba'zı mevâdın tahvîlini iktizâ ideceğini nümâyân olduğundan tasdiknâmelerin mübâdelesini gününden i'tibâr ve sekiz sene

(77b) mi'at ta'yini ile nigâşte-i defter-i karar kılınub tekmîl müddetde muktezâ-yı vakte göre tecdîd-i binâ-yı ittifâk ve devleteyn te'sîs ve teşyîd oluna

Hülâsa-i madde-i râbi'a 'aşere pâdhân-ı (padişahan)tarafeyn ve hükümrânân-ı cânibeyn taraflarından işbu ittifâk-ı tedâfûi tasdik ve tasdiknâmeleri iki ay müddet ve belki daha az vakitte muharrer-i kalem-i tenmîk ola

Hülâsa-i hâtîme işbu 'ahidnâmede olan şürût on dört madde üzerine olmak evtâd-ı mukâveleye merbût olmağla bir kıt'ası Devlet-i 'Aliyye murahhasları taraflarından tahrîr ve bir kıt'ası dahi Rusya ilçisi ve murahhası tarafından tesattur(tastir) olunub bu vechile eyyâm-ı maslahat ve icrâ-yı resm-i mübâdelede ka'ide-i düvele ri'ayet oluna¹

Memleket-i 'Osmâniye'de erike-pîrâ-yı devlet ve diyâr-ı Rusya'da mürebbi' nişîn makâm-ı hükûmet hayatları aralarında olan tedafû'i muvafakat muvâzene-i mülkiyeye ri'ayet ve düvel-i mevcûdenin buldukları kuvvet-i zâtiyeleriyle ibkâsından ibâret olduğundan tarafeynin tamâmiyet-i mülklerini vikâye ve re'ayâsının devam-ı âsâyışlerini himâyeden neşet itmekle France zuhûr iden hâlât-ı hükümdârân-ı müşârün ileyhimâyâ mücib-i intibâh ve 'ibret ve in'ikâd-ı ittifâk-ı tedâfû'iyyeye 'illet olub inkılâb-ı ahvâl-i düvel ve irtifa'-ı kavâ'id-i erkân ve milel-i France'nin müdebbir-i umûrlarına aksâ-yı murâd ve hürriyet (78a) asliye ma'nâsına ve bu lehbernâyı ta'biriyle tağlît-i 'avâm netîce-i mukaddeme-i fesâd olub düvel-i sâ'irenin nizâmlarına dahi irâs-ı halel kavm-i merkûma müntehâ-yı emel olduğundan kimini âverde-zîr-i süyûf-ı galibiyet ve kimini sirâyet-i 'illet-i frengî ihtiyâlle mübtelâ-yı maraz-ı mağlûbiyet iylediklerinden başka arazî-yi Devlet-i 'Aliyye'ye dahi hücum ve etrâf-ı memâlikine itâle-i ikdâm-ı şûm iyledikleri ma'lûm olmağla ber-mûceb-i ittifâk düşman-ı müşterek üzerine râyet-bend-i

¹ Osmanlı-Rus ittifakı 23 aralık 1798' İstanbulda imzalandı.MM, IV, s.14; Erim, a.g.e, s.196;Asım, a.g.e, s.63

vifâk olduklarından Rusya Devleti tarafından sefâyin-i hafife ma'da biri seksan dört ikisi yetmiş dörder ve üçü yetmişer ve altısı ellişer pâre tob çeker on iki kıt'adan 'ibâret bir donanma Karadeniz Boğazı'na Rusya tarafından isâl ve Devlet-i 'Aliyye donanmasıyla bi'l-ma'iyye Akdeniz'de düşman-ı müşterek üzerine şera'güşâ-yı istisâl olmak husûsunu muhâbere ve Fransa'nın cemi' ma-kasdını ibtâl ve Akdeniz ve körfezde sefâyin-i harb ve peygâr ve merâkib-i sâ'ire tüccarına ilkâ-yı âteş-i izmihlâl için müzâkere olunub devleteynin ser'askerleri i'mâl-i edevât-ı gayret ve düşman-ı müşterek üzerine havâle-i müdafâ-i satvet itmekle ve İngiltere Devleti France ile muhârebeye devleteyne iştirâki muhakkak olduğundan Amirali ile bil-muhâbere 'akd-i livâ-yı ma'iyyet oluna

Hülâsa-i madde-i sâniye Rusya İmparatoru madde-i evvelinde muharrer donanma-yı mezkûru memâlik-i 'Osmâniye mâdamki France'nin pâzede adâveti ola hizmetlerinde tahsîs ve düşman-ı müşterek üzerine bi'l-ma'iyye muhâceme-i tensîs itmekle bâb-ı müsâfat-ı insidâd ve zamân-ı muhârebe (78b) imtidâd buldukca sefâyin-i Rusya'yı meremmet ve celb-i cebehâne ve sa'ir levâzım ile kesb-i takviyyet için Akdeniz'den Karadeniz Boğazı'ndan mürûruna ruhsat ve ledel-iktizâ Devlet-i 'Aliyye'nin zîr-i hükmünde olan limanlara dühûlüne icâzet virile

Hülâsa-i madde-i salise hayât-ı imparator müte'ahhid-i indifa'-ı heceme-i 'adu-yı mesfûr olmağla madde-i sâniyede mestur Karadeniz'den Akdeniz'e ve Akdeniz'den Karadeniz'e mürûr muhârebe-i düşman müşterek vaktine menût ve bu sûret-i âherde da'vâ olunmamak meşrût ola

Hulâsa -i madde-i rabi'a devletân-ı müttetikândan ma'da herhangi devlet olursa olsun sefâyin-i harbiyesinden bir kalyon Karadeniz boğazından 'ubûr ve hâsılı her dürlü merâkib-i harbiyenin bahr-i mezbûr tarafına şirâ-geşâ-yı mürûr olmasına mümâne'at-ı lazıme zimmet-i ahd-i devlet ola

Hülâsa-i madde-i hâmise ittifâknâmenin onuncu maddesinde olan şart işbu muâhede-i münferîdenin evvelki maddesinde olan donanma hakkında mû'teber olmağla bu defa müretteb-i defterde olan ta'yînât ve sâ'ir me'kûlat ve meşrûbât sefâyinin boğaza virdleri gününden dört aylık ita bundan sonra dahi donanmada la-ekall iki aylık zâhire bulunmasına itinâb olub kabzına me'mûr kumandan ve Ofciyale teslim ve defterde muharrer mevâd için bin iki yüz kise ibtida'i temmuzdan beda' ile her üç ber mukassatâ-(79a)edâ ile tetmîm oluna

Hülâsa-i madde-i sâdise France müdebbirleri râyet-güşâ-yı fesâd ve bu takrîble re'âyâ-yı Devlet-i 'Osmâniye'yi ifsâd ve berren dahi nîrân-ı hücûmu ikâd iderlerse Devlet-i Rusya Devlet-i 'Aliyye hakkında gayret-i tarafdarânesin izhâr ve seksan bin 'asâkir-i berriyesin iktizâ iden mahalle ba 's ve tîsyâr ideler

Hülâsa-i madde-i sâbi'a işbu sefer ve hareket Devlet-i 'Aliyye'nin memâlikini hıfz ve hırâset için olmağla 'askerinin nizâmını vikâye ve mu'askerini teşettütten himâye Devlet-i 'Aliyye'ye nâfi' ve menfe'at ve zarûri taraflarına râci' olduğundan fi'l-asl Rusya re'ayâsından olan müslümanlar firâr ve mülteci-i darü'l-emân Devlet-i ebedîyyu'l-karar olursa havâle-i dest-zede-i ikdâm ve re'âyâ-yı Rusya'den biri İslam'ı kabul ve firâren zîr-sâb-i himâye-i devlete dühûl iderse yine donanma-yı Rusya'de istihdâm için irsâl ve ba'de tekmîlü'l-maslaha Yaş 'ahidnâmesinin sekizinci maddesiyle mu'ameleye imhâl oluna

Hülâsa-i madde-i sâmine iki devlet düşman-ı müşterek 'aleyhine kıyâm ve hareket ve ittifâknâmenin sekizinci maddesinden birbirinden mukaddem müsâlaha ve mütârekeye 'adem-i rağbet mazbut-ı kalem-i kitâbet olmağla merkûmun âhirisine ri'âyet oluna

(79b) Hülâsa-i madde-i tâsi'a devletân-ı fâhimetândan her biri âhere müstelzim-i zarar ve bir dürlü 'ivâz ve bedel kabulüyle müsâlahadan hazer ideler

Hülâsa-i madde-i 'aşere donanma-yı devleteyn berâber tasarruf ve her biri buldukları rütbeyi ilân için işâre-geş-i te'arûf oldukları rütbeleri ledü'l-ımtiyâz beda'i selâmda mertebe göre selâma âğâz olunub rütbeleri müsâvî olursa selam'dan ferâgat ve ibtidâ iden her kac tob atarsa mukâbili dahi mikdâr-ı merkûme ri'âyet oluna

Hülâsa-i madde-i hâdiye 'aşere devletâna güne-i mekânı ba'id-i i'ânet-i berriye ve bahriyye mümkün olmayacak bir düşman zâhir ve bedîd oldukda iki bin süvâri asker ve on iki bin piyâde leşkere bedel beher süvâriye yüz elli ve piyâdeye yüz guruş virilmek düstürü'l-âmel olub senevî bir buçuk milyon guruş yâni kise-i Rûmî itâ ve i'lân-ı harb ibtidâsından üç ayda bir taksit ile Devlet-i mu'ayyen tarafından teslîm ve edâ oluna

Hülâsa-i madde-i sâniye 'aşere iş bu mevâd-ı münferide France 'aleyhine müşâreket için olmuş şürût-ı mün'akide olmağla düvel-i sâ'ireden dühûle zuhûr iden rağbet tarafeynin inzâm-ı re'yleri ile râbita-pezîr-i sûret ola

(80a) Hülâsa-i madde-i sâlise 'aşere bundan sonra bu mâkule husûmet-i âherden dahi rû-nümâ-yı mücellâ-yı sûret olursa muhâfız-ı mülkleri için hareket ve âsâyiş-i 'amme-i

re'âya bekâsı mülâhazasıyla i'lan-ı harb de müşâreket devletân beyninde meşrût ve habl-
i metîn ittifâk-ı tedâfû'i ile evtâd-ı mukâveleye merbût olmak üzere işbu mevâd-ı
münferide-i hafıyye dahi imzâ ve ittifâknâme-i tedafû'i de lafzen be lafz münderic
olmuş gibi düstürl-'amel olmak kavliyle vaz'-ı kalem-i ref'a olundu¹

Öteden berü Devlet-i 'Aliyye ile İngiltere devleti arasında olan savt-ı kemâl-i hulûsla
merbût-ı habl-i metîn-i dostî ve muhabbet olub bu def'a ikisi birden Francelü ile 'ilm-i
efrâz-ı muhârebe ve devletân-ı fahimetân şukka-i güşâ-yı müşâcere ve münâsebe
bulduklarından Devlet-i 'Aliyye ile Rusyali beyninde olan ittifâkda İngiltere Devleti
da'vet nikâşte-i sâhifenâme-i muvâfakat olmağla Devlet-i 'Aliyye arasında on madde
üzerine merbût ittifâknâme-i tedâfû'de olan sürût

Hülâsa-i madde-i evvelî devletân-ı Osmaniye ve Rusya aralarında mün'akid ittifâk
İngiltere Devleti ile dahi rabıt-ı pezîr-i vifâk olub düvel-i selâse beyninde ittifak-ı
tedâfû'i ma'hûd ve birbirlerine berr ve bahirde i'net itmek üzere merbût-ı evtâd-ı hulûd
olmağla ile'l-ebed birbirlerinin dostlarına izhâr-ı sûret-i mücâmele ve düşmanlarına
ibrâz-ı tavr ve hasmâne ile mu'amele iderek tarafeyn istihsâl-i esbâb-ı 80b) âsâyişde
muhâbere ve def'i heceme-i hasmâde iktizâsına göre dostane müzâkere ideler

Hülâsa-i madde-i sâniye devletân-ı fehimetân binâ-yı ittifaklarına esas efken-i takviyyet
ve tamamıyet-i mülklerine müte'ahhid-i zaman ve kefâlet olub İngiltere Devlet-i Mısır'a
France hücumundan evvel olan memleket-i 'Osmâniye'nin temâmiyetine za'men ve
kefil ve bi'l-mukâbele Devleti 'Aliyye dahî İngiltere Devleti'nin bila istisnâ kaffe-i
memâlikinde muhâfaza-i zaman ve kefâletde müt'ahhid sa'y-ı cemil olur

Hülâsa-i madde-i sâlise devletân-ı müte'ahhidân umûr-ı dâhiliye ve hâriciyelerinde
muhtar ve düvel-i sâ'ire ile in'ikâd-ı güsistetâr maslahatları muhavvel-i 'uhde-i ihtiyâr
olub ancak her halde ehadihümâ âherin zarar ve ziyandan vikâyesini mülâhaza ve
temâmiyet-i memâlikine noksan tetarruk idecek esbâbdan muhâfaza ide

Hülâsa-i madde-i râbi'a ehad-ı tarafeyne bir nev'-i muhâceme sûret-nümâ-yı ma'terk-i
muhâseme olursa iktizâ iden imdâd ve vakt ve hâlin icâb iylediği üzere lâyıq-ı şân-ı
hulûs ve vedâd ola

¹ Bu gizli antlaşma Muahedat Mecmuasının IV, s.19'da on üç madde ve hatime olarak bulunmaktadır. Erim bu gizli antlaşmayı almamış.; Asım, a.g.e, s.65

Hülâsa-i madde-i hâmise devletân-ı fehîmetân düşman-ı müşterek ile husûmet ve her vechile muhâsemede şirket iylediklerinde ehadihümâ âherden tahsîl-i emniyet itmedikce sulha râğbet itmeye

(81a) Hülâsa-i madde-i sâdise tarafeynin sefâyni birbirine müsâdefe ve rütbe-i isti'lama 'ilm-i efrâz-ı mu'arefe olub rütbeleri müsâvi olursa selâmdan ferâgat ve muktezâ-yı rütbe üzere evvel ve kac tob atarsa âheri dahi 'adedine ri'ayetle mütâbe'at ide

Hülâsa-i madde-i sâbi'a hîn-i muhârebe ve mukâtelede düşman-ı müşterekden alınacak mâl-ı ganimet ancak iğtinâm iden 'asker beyninde kismet oluna

Hülâsa-i madde-i sâmine devletân-ı 'azîmetân el-an mübâşir-i cenk ve husûmet bulduklarından müştereken müşterakâ mukâbele ve muhâseme-i kıyâm ve beşinci madde muktezâsınca gerek Devlet-i 'Aliyye ve gerek İngiltere Devleti kendi maslahatları için münferiden müsâlaha olmamağa ihtimâm ideler

Hülâsa-i tâsi'i devletân-ı müte'ahhidân müsâlaha ve muhârebede tesyîlerini birbirlerine ihbâr ve bi'l-iştirak müzâkere-i silim ve harbde usûl-i kanun-ı insâfa i'tibâr ideler

Hülâsa-i madde-i 'âşere düşman-ı müşterekin 'ale'l-ıtlak izâle-i kuvveti ve bi'l-husus Mısır'dan ref-i eyâdi-yi mazarratı ve bahr-ı sefid ve iç denizden kat'-ı rişte-i ümid-i ticâreti için iktizâ iden levâzım-ı mukâbele hisâm-ı devletân beyninde bi'l-müzâkere râbita-pezîr-i intizâm olub tüccar-ı hasma cemi' sevâhil-i 'Osmâniye'nin limanları mesdûd ve def-i güzend-i hasm için la-ekall yüzbin 'asker-i 'Osmâni mevcûd ve İngiltere ve Rusya (81b) donanmasıyla bahrân-ı merkûmânda bulunmak için tamamca kuvvet-i bahriyesiyle donanma-yı 'Osmâniye şerâ-güşâ-yı vürûd ola ve bi'l-mukâbele İngiltere devleti dahi keyd ü mazarrat-ı düşman-ı li-def'a-i müttefikân havâle-i donanma-yı himmet ve memâlik-i 'Osmâniye'yi hücum-ı a'dâdan vikâyeye tevcîh-i sükkân-ı sefâyn gayret ider

Hülâsa-i madde-i hâdiye 'aşer İngiltere donanmasına bahr-i sefidde sebep-i seyr ü sefer sevâhil-i 'Osmaniye'den kat'-ı ayâdi-i düşman ile def-i zarar olub bu sûretde neferâtının firârında olan mazarrat Devlet-i 'Aliyye'ye ric'at itmekle firâr iden neferâtı 'adem-i kabul nizâm-ı donanmanın halelden vikâyesiyçün me'mûldür

Hülâsa-i madde-i sâniye 'aşer bu ittifâkın halelden hıfzı matlûb ve imtidâd-ı zamanı her ne kadar mergûb ise dahi tebeddül-i ahvâl mevâd-ı mûcib-i ibdâl olmağla işbu tarihten sekizsene müddetle tahdîd ve inkizâ-i müddetde zaman-ı lazimesince tecdîd oluna

Hülâsa-i madde-i sâlise 'aşer işbu ittifâk-ı tedâfü'i şehenşâh-ı memâlik-i 'Osmâni Hazret-i Sultan Selim-i Sâlis ve Devlet-i İngiltere'nin vali-i Corciyus-ı salis taraflarından tasdik ve üç aya dek tasdiknâmeleri mübâdelesiyile şurût-ı vifâk tevsik oluna¹

Ber-muktezâ-yı şart-ı muvâfakat sağır ve kebir on dört kıt'adan (82a)'ibaret Rusya düvelinin Amiral ta'yin iylediği Okşakof ile bir donanması lenger-en dâz-ı halic-i dâr-ı saltanat olduğu esnâda İngiltere donanması Akdeniz'de tahrîk-i hille-çûb seyr ü sefer ve France ahvâline havâle-i durbin-i nazar itmekde France'nin Mısır istilâsı tahkîk ve esra'-i sefâyin ve donanması pür-sâz şart-ı tevfiik idüb sevâhil-i Mısriye'den Abahor piş-gâhında donanmalarına mukâbele ve tarafeynden idâre sükkân-ı merâkib-i müşâcere ve mücâdele olunub niheng-i bahr sitîz levendât-ı bahriye-i İngiltere sarsar-ı kavâri'-i satvetle miyâr-ı galibiyete muc-engiz olub Francelü'nün Adriyan ile müsemmâ ve tıfâl zabt-ı cânib-i şarki hülyâ iyledikleri yüz yigirmi tob çeker, üç anbarlılarını ihrâk ve dört kıt'a dahi sefâyin-i kebîresin bahr-i'ademe iğrâk idüb seksan pâre tob çeker iki kıt'a sefine-i kebîre ve dört kıt'a sefâyin-i menûta ile bir takım merkeb-i sâğıresin beste-zencîr-i zabt ve tersâne-i temellüklerine rabt iyledikleri haberini amiralleri olan Nelson irsal ve Donanma-yı hümâyunla Rusya Donanması'nın hurûclarına isti'câl itmekle der'âkab Devlet-i Osmâniye ve Rusya Donanmaları berâber ikişer Kurdet(korvet) Devlet-i 'Aliyye Şolupalarıyle(Şalope)² şera-geşa-yı ma'iyet ve Rodos'tan Hasan Beği istishâbla taraflarına tevcîh-i sükkân-ı satvet iyleyüb Francelü'nün Venediklü'den istilâb ve ahâlisi beste-i silsile-i ıztırâb iylediği Körfez Adaları mülâbesesiyle Rumeli taraflarına dahi ta'addî ve bu takrible memâlik-i Devlet-i 'Aliyye'yi pey-siper-i senâbîku'l-huyul tasaddî ideceği meczûm ve bu sûretle cümleden mukaddem cezayir-i merkûmeden kat'-ı (82b) ayâdî-yi ceyseleri beyne'l-lüzûm olmağla

Rusya donanması fekk-i lenger-i ikâmet-i ferdâsı sağır ve kebir otuz kıt'a seffinden ibaret Donanma-yı hümâyuna ser'asker olan kapudane Şeremet kapudan dahi bâd-ı bangüşâ-yı hareket olub evvela Çuka Adaları bi'l-iştirâk miknese-i hücûm-ı dilâverân

¹ İngiltere ile ittifak antlaşması, 5 ocak 1799.MM.I, s.262 ;Erim, a.g.e, s.201;Asım, a.g.e, s.68;III.Corc bu sırada İngiltere kralıydı.(1760-1820).Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV-IIks, s. 216

² Korvet; Üç direkli harp gemisi; Şalope; Küçük yelkenli ve ambarsız gemi muhabere işlerinde kullanıldı. Uzunçarşılı, Merkez Bahriye, s. 466

'asâkir-i müttetikâ ile levs-vücûd-ı e'adîden pâk oldukda Kefaloyna(Kefalonya) ve Zanta dahi istimân ve iclerinde olan bin dörtyüz nefer Franceli'yi teslimle tahsîl-i emân idüb sevâhil-i körfezde olan bilâd ve sıyâsami Korfalu'nun¹ muharrer-i defter ihtisâsı olduğundan şirgâbe ve ga depe delenli 'Ali Paşa² (Tepedelenli)ol havâlî zabt 'ilm-i efrâz-ı savlet ve muhâfazadan olan Franceli'ler dahi mukâbelesine râyet-keş-i 'azîmet olmağla Delübene kurbinde tarh-ı bazar-ı kâr-zâr ve sil'a-i zafer delâli-i tiğ-i bîdiriğle taraf-ı İslamiyânda karar itmekle Francelü rehneverdi-i vâdî-i hezîmet ve Preveze ve Parga ve Venice(Voniça) ve Puçender nam dört kal'a müstezâd-ı manzûme-i memâlik-i devlet oldu³

Francelü'yi Korfa tahliye ve arâziy-i ma'sûbeyi bed-zâlim-rendân tencîye iylediklerinde 'asâkir-i tarafeyn neşr-i cenâh-ı himâyet ve ser'askerleri icrâ-yı resm-i hükûmet-i tarafeyn birbirlerinin hatırlarına ri'âyetle izhâr-ı rağbet ve dâmen-i mahtûbe memleket mazbûtaya itâle-i dest-i mürâvedet itmediklerinden gerden- düşîze-i vilâyet kılâde-i hulemetden(hükümetden) ta'arri ile hicle-pîrâ-yı 'atâlet olarak biraz zaman mürûra merbût silsile-i süyûf-ı kâhireleri olan azrâ-yı memleket niçün idhâl-i dârü'l-refâkat-ı (83a) hükûmet dilenmez deyü Rusya tarafından bir mu'amele-i dostâne zuhûr itdikde bu insâfâne hareket Sultan Selimü'l- tab'a ba'is-i memnûniyet olub taraf-ı şehinşâhiden dahi ka'ide-i mukâbele-i bi'l-misile ri'âyet ve cânib-i imparatoriye havâle-i tanzîm-i temşiyet buyurduklarında, arâzî-yi kadîmesin zamime emlak-ı kadîme-i devlet ve cezâyir-i merkûmenin dahi sebîke-i nizâmı bi'l-müzâkere ifrâğ kalıb cumhûriyet kılınub cezâyir-i müctemi'a nâmıyla şöhetdâr ve Dubrovenik⁴ cumhûru gibi Devlet-i 'Aliyye'ye tab'iyetle sermâyedâr-ı iftihâr olmak üzere tanzîm ve üç senede bir yetmiş beşer bin gurus cizyelerin edâ iylemek şartıyla misâl-i 'adl-i iştîmâl-i terkîm olunmak devletân-ı müttetikân beyninde karargîr ve murahhaslar ma'rifetiyle on iki madde üzerine mazbût-ı kayd-ı tahrîr olan 'ahidnâme-i mülâhhasâ-i rakamzede hâme-i sihcâne olmuşdır

Hülâsa-i madde-i evvelî Korfa'da Rumeli'ye olan kurbiyet Devlet-i 'Aliyye'ye etba'ları sûretinde medâr-ı âsâyîş ve rahat olacağı Devlet-i Rusya'de mürebbi'-nişîn sandali-ı

¹ Kefalonya Mora'nın kuzey batısında; Zanta Mora'nın batısında, Korfu'da adı geçen adaların kuzeyinde World Atlas

² (1744-1822) Osmanlı vezirlerindedir. Balkan yarımadasının güneyinde müstakil bir devlet kurmaya çalışmış ve kısmen başarılı olmuştur. İA, I, s.343

³ Bunlara nevahi-i erbaa denirdi. İA, I, 344

⁴ Raguz Cumhuriyeti

5 I. Pol(1796-1801)Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, IV-1ks, s.188

imparatoriyet ve Moskov memâlikine züill iken hükümet olan Pavli⁵ cenâbları tefekkür ve Dubravnik misüllü bir cumhur olarak Devlet-i 'Aliyye'ye tab'iyetlerini tezekkür itmekle vücûh-ı memleket-i umûr-ı cezâyiri rü'yet itmek üzere heyûla-yı cem'iyet kabul-i sûret-i cumhûriyet idüb cumhûr-ı merkûmun tamâmîyet-i mülklerini vikâye ve kabul ve tasdîk olunacak nizâm-ı dahiliyelerini himâyeyi imparator mu'izzi ileyh cenâbları ve ila maşa'allah ahlâf ve a'kâbları müte'ahhid-i zaman ve kefâlet ve serîr-i arâ-yı Saltanat-ı (83b) 'Osman ve evlâd ü ahfâd-ı 'alişâni cumhûr-ı merkûmun sûz-ı dini yani hâkimi ve kazîi ve metbu'ı ve cumhur-ı mezbûr dahi Devlet-i 'Aliyye'nin vassalı ya'ni mahkûm ve tabi' olmağla haklarında icrâ-yı âmin-i 'adl ve şefkat olalar

Hülâsa-i madde-i sâniye evveliye nazaran Korfa ve Kefalonya ve Ayamavra ve İtaki ve Baksuz(Paksu) ve Çuka ve Zanta ve Mora ile Arnavudluk karşısında Venediklü'den münfek-i kebîr ve sağîr her ne kadar ada var ise cezâyir-i seb'a-i müctemi'a cumhur nâmıyla mezkûr Devlet-i 'Aliyye'ye tâbi' burc-ı hûr olub efrâd-ı ra'beti gerek tüccardan ve gerek nizâm-ı dâhiliye-i memleketlerinde Dubrovnik re'ayası haklarında olan imtiyâzatla mazhar-ı 'inâyet ve devletân-ı mütteahhidân cezâyir-i merkûmenin virecekleri umûr-ı dâhiliyelerini kabul ve tasdîka imzâ-nüvis-i muvâfakat ola

Hülâsa-i madde-i sâlise cumhûr-ı mezbûrun Devlet-i 'Aliyye'ye tab'iyetleri lazimesince muhâfaza-i şürût-ı sadakatla mûra'i-i hukûk-ı 'ubûdiyet ve umûr-ı dâhiliye ve hârciyelerinde ve Dubrovnik cumhûrunun mütemetti' oldukları imtiyâzatla dâhil-i da'ire-i himâyet olub memâlik-i mahsûsede ikâmet ve sâ'ir meşgul ve ilerü sîtâd-ı ticâret olanların umurlarını konsolosları rü'yet ve tüccarları sefâyini mürâbit-ı ocaklarından mahfûz olarak feth-i şira'-ı emniyet ideler

(84a) Hülâsa-i madde-i râbi'a cumhûr-ı mezbûrun ikrâr-ı tab'iyetleri Devlet-i 'Aliyye'ye itirâf-ı metbû'iyetleri için ziyâde noksan kabul itmemek şartıyla üç senede bir yetmiş bin guruş cizyelerin edâ iş bu virgülerin ve Dubrevinükli gibi icleri hazine-i 'âmireye teslim iylediklerinde olan rüsûm-ı mu'tebere bunların hakkında dahi icrâ olunub cumhur-ı merkûmdan memâlik-i mahrûsede bulunan ehâd-ı rağbet Dubraveniklü gibi cizye-i mütâlebesinden dâhil-i da'ire-i mu'afiyet olalar

Hülâsa-i madde-i hâmise cezâyir-i merkûmede olan kıla' ve sâir istihkâmatla arâzi ve beka' cumhûr-ı merkûme teslim ve emr-i muhâfazada taraflarından neferât ta'yini münâsib gördükleri vechile tanzîm olacak ise dahî muhâfazaya kâfi iş bu seferler

esnâsında 'asker-i vâfi tedârik idemedikleri halde tarafeynden husûl-i muvâfakat ve cumhûr cânibinden inzimâm-ı rey ve ma'rifetden sonra taraf-ı devleteyn yahud ser'askerân-ı donanma cânibinden yine devletân-ı müttetikân neferâtından mürekkeb 'askerleri idhâl ve 'asker-i merkûm muktezâ-yı hâle nazaran lüzûmu vaktine dek Cezâyir'de a'mâl ve seferler ber-taraf olduğu gibi 'asâkirden Cezâyir'in tahliyesine isti'câl oluna

Hülâsa-i madde-i sâdise öteden berü cezâyir-i merkûmede olan tüccar Karadeniz'de me'zûn-ı geşt ü güzâr olmalarıyla bundan böyle Karadeniz'de ticâretlerine icâzet ve keydülere mahsûs bayraklarıyla mürûr ve 'ubûrlarına ruhsat virile (84b)Hülâsa-i madde-i sâbi'a cezâyir-i merkûme ahâlisinin rahat ve buldukları Korfa Deniz'de âminen ve sâlimen ticâret iylemeleri Devlet-i 'Aliyye 'indinde nüvişte-i kabâle-i iltizâm ve sinîn-i 'adîdeden berü tahsîs olunan hudûd-ı bahriyelerini âherin 'adem-i tecâvüzü hem-hudûdları olan düvel-i sâ'irede dahi râbîta-pezîr-i nizâm olmağla şera'it-i ocaklarının sefâyini hudûd-ı ma'hûdeyi tecâvüz iylemelerine Devlet-i 'Aliyye nezâret ve sefâyin-i donanma-yı hümâyun hacet-i mes itmedikce 'adem-i mürûr ile izhâr-ı merâsim-i şefkat iyleyüb ledü'l-hâce Âsitânede konsları(konsolosları) ma'rifetiyle cumhûra i'lâm ve sefâyin-i mîriye vardıkları adada karantina ve sâ'ir nizâm-ı beldelerine muvâfakata ihtimâm ideler

Hülâsa-i madde-i sâmine fi'l-asl Venediklü'ye tâbi' Karada Arnavutluk civârında vaki' Preveze ve Parga ve Venice ve Puçenidre ve müzâfatı memâlik-i mahrûseye münzâm ve silk-i mülk-i Devlet-i 'Aliyyeye muntazam olub memâlik-i merkûme ahâlisi bila-istisnâ Nasraniyü'l-mille oldukları hüveydâ olmağla Eflak ve Boğdan'da olan rağbet(raiyyet) her ne vechile icrâ-yı âhîn ve diyânet iderlerse ol vechile hareket bunlar hakkında dahi nüvişte-i kabâle-i müsa'ade ve ruhsat ve hukûk-ı irsiye ve de'vai-i sâ'ire mülkiyeler icrâsında ka'ide-i kadîmelerine ri'âyet ve Eflak ve Boğdan arazisi gibi ehl-i İslam tavattundan men'le tekâmül madde-i mürüvvet olunub fakat ta'yin buyurulacak zâbit ehl-i İslam'dan olmak muharrer-i defter-i şera'it olub arâzi-yi merkûmede cumhurun alaka-i mülkiyeleri olmak takrîbi ile(85a)Zâbit-i me'mur icrâ ideceği sûret-i hükümetle rütbesi mevkûf-ı inzimâm-ı re'y-i cumhur ola

Hülâsa-i madde-i tâsi'a arâzi-yi berriyye-i merkûmede mütemekkin re'aya ile'l-an âyinleri ne vechile ise ol sûretde icrâ iylemeleri mev'ûd ve kilisalarının tamiri ve tecdîdi ile çan çaldırmaları muharrer-i sâhife-i 'uhûd ola

Hülâsa-i madde-i 'aşere müceddeden dâhil-i 'idâd-ı zîr-destân-ı saltanat kılınan rağbet-i âsûde-nişîn-i muzille te'kif ve istimâlet olmaları muktezâ-yı şân-ı 'adâlet olmağla karada vaki' kıla'-ı merkûme ve tevâbi'i re'ayasından Venedik cumhûruna verdikleri virgü mikdârıyla kana'at ve France'den müstem-dîde olduklarına hürmet iş bu tarihten iki sene kaffe-i mütâlebatdan gafr ile mazhâr-ı inâyet olalar

Hülâsa-i madde-i hâdiye 'aşere devletân beynlerinde vuku' bulan safvet imparator-ı müşâru ileyh cenâblarına tehîç-i madde-i mürüvvet itmekle cezâyir-i merkûmenin sûret-i mülkiyelerine dâir ve arâzi-yi merkûmenin nizâm-ı dâhiliyelerine mütedâir iki ve üç ve beş ve yedi ve sekiz maddelerde musarrah kaffe-i usul-i müsâlaha-i 'ammeye dâhil olacak devletlere tasdikle kabul itdirerek sûret-i zaman-ı kefâlet rûnümâ-yı mücellâ-yı husûl olmasına himmet imparator-ı mü'izzî-i ileyh cenâblarına lazıme-i zimmet-i gayret oldu

(85b)Hülâsa-i madde-i sâniye 'aşere iş bu mu'âhade Memalik-i 'Osmâniye'nin şehinşâhı ve cemi' diyâr-ı Rusya'nın pâdişâhı taraflarından tasdik ve iki buçuk ay tarafından mübâdele ile madde-i muhâdenet tahkik oluna (Yedi Adaya dair sözleşme, MM, IV, s.28)

İş bu bin ikiyüz yigirmi iki senesi rebi'ü'l onyedinci bazarırtesi (25 Mayıs 1807)¹ günü Karadeniz Boğazı'nda vaki' kıla'-ı ma'lûme yamakları ihtîşâd ve ke'ennehü kendilerine Nizâm-ı cedîde mahsus esvâbdan irsâl olunub adem-i kabulüne ısrâr ile isâre-gubâr-ı fesâd iylediklerini ağaları olan Halil Haseki² istima' ve 'azm-i mahhal-i ictima' idüb her ne kadar esvâb geldiği yokdur deyu ser-dela'il-i tevsikâ ibtidâr ve bu sûretle def-i cem'iyete sarf-ı ma-hasal-ı iktidâr itmiş ise kar-gîr olmadığından kat'-ı nazar mezbûrı güşte-i tuğ-ı heder iyledikleri boğazda tabyalar ta'mirine me'murlardan Reis-i sâbık Mahmud Efendi³ zevrâk süvâr-ı güriz ve nevvâr ve şiddet-i ta'kibleri pîçide-mecdâf-ı karar olmağın Büyükdere Ocağı'na ilticâ kasdıyla karaya çıktığı gibi yedlerine giriftâr ve tündibâd-ı sademât-ı şimşir ile ecza'-i vücûdunu târ ü mâr itdikleri haberi ol gün ricâl-i devlet olanlara 'aks-i endâz sami'a-i gaflet-ı meşhûn oldukda der-'akab 'akd-i encümen-i has ve ol gün ve ferdâsı müşâvere için tarh-ı mecâlis-i havâs iyledikleri mesmu' olduğuna göre medâr ve muvâfakat ile çâre-cû'-i indifa'-ı cem'iyet olub bu vechile imrâr ve vakt olunmak da iken şehir-i mezbûrun yigirminci (86a)hamis gicesi sa'at dört sularında tophaneye vüsûllerinde şerzime-i galil iken cem'iyetleri tezâyüd bulduğu sami'a-ı res-i devlet ve dehşet-endâz kalub erkân-ı saltanat olmağla sahrâ-yı bâb-ı 'alide bulunmaları için şeyhül-İslamiden sudûr-ı kirâm tarikât-ı 'ilmiyye ve cânib-i kamekâmiden karbendân-ı menâsıb-ı Devlet-i 'Aliyye da'vet olunmalarıyla pencşenbe günü namaz vakti savba varmağa cümlesi müsâra'at ve ka'ide-i silka ri'aye sara-yı Hümâyuna 'azimete isticâze ve 'adem-i ruhsat ve icâzeye bina'en paşa apusunda best-i

¹ Bu devri anlatan diğer tarihçelerde hemen hemen aynı ifadelerle olayı anlatırlar. Asım, II, 20, Bkz. Yayla imanı risalesi, Fahri Ç. Derin, Tarih Enstitüsü dergisi, İstanbul 1972, 213; Yazması, Beyazıt devlet kütüphanesi, Veliyüddin efendi kısmında, Cevdet paşa, 3370; Tüfenkçi Başu Arif Efendi tarihçesi, Fahri Ç. Derin, Belleten, Ankara 1974, 151. sayı, 379, İ. Hakkı Uzunçarşılı, Kabakçı Mustafa isyanına dair yazılmış bir tarihçe, Belleten, VI-23-24, Ankara 1942, s.253-261; Hrand D. Andresyan, Georg Oğulakyan Ruznamesi, İstanbul 1972; Bkz. Tezimizin birinci bölümünde Devrin tarihçelerini anlatan kısım.

² Macar kalesi ağası. Oğulakyan, a.g.e, s.2; Macar kalesi ağası, Uzunçarşılı, Tarihçe, 2; Boğaz nazırı olan kavak ağası... Asım, a.g.e, s.21; Macar tabyesi zabiti... Ölm. 16 mahı rebiülevvel. Tüfenkçibaşı, a.g.e, s. 386; Halil Haseki karadeniz Boğazı kalelerindeki askerlere yeni elbise giydirmek isterken öldürüldü.

³ Anbar emini İsmâ'il efendinin oğludur. Mektubi-i sadr-ı alî kalemine girdi. Londara'ya sirkatibi olarak gönderildi. Korfu ezetine gönderilen donanmaya müsteşar oldu. Şubat 1807'de Karadeniz boğazında yapılacak inşaatlara nazır tayin edildi. Haseki Halil'in öldürülmesiyle bağliyan isyanda öldürüldü. 25 Mayıs 1807. SO, IV, s.329

besât-ı cem'iyet idüb kur'a endâz ve keyfiyet-i vak'anın vebdîni mûlahaza ile müzâkere esnasında ahşamdan sabaha dek dâhil-i cem'iyetleri olan eşhâs-ı kesire İslambol'a mürûr-ı mübâderet ve doğru Yeniçeri kışlaları sâyesinde vaki' Etmeydanı'na ilkâ-yı 'asâ-yı ikâmet iylediklerinde kışlalardan kazganlar hurûcu 'âdetini icrâ ve karakullukcular ta'yini ile tavâyif-i Bektaşîye'yi bayrakları altına tehazzüb ve ictima'a iğrâ ile tarâküm ve ihtîşâdları ve Müslüman olan cem'iyet-gâhımıza gelsün deyü da'vet-i 'umûmisine icâbet iden efrâd-ı nâsın tezâhüm ve izdiyâdları malum oldukda sara-yı Hümâyun'un kapuları sedd ile tahsîn ve şeyhül-islam-ı ehâdi-i sadreyn-i muhteremeyn ile Ağakapısı'na varub her ne iltimâs iderlerse kabul olunacağına ta'ahhüd ile def-i cem'iyet itdirin için ba-hatt-ı hümâyun ta'yîn buyurulmağla âcâle sudûr hazerâtını kapuda terfîk ve kendileri sadreyn-i muhteremeyn ile Ağakapısı'na teşrîf buyurdıklarında savb-ı fetvâ-yı penâhiden ber-mûceb-i fetvâ Nizam-ı Cedid Ocağı ref' ve ilgâ olunduğu haberiyle bundan ma'da irâdelerinden sü'al (86b) ve iskender'e hakikât-ı hâl için kapu emini efendi irsâl olundukda 'alem efrâzân-ı meydân-ı cem'iyet cenâb-ı müftiyü'l-enâma meydana da'vet ile sıklet virdiklerinde zarûri icâbet ve sadreyn-i muhteremeyn ve Sekbanbaşı mürâfakatlarıyla vâsıl-ı meydân-ı cem'iyet olduklarında matlûb olan on bir neferin defteri terkîm ve iltimas izâle-i vücûdlarıyla yedd-i fetvâ-penâha teslim ve eseler dahi der-'akab cânib-i saltanata 'arz ve takdîm iylediklerinde bulunmaları için sâdir olan hatt-ı hümâyun mucebince Kethüdâ-yı sâbık İbrahim Nesim Efendi¹ Kumkapu'da neccâr halifelerinden Gülabioğlu²'nın menziline bulunub keşân-ı ber-geşte vâsıl-ı meydân olduğu gibi pâre pâre iyledikleri

¹ Meşahir-i ricâlden.....Tüfenkçibaşı, a.g.e, s.393 ; Yayla imamı risalesi, a.g.e, s.227;Uzunçarşılı, Tarihçe, s.255, (Uzunçarşılı,dipnotunda , İbrahim Nesim'in Nizam-ı cedid in ileri gelenlerinden olduğunu Sadr-ı a'zâmlara bile tahhakümünün olduğundan bahseder). Oğulokyan, a.g.e, s.9; Arabacıbaşızade İbrahim Nesim, Hotin'de bir camii imamının oğludur.1775'de mektubi-i sadr odasına girdi.Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra 1798 ve 1800 yıllarında aralıklı olarak iki defa sadaret kethüdalığında bulundu.1806' da ayrıldı.Rusya 'seferi çıkınca mühimmat-ı seferiyye nazırın tayin edildi.Mayıs 1807 de isyan sırasında öldürüldü.SO, I, s.148

² İbrahim nesim efendi, Gülabioğlu adlı gayri müslim dülgerin dükkanından alınıp öldürüldü.Asım, a.g.e, II, s.30; Tüfenkçibaşı, a.g.e, s.396; Yayla imamı, a.g.e, s.227;Oğulokyan, a.g.e, s. 9

esnâda yanında bulunan mehterbaşısını ta'if-i müctemi'a matlublarından ma'da bir ferde ızrâr itmemek üzere beyenlerinde mu'ahedelerine mebnî her ne kadar define sa'y itmişler ise mündefi' olmadığından zarûri katl ile idâm efendisine bâdâş-ı in'idâm iylediklerinden sonra pey der pey matlublarını mütâlebe de ikdâm ve taraf-ı devletden bulanlara beşer bin gurus va'd ile aratmakta ihtimâm olunub talebden bî-haber terk-i mülâhaza-i mefer idenlerden Kethüdâ vekili Selanikli Memiş Efendi¹ ve Re'is vekili Safi Efendi² ve Darbhâne Emîni Bekir Efendi³ ve Bostancıbaşı Şakir Bey⁴ mahnûkan matrûh-ı natı' siyâset ve re'sen maktu' ları '(Galata olabilir)altıda meydân-ı cem'iyet kılınub müstevcib-i ictimâ ve ihşâd ve asl-ı aslî madde-i fesâd olan Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın bil-küllîye irtifa'ına dâir hatt-ı hümâyun sâdir olmağla i'lân için pâdişâhımız Nizam-ı Cedid Ocağı'nı kaldırdı taraf taraf dellaller nidâ ve bu sûretde (87a) mesâmi'-i tavâif-i müctemi'aya iblağ ve haber-i mâcerâ idüb Şamlı Ragıb Paşa⁵'nın dahi vezâreti kaydı terkîn ve ilgâ ve güyâ hiyye'ye nefy ve iclâ ile redd-i define ve Rumeli ve Anadolu'nun üçer kollarına Nizâm-ı Cedîd Ocağı'nın intişâd ve haber-i refine fermanlar tahrîri ile sanâdid-i devlet iştigâl ve fi'e-i müctemi'anın bil-fi matlûbu iltimasda na-resurumları iştigâl üzere iken şehzâde efendilerimize isâbet-i zarar helecân-ı efzâ-yı havâtır-ı 'asker olmağla 'ulemâ ve ocak taraflarından âdemlar ta'yîn ve vücûd-ı 'alem-i sevdleri sûr-ı üstüvâr-ı muhâfaza ile tahsîn olunsun deyü zuhûr iden irâde taraf-ı saltanata 'arz ve ifâde olundukda benim evlâdım olmadığı ma'lûm bu sûretde hıfz-ı vücûdları nefsimden ziyân-ı mültezem iken cümle 'indinde meczûm olmağla sudûr-ı devlet tevsîk ve te'mine hâme-cünbân-ı kefâlet olunsun deyü vürûd iden emri hümâyuna imtisâl ve li-ecellî'l-kefâle sudûr-ı kirâm der-'akâb mühriyle tahrîr-i kaydıyle isti'câl ve sudûrdan imâm-ı evvel-i şehri-yâriye Sekbanbaşı ma'zullerinden biri terfîkân pâsdâri-i şehzâdergân için saray-ı hümâyuna irsâl olunub ol gün bu vechile ahşam ve bu mukaddemât-ı garibe ile netîce-pezir-i encâm oldukda cenâb-ı meşihât-penâh sadreyn-i fezâ'il-i desnekâbla ol gice kışlalarda beytütet ve iczâb-ı müctemi'a

1 Aslen Selanik'lidir.Şıkkı sani ,şıkkı rabi defterdarlığı gibi bir çok görevlerde bulundu.En son 1807'de Rikab-ı Hümâyun kethüdalığına getirildi.SO, IV- s.153

2 Safi Ahmet Efendi, Erzurum'lu dur.Medrese okuyup divan kalemine girdi.Kesedar oldu.9 şubat 1807'de Reis vekili oldu. 26 mayıs 1807'de katledildi.SO, III, s.232

3 Darphanede hamallığı sırasında okuma yazam öğrenmiş ve herkese kendini sevdirmiş bu sayede Kepçe Katibi ve sahib-i ayanı oldu.Sonra Darphane Nazırı oldu.Mayıs 1807'de katledildi.SO, I, s.183

4 Mirimirandan Ahmet Paşanın oğludur. Enderun ricaline intisab ile karakulak haseki,16 eylül 1806 da Bostancıbaşı oldu. 26 mayıs 1807'de katledildi.SO, III, s.125

5 Şamlıdır. Divan-ı hümâyun ve sonra mektubi-i sadaret kalemlerine girdi. Mayıs 1807'de rikab-ı hümâyun kethüdası olup daha sonra vezirlikle Konya valisi sonra vezirliği kaldırıldı.1808'de geri verilip boğaz muhafızı oldu.Bir takım görevlerde bulunduktan sonra Aralık 1828'de vefat etmiştir.SO, II.-s.360

taraflarından muhayyer-i 'ukûl olacak mertebelerde emr-i muhâfazada dikkat olunduğu ahâli-i İslambol'u ğunûde-pister-i emniyet iyledi (37b) ferdâsı olan cum'ada ale's-sabâh firârıyla bir sa'ata dek bulunmazlar ise âteş-i fitnenin etrâfa sirâyetele şîrâre-feşân-ı hüsrân olacağı taraf-ı şeyhül-İslami'den Paşakapusu'nda olan sudûr-ı kirâma ihbâr ve i'lân olundukda sudûr-ı i'zâm firârieleri aratmakda Devlet-i 'Aliyye tarafından kusur olunmadığını i'lâm ve iktizâsına göre tavâif-i mütegalibeyi iskât ve ifhâm için İslambol'dan mâzul-i akdem cehâ bez-i fuhûl Es-seyyid Mehmed Münib Efendi¹'yi ihzâr ile meydâna ib'as ve ol esnâda fırka-ı müctemi'a beynlerinde (saded olabilir) sadr-ı tebeddül itmiş olub Sultan Selim Han Hazretleri'nin hal'i sadedini ihdâs itmeleriyle Sultan Mustafa ce'ale'llâh evkâtehü makrunete bi's-safâ hazretlerinin cülûslarına rağbet ve havâhişlerin izhâr ve hal' maddesinde kemâl-i mertebe 'inâd ve ısrar itmeleriyle çâre kalmayub bâb-ı 'alide olan sudûr-ı 'ulemâ-yı devlet Et meydanı'na da'vet için iltimâs-ı cumhûr ile taraf-ı şeyhül-İslami'den âdemleri ba's ve tesyâr ve sudûr-ı kirâm dahi med'uvv ve matlub olduklarını taraf-ı hümâyuna 'arz-ı istizâ(istizân) ile me'zûn ve murahhas olarak 'acele süvâr-i ibtidâr olub meydâne vâsl ve mücemmi' eshâb-ı fetk ve retka dâhil oldukları gibi şeyhü'l-islâm-ı nûmânî makâmın rükûblarına ibrâm ve anlar dahi biz-zarûre rakib-i matryye-i i'tizâm olduklarında rikablarında bir mikdar tüfenkler ile iki bayrak ve ve aralarında sâ'ir sudûr-ı kiramla Sekbanbaşı vesâir gürûh-ı enbûh-ı ocak tertîb-i alay ile Paşakapusu'nda mevsûl ve erkân-ı devlet destâr-ı rûz-merreleriyle bulundukarından tedarik-i esvâb-ı divâniyyeye meşgûl (88a) iken mâbeyinci Ahmed Beg² dahi bulunub Alay Köşkü altına geldiği gibi pâre pâre olunub meşârik-i ileyhim efâze'l-İlahü seccal 'avnihî 'aleyhim hazretlerine saray gidilmek için ref-i 'akîre-i ikdâm ve cema'at-ı müctemi'ânın isti'câlde tekâzaların i'lâm itmeleriyle Şeyhü'lislam ve ka'immakam ve sudûr-ı fezâ'il-i ittisâm ve mevcûd olan ricâl-i devlet ebediyü'l-kıyâm ve maktullerin Kethüdâ vekili olan Hasan Tahsin Efendi ve Reis Vekili Sa'id Halet

¹ Anteblidir.1775'de müderris oldu ve Ataullah efendinin hocalığını yaptı. Saray hocası olup 1794-95'de Kudüs payesi oldu.Sonra Mekke payesi,Ağustos 1804'de İstanbul payesi, Eylül 1807 de Anadolu payesi oldu.1808' de Ataullah efendi ile birlikte İstanbul'dan sürüldü. 30 Haziran 1823'de Aydın, Güzelhisari'nda vefat etti.SO., IV., s.517

² Yekçeşm Ahmet Muhtar Bey, III: Selim'in şehzadeliği döneminde saraya alındılar.III.Selim tahta çıkınca 1789 mabeyinci oldu. Mayıs 1807yılına kadar görevinde kaldı.Padişahın yakın adamlarındandı.İşyan aşlayınca parçalanarak öldürüldü.SO., I-s.278

³ Halet Mehmed Said Efendi; Devrinin meşhur simalarındandır.1802'de başmuhasebe payesiyle Paris elçisi olmuş dönünce beylikçi oldu.Aynı yıl mayıs 1807'de azledilerek Kütahya'ya sürüldü. Sonra tekrar avf idlid.1810'da rikabı hümâyun kethüdâsı oldu. 1822'de yeniden sürgün edilmiş sürgünde de öldürülmüştür.Devrinin en meşhur simalarındandır iyi bir çevre oluşturmuştu.SO, II, s.102

Efendi³ ve Darbhâne emini yerine Es-seyyid Mehmed Efendi alay ile Paşakapusu'ndan hareket ve Hezarpare Ahmed Beğ lâşesine medd-i nazar-ı ibret ve ol müctemi' gürûh-ı enbûh olan 'askeriyenin bir ağızdan Sultan Selim'i istemeyüz Sultan Mustafa Efendimiz'i isteriz deyü tîn- endâz-ı çerh-i nâ-sâz olan siyâh ve feryâdlarına ihâle-i sem'-i dehşet iderek bâb-ı hümâyuna vüsûl ve savb-ı Şeyhü'l-islâmi'den efrâd-ı 'askerden içerü kimesne girmesün deyü tenbihlerine ser ve furû-ı bürde-i ta'ahhüd ve kabulden sonra Bâb-ı Hümâyun açılıb saraya dühüllerinde rüzgâr-ı acâyib-etvâr Cenâb-ı Sultan-ı Hazret-i Selim 'âmeleh-'üllâhü te'âlâ bi'lutfihî'l-'amîm müddeti câm-ı cem bedest kâbûd çün tû ne-şinâhtî kesîce küned beyt-i menî-dâr ile itizâr ve ümmet-i müctemi'anın hali' hali' tebe'iyet iylediklerini ihbâr itmekle vâris-i tâc ü taht şehensâh-ı civân-baht Sultan Mustafa Han ce'ale'llahü kâtibeten adâehû mahzûleten bi'l-hüsran ne ifâde-i halle tebrîk-i saltanat ve kendileri sâye-endâz-ı kûşe-i 'uzlet olduklarında bermu'taâd-ı devlet itmâm emri-i bi'at kılınub vakt-i zuhurda gâile-i bi'at vaktiyle edâ-i salat-ı cum'aya mûmâne'at itmekle sa'at altıbuçuk sularında pâdişâh-ı (88b) Hümâyûn câh eyyedehül-lâhü ve kuvvâhu Ayasofya ma'bed-i kadîmini teşrîf ve iyâb ve zehâblarında cumhûrû sükûd-ı bahşendeyi nisâr-ı nakdine-i selamla taltîf buyurdılar a'zam-i şe'ayir-i İslamiye'den olan böyle bir emri-i celîl ile ibtidâları kâl-i hüsn ittihâz olunacak emri-i müstahsen vuku'ı bâdî-i sürûr ve ba'is-i şâdmânî ve hubûr olub cümle erkân-ı devlet mekânına ve efvâc-ı bahr emvâc-ı müctemi'a dahi bakıyye-i matlûbelerini buldurmağa isrâr ile Et meydanı'na ric'at iylediler ol gün el-hâc İbrahim Efendi¹'yi yalısı verâsında bağında her yolu lağımında bulunub Bağçekapusu'ndan bir kirâ bargirine irkâb ve çavuşbaşı odasında ilkâ-yı nişîmengâh-ı helecân ve ıztırab iylediklerinde 'asker tarafından me'murlara geri-bâgire ve mübtelâ-yı enva'ı tevbih ve tahkîr olarak Sultan Bayazid'e dek götürüb öte gitmeğe kudreti kalmamağla kılıç üşürüb rîze rîze itdiler ve Sır-kâtibi Ahmed Beğ Efendi² dahi Bozdoğan Kemerî'nde bir hânede muhtefî olduğu ma'lûm ve ahzi için hâne basılmak üzere kasd-ı hücümları meczûn oldukda dama çıkub firâr kasdı ile damdan dama geçerek Kalenderhâne karşusunda bir menzilin damı kenarına gelüb on beş zîra' irtifa'ı olan mahalden el çalub kendini aşağı

¹İbrahim efendinin öldürülmesi ile ilgili, Bkz. Oğulokyan, a.g.e, s 12-13; Yayla imamı, a.g.e, s.228; Tüfenkçibaşı, s. 407; Hacı İbrahim efendi 1202'de rikab defterdarı olan İsmâ'il efendinin oğludur. 1792' de sadaret kethüdası oldu. 1793'de Defterdar-ı şıkkı evvel oldu. Bunun gibi bir takım vazifelerde bulunduktan sonra nisan 1806'da tersane emini olup umur-ı bahriye nazırı ünvanı verildi. 29 mayıs 1807'de öldürüldü. SO, I, s.147,148

² Sır Katibi Ahmed Faiz efendi bir okçunun oğludur. III: Selim devrinde enderuna alındı. Padişahın teveccühünü kazandı ve sırkatibi oldu. 14 mart 1791. İsyân sırasında katledildi. SO, I, s.278; Yayla imamı, a.g.e, s.228; Tüfenkçibaşı, a.g.e, s. 407; Oğulokyan, a.g.e, s.13; III: Selim Ruznamesi, Arıkan, XI

atub beyn el-hayat ve'l-memât başını kat'la kapub meydâna irsâl ve lâşesine dahî îb takub kefereye sûriderek mecma'-ı isâl iylediler beyt" ucdı damdan itdi tamuyu makarr bu köbeğe bu kadar uçmak yeter" kadîm-i meşhûrunun ednâ ta'bir ile hurûf-ı menkûtasını zurefâ-yı 'asırdan ba'zı zer(v)ât-ı kirâm (89a) Şümürde-i binâ-ı hisâb ve tarih-i vâki' olmak garibesini ihdâ-yı mecâlis-i isti'câb buyurdular mûma ileyh mukaddemehu vak'anın intâc-ı vehâmet ideceğini müteferris ve tarikât-ı 'ilmiyyeye dühûl ve müderris olmak takrîble halas-ı nefsi mülâhaza ve güyâ tedârik-i esbâb-ı muhâfaza itmekle tarihiyle medrese ser-mîrân-ı nâ-hâmise ihsân olunmağla lihyesin irsâl bu vechile münzâr-ı rûy-ı emâlen incila-pezîr-i sakal idüb ba'dehü ser-maktû 'inde sakal başını görenler ve sakal başa fedâ mislini bilenler asıl misli kalîl-i tağyir ve baş sakala fedâ ta'biriyle mecmu'a-i istihzâya tahrîr iylediler

Cum'a irtesi günü niz âm-ı cedîd defterdârı bulunan Ahmed Beğ'i bulub keşân- ber keşân-ı mecma'a vardıkda Sekbanbaşı ricâsı ve bundan akdem binâ emîni olub yaptırdığı kışlalar yoldaşlarının istid'âsı ile 'afv ve itlâk ve zümre-i ihyâya ilhâk olundu ve Kaban(Kapan)Nâibi Abdüllatif Efendi¹ muhtefî olduğu yerde bulunmaksızın Şeyhü'l-islâm efendi ricâsı ile Sinob'a nefy ile iktifâyı mûcib ve hıfz-ı nâmus-ı tarikât-ı 'ilmiyyeyi müstevcîb oldu vâlide kethüdâsı sâbık Yusuf Ağa'nın i'dâmına emr-i 'ali-i sâhife-pîrâ-yı vuku' ve ba'dehü 'afv ile Kütahya'da ikâmete me'mûr olduğu zebânezde-i şüyu' oldu umûr-ı bahriyye nezâreti nâmıyla el-hac İbrahim Efendi'den münhâl olan tersâne emâneti Mustafa Reşid Efendi'ye ihsân ve bu sûretle matlublardan olmadığı işa'a ve 'ilân olunub bazar (89b) günü ka'immakam-ı 'ali menzelet ve sadreyn-i muhteremeyn ile mesned-i edâ-yı nikâbet ve umûr-ı hâriciye mükâlemesine me'mûr Münib Efendi'yle kadı-i dâr-ı saltanat darü'l-fetvâya me'mûr-ı 'azîmet ve müftiyü'l-enamla zânu redde-i mücâleset ve Sekbanbaşı delaletiyle fi'e-i müctemi'anın eshâb-ı kelamı şeref-yâb-ı ma'iyet olduklarında 'akd olunan meclis-i hafîrde ber-muktezâ-yı hükm-i kudret cilve-fürûş-ı saha-i sûret olan vakı'a-i garibe ve hâdise-i 'acîbede tavâif-i Bektâşiye'den bir ferd mu'aheze olunmamak üzere tevsîk ve anlar dahi fi-mâ ba'd umûr-ı devletden bir emre ta'aruz ve müdâhale itmeyecekleri tahakkukla tahrîr olunan hüccet ve bâlâsına revnâk-efzâ olan hattı-ı hümâyun müstevcibü'r-rehbet yu'abbâretehümâ nigâşete-i bera'a imlâ kılındı

¹ Müderrisdir.Kapan naibi olarak tayin edilmiş 1 temmuz 1807'de sürülmüştür.SO, III, s.361

İşbu hüccet-i şeri'atide derc ve testür olunan kaffe-i şerâit-i mu'tebere harf be harf manzûr ve ma'lûm-ı şâhânem ve zeylini hatm ve imzâ iden Şeyhü'l-islâm sellemehü's-salam ve ka'immakâm-ı 'ali-makâm ve 'ulema-i a'lamım hatm ve imzâları makbul-i pâdişâhânem olmuştur mâdamki işbu sened-i mûteberde olan şerâit Yeniçeri kullarım taraflarından ri'ayet ile muktezâ-yı ta'ahhüdleri üzere bundan sonra cüz'i ve külli umûr-ı saltanat-ı seniyyeme müdâhale itmeyüb ecdâd-ı 'izâmım zamanlarda olduğu gibi her bir hususda emr ü fermân-ı şâhâneme inkıyâd ve mütâbeat ve zâbitlerine her halde ita'at ideler ben dahi 'alemleri yokdan (kelime eksik Allahü 'azimüş-şânın ism-i pâkî ve iki cihân (90a) serveri Peygamberimiz Hazret-i Muhammedü'l-Mustafa sallal-llahü 'aleyhi ve sellem efendimizin rûh-ı pâkini yâd ile ta'ahhüd iderim ki bu husus için gerek taraf-ı hilâfet penâhımdan ve gerek 'izâm ve vükelâ-yı fehâm ve zâbitân-ı Devlet-i ebed-kiyâmım taraflarından ferz-i âherîde hic bir vakitte muâhaze ve sual olmıya

Sebeb-i tahrîr-i şeri'at-nisâb oldur ki Devlet-i 'Aliyye dâmet fi'l-himayetü'r-rabbâniye'de havass-ı enderûn-ı hümâyun ve ricâl-i Devlet-i ebed makrûndan ba'zı dūr-endîş olmıyan kimesneler bundan akdem me'mûr oldukları hidemât-ı Devlet-i 'Aliyyede nizâm-ı cedîd ta'biri ile misli nâ-mesbûk bir bid'at-ı 'azîme ve İrâd-ı Cedîd nâımıyla mezâlîm-i kesîre ihdâs ve neticesi ancak kendi celb-i menâfi' ve icrâ-yı sefâhatlerine inbi'as ile herbiri ebniye ve elbise ve kaffe-i umurlarını kefereye taklidden başka Devlet-i 'Aliyye'yi dahi düvel-i Nâsara kavâidine irca' ve ol vechile tamamen müslimini tekdîr ve Devlet-i 'Aliyye'nin ez-kadîm enva'-ı fütûhat-ı celîle ve esnaf-ı hidemât-ı aliyye ile makbûl ve mu'teber olan bi'l-cümle ocaklarını tenfir ve hüdâvendigâr-ı sâbık Sultan Selim Hazretleri'ni dahi ba'zı mehâsin-i mürûre beyânıyla iğfâl ve mecmu'ı garaz-ı nefsanîyelerinden 'ibâret olan tedâbir-i müzehârefelerin saha-i husûle isâl itmişler olmaları ile Devlet-i 'Aliyye'nin ez-kadîm gayretkeşleri olan ocak-ı 'amire ağaları ve neferâtı mücerred ıslah-ı 'alem niyyet-i halisesiyle kıyâm (90b) ve bi'l-cümle 'ulemâ-i a'lâm ve ricâl-i devlet 'aleyhi sâir erkân-ı sadâkat irtisâm-ı ittifâk ve iltiyâm ve mûcib-i şer' ve kânun üzere hüdâvendigâr-ı sâbık müşârün ileyh hazretlerinden kat-ı rişte-i teb'iyyet ve hâlâ erike-i pîrâ-yı taht ve iclâl ve revnâk-ı efzâ-yı şevket ve ikbal şevketlü kudretlü mehâbetlü 'azâmetlü pâdişâhımız efendimiz Sultan Mustafa Han ibn-i 'Abdülhamid han hazretlerine "İnne'llezîne yubâyi'ûneke innemâ yubâyi'ûna'llâhe yedu'llâhi fevka eydîhim."(Fetih Suresi, ayet:10) vech-i mesnûn ve tarika-i hakkâniyyet-nümûnu üzere medd-i âyâdî-i bey'at olunub "Ve izâ eradnâ en-nühlike karyeten emernâ mütrafihâ fe-fesekû fihâ fe-hakka 'aleyhe'l-kavlü fe-demmerânâ

tedmîrâ.”(İsrâ Suresi. 16.Ayet) nass-ı kerâmet faznın(fadlının olb.) esrâr-ı hidâyet muhtassı sâha-i zîb-i zuhûr ve mâre’z-zikr havne-i din ü devlet dünyâda mahzûl ve maksûr ve bakıyye-i ‘ukûbetleri vâbeste-i yevmü’n-nüşûr olub bi-hamdî'l-llahi te'ala Devlet-i ‘Aliyye bir müddetden berü dûr olduğu hüsni nizam mevsûl ve ocak-ı 'amirenin bu hareketleri taksir ve töhmete gayr-i mahmûl ve gerek nezd-i şâhânede ve gerek sa'ir ehl-i İslam 'indlerinde her vechile mu'teber ve makbûl olmuştur ancak bundan böyle ocağ-ı 'amirenin 'ala vech-i iltizâm-ı iltimâs iyledikleri madde ki el-fukahâ-i âmene'r-resul hadis-i belagat tahdisi üzere 'ulemâ-i a'lam dahi vecebe-i diyânetü'samları olan emr-i ma'ruf ve nehy-i münkere kıyâm ve ricâl-i devletden hilaf-ı şer' ve kanun ba'zı hareketleri rû-nümûn oldukda gülce-i hakk-ı tekellümde sa'y ve ihtimâm itmeleri istid'asını bast ve itmâm iylediklerinden sonra kendü gerek dahi zâbitân ve neferâtı öteden berü 'uhde-i sadâkatlerine i'âle olunan umûr-ı lazımlerinden

(91a)mâ'adâ umûr-ı Devlet-i ‘Aliyye’ye müdâhale itmeyüb her birisi öteden berü şariat-ı zâhire ve ka'ide-i ocak-ı 'amire üzere oldukları hidemât-ı sâdikalarında kıyâm ve tahsil-i ziyâ-yı bari tekmîl irtizâ-yı şehriyârî iylemek mesalih-i sâlihalarından sa'y ve ihtimâm ideceklerine ta'ahhüd ve iltizâm ve bu güftâr ve refâtlarında sıdk ve istikâmetleri bedîdâr olub hilafına vaz' ve hareket zuhûr itmedikce gerek taraf-ı bâhirü's-şeref-i mülükâneden ve gerek vüzerâ-i 'âzâm ve vükelâ-yı kirâm ve zâbitân-ı zevi'l-ihtirâm taraflarından husûs-ı merkûmda gerek zâbitân ve gerek ahâd ve efrâdlarından bir ferd mikdâr-ı zerre hitâb ve itâb ve serzeniş-i 'ikâb Sultan Mustafa Han halleda'llâhu hilafetehü ila yevmi'l-mîzân hazretleri sâniyen vükelâ-yı devlet ve zâbitân-ı sadâkat-ı menzilet taraflarından dahi 'ahdu'llâh ve 'ahd-i Resulüllâh yâd ve tekrar ve bu 'ahd istikâmet-i 'ahd üzere sâbit ve pây-i dâr olunacağı 'an samimi'l-bâl kat'ıyyil-asâr olduğu sâbit ve üstüvâr ve bâlâsı mübârek hatt-ı hümâyun-ı kerâmet-nisâr ile ziyetdir ve zeyli Şeyhü'l-islâm sellemehü's-selam semâhatlü faziletlü Esseyyid Mehmed 'Ataullah Efendi¹ hazretleri ve kaimmakâm-ı ali makâm sa'adetlü 'atufetlü Es-seyyid Musa Paşa² hazretleri ve sâir hazır-ı bi'l-meclis-i kenâr-ı ulemâ-ı a'lâm hazretlerinin imzâ ve hatimleriyle revnak-dâr ve bila nizam ve la cidâl ebedü'l-ibâd düsturu'l-'amel kılınub

¹ Esseyyid Mehmed Ataullah efendi.1760' da doğmuştur.Babası Şeyhü'l-islâm Esad Efendizade Mehmed Şerif efendidir.İsyan sırasında tesirli oldu.1806'da Şeyhü'l-islâm oldu.1807'de azledildi.Yeniçerilerin isteğiyle tekrar dönsede Alemdar'ın gelmesiyle azledildi.1811'de öldü.İS., s571;SO, III, s.479

² Babası vüzera kapısında divan katibi olup kendisine de kapıcıbaşlık verildi.1794'de Trablüşşam'da vali oldu.Daha sonra başka yerlerde valiliklerde bulundu.Ocak 1807'de rikab-ı hümâyun kaymakamı oldu.Haziranda azledildi.7 ağustosta tekrar oldu.1 kasımda İstanköye sürüldü.14 ağustob1808'de orada öldürüldü.SO, IV. S.524-25

mehâkim-i şer'iyede tescîl ve baş muhâsebe ve divân kalemlerinde kayd ve tekmîl ve ocağ-ı 'amire tarafıye sened-i şer'i olmak üzere iş bu vesikâ teslîm ve i'ta ve ol maslahat tetmîm ve ikâ olundu

(91b)

Fî 23 min şehr-i rebî' sene 1222 El-abd-ü Muradzâde El-Abdü's seyyid el Kâdî

(31 Mayıs 1807)

El kadı-bi-dâri's bi-dâri's-saltana

sâbıkan

sultana

El'abd-ü Mehmed Hafid el-kadı El-'abdü'd-dâ'î Ahmed Es-seyyîd Musa kâ'im-

mu'asker-i Anadolu

Muhtar el-kadı

makam-ı bi-dâ'ri's-

el-abd Dürrîzâde es-seyyid

Mu'asker-i Rûm

saltana

'Abdul-llah en-nasr 'alel-eşrâf

Ed-dâ'î Es-seyyîd

Mehmed 'Ata'ullah

'afâ 'anhü

Taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'ye ocak tarafından virilen sened-i hüccetü'l-kaydda şerh ile işâret olunan zînetmedâr lafzına dek müttelikü'l 'ibaret ve zeyli kayd-ı âtide nigâsete-i hâme-i imla olan sûretidir

.Ve zeyli ocak-ı 'amirenin ağayân-ı sadâkat şî'ar ve zâbitân-ı hamıyyet disârlarının hatm ve imzâlarıyla şeyâyân-ı vüsûk ve i'tibâr kılınub taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'de mahfûz olmak üzere işbu senedimiz teslîm ve i'tâ ve ol vechile maslahat-ı tetmîm ve ilgâ olundu tahrîren

fi'l-mezbûr

Es-seyyid serturnâ-i Süleyman serçavuş-ı El-hac Mehmed ser sekbanan Osman ser

Ocak

sabıkan

sabıkan

sekbanan

Hasan Ser sekbanân-ı Mehmed Ser sekbanân-ı Mehmed Arif Mehmed müteveli El-hac

Sâbıka

Sabıkan

Sekbanan sâbıkan 754 Emin müteveli 654

Halil Mütevellî Mehmed serturna Hasan serturna Mustafa ser turna-i ocak

1	ocak	ocak	ocak	
	Mustafa müt.	El-hac Hüseyin müt.	Mehmed müt.	Mehmed müt.
	El-hac Süleyman müt.			
75	254	794	174	254
	El-hac Mustafa Salih müteveli	Osman müteveli	Osman müteveli	İbrahim müteveli
	Müteveli 254	734	604	374
				37
(92a)				
	İbrahim müteveli	Hasan müt.	Ahmed müt.	İsma'il müt.
	Esseyid Mustafa ser çavuş			
29	22	100		
	Osman müelliman	Osman sergerde	Süleyman mevdan	Ali dizdar-ı kılburun
64	64			Mustafa
				ağa bahr-i siyah

İşbu hatt-ı şerîf mevhibet-i redifle teşrîf olunan hüccet-i kalemlere ba'de'l-kayd re'is efendi cenâblarına re's-i mübâhât ve mefhâret olarak Ağakapısı'na Muhzır Ağa delaletiyle feresrân-ı 'azîmet olub merâsim-i tevkîr ve icla'l-illah-i istikbâl ve du'a-yı devâm-ı Devleti icâbetkâr ve mucibü'd-da'vete isâl iylediklerinden sonra ocağ-ı ma'mûrede hıfz olunmak üzere teslim ve sanâdid-i Bektâşiye imzâlarıyla mûmzî sened dahi cânib-i Devlet-i ebediyyü'l-müddete ba'de'l-takdîm Yeniçeri ortaları kîse-i tasavvurlarına güncâyış mertebesinden efzûn-ı 'atâya-yı şahâne ile mültefit ve kıla'-ı merkûme yamaklarından ser-gerdelerinin dûş-ı liyâkatleri şeref-yâb-ı iltibâs-ı hil'at ve ta'yîn-i redâyetle 'inâyetle câiz-i mâye-i kadr ve menzelet oldukdan sonra geldikleri yollara râh-peymâ ve müctemi' olan efrâd-ı kesîre benat-ı na's-ı âsâ kâr-bend-i tefarruku idi sabah oldular bu mâkûle ahdûsede ahâli-i ırzın dâmen-i nâmus ve malları girifte-hâr-ı râz olageldiği mazbût-ı tecrübe kârân-ı rüzgâr olduğundan ibtidâ-yı zuhûr-ı vak'ada kimi etmek kapmak ve kimi bir peygûle-i ihtikâya kaçmak gibi sûretlerle

tedârik-i esbâb-ı hıfz-ı hâle ibtidâr ve verâ-yı perde-i hafâda mir'ât-i acâyib nümâ-yı kaderden cilve-i peyrâ-yı zuhûr olacak sûrete intizâr üzere iken fe-li'llâhi'l-hamd ve'l-minne mezkûrlardan (92b) gayri bir ferdin zeyl-i zâhir 'ırzı alûde-i çirkâb-ı zarar ve ziyan olmaksızın ve harîm-i mâl ve nâmusuna pây-ı ecânib yol bulmaksızın ve bu kadar cem'iyet-i akvâm-ı mütehâlîfe arasında bir piştov atılmaksızın ve meta'-ı 'alemîhâ-yı 'ırz ve nâmuslarından bir kimesnenin dellal-ı yağma-ger-i kazâ yedinden ednâ palaspâresi dahi satılmaksızın yiğirmi dört sa'at zarfında mukaddemât-ı illeri netice-pezîr-i encâm ve bâ-husûs matlûb olan hûn-ı giriftelerin hâr ü hâşâk-ı 'amelleri melgûf-ı ikdâm-ı firâr ve böyle az vakitte giriftarlıklarıyla lehsâ-i fûrûz-ı heyecân olan âteş-i fitnenin şîrâre-feşân-ı hüsrân olmadan karîn-i hitâm olması kerem-i mevlâ-yı hadmiü's-seyl ve mu'cize-i bakiyye cenâb-ı fahrü'r-rasûl idiği âşikâr ve misli Devlet-i 'Aliyye'de değil düvel-i sâ'irede dahi vuku' bulmadığı mütetabi'an asâr-ı ümem ve tevârih-i âşinâyân-ı kurun-ı mazıyye 'aleme ma'lûm maye'l-iftihâr ve ülü'l-ebşâre sermâye-i teyakkuz ve itibar bir sûret olduğu zâhir ve bedîdâr ibtidâ-i zuhûr-ı vak'ada zorba itlak ve cumhur istikâmet-i mevfure bu tabirde ittifâk olunmuş iken bu vechile hareket ve insâfâne cünbüş ve gayretleri manzûr oldukda bunlar âdem değil belki melek yahud teyîd-i din ü devlet için min tarafı'l-illah mürsel bir kavm-i mübârekdir diyerek şâbâş ve şenâlar iltizâm ve secde-güzâr-ı şükr hazret-i mülk-i 'ilam oldular

Sekbanbaşı olan 'Arif Ağa'nın muhâlîf-i tavr-ı rızâ hareket-i nâ-bercâ-yı mütecasirânesi 'azlini iktizâ iylediğinden ma'da zümre-i (93a) Bektâşiye'ye 'itâyâ-yı şâhâneyi tamamen virmediği âşikâr ve ledü'l-hisâb teslîmi tesellümünden az ve ziyâdesini nihâde hemyân-ı tama' vaz iylediği bedîdâr olmağla şehir-i rebî'ü'l-âherin on yedinci günü yerine ocakda Başçavuş vekili olan Es-seyyid Mustafâ Ağa'yı tayîn ile dil-şâd ve mâzulün yedd-i 'asiyesinden mebâlig-i mağsûbe istirdâd ile Burusa'ya nefy ve ta'rîb ile der-i devletden ib'ad olundu¹

Vâlide kethüdâsı Yusuf Ağa² Kütahya'ya nefy ile iktifâ ve bu sûretle ifâl-i maraziyyesinin cerâsını ifâ iylediği zann olunur iken emvâl ve eşyâsı mazbût-ı yedd-i emânetkâr-ı devlet ve menfâsı tahvîl ile Burusa'da me'mur-ı ikâmet olmağla sinin-i vâfireden berü mi'mari sinnimâr ikbâl ile esas-ı efken olduğu bünyâd-ı Devleti zir ve

¹ Bkz. Yayla imamı, a.g.e, s. 233

² Giritlidir. 1790-91'de Valide Sultana Kethüda oldu. İsyan sırasında Bursaya'ya sürüldü. Orada katledildi. 15 Mayıs 1807.SO., IV., s.671; Oğulokyan, a.g.e, s.14

zîr ve etrâf-ı ahbâbı rehin-i tefarruk-ı şezre mezre ve bu kadar nükûd-ı bî-hisâb ve tuhaf ve tefârik nâyât-ı karîn-i teşettüt şağr-ı bağır olduğuna ihâle-i nazar-ı hasret ve itâle-i nigâh-ı 'ibret iderek bedraka kârî-i nâle ve âhile savb-ı me'mûresine 'azîmet ve Burusa'da bast-ı kilimpâre-i ikâmet iyledi bu vechile libâs-ı devletden ta'riye ve izâk'a ve zehrâbe-i terbiyye olunması nâr-ı gayzların ihmâd(İnhimâd) ve sevât-ı gadabların ihmâd itmediğinden bâ-hatt-ı hümâyun-ı ser-berîde ve rebî'ül-âherin on yedinci günü bâb-ı hümâyunda hâk-ı 'ibrete ğâlîte kılındı Kapan na'ibi 'Abdüllatif Efendi'nin dahi 'afvı kâbil olmayacağı nümâyân ve medresesi hâk ile rûtbe-i mirmirânı ba'det-teveccüh ke'ennehü katline (93b) tahsîl-i imkân olunmağla Burusa'da bâ-hatt-ı hümâyun maktûl ve şehri merkûmun yiğirmi dördünde ser-maktu'ı mevsûl oldu

şeyhü'l-İslâm iffet-i irtisâm muktezâ-yı selika-i istikâmet ittisâmları lazımesince kıla'-ı ma'hûde yamaklarının ba'zı mevâd-ı hâbisede hâtır-hâhlarına 'adem-i muvâfakat ve dîn ü devlete mûcib şâin ve mazarrat tavr ve hareketlerine mûmâne'at ve iltimâs nâ-bercâlarına müsa'deden müba'adet itmeleriyle yamaklar arasında ser-gerlikle mümtâz ve boğaz nezâretiyle karîn-i i'zâz olan Kabakçı Es-Seyyid Mustafa müderrisinden Hayri birâderi Seyyid delaletiyle rûtbe-i vâlâ-yı vezâretten müteka'id havâs-ı teka'üd ile havâs-ı refi'ada ikâmete me'mûren müdâhale-i umûr-ı devletden müteba'id Es-Seyyid Mustafa Paşa'nın meclisine dühûl ve ervâh-ı habise-i şeytâniyye gibi 'urûkına hulûl ve muğarrâ ileyh lâ-zâle kalemü'l-fetvâ 'an-enâmili yedeyhi hazretlerinin 'azillerini isti'dâda cümle sanâfid-i Bektâşiyye ke ennehü ittifaklarını inhâ ile igfâl ve muktezâ-yı vakt ü hâle nazaran 'azillerini rûtbe-i vücûbe isâl itmeleriyle şehinşâh-ı safvet nihâd medde'llahü zılal 'âddâ'llâhu 'ala mefârikü'l-'ibâd hazretlerine 'arz ve inhâ ve mukarrebân-ı hâli'z zamir ve mülkiyân-ı nâkısü't-tedbîr dahi tasdikle hass ve igrâ iylediklerinde iş bu sene-i müteyemmine cemâziye'l-evvelîsinin yedinci günü mesned-i fetevâdan tenzîl ve meşihât-ı İslamiye'den münfasıl Sâmanizâde 'Ömer Hulûsi Efendi¹ Hazretlerini ol mansıb-ı celîl ile (94a) tebcîl buyurduklarında pîrân-ı dûdmân-ı Bektâşiyye Süleymaniye Camii havlisinde ictima' ve i'ade-i ma'zûl husûsunda esâre-i 'asir-i niza iyledikleri Sekbanbaşı Es-seyyid Mustafa Ağa tarafından huzûr-ı mülükâneye ihbâr ve inbâ ve istidâ-yı kavm mûcibince i'ade-i nasb ricâ olundukda

¹ İstanbul payelilerden Hüseyin Efendinin oğludur.1727-28 doğumludur. 1800 'de Şeyhü'l-İslâm oldu.26 nisan 1803'de azledildi.Ataullah Efendinin yerine 13 temmuz 1807'de yeniden atandı. Ertesi gün azledildi.Yeniçerilerin baskısıyla görevden alındı. II.Mahmud devrinde üçüncü defa 1810 yılında aynı makama geldi. 12 haziran 1812'de öldü.S.O., III.-s.597-98;İ.S., s.567

mukaddemâ virdikleri hüccetde fi-mâ ba'd umûr-ı devlete 'adem-i müdâhale meşrût ve bu suretle habl-i metîn mu'ahedeleri evlad ve merbût olduğundan hilâf-ı şart-ı mahûd bî-edebâne hareketlerinin sebebinden istifsâr ve mütecâsirâne umûr-ı devlete ta'arruz ve müdâhalenin aslından istihbâr olundukda fi'l-hakîka bu vechile harekete cür'et şart-ı merkûma ri'ayetden neş'et itmişdir zirâ birizlerin nâmıyla bir kac müfsid-i nâ-bekâr böyle hatab-ı cesîme ictisâr itmeleriyle sözleri ile 'amel ocağ-ı âmirenin nâmusuna mûcib-i hâlel olmağla beher hal şeyhü'l-islâm-ı ma'zul makâmına i'ade kat'an ehâli-yi Ocağ-ı ma'mûrenin muradları idiği bâb-ı serîr-i saltanata 'arz ve ifâde olunmak matlubları idiğini izhâr ve işhâde iderek nasb-ı râyât-ı gavga ve refûr-râye ibrâm ve tekâza itmeleriyle nâ-çar-ı mestûr zîr-i demân-ı sükûn olan ahker-i fitne sâr sâr-ı 'inâd ile şîrâre-bâş-ı fesâd olması havfiyle irtikâlab-ı 'adetlün ihtiyâr olunub Re'isü'l-küttâb müfti-i yekrûze cenâblarına hil'at-ı tavilü'l-dil fetvânın dûş-ı liyâkatlerinden istilâb olunacağı işrâb iderek mansıb-ı fetvâdan isti'fa ve inzimâm-ı 'illet-i şeyhûhatle 'adem-i kudretlerin beyânla istifa için mahtûmen tezkire tahrîrine icbâr ve irâde-i devlet olmak üzere basbayağı kerhle (94b) Israr itmekle dağdağa-i azl-i nâ-be-hengamla perîşân ve bu teklif-i 'anife dahi bürkat-ı dünya başlarına zindân iken külfet-i tahrîri ihtiyârlarını ilcâ ve mûcib-i hükm-i zarûret tahriri iktizâ itmekle tahrîk-i kalem-i imlâ ve mûma ileyhe itâ buyurdular selef-i bâhirü's-şerefleri silahtar-ı şehriyâri irsâliyle huzûr-ı hümâyuna da'vet olunmağla telafi-i mâfât ve hil'at-ı beyzâ fetva ala-yı istihkaklarına iksâ ile mazhar-ı iltifât oldukları eshâb-ı tarika bâdî-i meserret ve ma'zul müşârün ileyhin zât-ı hakkâniyyet semanlerinde olan salabet galiba muktezâ-yı tesir ism-i sâmilere olarak mâ-tereke'l-hakk li-'amera min sadîk müsâdifî tahkîk itmekle zâhir-i bünyân ebnâ-ı tarika-i taraf-ı 'âlîlerine mûcib-i rûgerdâni ve nefret olduğundan 'azlleri müstevcîb-i ziyâdgû-i madde-i memnûniyyet oldu

Valide kethüdâsı Yusuf Ağa'nın evrâk-ı mazbûtası arasında haid-i Mekke-i Mükereime pâyesiyle mu'azzez ve tarih-i hüccet-i âtiü'l-kaydda hil'at-ı câhı Galata mevleviyyetiyle mutarraz Haffaf zade Mehmed Emin Efendi¹'nin hatem ve imzâsıyla bir kaç hüccet vâsıl-ı yed-i emanetkârân-ı devlet ve mazmûn-ı 'ibret nümûnları delalet nusûs-ı katî'a ile intikâs ve izdiyâd kabul iylemeyeceği müsbet olan a'mâr-ı mukadderenin hibe ve iştirâsından 'ibâret olub beyn'en nâs şüyu' ve cilve-ger-i saha-i zuhûr ve zuyu' oldukda kimi vâhebi tefsîk ve kimi mevhub-ı lehi tazlîl ve terhîk idüb kimi dahi nusûs-ı kât'ıaya

¹ 1795'de Galata Mollası oldu. Mihrişah valide sultanın imaretine tayin edildi. Mekke payesi aldı. 1807'de azledildi ve sürüldü. Ocak 1818'de öldü. SO, I, s.422-423

(95a) muhalefetine bina'en ikfâr ve kimi etvâr ve ahvalleri muktezât-ı hükmi hikmet nümâ-yı ilahiyye üzere olan enbiyâ-i 'izam 'aleyhimüs-salatü ves-selam hazerâtına kıyası inkar iderek dürlü dürlü güft ü gûyu mücib ve gün a gün kıyl ü kâli müstevcib olmağla hahac-ı merkûmeye kalem-zen-i imzâsına merkûme cemaziye'l-evvelî altıncı günü fermân-ı mütehattimü'l-ezgânla Gelibolu'ya nefy ve iclâ olundu vakı'a hahac-ı mezbûre şâyân-ı nazar-ı istiğrâb olmağla zafer-yâb olduğumuz bir kıt'ası sebt-i sâhife-i isti'câb kılındı

Mahrûse-i Galata müzâfatından Sekbas Nâhiyesi'nde ğ.f 'anhümâ Paşa Mahallesi'nde vâki' mehd-i 'ulyâ-yı saltanat devletlü 'inâyetlü velîyye ni'met Valide Sultan 'aleyhü's-şan dâmet fî hıfzü'l-mennân efendimiz hazretlerinin kethüdâları semâhatlü 'atüfetlü Yusuf Ağa bin el-merkûm İsmâ'il Ağa hazretlerinin sahilhânelerinde ma'kûd meclis-i şer'-i şerîf-i enverde El-hac Sadullah Ağa ibn-i Ahmed ba'isü'l-kitabü'l-müstetâb müşârün ileyh hazretleri mahzarlarında bi't-tûf ve'r-rızâ ikrâr-ı tam ve takrîr-i kelim idüb ibtidâ hilkât-ı ervâhda takdîr ve levh-i mahfûza sebt ve tahrîr olunan ecel-i mev'ûdumdan 'ömrümün yedi sene-i kâmilemini müşârün ileyh Ağa hazretlerine hîbe idüb dahi Hazret-i Adem 'aleyhi's-selatü ve's-selam 'ömr-i şerîf-i mikdarlarından ma'lumül-mikdârını Şit (95b) 'aleyhis-selam hazretlerine hîbe buyurub Şit aleyhis-selam dahi inhâb¹ ve kabul buyurdıkları müşârün ileyh hazretlerinin ma'lumları olub yemhüllah'i mâ-yeşâ ve yusbitû ve 'indehû ümmü'l-kitâb celilü's-şânın ma'nâ-yı şerîfini tefekkür ve mülâhaza birle inhâb ve kabul buyurdıklarında hıfzen el-mekâl...(b-evvelki vakiül haldir sene 1211)vaki'ül haldir bit-taleb-i tahrîr olundu

Sene...(okunamadı) şühûr-ı

min el-huzzar ve gayrihim Musâhib-i sadık Su çukadarı Ömer

Kethudâ-yı müşârün ileyh Ahmed İrfan zâde 'Arif

Kıla'-ı hamse yamakları dört nefer erbâb-ı ----- perde-i birûn-ı hareketleri ahâli-i 'ırzı bîzâr ve ağaları olan Emin Ağa'yı terbiyelerinde meslubü'l-ihdiyâr itmekle te'diblerini bâ-tahrîr 'arz ve takrîr ve ma'iyyetlerine biraz âdem terfikle mahbûsen Sekbanbaşı Es-seyyid Mustafa Ağa ba's ve tesyîr iyledikde mahbusların tarîk-i fesadda yoldaşı ve râdî-i şekâvetde pâ-dâşı olanlardan Macarlı 'Abdü'l-kerim ve âna mu'adil bir kaç 'attel-zenim râkib oldukları kayıkları tevkîf ve yollarından irca'la tesvîf mülâhazasıyla Macar

¹ Bkz. Yayla imamı, a.g.e, s.35

Kal'asından atdıkları toblar mani'-i mürûr ü güzer olamamakla gecdikleri gibi onlar dahi kayıklara binüb akıllarınca İslambol'a dak inüb idrâk idemediklerinden mahbuslar olan kayık Çardak'a vâsıl ve âhiri Unkapanı'na mutavassıl olub verâsından micdâf-ı zenn-i iktifâ olanlar dahi kapandan hurûca (96a) isti'câl ve Kaban(Kapan) kulluğuna ilticâ idenleri su'al iylediklerinde kulluğa iltiyâz ve ortamızı penâh ittihâz iden mahbuslar olmayub isâle me'mûr neferât idigini i'lâm ve tesellümde 'arz-ı 'arîz-i dû(d)mân-ı Bektaşiyye'ye 'arûz idecek şeyn ve 'arizâyı ifhâmla kullukda olan neferâtı virmemekte gayret ocağı izhâr mahbus olan neferât Çardak'da Elli altılarda olduğunu ihbâr itdiklerinde hervele-i sükkâne ile dñnbâle-i berdûş-'illet ve Çardak'a varınca istinbâh-ı 'akûrâneleriyle heze-gerdân-ı sũkâdan müttehisen bî-rû olan eşkâ-i kelb-simânın mertebe-i a'dâdı mi'et ve alufe bülûğa mûcib-i tekessür-i cem'iyet olub Elli altı neferâtı ile beynlerinde olan cihet-i vahdet-i fesâd bir kat dahi zor-bazû-yı mel'ânetlerine imdâd itmekle ziyârları olan habisleri ceseden istilâb ve seblet-penah-ı iftihâr olarak Galata cânibine mürûr-ı şitâb iyledikleri vaz'-ı 'izini nâdide ve bâ-husûs dârül'-hilafe cebren habs ihtilâsı nâ-şerîde olmağla sanâdid-i zümre-i Bektâşiyân ve kudemâ-i tâife-i Yeniçeriyân Sekbanbaşı huzûrunda 'akd-i encümen-i cem'iyet ve istitla'-ı hakikat-ı maddeye havâle tıla-yı' fikr ve dirâyet iylediklerinde elli altı bölük'de Başyasakçı olan Hasan Ağa fi'l-asl Ahışa'dan neşet ve kıla'-ı mezbûre yamaklarının ekseri ile hemmemleket olduğundan bu mâkule fesadlarda mahâreti mücerreb ve husûsan Ağa efendimize hâşâ isnâd-ı noksan zabtla müsted 'âlîlerine vüsûle bahâne-i perdâr-ı tahsîl-i matlab olmağla bu madde-i nâdiretü'l-vuku'da ittihâdı hüveydâ ve ba'zı karâin ile sũret-i müdde'aları mücellâ-yı tahakkukda (96b) rû-nümâ olduğundan hemre'y-i vifâk olduğu erbab -ı şikâk ile tediblerinin lüzûmunu tahkîk ve mukaddemât-ı ârâları intâcını ferdâya ta'vik ile hall-i 'akde cem'iyet ve ağaları olan ileyhi neşânda kenâre-i ferağ ve gaflet iylediler müste'ad-ı vilâd-ı vildân şerr ü şûr ol leyle-i hublâ-yı diyçürde 'Abdülkerim ve mihr-endâz-ı tâs-ı fesâd oldukları bir alay leîm Çardak'a mutatarık ve elli altı neferâtı dahi cem'iyetlerine mütelahik olduktan sonra pîş-âhenk-i harekle şekâ ve fiten Başyasakçı-yı mezbûr Hasan delaletiyle Ağakapısı'na kudüm ve Ağa efendimizin emirleri olan habsleri getürdik desîsesiyle kapuyı olduğundan açdırub içerü hüçüm iyledikleri gibi bir mikdar Sekbanbaşı'nın yâr ve kafadarı ve bitâne-i umûru ve müsteşarı Karakulak 'Abdu'llah Ağa'nın odasına kadîme-i cñnbân-ı su'ûd ve bîçâre zâika-i alayı sekrîn-i hâb ve rükûd giriftâr-ı yed-i kavm-i merdûd ve bir takımını doğru zindan yazıcısını kaldırub cebren mezbûra emirleri olan habisler geldi diyerek harem

kapusını çaldırub Ağa dahi dñn meclisde zebânzede-i tezkâr olanlar ele gelmişdir mülâhazasıyla hurûc ve kapu dibinde olan işrâk arasına esvâb-ı şibânesiyle vülûc iyledikde pençe-i tasallutlarına giriftâr ve Karakulak ile beraber hâsıra-i ibtilalarına müştahâr-ı azar olarak kapudan ihrâc ve Çardak'a varınca iz'acila başyasakçılarında mahsûs olan odaya iyvâ ve etrafını bir alay müsellaah kestenî nâ-bekâr dairen mâdâr-ı ihâta ile mevkûf-ı damgâh ibtilalar itdikleri haberi vâsıl-ı sem'-i devlet bâ-husûs ocakluya müstevcib-i perişânî (97a) ve dehşet olmağla gehân-ı dñdmân-ı Bektâşî bu maddenin vuku'yla olanca nâmus ve 'arları girifte-i dest-i 'ayb ve şenâr olduğunu mülâhaza ile mütelaşi olub Ağakapusu'nda cem'iyyetle kimi ağalarını tahlîse isti'câl ve kimi hüçûm ile kavm-i merkûmu istisâl sûretlerinde birbirine uymaz tedâbir-i garîbe ile mevkûf-ı şusder-i hayret iki taraf Devlet-i 'Aliyye'den cem'iyyetgâh-ı kavm-i merkûme âdemler irsâl ve irâde-i şekâvet ifadelerinde sual olundukda Sekbanbaşının 'azlini istid'a ve müsa'ade olunmadığı sûretde i'dâmına cesâret ideceklerin ima itmeleriyle sıyâneten li-n-nefs zarûri 'azli iktizâ ve âheri nasb-ı cem'iyyetlerine bâdî-i tefarruk idiği rû-nümâ olmağla Ağakapusu'nda müctemi' olan gürûh-ı enbüh dñdmân-ı Bektâşîyye'den kimi ağalığa isterlerse ihtiyâr ve bâb-ı 'aliye inhâ ve ihtiyâr itsünler dindikde irâde Devlet-i 'Aliyye'nin olduğu bilâ-reyb ve ta'yin ve ihtiyâr ocağımızın dñş-ı nâmusuna 'aybdır diyerek resm-i âdâba ri'ayet ve baş yazıcıyı irsâl ile icrâ-yı lazıme-i 'ubûdiyyet iylediklerinde muhzır vekili olan Hayrabolu'lu Mehmed Ağa'ya ilbâs-ı hil'at ve ka'ide üzere Ağakapusu'na isâle mâderet olundukdan sonra Ağa-yı mahbûsun Bursa'ya nefy ve iclası için emri tahrîr ve ocak tarafından mübâşir ta'yin ile nema'a-i tesyîr olundukda ber-vech-i mukâvele tefarruk ile sebilini tahliye ve bîm- helak-ı zehre-terâkden halas mahall-i meyfâsına tağrîb ve tencise-i ümid-i hayatdan me'yûs Ağa-yı mahbûs ise halet-i nasbında zor-bazû-yı isti'dâdı ile taraf-ı saltanata da'va-yı intisâb ve âverdem eknûna yerin taht-râh ma'naların işrâb itmekde olduğu bir fa'ide viridiği âşikâr ve mühibb-i kazâdan vezân olan debrer- idbâr evrâk-ı nihâl-i ikbâlini târ ü mâr itmekle sebbâbeler ey-tahayyür ve eşkerîz-i te'essûf ve tenaccür olarak Bursa cânibine bâd-bân-güşâ-yı 'azimet ve Karakulak tezkîr-i sâbika-i hizmet vâdilerinde (97b)¹ hemî güft-i şâh-ı civan-baht râh-ı sinn-i 'Abdu'llah Ağa dahi me'mur-i ekşetiy-i süvâr-ı ma'iyet oldı ahâli-i beldeye gunûde-i key-pester-i meniyyet zâbitlerin dñde-güşâ-yı basîret olmalarıyla olub zâbit olan adam giriftâr-ı dest-i işrâr olması mûcib-i dehşet ve fatân-ı şehre bâdî-i insilâb-ı huzûr ve rahattır diyerek yer yer güft ü gû-ı hadis ve tekevvün-i ercufe

¹ Bkz. Oğulokyan, a.g.e, s.21-22

gûnâgûne ba'is olmağla ba'zı husûsu müzâkere bâb-ı Şeyhü'l-islâmî'de vesile-i in'ikâd encümen-i müşâvere olub husûs-ı mezkûr bi'l-münâsebe zebânezde-i evliyâ-yı umûr oldukda vakiü'l-hâmi bu madde i'mâz ile tegâfûl-i erbâb-ı şekâvete bir kat dahi fitne ve fesâda zeri'a-i temâ'ül olduğundan iktizâ iden cezâ-yı sezâlarını icrâ lazıme-i 'ahd-i cezm ve ihtiyât idiği(savab) sûvâ bedîd-i eshâb-ı ârâ olmağla Sekbanbaşı tarafından ocağın eshâb-ı kelamı meclise ihzâr ve bu maddeye sebep olanlar te'dîb ve bu makûle fesâde iden erbâb-ı gavâyete mûcib-i terhîb olduğundan başka icrâ-yı cezâlarıyla tathîr-i zeyl-i sadâkat ocağa bâdî-i tefriğ-i zimmet olduğu iş'ar olunub hatta ecille-i sudûrdan biri şahsâr-ı agrâr ve teşci'de 'andelib-i nâtıkasın bu sûretle ta'zîd ve tesci' iylediği öteden berü sami'a-re's-i iz'ânımız olmuştur ki kolluklar pişgâh-ı zemden sirkât-ı kandil zâbitlerine müstevcib-i tahkîr ve tenkîl olub haklarında (98a) âheri ta'zîr ve belki kandili gerden-ârına ta'lîk ile teşhîr olunur iken kapudan ağaları olan şahsı gafil-i menhub dest-i erâzil olmakdan çehre-i nâmus-ı düdmângerliğe dâr-'âr ve ruhsâr-ı gayret ve hamiyyet-güzinin pezîr-i 'ayb ve şenâr olamazmı didiklerinde meclisde hazır olanlar cümlesi kıyâm ve doğru Ağa kapusına varub bakıyye-i ahali-i ocağı cem'a ikdâm ve sûret-i meclis-i evliyâ-yı umûru ifhâm teklîf-i mâ la yutâkına ihtimâm kâbil-i fehmi olanların dâmen-i nâmusları alûde-i çirkâb-ı hacâlet ve kanun-ı gadâb tehevürleri şîrâre-i pâ-i şev-i hamiyyet orta işçilerini Çardağ'a ba's ve tisyâr ve keleb gelib sevk fiten-i merkûm Başyasakcı Hasan üstühvân pâre-i ihtiyâlde kapuya ihzâr olundukda mevcûd olan gürûh-ı Bektâşiyân üzerine hücum ve zebân-dirâz-ı la'n (lûğın) ve şetûm olarak i'dâmını irâde ve bâ-takrîr bâb-ı 'aliyeye ifâde iylediklerinde şeref-efzâ-yı sudûr olan fermân-ı mütehattimü'l-iz'an mûcebinde heman Ağa kapusunda resimân-ı gülüşârde güzr-i nefsinin bend ve bu vechile istihsâl-i fil-i nâ-pesend iyledikten sonra kıla'-ı tis'a nâzırı Kabakcı Mustafa Ağa¹ ta'yini ile Macar Kal'asında olan mezbûr 'Abdülkerim ve rüfekâsı olan pâşân-ı şeytân-ı racîmin vücûdları izâle ve âb-yârî-i şimşîr-i tâbedâr ile cûy-ı hûn-ı şengerf gönleri isâle olundu

Hal'-i Selim'de ser-gavga ve ser-gerde-i seriyye-i eşkiyâ olan Kabakcı Mustafa Ağa mukâbele-i hizmetinde Boğaz nezâretiyle kâmrevâ olub bu takrîble hayliden hayli tahsîl-i nâm ve nakden nakd sevk-i (98b) şikâd iktisâb-ı nüfûz-ı kelam idüb fenâr-ı halic-i bahr-i siyahda keremsâz-ı bazar-ı fesâd ve kantar-ı galebe ile mesşgûl dâd ve sitâd iken yığirmi üç cemâziyel-evvelîsinin ondokuzuncu çeharşenbe günü (13

¹ Kabakcı Mustafa hakkında bkz. Ahmet Refik, Kabakcı Mustafa, İstanbul 1331

Temmuz 1808) bir kaç yüz atlu fenar kal'ası taşrasında olan hânesinde 'inankeş-i metayâ-yı gulüvv olub etba' ve etrafının kimisi salat-ı subh için levâzım-ı vuzûye baz ve fersâ-yı iştigâl ve kimisi senâni(bi)kû'l hiyel-i hâb-ı subhgâhhide pâymâl olmağla hakkında emr vardır diyerek haremine iktihâm ve tiğ-ı sertiz ile câme-i hâb-ı hayatdan ser-nihâde-i bâlin idâm idüb ve ser-gerdeleri ser-maktu'ını beş on âdemle irsâl ve kal'ayı zabtla 'askerini idhâl iyledikde¹ bu vak'a-i nâ- geh-tavr(nâ-geh-zuhûr uygun) kıla'-ı tis'ada olan yamaklara perişân-sâz-ı 'akl ve şu'ur olmağla derhal ba'zı erbâb-ı kelamı Âsitâne-i 'aliyye tarafına micdâf-ı zenn-i zevrâk-ı isti'cal olub sûret-i vakı'a i'lam ve inbâ ve ağalarının katli Pâdişâh tarafından mı oldu deyü istihbâr ve istinâ iyledikde taraf-ı ka'immakâmiden der'akab rikâb-ı kamer-tâb-ı hüsrevâniye 'arz ve i'lam ve katline bir sûret ile ruhsat-ı hümâyunun sudûrundan isti'lam olundukda rızâ-yı hümâyunları olmadığı zâhir e vârid ve tarafından izn ve ruhsat hatırlarına mütebâdir olmağla derhal fenare adamlar irsâl ve ta'ife-i merkûmeden sual olundukda emr-i serdâr-ı ekremiyle katl iylediklerini ihbâr ve ser-gerdeleri Gülhisar a'yânı el-hac 'Ali² olduğunu iş'ar ile ibrâz-ı emrde tereddüd yamaklara ba'is-i temerrüd olmağla kıla'-ı tis'ada mevcûd olan yamaklar Fenar Kal'ası'nı muhâsarasına muhâceme-nümâ-yı vürûd (99a) olub ancak İslambol'da sanâdid-i ocak tahkik-i madde oluncaya dek ri'ayet-i resm-i ihsasda(elsâs) ittifâk itmiş iken bila-istizân bu makule emr-i külliye i'csâr tab'-ı gayret-i tiğ-ı mülûkâneye bâdî-i tekeddür ve iğbirâr olmağla kavm-i mezbûr havâle-i tiğ-ı kahr ile makhûr olmak üzere hatt-ı hümâyun şeref-efzâ-yı sâhife sudûr olduğundan kal'aya havâle-i müdâfi' ateş-feşân-ı mukâtele ve derûn-ı kuleden dahi dâne-i tob ve tüfenkle mukâbele olunarak bazar-ı kâr-ı zâri tervîc ve ateş-i harb ve peykârı teheyyüç iylediklerinden Beykoz ve Sarıyar ve belki hisarlara gelince sevâhilde olan sigâr ve kibâr vecel ve tersâr feryâd ü figanla kayıklara binerek gürüzân oldukları mücib-i vahşet ve böyle bir vak'a-i nâgeh-zû(hu)rdan bir fitne tahaddüs ider deyü herkes serbâhib-i hayret olub ahâli-i İslambol ise her bir dürlü güft ü gûy-ı bî-mâl ve asıl maslahat ne olduğu bilmediğinden bir alay bî-mana kıyl ü kâl ile sûret-i tesâhübde mukaddemâ bunlara 'adem-i ta'arruz ve müdâhale muharrer-i dest-i ittifâk olan vesikâda merbût-ı sûtûr-ı mukâvele iken Ocakluya zeri'a-i infiâl olmazmı ve kimi hurûc-ı 'ale's-sultana delalet ve bederka-kâri-i râh-ı şikâye cesâret iden belasını bulmazmı diyerek barbûd-ı kıyl ü kâl her yere bir vechile pîçide-i minvâl-i mekal olunmakda iken Ordu-yı

¹ Kabakçının katli için Bkz. Oğulokyan, a.g.e, s.24-25; Yayla imamı, s.240; Asım II, a.g.e, s.194-195; Uzunçarşılı, Alemdar, s.116-117

Hümâyûnla Mustafa Paşa'nın 'Âsitâne-i 'aliyyeye teveccüh-i nâ-gihânileri ser şüyü' ve heyûla-yı vürûdları zirde nikaşte-i kalem-i tafsîl olacağı sûret-i vuku' olmağla erbâb-ı ukûl ve belki cümle ahâli-i İslambol (99b) Ruscuk a'yanı Tirsinikli İsmâ'il Ağa 'hesâb-ı dâne-i tüfenk-i kaza ve ol....mevte tarikâsından rehrû-i mehlike-i hebâ oldukda mütehayyirân-ı etba'ından 'Alemdar Mustafa Ağa² makâmına zor-bazû-yı kuvvetiyle itila itmeyüb tahsîl-i rızâ-yı devlet için izhâr-ı vech-i mülâmiyet ve 'arz ve mahzarlar irsâli ile muktezâ-yı edebe ri'ayet iylediğinden ma'da müteveffâdan görülen heyûla-yı şiddet bunun tarafından kabûl-i sûret-i huft iylediğini müşâhade zarûri merâmına bâdî-i müsa'ade olmağla makâm-ı sadretten mektubu tahrîr ve vezir kethüdâsı bulunan Refik Efendi tarafından irsâl ve tesyîr olunub bu sûretle biraz zaman mürûr ve Rusya'den nakz-ı 'ahd halatı zuhûr itmekle sevâhil-i Tuna'ya sahib-i iktidâr bir vezir ta'yininin lüzûmu âşikâr olub 'Alemdar-ı mûma ileyhin tevliye olunacak vâlfîyi hüveydâ ve kabul iylediği sûretde dahi imtizâc idemeyeceği rû-nümâ olduğundan başka nezd-i ferd-i Selimi'de liyâkat ve kudreti ma'lûm ve mûma ileyhin vezârete isti'dâdı meczûm olmağla üç tuğla çerağ ve te'yiden Silistre eyâleti tevcîh ile müntehi-i merâtib olan rütbe-i vâla-yı vezârete iblağ olunması irâde ve kabûl iylemesini kat'an murâd-ı şahâne idiğini ifâde için fi'l-asl Ruscuk ahâlisinden olub ba'zı 'uzmâ-yı devlete intisâb ve dest-gîrî-imdâd ile sellem-i refi'-i hâcegânî ve irtikâ şerefini iktisâb iden Es-seyyid Mehmed Emin Behiç Efendi³ intihâb ve baş muhâsebe pâyesiyle sevâhil-i Tuna mübâyâ'acılığı bahâne-i izhâb olmağla matıyye-i süvâr-ı hareket ve Ruscuk'da 'inankeş-i rehvar-ı 'azimet oldukda mûma ileyhi vezâreti kabule irzâ ve taraf-ı Devlet-i 'Aliyye'ye (100a) bâ-tahrîr ve inhâ iyledikde der-âkab menşûr-ı vezâret irsâl ve cevebyâr-ı iltifat-ı şâhânedan sîrâb-ı zülal-i ikbâl kılınub güzâr-ı şebzîr-i kalem-i tahrîr olduğu üzere Ordu-yı Hümâyûn Âsitânedan hareket ve Tuna sevâhiline doğru tevcîh-i veche-i 'azîmet iyledikde gerek zehâyire ve gerek emr-i sa'irede 'Alemdar Mustafa Paşa'nın himmetine-i hacet-i mess ideceği zâhir

² Bkz. Uzunçarşılı, Alemdar

¹ Tirsinikli İsmâ'il Ağa; Rusçuk civarında Tirsinik adlı köy halkındandır.1796 senesinde Rusçuk ayanlığını elde etmiştir.Alemdar burada yetişmiştir.Kendi bölgesinde devlete ve çevresindekiler için problem olan İsmâ'il ağa 1806 yılında bir eğlence sırasında öldürülmüştür. a.g.e., s. 8-32

² Alemdar Mustafa Paşa; Alemdar mustafa Paşa(1865-1808).Hotinli veya Rusçuklu olup Yeniçerilikten gelmektedir Kabakçı isyanından sonra başlayan gelişmelerde önemli roldedir. Tuna ve Havalisine hakim olmuş Kabakçı isyanıyla başlayan kargaşanın durdurulmasını bir süre için sağlamış Kabakçı' yı öldürtmüştür.Sadr-ı a'zâm olmuş Yeniçerinin yeni bir isyanıyla öldürülmüştür.Bkz.,a.g.e; Arapyan, a.g.e;Efdalüddin "Alemdar Mustafa Paşa" ,Tarihi-i osmani encümeni mecmuası, İstanbul 1329, cüz 10, s.427.

³ Mehmed Emin Behiç Efendi; Devrinin önemli isimlerinden olan Behiç Efendi Rusçuk yaranındandır.III.Selim'e sunduğu bir lahiyası vardırŞikk-ı evvel defterdarlığı(Mayıs 1808) Cihadiye nazırlığı gibi(Ekim 1808) gibi vazifelerde bulunan Behiç Efendi döneminin gelişmelerinde önemli rol almıştır. 9 mayıs 1809'da öldürüldü.SO, II, s.35;Lahiya hakkında Ali Osman Çınar'ın yayımlanmamış Yüksek lisans tezi İstanbul Üniversitesi 1992

ve taraflarına celb için sarf-ı nakdine müdâra olunmak karardâde-i rey-i erbâb-ı besa'ir olub müşârün ileyh bedel-i mâhasal rızâ-i cüyide ricâl-i devlet ardihim madâmet fi ardihim ka'idesine ri'ayet iylemekde iken 'Alemdar Paşa'nın kethüdâsı el-hac Ebu Bekir Ağa ile mûma ileyhe Behiç Efendi'yi irsâl ve Edirne de Ordu-yı Hümâyûna icrâ-yı merâsim-i hoş-amedî ve istikbâl iyledikde erkân-ı saltanata göre mûma ileyhimânın kudümleri ni'met ve melhuzları olan maslahata zerî'a-i teysîr ve sühûlet olmağla 'Alemdar Paşa'nın vesvesesini izâle ve temîn ile taraf-ı devlete imâle iylemeleri ifâde ve El-hac Ebubekir Ağa'ya Mirahor pâyesiyile Kapucubaşılık ve Behiç Efendi'ye asâleten Baş muhasebe tevcîhi ile i'ade olunduklarında Devlet-i 'Aliyye'nin müşârün ileyh hakkında olan hüsn-i teveccühünü beyân ve her ne hâl ise 'akd-i peyvend-i emniyyet ve itminân itmeleri ile beş altı bin merd-i neberd-i ezmâ ile sevk-i metâyâ-yı ılgar ve Pirevadi'de kurb-i mâhimgâh-ı sipehsalaride nasb hıyâm-ı karar iyledikde bi'l-cümle ricâl cebîn-i ta'zimi sâyide-i hâk-ı râh-ı istikbâl ve cebhe-i tekrîmi fersûde-i reh-güzâr-ı iclal idüb vekil-i saltanat best-i mecâlis-i muvâneset iderek nireng-i emniyyet kâbil-i resm-i vücûd ve heykel itminan-ı reng-pezîr-i enmûzec-i (100b) maksûd oldukda 'Alemdar Paşa dahi izhâr-ı yekciheti ve ittihâd ve Ordu-yı Hümâyûna irsâl-i levâzım ile müte'ahhid-i imdâd olmağla kadrini terfî' ve da'ire-i itibârını tevsi' için liva-i şerîf ser'askerliği nâmıyla menşûr-ı şöret ve şân tevkî' olundukdan sonra Ser'asker Paşa Ruscuk cânibine ric'at ve ordu-yı hümayun rey-i müşârün ileyhle Silistre tarafına nakli hıyâm-ı satvet iylemesi muvâfık ârâ-yı evliyâ-yı umûr-ı devlet olmağla Ser'asker Paşa Ruscuk tarafına esirân-ı 'avd ve kuhul ve serdar-ı ekrem Ordu-yı Hümâyûn-ı nusret makrûn ile Silistre'de haymezen sahrâ-yı nüzûl oldu halle biraz zaman ve nigâşete-i esnâ-i satvet olduğu vech üzere cülûs-ı hümayun ve İbrahim Paşa'nın in'izâl-i zarûrisi gibi reybü'l-menûn-ı selb-i âram ve huzûr itmekle ricâlet-i devlet muztarib ve encâm-kâre muntazır ve müterakkib iken Çarhacı 'Ali Paşa mühnezim ve bu takrîbiyle bi'l-küllîye esbâb-ı Nizam-ı Cedid Ocağı mün'adim olduğundan erkân-ı devlet pâ-der-i küll-i hayret ve halide ve helezâr-ı dehşet olduklarında Ser-'asker Paşa'yı da'vet ol dahi hezzâr mâh icâbet ve mu'asker-i zafer-rehberere regz-i sinân-ı satvet iyledikde ta'ife-i bagiyenin fi'l-cümle âsâr-ı tagallüblerin imaha ve bu vechile Ordu-yı Hümâyûn ahâlisini oldukca irâha iyleyüb kuvvet-i kâhiresiyile hayme-nişîn-i igtirâr ve mühr-i hümayunun kendinden tahallüfünü hatıra getürmeyerek dîde-güşâ-yı şâh-ı râh-ı intizâr iken Halebî Mustafa Paşa neyl-i mühr-i (101a) sadâretle kâmrevâ buyurulduğ müşârünileyhimi dilgîr ve pâdişâh-ı nevcâhdan nefîr iylediğinden mukarrebân-ı saltanata ibrâz-ı sûret-i

iğbirâr ve sadr-ı âzâm hakkında muamelat-ı ğaribe izhâr iderek ve Ruscuk cânibine rûy-ı tevcihi iade iylediği esnâda Ordu-yı Hümâyû'nun ol taraflarda ikâmetini basbayağı istiskâl ve zâhire tedârikinde usreti bahâne-sâz olarak tard ve def' ile teklîfi nakl ve irtihal iyledikde sâhib-i devlet acz-i menkıbet zarûri tayyı besât-ı ikâmet ve beş on hidmetkâr ve ricâl-i devlet nâmına biraz madkâr ile mühemmiye Edirne'de hatt-ı ricâl-i meskenet iylediler.

Sultan Mustafâ Rahimallahu taâla ve'afânın arzû-yı saltanat ve harâret-i şevki tahsil-i taht-ı devletle endâze tahammül-i devletten hâriç ve edâsı zerve-i şevâhık-ı istihâleye 'ârec olarak ocaklar tarafına iylediği mevâed encâz olunmak kâbil olmadığı zâhir ve bedîd iken ve kûde-güşte tığ-ı kaza olan uzmânın kenc mârâver gibi elli altmış kiseye baliğ muhallefatlardan hâsıl olan mebâlîğ üftâde-i mu'arrız yağma ve giriftâr dest-i i'lâfer ve hebâ ve bukadar tefârik ve tuhaf âc ve üryân mukarrebân-ı Mustafavî arasında telef ve harâin-i Osmaniye'nine(hazain) nukâdi mertebeleri sarf ve vukû'-ı hayret-bahş-ı ukalâ iken gerüsüne çeşmân dûdmân-ı Bektâşiyân nâr-ı cehennem gibi hüllü-minmezit güyân perde-i insâfi sûzan idüb matlubları üzere hareket harc-ı yâra-yı devlet olmağla haml-ı sakîl galebeleri kâsımet'üz-zuhûr erkânı saltanat (101b) ve ocaklunun bıyıklarını balta kesmez olduğundan ve nüfûz u galebeleri bu sûretleri bulduğundan ister istemez a'yân-ı devlet muhalefe-i mezkûre mahzûlenin böyle etvarlarından mecmu'-ı ricâlet-i devlet ve kurnâ-yı saltanat rencîde-i hâtır olduklarından mukarrebîn-i Mustafaviyye'den birisi âh bu kâzibler bizdik velî- ni'metihî ve amma bunların böyle muamelelerine tâkat gelmez isede elde bir gayrı askerimiz yokturki mukâbele idelim. böyle giderse yalnız bunların ref'-i mazarratlar için bir takım cedîd asker tedârikinde pâdişâhımız muhtaçtır deyup Beyoğlu'nda vaki' topçu kışlasını mu'allim topçu tüfenkçisine tahsîs itmek cây-gir zâmirleri idüğünü sahîhan nakl iderler pes mande-i zirmâr-ı mağlubiyet olup gerek İslambol'da ve gerek ordu-yı zafer-şumûlde tekâlîf-i bârideleri mûsıla-i tahammûlden hurûç ve refte refte zuhûr eden şenâ'atleri balâ-yı cibâl-i şekâvete urûç itmesi evreng-i nişîn-i saltanat der-çeşm-i kend hâne mükesser açû dehi rûy-ı bî-esfel hümâyün-bih gedmüdâr arânkend kes mal hikmet işti'mâlinden gaflet tâ'ife-yi merkûmeye irâe-i rû-yı mülâyemet iylediklerinden neş'et ile hurmekesân- eşrâr uyûn-ı maslahata itâle-i ikdam ızrâr iylediklerinden ahvâl-i âlem derhem ü perîşân ve ashâb-ı ukul-ı selime mülâhaza-i elcâmla hayran olup sâbık velâhik beyinlerinde olan fark-ı fârik'ul eşyâ-yı tengüşef bi-ezdâduha mürâyâsından rev-nümâ oldukça Sultan Selim'ül-aklın rüşdüne vâkıf ve akl-ı Eflâtun pesendine arif

olanlar şöyle dursun Sultan Mustafa Han hazretleri dâhi ikrar-ı muarrızında şehîd-i mefkûdun hadmesinden Sır Kâtibi Ahmed Efendi ve El-hac İbrahim Efendi'nin rüşde-i zekâletini (102a) İkrâr ve ahd-i hemâdan her kangısı hayatta bulunsa defte nâil vekâlet-i mâtime ile be-gâm ideceğini zebân-güzâr ve haklarında teessüfi ethâr buyurdukları şifâyen istimâ' idenden mesmû' olmuştur mütekallid silâh-ı muhâlefet ve müteveşşih ve şah-ı adâvet olanlardan ba'zı erbâb-ı insaf hüdâvendigâr musabık devâullahu teâla min-tesnîm-i ihsâne binâen bekaî min dahek. Cenâblarının etvâr-ı kanun-ı hükümete mutâbık ve evzâ' ve harekâtı mizac-ı maslahata muvaffak olduğuna i'râf ve hadâik-i medâyhilerinden semerât-i sitâyîş ve senâların iktitâf itmekle başlayub orduda ise yeniçeri ve sâir efrâd-ı askerî etvar-ı nâ-der berâbere cür'et ve musâlih-i devlete müddâya dâ-yı melâ'net ederek her biri bir feleğe gelen ve semîrgasının ve bilge ser-gerdegerîne köpek dimeğe tenezzül etmeyüb mânde ve taayinat gavğalarıyla evliyâ-yı umuru bîzâr ve serpençe-i tasallut ve tağallüplerine giriftâr itmekle halleri günden güne mutegayyir ve diger-gün ve idare-i umûr-ı devlet'ten acizleri rû-nümûn olub celb-i zehâir ve selb-i kuvvet galebe-i asker için Alemdar Paşa'nın hima-yı himâyetine iltica ve muktezâyât vakt ü halden iddiği rû-nümâ olduğundan bizzat cânib-i mülûkânedden hutût-ı iltifât ve ba'is ve tesrîb ve hüdâyâ-yı girân-bahâ-yı şâhâne irsali ile tatyîb olunub ricâl-i devlet ve mukarrebân-ı saltanat taraflarından dahî istimâl-nâmeler tahrîr ve isticlâb mülâhazasıyla peyder-pey destâvîzler tesyîr olundukça sûret-i zâhirde mümâşât va' isne aleyhi ve sîn-i a'lâ ve fil-kulûb zagâin kanun-ı munâfakât numünne mürâat olunmakda olub mûma-ileyh Behiç Efendi envâr-ı Devlet-i Selim'den(...)(102b) iktibâs kays-ı arzumendî itmiş ve vukû-ı vaka-yı seniyyeden mukaddem Rusçuğ'a gitmiş bulunub oldukça dekâyık-ı umûra aşına ve mezaya-yı ahvâl-i devlete vâkîf mâlik cerize ve zeka merdgâr-ı azmâ olduğundan aralık aralık Alemdar Paşa yanında mehâsin-i pâdişâh-ı mahlû beyân ve hal'-i Sultan Selimü's-seciyye ile muhtel olan nizâmın fikdânında olan mazarratı averde-i zebân-ı tıbyan ve mukaddemen mektubcı olan Tahsin Efendi bâzı havfa tab' iyyet ve Behiç Efendi teşvîkiyle Alemdar Paşa ile bil-mâiye Ruscuk tarafına azimet itmiş olduğundan mumâileyh hem-zebân olmakta iken Mısır seferi esnâsında terk-i tarîk tedrisiyle dahîl-i zümre-i hâcegân ve baş muhasebecilikle câiz kazbulsaik-i namuşân olan Es-seyyîd Abdu'llah Râmiz Efendi nazar-ı iksîr-i eser-i hüdâvendigâr-ı sâbıkla tahsil-i rütbe-i bülendî itmiş olduğundan ibtidâ-yı cülûs-ı Mustafavîde tarafdârân-ı padişah-ı mahlû' Ordu-yı Hümâyûndan tard ile müdâhale-i umûrdan

memnû' olmaları için vürüd iden hatt-ı hümayun mücibince taksîm-i hısas-ı 'ukûbet ve tevzî'-i sihâm-ı nikbet esnâsında hissesine Kavala'ya nefy isâbet ve çavuş mübâşeretiyle 'azm-i semt-i me'mûriyyet eyledikde Alemdâr Paşa etba'ından Köse Kethüdâ dimekle ma'rûf Ahmed ile mülâkât ve Râmiz Efendi hadd-i zâtında 'âlim ü fâzıl dihât-ı zamaneden vâye-dâr-ı 'akl-ı kâmil olduğundan merkûm telakkî-yi kabulle iltifat idü kudûmunu terhîp ve levâzım-ı mihmân- nûvâzı bî- tertîb itmekde iken Behiç ve Tahsin de tefriğleri ile Alemdar Paşa tarafından da'vet ol dahî Filibe'den tâziyânezen tekâver-i icâbet olup vardığı gibi müşarûn- ileyh intisâb u ihtisâs-itâm ile (103a) Takarrüb iktisâb itdikde yeniçeri tâifesinin galebeleri mizâc-ı Devleti ve ifsâd ve iltifâtı Mustafviyye ile i'lâ-yı livâ-yı fesâd eylediklerini şumurde-i enâmil-i ta'dâd idüp andelîb-i nâtîkâsın gülbûn-i medâyih-i Selîmî'de ta'rid ve Alemdar Paşa'yı pâdişâh-ı nev-cülûs ve kavm-ı habâset-i me'nûsdan tebrîde sarf-ı makdûr ve i'ade-i cülûs-ı maslahatı tefekküre mecbûr etmekle heyûla-yı maslahat kangı istikas tedbîr ile kabûl-i sûret ider deyu havâlî-i gerdiyete hayret iken orduda Ağa Paşa vak'asından sonra Refik Efendi dahî Ruscuk erenelerine iltihâk ve dâhil-i miyâne-i ashâb-ı ittifak olup çünkü tarafdârân-ı Selîmî'den bu kadar dihât Alemdar Paşa'nın yanında âsûde-nişîn-i zîr-i cenâhü't-tefât olduklarında i'ade-yi cülûs maslahatına teşmîr-i sîkân-ı azîmet ve bu takrîb ile ahâli ocağın izâle-i kuvvetlerine teşdîd-i nitâk niyyet olunup

Mısra':

În hümâ ez beyze-i fülâd mîâyed berûn

ancak düne hart-ı iltikâda misline mâ-sadık olan bu emr-i azîm-i 'asîr'ül intâc tertîb-i mukaddemât-ı dakîkaya muhtâc bir hatîb-i cesîm olduğundan ma'ada yeniçerilik kılmaz ve saltanatın maraz-ı cüzâm gibi her bir cüz'ine sirâyet ve ocak-ı bâhirü's-şikâkın hakkında gayret-i câhiliyyeyi herkes(ü) nâkes huy u tabi'at itmüş olup zümre-yi merkûme ise Sultan Mustafa tarafına müteveccih ve mün'atîf ve Sultan Selimü'l-azîme cânibine rûgerdân u münharif olduklarından bu vak'a-yı vâkıâyâ şüru'sûretinde mehâzir-i fâcia muhtemelü'l-vukû ve sultan-ı mahlû bî-yâr u gam-güsâr tenhâ-nişîn zevâyâ rûbu' olmağla adını serrişte ile resîdeyi mu'arraz-ı tellef ve vucûd-ı nâdir' .. (103b) ül- vucûdları sihâm-ı kazâyâ hedef olacağı müte'ayyin ve bu takrib ba'zı hiyel-i merdüm-i ferîble ve rey-i üstâd ihtidâ a'da istitâzü'l ezm idüğü mütebeyyin olmağla izhâr-ı câbelûsu ve temellük ve cüst u cüy-ı esbâb-ı intisab ve ta'alluk olunarak

mukarrebân-ı saltanata arz-ı ihlâs ve evreng-i neşin devlet tarafına ibrâz-ı sûret-i ihtisas olundu

fi'l-asıl mânend-i ibn-i ebî Sellul Sultan Mustafa'nın dâire-i ta'fîkine duhûl iden Mustafa Refik Efendi a'mâl-i letâyıfu'l hiyelü'l iblis-pesendi ile icrâ-yı merâsim-i şeytânet ve evlâdı ve i'yâlini görmek bahanesiyle İslambol'a tevcîh-i veche azîmet itmekle ricâl-i devlete başka başka mektub halleve'l terkîb ve madde-i ihtiyâli sûret-i arz-ı ubûdiyette tertîb ile evasıt-ı şâbanda livavü'l vusûl mukarrebân-ı saltanatın uruk ve i'sâbına hulul edüb bâ-husus hazîne vekili Nezir Ağa'ya takarrüble menfehâzen kânun-ı ülfet ve Hâzine Kethüdası Selim Ağa ve Baş Çukadarı Abdulfettah Ağa ile tahsil-i keremiyyete mürûh-ı cünûbân-ı nîrân-ı ünsiyet olub hemîzem-i sohbet ve daire-nişîn halvet oldukça defezede-i destigâh-ı ihtiyâl ve nesc-i kârgâh-ı iğtiyalleri olan kâla-yı ağâlît bu vechile peymûde-i endâze tağlit olurdu kim minnet meyân dûde-mân-ı bektâşiyân gittikçe ateş-i efrûz kânun-ı tuğyân ve günden güne nârı tasallutları şemrahfeşân-ı hüsrân olarak refte refte hayr hâhân-ı devlet mağlûb ve şevket maab efendimiz hazretlerinin kuvve-i (104a) kahire-i hüsrevâneleri meslûb olub basbayağı zorbaca muamele ve vazifelerinden hâriç umûra müdâheleleri perîşân-sâz nizam-ı devlet ve bâ-husus i'âde-i nasb-ı meşîhat ve sâir umûra cesâme cesâretleri mahall-i şân-ı saltanat ve bu takrîb şeyhü'l islamlı ba'zı kuzât-ı asker ve ocaklıdan ser-berâ ve redde-i meydan ta'ayyün olan bir alay derbederin ilm-i efrâ gâlibiyyet olduklarından bahisle ref-i akîre teessüf ve bunun def'i Alemdar Paşa'nın İslambol'a vürûduna tevakkuf eder diyerek basat-ı mukaddemât tekellûf ile Paşa-yı müşârünileyhin hüsar u devletin kudretinden mükedder ve ser-çeşmei saltânatın çerkâb-ı galabeden tahlis ile tasviyesine havâhişkâr idigini i'mâ ve muzâr-ı ubûduyetde çap-küsvâr-ı tevsen-i sadâkat ve meydân-ı ihlasda yine taz-tekâver-i gayret olduğunu inha ile nice nice kelimatı mümevvehe irâd ve müşârünileyhin Asitâneye celbinde olan fevâidi âverde-i zebân ta'dâd iderek mukarrebân-ı saltanatı Alemdar Paşa tarafına imâleye sarf-ı himmet ve nîreng-i desîseye bu ta'aşşuk-ı hıdâkârı ile sûret virmeye tahrîr hâme-yi müyin-i vakt eyledikte mezbûrun azûbet-i takarrübüne mefdûn ve deruğ-ı sıdk-ı ferûuna mağyun olub üçü birden huzûr-ı hümâyuna kademe-i cünûbân-ı duhûl ve endemak ve takrîr-i meşrûhunu âverde-i zebân-ı ittifak eylediklerinde ocaklı uyuşur gibi oldu. Vel- hâletü' hâzihî sâirleri dahi oldukça bed-sûret buldu şimdilik bu tedbîr-i nihâde va'lâ-yı perde-i te'hîr olsun deyu pâdişâh-ı erike-i safvet müsâdeden mücânebet ve Refik Efendi taraf-ı saltanattan mansıbı riyâset tevcîhi ile (104b)

Ordu-yı hümâyûn'a me'mûr-ı ric'at oldu Mustafa Refik Efendi orduya vusul ve daire-i fetk ve retk-i umûr duhûlünden sonra Musa Paşa makam-ı kaimmakâmîden def'i sıklet ve Tayyar Paşa yerine neşr-i cenâh-ı nikbet iyledikde redâet-i tabi'at ve hasâset muktezâsınca fitne ve fesâda meyl ve rukûn mazbut-ı sicille tecrübe ve âzmûn olduğundan maslahatlarına uymayacağı mûlahazası yârân-ı Ruscuğ'a mûcib-i helecân ve hedşe ve pâdişâh-ı Selimü'l fetre sûi'kaskd vukûu hatırası müstevceb-i ızdırab ve hurşe olmağla cüst u cû-yı azli iktizâ ve Refik Efendi'nin dâmen-i rey'-i rezinine iltica-i ilcâ itmekle tahîr ile cüya-yı tedbîr ve Sera tarafına irsâl ve tesyîr iylediklerinde derhâl teşmîr-i izyâl-i nifak ve sadr-ı âzâm ile kâimmakam arasına ilkâ-yı şıkak idüb kuzattan iken bir muktezâ-yı cevher isti'dât zümre-yi hâcegana duhûl ile istis'âb iden kîsedâr liyakatmendi .Sünbülzârde esseyid Abdu'l-bâki Efendi ocak tarafına mektup ve turfe-i saltanata telhîs hıdâ selvible İslambol'a irsâl ol dahî kendi maslahatı rü'yetini revpûş çehre-i ihtiyâl ederek i'nân-ı 'azîmeti âsitâne-i âliye cânibine i'mâle ve tekâver-i mekr ve fusuk-ı muzmâr maslahatgüzârîde îcâle idüb bir vefk-i mes'ûl Tayyar Paşa kaimmakamlıktan ma'zul ve Eğin'li Hacı Mustafa Efendi kaimmakam nasbı¹ ile sehm-i ümîd-i resîde hedf-i me'mûl ve Abdu'l-bâki Efendi itmâm-ı hizmetle Ordu-yı Hümâyûn (105a) tarafına mihmîzerek bârge-i kufûl ve hidmet-i mukâbelesinde küçük tezkîrecilikle ser-menzel-i kâme mevsûl oldu.

Sûretbend-i ihtiyâl oldukları neyyîrenin âcâb Mustafa Refik Efendi'nin vasıtasıyla tarafı saltanattan nakş-pezîr-i cevab olamadığından Alemdar Paşa ve müttefikleri olan erbab-ı akl ve zekâ ilm-i efrâd-ı âzîmet ve kârbend-i niyyet oldukları maslahat için âher adam irsâline bahâne- cüyân ve zühûr-ı münâsebate müterâkab ve nekran iken sadr-ı âzâmla Alemdar Mustafa Paşa beyninde olan burûdet gittikçe sûretyab-ı şiddet olup sadrıâzam cenabları kendi aczinden ğaflet ve Alemdar Paşa gibi zî- kudret âdemla muhâsemeye mübâşeret ve Yılıkoğlu² ve Gâvur Hasan ve İbrail Nâzırı emsâli zu'afâ-yı akviya-nümâyı Edirne'ye da'vet idüp âcîzâne mezburler ile i'tisât ve Alemdar Paşa aleyhine akd-ı râyâd ittihad iylediğini Alemdar Paşa müttefikleri Refik Efendi kalemiyle terkîm ve şikâr sûretinde Rusçuk'dan kademe cünûban nühzet ve on bin kadar âdem ile Edirne'ye doğru rahbet bahşâ-yı hareket olmasını ta'lim iylediklerinde ta'limleri

¹ Oğulokyan, a.g.e, s.20;Yayla imamı, a.g.e, s.239; Tayyar Paşa 1801'de vezaretle Trabzon valisi oldu.Nizam-ı cedite karşı olduğundan isyana kalkıştı.Rusya'ya kaçtı.1806.IV.Mustafa devrinde geri döndü.SO, III, s.258

² Yılıkoğlu Süleyman Ağa ; Rumeli ayanları arasında Tirsinikli'den sonra en cesur ve kudretlisi idi.Deli orman ayarı olup daha sonra Silistre mütesellimliğine tayin edilmiştir.Tirsinikli ile arasında bu sebepten problem çıkmıştır.Uzunçarşılı, a.ge, s.3-39

mûcibince Alemdar Paşa itâre-i şahbâz satvet ve iktinâs-ı sayd-ı meram bahânesiyle itâle-i şirk azîmet iylediği tahtîş-i sem-i devlet ve tahrîş-i dimâğ-ı dehşet Ordu-yı Hümâyûn ahâlisi müptelâ-yı havf ve haşiyet ve İslambol'da olan erkân-ı saltanat giriftâr-ı ser-pençe halecân ve zacred olub bâ-husus pâdişâh-ı kalem ve safvet ve hulûs hazretlerine iyrâs-ı (105b) hayret ve icâb terk-i cevâb ve rahat iylediği tuhammel sûz-ı sabr ve karar ve bir gecede Şeyhü'l-islâmıla kaimmakâmı iki defa merâ-yı hümâyuna ba'is-i ihzâr olub Alemdar Paşa'nın bu hareketi mâhuf bir dâ-i izâl-i müiff olduğundan istişâre ve cüst u cû-yı i'lâc ve çâre iyledikde cevâbdan acz ile cümcüme-nümâ-yı tekellüm ve bilür bilmez habt u işvâ tedâbir-i sehâfetentümâ ile telâssüm idüb mülâhaza encâmla muzdarip ve zühuru tafsîl haber-i hâle ser-râkib olub sadr-ı âzâmda yârâ-yı mukâvemet mefkûd ve Alemdar Paşa tarafında kuvvet-i kâmile meşhûde iken Yılıkoğlu vesâir da'vet ve bunun gibi bazı haletden Alemdar Paşa münfail ve ateş-i tehevürî ve gadabı müşte'il olmağla Ruscuk'dan av bahanesiyle efsâr-ı bendesin tâzî-i savlet ve şikargâh Edirne tarafına sevk-i zağâr satvet itmesinden murâd tehçir-i fitneyi uyhusuna fitrâk-ı fesad itmekdür diyerek Alemdar Paşa'ya tarafdâr olan ricâli nifak semîr suret-i salahadde sûb-ı saltanata feryad-nâmeler tahrir edüb harîf gemi azıya aldı şimdiden çâresi görölmezse önü alınmakdan kaldı emânü'l-emân sûreti pek yemandır gibi kelimat deslîse semât ile tahfif ve azan fitneyi bu tarz güftar-ı nifak gerdâr ile teşnif iylediklerinde der-âkâb taraf-ı mülûkânedden Alemdar Paşa mebgûdi olanlar Edirne'den matrûd ve ne târîkle olursa olsun kula alınmağa bâb-ı fitne mesdûd olması kat'i irâde ve ekîd ve şedîd hatt-ı hümâyunla sadr-ı âzâma ifâde olundukda Yılıkoğlu ve sâirleri bu gazâda Hakkı Paşa ma'iyetine irsâl ve tahsîl-i rızâ-i Alemdâr'ide cüst ü cû-yı esbâbı ihtiyâl olunmakda iken Refik Efendi sadr-ı âzâmın ârâmgâhına duhûl ve urûk-ı meşveretine hulûl (106a) ider Alemdar Paşa'nın tasallutunu def' ve Devlet-i 'Aliyye üzerinde yedd-i galebesini ref' için mütehâyızan ricâlden biri ta'yîn ve ıslah zatü'l-beyyine vakt iylemesi emr ve telkîn ile irsâl muvâfık muktezâyı vakt ve haldür didikde re'yini istisvâb ve kim münâsibdir deyu isticvâb iyledikde fil-asl müşârünileyh muârifesi me'mûl ve bu mukavele umûrda istihdama liyakatı meczumdur diyerek imâmesce ittifâk ve serkire tesbih ve fak olan Behiç Efendi'nin irsâline tahrîs ve târih ve bu vechle dahî bazar fesad-ı tervic iyledik der-akab-ı mezbûre ba's bir yedd-i taleb olunub husus-ı merkûm teklif ve hizmeti mukabelesinde inâyât-ı bî- gâyât mülûkânedden mükâfât olunacağı târif olundukda zâhirde imtina've ceng-i zergerîde def'ine Refik Efendi'den

istişfâ' itmekle vezîr-i âzâm aldanub nekûlini gerçek sanub tekrâr kabûli ricâsına ağâz ve Refik Efendi dahî sadr-ı âzâma mûmâşât vâdisinde itlâk-ı zebân niyâz iderek defterdarlığı vaad ile irzâ ol dahî hezar nâz u niyâz ile izhâr-ı veche rıza idüb Edirne'den hareket ve Alemdar Paşa mu-askerinde inân-keş rehvâr-ı nehzât olub sûret-i vâkı'âyı ifâde ve iş sûretine girdiğini yârânı Rusçuğ'a ihbâr idüb zimam-ı esb hareketi iâde ile Edirne'ye vusûl ve hizmeti makbûl olmakla defterdarlık telhis-i yeddine i'tâ ve güyâ bazı husus müzâkeresi için İslambol'a ba's ve esra(elif koymuş sona) olundukda âsitâneye vusûl ve bazı vesâit-i takrîbi ile mecâlis-i makrûbine duhûle yol buldukda mecâlisi ağıyardan muhlise ve destmal-i ihtiyâl ile mirat-ı irâdelerinden jeng-zedâ-yı tecliyeye olub Nezir Ağa ile (106b) Fettah Ağa'ya Refik Efendi vâdisinde tertîb-i mukaddemât-ı ihtiyâl ve dûr u dirâz Alemdar Paşa'nın temeccas(temeccüs olb.) ve gayrini beyâna âğâz ile intâc-ı kazıyye iğfâl iderek pîrây-i tâc ve taht şehinşâh-ı civan-baht efendimiz hazretlerinin kâsîmetü'z-zuhûr erbâb-ı gayret olan haml-i sakîl-i mağlûbiyetle tahammül a'bâ-i 'aciz ve meskenet buyurdıkları Paşa kullarını rûzan ve leyâl terk-i hâb ve rahatla serseri-güzâr dîvanhâne infi'âl idüb bir alay müteğallibenin umûr-ı devlete müdâhale ve 'ulemâ ve ricâlden bazı fırsatcuların bedâ'i-i inkıyâdı sel'â-i âdem-i itâete mübâdele ve ocaklu zor bazû-yı tagallüblerin izhâr ve olur olmaz maslahata ısrar ile Devlet-i 'Aliyye'ye mecâle ve Şeyhü'l-islâm ve sâir erbâb menâsıb-ı devlet idi el-kıyâmın hasbül-iktizâ 'azillerinde zehrâbe-i tasallutu kasat ve muhâlefetle münâveleleri gösnerd-i gayreti ve Sekbanbaşı Mustafa Ağa'nın ibrâz-ı sûret-i takarrüble ilm-i ifrâz-ı tagallüb ve hâric tavr-ı 'ubûdiyet-i çâksâz-ı perde-i te'eddüb ve Kabakçı Mustafa nâm bir kallâş bedhû ve evbâş-ı 'arbedecû vakı'a ol âc ve fûls-i ahmere muhtâc iken ser-gavga ve karagözün ağalığı gibi birden bire ağa olduğuna kana'at itmeyüb âteş-i fesâde menfehâzen tellehâb olması sâmi'a re's-i hamiyeti oldukça intihâb-ı nâr-ı gasb hânümânsuz sabr ve ârâmî olmağa sebep olub sâyesinde âsûde-neşîn müzılla rahat ve hânı yağma mülükânesinden sâkıt çîn-i ni'met olduğumuz veli'ni'met-i âlemîyân şehinşâh-ı İskender-tüvân Efendimiz Hazretlerinin bizim gibi Devletinden istihsâl-i kudret ve kahr u a'dâsına iktisâb mâye-i miknet itmiş kulları var iken Allah'dan koz(rk)maz ve Peygamber'den utanmaz bir takım tûgât arasında (107a) rahat bulmadıkca ve bir şeyhü'lislam azline dahî kâdir olmadıkca ebnâ-yı zaman hakkımızda bunlar dûrdân nikrân olmak ne dîmektir deyû hen-güşâ levh u ta'n ile ve belki mazbut kalem sûz-i hûn olmakla dâmen-i kıyâmete dek velîni'metlerine hıyânet itmişler deyu karnen ba'de karn zebân alay-ı şetm ve laan olurlar diyerek teessüf

günân ve rîş-günân-ı muzdarîb muzdarib ve bu bâriâdan tahallis için emr ü fermanları sudûruna müterakkib iken bu esnâda bazı vesâit-i takrîbi ile mükâleme ve akd-i pîyûnd musâlaha mestûcebü'l- musâleme için Moskovlu'yu da'vet ve fil-asl sulhe rağbet cânına minnet iken şimdi muhâlefet olundukda sebep nekûl taraflarından mes'ûl oldukda Kabakçı Ağa ile mi sulh olalım ve böyle perişân devletle musâlahâya nice yol bulalım deyu basbayağı istihzâ ve hezl ve sahriye vâdisinde za'af-ı devlete imâylediklerini dahi işûdüb dîbâlin(.dilin)aklı başundan gidüb tevsen cemûh sabrı tarhâsenümâ-yı hayret hayret ve i'nân-ı temâliki rebûde-i dest-i gayret olmağla şevketlü efendimiz izinden nükûl ve bu sûrete müsadeden i'âde-i vech-i kabul buyururlar ise bile heman Rusçuk'dan beş on bin adamla tahrîk-i râyât-ı cesâret ve Devlet-i 'Aliyye'yi tâife-i müteğalli tasallutlarından tahlîse imâl deşne-i cür'et iderim zîrâ 'alem-i harâb ve ateş-i fitne ile halkın ciğerleri kebab oldu Kadir maab efendimiz beni katl iderse dahî canım fedâ olsun tek ahvâl-i teşettüt mâ'l-i Devlet-i 'Aliyye nizam bulsun diyerek izhâr-ı sûz u güzâr ve taraf-ı saltanata sûret-i tamahhas ve ubûdiyetini ibrâz iylemekdedir didikde Fettah dedikleri yâdigâr (107b)Vech-i hibâsetlerinden ref'-i ber ref' isrâr idüb çünkü Paşa Hazretleri azâmetli efendimize hizmet ve istihsâl esbâb-ı nizam himmet ider buyurursunuz evvelâ Sultan Selimi i'dâm akvâ-yı esbâb-ı intizâmdır didiği gibi Behiç Efendi pürnişin ve tashîh-i garaz-ı fâsîdlerinde vâsıl derece isti'kân olmağla derhal müttesî'san izyâl u iğfal olub gerçi Sultan Selim'in izâlesi beyne'l-lüzûm ve anlar mütevesid tekrim-i hayat oldukca şevketlu efendimizin rahat ve huzûr bulmayacakları meczûmdur ancak bil-cümle İslambol halkı ile ahâlî-yi ocak ve Rumeli a'yânlarıyla paşa efendimiz bi'l-ittifâk padişah-ı mahlûm hilâfında idikleri hüveydâ ve hasm-ı cânı oldukları mürâyâ-yı kurâyin hâliyeden rûnümâ..olmağla vücud-ı kâ'el-adem ve bu sûretde bir şeye kâdir olmayacağı müsellemlen iken i'dâmı bazı mehâzîr-i mûcib ve hatıra gelmiyeceği mefâsidi müstevcib olur ez-cümle Fransa'da kuvve-i kâhire siyle imparator olan Napolyon Bonabarte gibi bir cihangir-i İskender zuhûriyle beynlerinde vedâd' ve muhabbet karargîr ve istiksât-ı muamelât-ı dostâne heyûlâ-yı muvâfakat sûret-pezîr olduğundan vukû'-ı bâdire-i hal'de âsitânede elçisi Sebestayan meclis-i mükâlemede resm'en imparatorun infîâlîni âverde-i zebân beyân idüb Sultan-ı mahlû' hakkında bir kasıdları vukû' bulursa imparatorumuz münfail ve Devlet-i 'Aliyye ile beyninde olan âsar-ı dost-ı müzmahil olur dediginden başka ondokuz sene serîr-ârâ-yı saltanat ve ârîke pîrâ-yı taht-ı devlet olmuş bir pâdişâhın hezâran hezâr adem taraftarı olacağı müsellemlen olmağla bu husûs

şimdilik (108a) metrûk ve tarik-i hezm ve ihtiyât mesluk olmak münâsib görünür ve vakti geldikde paşa efendimiz irâde-i mülûkâne üzere harekete müteâbid olmağla bu hizmetde dahî elbet bulunur diyerek imân-ı âci ile müddeâ-yı fitne te'kîd ve nice nice akvâl-i eblehe karib ile mûhad fesâdı temhîd idüb şevketlü efendimize bir kuvvetlu bende bendesi böyle vakt-ı ızdırabda berzede-dâmân hizmet ve nakdîne şûmâr mâ hasıl-ı kudret ola adem-i rağbet bilahere ba'is-i nedâmet olur didikde mukaddeme-i mümevvehe tezvîr kılub mukarribine te'sîr idüb ne vechle hareket idelim ve kangî tarîk-i tedbîre gidelim deyu suâl ve istifhâz sûret-i hal iylediklerinde bu maslahat edn-i himmet ile suret-pezîr-i temşiyet olur ancak gayet ketm ve ihfâsı lâzım ve mâzallah bu sırr-ı ser-besteden ocaklu tarafına edn-i ser-rişte virülürse hatr-ı azîmi müstelzimdir. didikde tarafeyn ketm ve ihfâya müteahhîd ve hâfâ ketmân-ı imân-ı muğalaza ile müte'ekkid oldukdan sonra Alemdar Paşa tarafları nizamdan tahrîl ve taraf-ı mülûkaneden hatt-ı hümâyun sudûru te'hir olsun biz Paşayı emriniz ile ordu-yı zafer şumûle ve andan dahi bir münâsebetle İslambol'a getirüldü el-iktizâ mütegalibin taraflarından sûâlde tekâzâ olunur ise şevketlu efendümüz hattı yaz madum deyu yemin ve tevâif-i mütegalibeyi te'min buyururlar bu maslahatın zâhirine nezâret ve bâtınından ağmaz-ı ayn-ı basîret idenler sû-i zan tarafına giderlerse ve sûret-i hâli her ne kadar istikbah iderlerse dâmen âlûde-i ayıb olmayacakları bi-lâr-i bedre hayırhâhân-ı devlet dahi bu hususu isti'mâ ve hakikatına vâkıf (108b) olduklarından sûret-i müstakbehede şevketmaab efendimiz isti'mâ idüb bana i'zâb için bazı müfteriyât irâd ve ateş-i gazâb-ı mülûkâneyi istifâde mürevvice cünbân-ı itimâd olurlar ise dahi inanmayub ve akvâl-i mümevvehelerine aldanmayub izhâr-ı vech-i tecellüde himmet ve cevâb-ı hekimâne ile iskâtlarında a'mâl-i letaif-i san'at buyursunlar diye rekk-i intâc -ı mukaddimât-ı amel ve tervih-i bazâr mekr u hiyel itmekle Fettah Ağa tarafından iktizâsına göre harekete izn-i hümâyun olmuştur diyerek tahrîr ve defterdarlık mansıbı ile Behiç Efendi'nin çerâğ-ı a'mâli tenvîr olundukdan sonra İslambol'dan fekk-i râbita ikâmet ve Edirne'de hatt-ı rahl-ı nühzet iyledikde Refik Efendi'ye nakl-i mâcerâ ve ikisi birden Ramiz Efendi'yle yârân-ı Rusçuğ'a tahrîr ve imlâ idüb Alemdar Paşa'ya olan mektub-ı mahudı dahî irsal ve müşârünileyhin orduya celbine cüst u cû-yı ihtiyâl iderek müterassıd-ı vakt-ı fırsat ve dîde- rûz zuhûru münabsebet oldular

Moskov'lu ile mütârekenin vakt-i münkazî ve Sırp maslahatı sarpasardığundan tarafeyne techîz-i asker muktezî olduğundan ricâl-i devlet aralık aralık meşveret idüb

ordumuzda esbab-ı kudret mefkûd perişânlık muayyen ve meşhûde olduğundan halimiz müşgil ve böyle kalırsa olanca rabıtâmız dahî müsmahil olur diyerek tarafeyne asker techîzi ne vechle kâbil tedarik-i esbâb-ı mukâbele ne sûretle hâsıl olabilir deyüb tarafdarâ n Alemdarı(109a)bu vâdileri ittihaz-ı fırsat ve sadr-ı azâmı ihafâya vesile-i münâsebet idüb muğâlata perdâz erâcîf ve serdâr-ı acz-i kerdâra dehşet-endâz tahvîf oldukları esnâda Alemdar Paşa mevcûd ma'iyyeti olan â'yân-ı büldân ve beş altı bin mikdârı sekbân ile zîr-i irâdesinde olan medâyin ve kur'â ve ahvâlini tefakkud ve istikrâh için Ruscuk'tan hurûc ve esb-i rân meşî ve dürûc olduğu resîde-i semi' erbâb-ı ittifâk ve necm-i fırsat efk-i pîrâ-yı eşrâk olmağla Alemdar Paşa beldesinden hareket ve bu taraflara takrîb-i rekâyib satvet etmiş bulunmağla Ordu-yı Hümâyûn'a da'vet ve süferâ ahvâli ve ordunun hâli husûsunda meşveret olursa nice nice menfaat mücellâ-i fevâiden rev-nümâ-yı sûret olur diyerek da'vetini terğîb ve hah nâ hah sadr-ı âzâmı terğîb etmeleriyle makâm-ı sadâretten da'vet nâme irsâl ve ânın tarafından dahî kemiyet-i icâbete erhâ-yı û'nan isti'câl olunub Edirne'de inan-keş-i vüsûl ve haymezen-i sahrâ-yı nüzûl oldukda sadr-ı âzâm tarafından basât-ı mevâid-i tercîb ve ricâl-i devlet taraflarından bast-ı ahûne terhîb olunarak tarh-ı mecâlis müşâve ve sefer ahvâli etrâfiyla müzâkere olunub ez-cümle Francelü'nün ta'vîki ile maslahat-ı sulhun ifrağası ve mütâreke gayr-ı mahdûde diyerek düşmenin vakt-ı ferâğası gibi hâl'ât ve bazı eşkâl-i desîse-i mekârîden mürettebe-i mukaddemât Edirne'de abes-i ikâmet beytü'l-mâl-i müslümîn müstelzim-i hasâret olacağını intâc ve durdukca şehriyye biner kiseden ziyâde masraf olmak bahsine ilcâ-yı ihtiyâc itmekle nesîc ve refik meslek-i mâhûdede sa'îr-i hem-tarîk olanlar bir (109b) ağızdan akçe tedarikinde ne mertebelerde usret olduğu cümleye ma'lûm ve Edirne'de bu sûretde ikâmetde bir fâide olmayacağı meczûm olmağla İslambol'a tevcîhin lutf-ı hüveydâ ve bu vechle hareket-i bâ'di-i intizâm perîşâniyyet olacağı rû-nümâdır diyerek nice nice akvâl-i hekimâne i'râd ve bi'l-ittifâk manzûme-i hüsniyât nühzeti inşâde iderek Ordu-yı Hümâyûn'la cümle mezburden hareket ve İslambol'a tevcîh ve cihet-i azîmet iderüz der-dest olan musâlehe biterse fi-hâ ve illâ âsitânededen tanzîm-i ahvâl ile tahrîk leva dahî i'lân itdiğini iddiâ ve serd-i delâil-i akliyye ile tenvîr-i müddeâ eylediklerine kimesne de red ve kabul u mecâl sûret-nümâ-yı sahhe-i mahâl olduğundan bilâhere birkaç gün zarfında 'azm-i hareket karardâde-i â'râ-yı ashâb-ı meşveret oldukda Alemdar Paşa benim dahî şevketlü efendimizi görmek ve hâk-pây-ı hümâyunlarına yüz sürmek çoktan emelim ve netîce-i mukaddemât-ı amelim olmağla ben dahî berâber giderüm ve kesb-i sermâye-i iftihâr

iderim dedikde etrâfindan hem-destân olan erkân-ı Ordu-yı Hümâyûn'la ma'iyetlerini istihsân ve cümlenin birden azîmetini taraf-ı mülükânedan mevkûf-ı istizân eylediklerinde gerçi pâdişâh-ı safvet penah her ne kadar maslahata vâkıf ve âgâh iseler dahî ber-muktezâ-yı kâide-i devlet taleb izn ü ruhsât olduğu sûretde belki sudûr-ı ulemâ vârid ve taşra olmak takrîriyle kesb-i nüfûz iden ulemâ ve vükelâ ocaklu ile muâzedet ve tertûb-i sâz-ı ihtiyâl oldukda emre mümâneât itmek ihtimâli ile isti'zândan ferâgat ve vüsûllerinden evvel âsitânedede şüyûundan ihtirâz (110a) ve mukaddem mütekaddem ademler ta'yîni ile sedd-i meslek ve mecâz hususuna dikkat olunub Edirne'de terk-i icmâl ve iskâl ve sebukbârce sevk-i mâtâya-yı hat ve tirhal eylediklerinde İslambol'a azîmet muktezâ olduğu haberini müş'îr ve Edirne ba'del hareke Çorlu Kasabası'na vusûllerini muhbir-i tahrîrat ile İslambol'dan bazı maslahat zımmında Edirne'ye yârân-ı vusûl ve mâi'yyetlerinde i'nangerden avd ve kufûl olan mukarrebân-ı hazret-i pâdişâhîden tebdîl hasekisi Bağdat'lı el-hac Ali Ağa'da ve Edirne'den hareketle İslambol'a teveccühleri tahrîrat ile ifâde olunmağla tahrîr-i ma'hûd cemâzi-ül evvelin yirminci günü kabîl-i mağribde mezbûr yed ile rehbet-bahşâ-yı vürûd oldukda Şeyhü'l-islâm ile kaimmakam beyn-el-işâeyn sarâ-yı hümâyuna da'vetle keyfiyyet i'lâm olundukda bu vak'a nâgeh-zuhûr ikisine birden bâdı-yı insilâ akl ve şu'ûr olmağla hod be hod böyle hareket sûret-yâb-ı imkan-ı vücûd olması müstelzîm envâî mazarrat ve taraf-ı hümâyunlarından sūdûr izn ve icaretle olmak başka haletdir diyerek leb-güşâ-i istifsâr ve savb-ı pâdişâhîden ruhsad olub olmadığını istihbâr iylediklerinde şehriyâr-ı safvet-gerdâr müşebbes-i ezyâl-ı inkâr ve mukaddem ta'lim olunduğu üzere hat yazmadum deyu yemin ile ve rây-ı perde-i te'vilde istitâr buyurub yârân-ı sudûr-ı ulema ve ocaklı ile Sekbanbaşı vesâir vükelâ da'vet akd-ı encümen-i meşveret olunub mukaddemât-ı tedbîr ne vechile netîce-pezîr olursa taraf-ı hümâyunuma takrîr olunsun buyurulmağla ertesi cum'a günü eshâb-ı meşveret Şeyhü'l-islâm kapusuna da'vet olundukda balâda mestûr birkac gün evvel(110b) Serzede-i zuhûr olan Kabakçı maddesi sebab-i cemiyet olduğuna câzim ve herbiri bir dürlü söz hazırlayarak meclis-i âzâm olub hilâf-ı me'mûl Ordu-yı Hümâyûn Alemdar Paşa mâ'iyyetiyle avd ve kufûl iyledikleri belâ-yı âsmânî gibi bu vurûd-ı nâgihânî ahâlî-i meclisin beğteten karîn-i derîn ve îkânı oldukda puşt bir divâr-ı hayret-engüşret gezâ-yı dehşet olub herbiri bir havfa tabîyet vârid ve taşrada bulunmak takrîbiyle mâye-dâr-ı nüfûz olan vükelâ bu bazârlıktan iktirâf re'isü'l-mal ma'zeret itmekle evzâ'-ı şuturgurbeyi âgâz ve hâtırlarına kelâm evhâm ve hevâcisle duhân-ı hezeyânî bâz idüb birazı İslambol kapuları sedd

olunmak ve içerü adam duh llerine bir yol bulunmak s retini istihs n ve bir takımı hilaf-ı rız -yı saltanata harekete ces ret iden erb b-ı Őek vete a'r -i ruhsat muĒ yir menhec kanun-ı devlet olduĒunu bey n iylemekde iken k immak m Mustafa Paşa el-veyevm saluryi'ye vus llerini im  ve salı günü Islambol'a gireceklerini inh  itdikde bu vechle tedbire vakt kalmadıĒı ma'l m ve kab le-i v r dları s hife-i tahkike mers m olmaĒla zar ri i'n n-ı kelam semt-i  hire tahv l ve s ret m m naat hey'et-i m m Őate tebd l ile iktiz  itmese gelmez ve h cet-i mess itmese abes-i irtik b külfet-i nakd itmezler idi diyerek taraf-ı saltanattan da'vet içün bir k ide adam ba's ve tesy r-ı nih yet  r -ı esh b Ő r  itdiĒi huz r-ı h m yuna bi-t-takr r ihb r olundukda ol gün hazine vekili Nezir AĒa bi-hatt-ı h m yun da'vet içün ba's ve esr  olunmaĒla yirmi   sene cem zi' l evvelisinin yigirmi   nc (17 temmuz 1808) (111a) ¹bazarertesini günü Yeniçeri OcaĒı alayı ile duh l ve ferd sı salı günü Ordu-yı H m y n Davud Paşa Sahr sı'na n z l itdikde p diŐ h aleyk' l-hisal ilm-i Res l  ekrem Sallallahualeyhivesellem ve sadr-ı a'z m Mustafa Paşa ile Alemdar Mustafa Paşa s mm   semend Őehriy riyye r m l eyledikten sonra serd r-ı ekrem d hil-i Islambol ve Alemdar Paşa ma'iyetinde olan a'y nlar ile Çerçiçayırı'nı haymezen vus l oldular

Şehr-i merk mun yedinci günü Alemdar Paşa birkaç bin merden-b d-ı azm  ile Islambol tarafına tahr k ka'b-ı savlet ve Paşakapusu'nda murabbi' muvakk f-ı satvet oldukda re'is-i zümre-i ulem  Arabz de Mehmed Arif Efendi² hazretlerini da'vet ve huz r-ı h m yunda iktir -yı ferde-i beyz -yı meŐihhat ile tebc l ve selefleri es-seyy d Mehmed At ullah Efendi Bebek'de v ki s hilhaneleri nefy ile tenk l olunub Şehr-i merk mun yirmidokuzuncu günü Rumeli Kazaskeri Mahmud  avuŐz de Ahmed Şemseddin Efendi Bursa'ya icl  ve Anadolu Kazaskeri Leh m-i z de Es-seyy d Mehmed Nureddin Efendi'nin Kütahya'ya nefyine meri' l iml  olunub ve Anadolu P yesi'yle m k lemeye me'mur Es-seyy d Mehmed M n b Efendi Ankara'ya nefy ve ta'z b ve hal'-i selimde Islambol Kadısı bulunan Muradz de es-seyy d Mehmed Murad Efendi Edirne'ye nefy ile perde-i b run-ı harekete ces ret iden emsalleri terh b olundu (111b) Islambol ahalisinden bazı eh d işbu vird-i n gih niden mur d Şeyhü'l isl m ile m Ő r nileyhim ems lini tard ve ic ad imiş diyerek g llet-i g ibesini ketm   ihf  ve ancak  sit neye varılıb ves ir m teĒalibe v kel nin illet- v r d olmak üzere ir d eyledikce

¹ Yayla imamı, a.g.e, s.240-241; OĒulukyan, a.g.e, s.26

² Şeyhü'l-isl m At ullah efendinin oĒludur.IV.Mustafa saltanatında kısa bir süre Şeyhü'l-isl m oldu. İS, s.573; SO, III, s.270

bazı ashâb-ı rüşd ve zekâvet bu ma'küle emr ü cüz-i için bu rütbe irtikâb-ı külfet muhalif-i akl ve dirâyet olmağla çün eski meseldir denür el-leyle habli seyranla neler doğuracaktır zenn-i dünya diyerek havâmil-i mülevvan havâdis zâne şekl ü hasakil rüşti i'lâd idecekdür deyu dîde-güşâ olunub sadr-ı âzâm Mustafa Paşa dan tertib-sâz oldukları nice tasallutlarından girîbân devlet-i tahlîs hususunu ifşâ eylediklerinde müteğalibe âsitânenin sadr-ı âzâm tarafına âdem-i teveccühleri mütehakkık ve ana fâilleri indinde maslahatına muvâfık olduğundan İslambol'a vürûd ve Şeyhü'l-islâmla sudûrun gavl ve nefiyelerine bezl-i mechûl idüb maslahat-ı hâfiyye eshâbı ise bu suretlerle pâdişâhı iğfâlî mülâhaza ve bu takrîb ve vakt-ı mâhûde dek vücûd-ı nâzenin Sultan Selim üd-dîni muhafaza kasdıyla bahane-perdâr tesvîf ve huzûr-ı hümâyunda bir meşveret tertîbi ile hâl-i Sultan Mehmed-i Râbî sûretinde madde-i iâde cülûsu suhûletle tanzîme tevkîf etmişler iken kapudân-ı deryâ Seydi Ali Paşa erbâb-ı fenn ile muhtelit serğavğa iddiği Alemdar Paşa ve müttefikleri indinde rû-nümâ olmağla sadr-ı âzâmı tard ve azline iğrâ ve ref'-i müteğalibe husûsunda olan mukâveleleri mucibini (112a) icra iyemesi ricâ ve sadr-ı âzâm dahî kapudanın azlini istihsân ve vücûb-ı azlini beyân ile taraf-ı saltanata arz ve inhâ eyledikce bâtil-ı hemîşe bâtil ve beyhûdedir velî müşkil budurki sûret-i hakdan zuhûr ide nümâyişiyle elde tesbîh ve belde misvak sûret-i zâhirde savm-ı salâta inhimâk zâhir-i bünyân enderûnî iğfâl ve mürtekib olduğu zulm ve adavetine verâ'bardî perde-i ihtiyâl eylediğinden ekser mukarreban-ı saltanat rızk ve ribâsına nazar-ı ıslahaf-ı şehâdet ve himâyesinde teşbîk-i esâbî' hıfz ve sıyânet ve azl-i iktizâ iderse ise kapudanlık Fettah Ağa'ya mev'ud olduğu ma'lumları olduğundan lâ'l hubb-ı Ali Fettah'dan sarfi için neşreh-i cenâh hıfz u harâset eylediklerinden ma'ada fi'l-asl kapudan-ı merkûm Cezâyir Harb Ocağında perverde bulmuş yiğitlerden ve erâzil ve eclâf arasında palyoş sürümüş hatırı sayulur itlerden olmağla pâdişâh-ı safvet-mezâhir kendilerine kafadar hepâ(hempâ) olmağla kâdir olmağ za'mıyla azlinden mücânebed ve meht-i ulyâm-ı saltanat-ı sâlihâdan âmdır o ilm-i muhafazaya kudret-i müsellemdir diyerek sadr-ı âzâma irsâl-i hüküm ferağat itmekle tehiri iktizâ ve eshâb-ı maslahat-ı hafiyye ise ba's-ı ahbâr ta'cîl ve tekâza idüb sadr-ı âzâm kâ'el-kelb'ül mütehayyir beyne'z-zarrateyn mütehayyir ve dirhem olub mukavelemiz üzere müteğalibenin def'ine tarafimdan ne rütbelerde ihmâm olunacağı ma'lum ve şimdilik muktezâ-yı hâle nazaran bazı maslahatın tehiri beyn'el-lüzûm olmağla anlar buyursunlar ben burada irâdelerinden i'lâna vechile nizam viririm görsünler deyu haberler (112b) irsâl ve bundan böyle bu taraflarda ikâmetlerini mücib hal kalmadı diyerek teklif-i ric'at ve

irtihâl iyledikde bizim ric'atimiz bu maddelerin tamam olmasına men'ut ve habl-i metin mukavelemiz evtâd şürûd-ı ma'hûde merbutdur deyu irâe-i rûy-ı huşûnet ve i'nâd iylemelerinden fi-l-cümle murâdları müstefâd olduğundan başka ba'zı karâyîn ile hakikat-ı maslahatı mütefettin ve teslî-i haber pejûhan ile iâde-i cülûs irâdelerine sene-i merkûme cemâzî'ül-ahiresinin üçüncü günü müteyakkîn olub Sultan Selîm'ül-fıtrat sadr-ı âzâma göre muğâyyir-i maslahat olmağla i'râs teb-lerze havf ve heşt ve der-âkâb mukarrebân-ı saltanat vesâtâtiyle mağrûz-ı huzûr-ı hazret eyledikde mukaddem tertîb-sâz oldukları ihtidâ pâdişâh-ı safvet-i dest-gâha müceb- i inhidâ' olmağla adem-i kabûlle cevâb ve zîre ba'di-i hadeşe ve ızdırâb olmağla tekrar bazı mukarrebân ihzâr olub iş işten geçdi diyerek murâd-ı nihânîlerin beyân ve çâk-i gîribân feryâd-ı figân ederek şimdi Refik ile Tahsîn ve Behîc ile sâir müttefikin küştebî-i siyâset olunmak husûsunda bâ'hatt ü hümâyun bu kullarını murahas ve me'zûm buyurulduğum sûretde avn-ı bârî ve yâver-i teveccüh-i cihandârî ile ber-vech-i suhûlet def'-i kâbil ve esâriri ve tuğyânları müzemhal olur deyu irsâl-ı peyâm ve ehmâl-i cümle ba'is-i nedâmet olacağını i'lâm eyledikde Nezîr Ağa vesâir mukarreb nâmına olan ukalâ Alemdar Paşa'nın şevketlü efendimize hizmet ve bâzû-yı iktidâr-ı saltanatlarını takviyyetden ma'adâ irâdesi olmadığı hüveydâ (113a) der sâhib-i devlet hazretleri ise vehme-i teb'uiyyet ve abes terk-i hâb ve rahat buyurmuşlar deyu kavline i'timâd ve feyâlet-i rey'ine gurre ve isnâd ile bir alay ukalâ dehân-ı ala-yı istihzâ olduklarında vezîrin feryâdı lekad semiat ü levnâdiyette hayyen ve lâkin lâ-hayâte limen tünâdi beyt-i meşhûrunun mefâdî olduğuna teessüf ve serserî-güzâr zîr ve balâ-yı serâ-yı telehhûf iken refik ile yârânı vâkîf-ı muhabere-i nihânî olmalarıyla Râmiz Efendi'ye icâle-i sermektûm vezîr-i âzâma ma'lum olduğunu tahrîre ve heman oldum olası hareket ve maslahat-ı matlûbe sûret-pezîr-i temşiyet olmazsa encâmı vahîm olur deyû tenzîr itmeleriyle şeh-î merkûmenin dördüncü hamîs günü ala's sihr mâiyyetinde olan a'yân ve asker ile Alemdar Paşa mihmizzen nûs-ı savlet ve doğru arz odasında bi-lâ nişîn muvakkaf-ı satvet oldukda vezîr-i âzâma imdad-zebân-ı teşnî' ve atâle-i lisân ta'zîr ve ta'zî ile i'âd ve kahren mühr-i hümâyunu istirdâd iyledikde gah ceyb ve gah bağel dest-i râşedârına medhâl olarak lâ-ilâc ditreyerek mühr-i hümâyunu ihrâc itdikde menhûb dest-i intizâ ve Çavuşbaşı olan Tahsîn Efendi'ye ibdâ olunduktan sonra vezîr mâ'iyetinde olan a'yânlardan Boşnak Ağa'ya teslîm ve mahbûsen Çerçiçayırı'nda olan muhyemine i'sâl-i tefhîm itmekle yalnızca bir bargîre irkâb ve bir iki yüz atlu ile mihmizzen mutâ-yı şitâb eyledikten sonra Şeyhü'l-islâm Arapzâde Mehmed Arif

Efendi hazretlerinin ihzârlarına âdem irsâl ve anlar dahî der-akab araba-i sūvâr isti'câl(113b) taife-i Bektâşîye'nin müceddeden tertûb-i asâkîr-i menfûrları olduğu vak'â-i Selîmî'de zâhir olmuş iken hayırhâhân-ı devlet indlerinde tertûbin lüzumu reside-i derece-i tahkîk ve taife-i ma'hûdenin eşrâ-i şerâre şer ü şu'rları havfiyle indihâte-i pîğule terk ve ta'vîk olub kuvve-i kâhire ve zîr-i muğyar tertûb ve tahrîrine mucib-i ictisâr olub Nizam-ı Cedid ünvanını tağyîr ve ecnâd-ı mertebeye sekbân-ı tağyir iderek müceddeden tahrîr olunub merâtıb-ı ecnâs leşker-i ta'yîn ve rüesâ-yı alûf ve mie't-i tebyîn ile kanun-ı sâbık üzre tanzîm ve Üskûdar'a Levend Çiftliđi kışlalarında me'mur-ı enâyiş ve ta'lim iyledikten sonra esâme-i dûdmân-ı Bektâşîyan'da muamele dâd u sitad icrâ ve akârât ve cihâd ve belki sâir vâridât gibi biy ü şîrâ olunarak gerdenbeyt-i müslimîne abes bir haml u sâkil vehîn-i iktizâda bir işe yaramayacakları vareste kayd-ı ityân-ı delil olduğundan kuvvet-i kâhire vezîr-i satvetsemîr ile cümlesini birden ref' ve infâ karardâde-i erbâb-ı şûri olmuş ise dahî pâdişâh-i merâhim-i dest-igâh bu kadar adamın birden kat'-i rızkını istikrâh idüb rızalarıyla virenlerin nısf-ı hatt ve tenzîl ve nısfını gümürükten virilerek taklîl olunmasına irâde-i yemîn ifâde-i şehinşâhî müteallik ve bu sûretle nısfı hazine-i mânde olarak nısf-ı âheri gümrüklerden buyuruldukda gümrük esâmesi ziyade itdikden virdikleri muaccele-i sâbıklarına vefâ ideceği mütehakkık olmağla yed'inde bulunan (114a) memhur mûcibince nısfını ismine tashîh ve ism ü şöhreti yed'lerine virilecek berât-ı 'âlişânda tasrîh olunmak üzere irâ'e-i sûret-i müsâ'ade ve az vaktin içinde kimi istihsan ve kimi istihcân iderek yüzbin akceden ziyâde kırıldığı ocak kokonosları müşâhede eylediklerinde kendilerine göre bit bazarında dellâl-i hic-bedûş yâhud sokak aralarında bile verharde-i fûrûş olmakdan gayri maslahat kalmayacağı nümâyân ve cümlesine birden ba'is-i hadeşe ve helecân oldu

Kapudan-ı Derya Ramiz 'Abdu'l-İlah Paşa¹ tersânede olan telef-i resîde-i mertebe-i şeref olduğuna dâğ-ı bürdel esef olub zevâ'id-i ta'yinâtı kat' ve muhdesât-ı icârâtı ref'le beytü'l-mâl-i müslimini sânet ve öteden berü kalyoncu tâîfesinden me'lûf fesad bir alay erâzil ve ugâd Galata ve etrafında odalarda fisk ve fücûru i'tiyad idüb beynlerinde alenen irtikâb-ı mel'anet ma'azallah mertebe-i ibâhede bir bâtil 'âdet olduğundan men' ve defîne şiddetle muhafaza-i nâmûs-ı şeri'ât ve nehy-i münker ile icrâ-yı vâcibe-i diyânet

¹ Kırım hanının Reistül kuzatı Seyyid feyzullah efendinin oğludur.Babası ile birlikte1775'de İstanbula geldi.Müderri ve kadı naibi oldu.Alemdarın yakınındaydı.Alemdar vakasından sonra Rusyaya kaçtı dönünce idam edildi.1813 SO, II, s.367

eylediğinden başka yigirmi beş bölüğün Kahvecioğlu Mustafa Çavuş fi'l-asl Galata'da münâvele-i ikdâh şekâvetle mest ve medhûş olub tîlk vâdilerinde tek ve tâz ve te'âzad-ı iclâfla iyâd-i fetk-i dirâz iderek 'âdet-i kabihâleri üzere merâkîb-i sefâyine vazneşân ve her seferlerinde ikişer pay alarak istihsâl-i servet ve sâ mân ve giderek ba'zı iltizâmâta itâle-i ikdâm-ı te'addî ve derebeğlerine kapu kethüdâlığı gibi mûmâlata dahî(114b)Tasaddî ile kesb-i şöhret ve şân idüb bir aralık da zorbazû-yı tagallüb ile tersâne baş ağalığını ihtilâs ve zabt için Galata'nın esvâk ve bazarını peymûde-i hutvât-ı i'tisâs itmekde iken sene-i sâbıkada bir 'acize-i bî-neva dört paralık kömür işтира eyledikde engüş-ti fûruş-ı bî-'ar beher vakıyyesi onar parayadır dört paralık satılmaz deyü bî-çâreye lutmezen âzâr olduğuna tesâdüf ve fakire-i mezbûrenin inkisâr-ı kalbi Kahvecioğlu'nu mübtelay-ı ıztırab-ı telehhüf itmekle bu sûretde vâz'-ı nâ-hemvar mugâyir-i rızâ-yı perverdigârdır diyerek fakire-i mezbûreye kömürü i'ta ve bâyi'ül-fahim merd-ie lîmûhu havâle-i sille-i âzâr itmekle meğer kömürcü cenâbları serdengeçdi ağalarından olmağla bu mu'amele-i na-hüncâr tâ'ife-i merkûmenin rû-yı gayretlerine gubâr-ı efşân-ı 'âr ve şenâr olmağla serdengeçdi ağalarının re'isi olan ağalar ağası nâmına bir kac Allahın belası ile Ağa kapusına 'azîmet ve Kahvecioğlu gibi bir nikbet serdengeçdi ağası olan bir zat-ı lutmezen-i hakâret olmak ne dimekdir buna arz-ı ârîz dûdmân-ı Bektaşîyye tahammül ider mi deyü Sekbanbaşı Mustafa Ağa'ya şikâyet eylediklerinde derhal vakt-i vukû'-ı vak'ada başında ne var idi deyü sual eyledikde bi-lâ destâr şekl-i tebdilde meşgûl ve âd u sitad iddiğini ihbâr eylediklerinde hamd u hüda ile leb-i cunban ve başında 'imâme olaydı müşkil olurdu deyu tesliyyet fermâ-yı yârân olub başında olan serdengeçdi kavuğuna işâretle cenâb-ı mevlâ size böyle bir kimyâ virmiş iken terk ider ve lâyıkmıyacak sûretle gezersiniz bundan sonra böyle itmesün ve bilâ-destâr bir yere gitmesün bi-'inâyet-i hakk saye-i ocakda cümlesi. (115a) güzel olur ve ocağımız tarafına gec nigâh iden belasını bulur diyerek selamla def-i meclise işâret ve sûret-i vak'âyı ma'ruz-ı dergah-ı devlet eyledikde muktezâ-yı vakt ve hal 'azlîni iktizâ ve yerine âheri ta'yîn ile def-i gavga olundukda Kahvecioğlu muhterîz ve tabi'at-ı maslahâtı meşmûz olmağla Galata'dan besât-ı ikâmet ve 'uhde-i iltizâmında olan Erdek'de basat-ı kaliçe-i 'uzlet itmiş olub bu vechile haliü'l-'izâre vaktini imrâr itmekde iken ef'al-i şeni'ası havâtır-ı ulu'l-emre hutûr ve ba-husûs Tayyar Paşa'ya hem-kadeh-i bezm-i fesâd olduğü ve re'y-i perde-i hufâdan ira'e-i rû-yı zuhûr itmekle Kapudan Paşa tarafından ihzâr ve yüz kadar Kapudan Paşa sekbanları ile mecmu' işrâr olan kahvesi pişgâhı'na tisyâr olunub yeniçeri yok mu deyü feryâd ve ref-i sarha-i istimdâd iderek

gerden-dâde-i tıgın cellâd olub üç gün cesedi efkende-i hâk-i hevân ve bu istihkâr-ı dağzen-i kulûb-ı akran olduğu esnâda merâkib ve sefâyinde olan nişanlara havale-i dest-i kal' ve bu sûretle bir zulm-i 'âzimi ref-i irâde olunmağla nişanda iyâd-i şekâvet fer'adâvân olunmuş ise nez'ine mukaddem mübâşirler ta'yîn ve tahsîs-i dîdelerinden erbab-ı ticâretle sefâyin-i sıgâr ve kibarda irtikâb-ı meşâk-ı melâhiyet iden bî-çâreler tahlîs olundu¹.

İslambol ve etrafında meşgul ahz u 'ita bir alay bahadır ve tûvânâ delîrân mâ'reke ârâ ve merdân-ı mülceme pîrâ kimi sebze fûrûş (115b) ve bakkal ve kimi kayıkcı ve hammal olarak sâye-i devletde mükteseb-i refâh ve hîn-i iktizâda işe yaramıyacaklarından evliyâ-yı umûr âgâh olmağla sekban yahud kalyoncu yazılmağla san'at-ı harbi ta'allüm ve bundan sonra istedikleri gibi dâd ü sıtad ile tena'am eylemeleri karar bulmağla başiboş hammal ve sair pîşegârân-ı sanâyi' ve i'mâl olmayub ocakların birine yazıldıktan sonra bulunduğu kâre iştiğâl ve yazılmadığı sûretde bu yeldede ticâret-i emr-i mûhâl olduğunu i'lam tersâne-i ser âmedlerinden ve Yence Mehmed Beğ'e serde-i uhde-i ihtimâm oldukda tanzîm olunacağı işâ'at tavâif-i merkûmeye bâdî-i nefret olmağla bu sûretle kıyl ü kâl âteş-i fitneyi müste'add-i iştiğâl itmekde olub vezîrri-nehvet-semîr ve yârân-ı gaflet mûsîri ise ta'ife-i merkûme bu kadar ile mağlûb ve zorbazû-yı iktidârları meslûb oldu za'mıyla ricâl-i devletden tarafdarı olanlar ile celb ve kesbe iştiğâl ve her gice bir yerde meşâgil-i zevk ve şevki iştiğâl idüb dilberân sümn-i simâ elinde 'avd ve çenk-i mecâlis-i 'iys-ü 'işretlerin seyr-i ahenk meşgûl-ı hây-ı hûy ve âverde-i âgûşu arzû eyledikleri tertîbgerde-i hânvâde-i zarâfet cevârî-i zühre tal'ât ve hûri kıyafetle hempelü ve etraf ve a'vâni ve kendü mesâm-ı alay mûy-ı sünbül-bû olarak pâ-beste-i dâm-ı şehvet ve gunûde-i câme-i hâb-ı gaflet olub ma'iyetinde olan a'yânı vilâyetlerine me'zun-ı insirâf ve taklîl-i 'avene ile kendilerini iz'âf eylediklerinden bî-haber vakitleri güzâr itmekde sekban ocağının rüesâ-yı alüfi başlarında ve bellerinde fermâyış şallar (116a) ile âreste ve esbâb-ı zer-dûz mutalla ve eslihâ-i sîmîn-i mücellâ ile pîraste seyr-i sevk ve bazar ve rüesâyı mât ve sâir efrâd-ı neferât mugtenem-i ni'me iltifât etraf ve muhâlatda geşt ü güzâr itdikce yeniçeri tâ'ifesi ve a'zâr-ı ba'zı ü hased ve bâhusûs resmen ramazân-ı şerîfde iftâra da'vet ve tertîb-i alây ile paşa kapusına azîmetlerinde irâ'e-i sûret-i zînet eyledikleri ber-muktezâ-yı tabâyi'-i dîrîne adâvet ve kîneleri müştedd olmakda olub dârû'n-nedve-i herze zarifân mecmâ'-i tiryâkiyân cerb-i

¹ Bkz. Oğulokyan, a.g.e, s.37;Yayla imamı, a.g.e, s. 253

zebân olan kârgâh-ı kahve fûrûşânda yâve-gûyân-ı zebân alay-ı hezeyân olub hâtırlarına hutûr ve hayalhâne-i beladât-ı âşiyânlarında zuhûr iden hevâcise iksâ-yı kisâ-yı evhamla sûret ve za'mılarınca ilbâs-ı libâs-ı dîrûğla kıyâfet virerek kimi cümle erkân-ı Devleti esvâb-ı kadime-i kânuniyyeden soyacaklar ve başlarına şevyare giydirmekle nizam-ı cedid heyaine koyacaklar deyüb ve kimi ocakları kaldıracaklar ve ister istemez herkesin ellerinde olan nân pârelerini aldıracaklar vâdilerinde neşr-i ercîf ve nemek-be-haramlıkla ni'am-ı Devlet-i 'Aliyye'yi tecdîf itmelerinden heyûlâ-yı fesad kabûl-i sûret-i isti'dâd itmekde iken 'asâkir-i mu'allimenin ruhcâmı ve mukâbele-i bi'l-misl iktizâsıyla vücûb-ı ta'limin beyanı iltizam-gerde-i kalem ve lisânı olan diyâr-ı şimâliyye ricâlinden 'Ubeydu'llah Kuşmâni devr-i Mustafaya'da sırran ta'dâd-ı mehâsin ta'lîmi iltizam ve bir alay hor-la-yefhem teklîf-i malâyutak ifhâm itmekde iken ihyâ-yı merâsim-i ta'lîm-i harb ve peykâr-ı iksây-ı merâm vezir-i kavıyyü'l-iktidâr olduğu i'lana vesile-i ictisâr olmağla eyyâm-ı mübâreke-i ramazânda kürsilere su'ûd ve 'alenen 'add-i mehâsin (116b) ta'lim-i cünûd idüb emr-i ma'rûf sûretinde Sekbân Ocağı'na yazılmağ iğrâ ve nehy-i münker vâdisinde harf-i nizam olanları tadrîle ictirâ idüb bu takrîble Yeniçeri ocağı'na zebân-ı dırâz-ı duhûl ve teşnî' ve bu emr-i vâcibei inkâr tâ'ife-i merkûmeye zu'munca mucib-i ekfâr olmağla bir gün cami'-i Fatih'de dehn-güşâ-yı takrî' olunca yedinci cemâ'at odabaşının 'urûk-ı hamıyyet-i câhilânesi nabazân ve kürsiden inzâli içün dest-zen-i taraf-ı dâmân oldukda kürsî serây-ı teşeyyüh cenâbları 'ulemâ yok mu diyerek suhtelerden istiğâse ve istizâr ve odabaşı dahi Yeniçeri yok mu diyu fitne-cûyan-ı Bektâşîyye'ye ref-i 'akîre istimdâd ve istizhâr itmekle âteş-i fesâda telehhüb minfeha-zeni-i isti'dâd zamanla takrîb itmiş iken ba'zı eshâb salah-reşha bâş-ı âb-ı eslâhla nîrân-ı gavgâyı itfâ vezir-i hâkester müdâfa'da ihfâ eylemişler idi bu 'abd-ı melhûf ol gün Cami'-i Fâti'h'de maksure-nîşîn-i 'ukûf iken ricâl-i devlet ve havâss-ı hadme-i bâb-ı sadâretten bir kac zât-ı şerîf nezd-i fakirânesi teşrîf idüb idâre-i sübha-i kelâm ve tilâvet-i âyât-ı ahvâl-i eyyâm esnasında koşmanın va'zı-ı sadedi der-miyân ve bir fitne intâcına mukaddeme olacağı ihtimâl-i ağleb olduğu beyân olunub def-i lâzime-i zimmet evliyâ-yı umûr ve mündefi' olmadığı sûretde zarûri beyne'z-zuhûrdur deyu ricfe-i serbe-i eşkiyâ piçide-i zebân-ı i'mâ olundukda..... tâbi olmuşsanız bir şey diyemezler ve lafz-ı müstehcen ile bir felâ yiyemezler deyü Yeniçeri zümresinin peysiper-i ikdâm-ı tagallüb olduklarını telmîh ve kendi kuvvet-i kâhirlerine (117a) İğtirârlarını tasrîh eyledikde ezm-i şakkâ-i istiğrâb ve bezm-i sebbâbe ile bu vaz'-ı gafilâneleri belâhetlerine mûcib-i istidlâl ve bu ser-rişte-i makâl-i ru'ûnet meal retime-i

benân sa'met ve melâl oldu ve katrar hâme-i gayret olan hal'ât ve ba'zı emâretten tâbîyyet-gûn-ı fesad-ı şûreş ve fitneliğe isti'dâd virüb ve Yeniçeriler sûzeş-i hased ile ateşlere girüb ramazân-ı şerîfin yigirmiyedinci salı gicesi dokuzuncu bölük kışlasında birkac orta işçiler ihtişâr ve zu'umlarınca dûdmân-ı Bektâşiye'nin ruhsârlarına 'âriz olan fekke-i 'ayb ve şenâri-i def için kur'a-i endâz-ı fesâd ve hem cinsleri olan bir alay evbâş ve evgâd ile reyât-ı bend-i i'tisâr olub sa'at yedi sularında kışlalarından hareket ve Ağakapusu pîşgâhında enâre-i meş'ale-i cem'iyyetle otuz bir bölük odabaşılığında az vakitde Yeniçeri Ağalığı ile vayedâr-ı iftihâr ve âteş-i tîz rû gibi şu'le ferûz iştihâr olan Mustafa Ağa kârbend-i 'azîmet oldukları kâr-ı mekruhda teklîf-i ma'iyyet ve tarafından müşâhâde-i sûret-i muhâlefet eylediklerinde bîçâre tığ-ı gadr ile pâre pâre olunub andan Paşakapusu tarafına tevcîh veche-i şekâvet ve bir kac yerden ilkâ-yı nîrân-ı gurâyet idüb nefh-i menfehâ-ı tuğyân ile 'alev-efşan olan harîk-i sûzândan iltihafu'lhavf ve salğâniyete meşgûl vezîr-i gaflet şümûlün gücle haber-pejde-i 'ilmi meşmûl oldukda dest-zen-i silah ve cunûde halas ve necâh olub mukabeleye 'adem-i imkân zâhir ve nümâyân olmağla Paşakapusu haremindedir olan mahzene civârisini idhâl olundu dahi gilmânı ile dühûle isti'câl idüb içerüden (117b) Mübâşir-i cenk ve imâl-i tabanca ve tüfenk eylemekde takrîb idenleri teb'îd ve dâne-i tüfenkle tefrîk ve teşrîd itmekde olub peyder pey gerû iltihâk ve teksîr-i sevâd-ı cem'iyyet iden erbâb-ı şikâk Paşakapusu'nun etrafını ihâta ve harikin sa'ire sirâyetden iyâdi tecavüzünü imâte ile büyût-ı cîrânı hıfz ve hîrâset güya sûret-i hakkâniyette iltizam-gerde serbe-i şekâvet olub hatta civâr-ı bâb-ı 'âlîde olan eshâb dâre nakli esnâda muhalefet ve bu harîk âhere sirâyet itmez da'vâsıyla tahliye-i büyût-ı mûmâne'at vâkı'a 'adem-i sirâyetde vuku' bulan ve gayret mukaddemâ zuhûr iden heriflerde olan kabahât-ı ihmâllerine ibrâz-ı kabâle-i hıyânet idüb Paşakapusu'ndan çıkanlar itâle-i dest-i ta'âddî ve Yeniçeri ocağına sirket yakışmaz diyerek elleri değdiği kadar yağma ve talana tasaddî ile vakitlerini imrâr ve inficâr-ı subha havâle- dîde-i intizâr idüb kâ'ide-i beled üzere bâsebân böyle harik-i 'azîmi îzân eylemediklerinden herkes evlerinden çıkub perîşsân ve kûşelerde Yeniçeriyân bu yangın bildiğın yangın değildir diyerek sûret-i vâkı'âyı i'lan itdiklerinde halk bir taraftan atılan tüfenklerin sadâsı dehşeti ile hayrân ve ıyâli 'arz hânelerine girüb mülâhâza-i encâmıla hâzân dîde gibi lertzân olub dûdmân-ı Bektâşiye'ye ta'alluk ehl-i İslam'dan bulunmak şerefının tefavvuk-ı za'mında olan erâzil ve eclâf ve bâ-husûs behâyim-nîşân-ı esnâf i'ânet-i erbâb-ı şekâli vâcibe-i zimmet ve imdâd-ı eshâb-ı gavâyini hâşâ fârize-i 'uhde-i diyânet bilerek elde tüfenk ve belde tabanca ve sa'ir a'lât-ı cenk mücme' işrâre iltihâka

müsâre'at birbirleri (118a) mezâheme-nümâ-yı müsabekat olarak heyûla-yı cem'iyet sûret-pezîr-i kesret ve Sultan Bayazid havâlisinden divâr-ı sarâ-yı hümâyuna varınca numûne nümâ-yı 'arza kıyamet oldu

Veziir-i gâfil bu sûretleri mülâhazadan zâhil olduğundan müstascî olan sekban ve sair ensâr ve a'vândan Paşakapısı'nı tahliye ve 'ulemâ ve ricâlden menfâda olanların büyütl-1 hâliyesine cebren iskanla yanından teb'îd ve tenhiye itmekle kendisi bî-yâr ve yâveri-1 tenha-nişin peygûle-i gaflet ve 'avenesi halet ve vahşet-engiz vak'â-i nâgihâniden giriftâriyet lerze ve dehşet olub keyfiyet ve mikdar erbâb-1 fitneye 'adem-i vukûf imdade mâni' olarak oldukları yerlerde sedd-i bâb-1 ihtiyâtle pesmânde ve râ'y-i divâr-1 sekren ve vukûf idüb encâm-1 kâre intizâr ve tashîh-i hayât ve memmat vezîre havâle-i pezve-i istihbâr nefslerini muhafazaya berve ve âbân-1 iştigâl ve tehiyye-i sâz ve alât-1 harb ü kıtal iken münâsebetle Yeniçeri ortaları taraflarından her birine adamlar irsâl ve bizim maslahatımız ocağımıza düşmân-1 cân ve belki cüyân-1 zevâl ve dûdmân olan vezîr olduğundan ânı işi tamam ve rehr ve tengenâ-yı i'dâm olduğu ibrâz-1 sûret ihtiyâr olunub sizler bizim başımız beraberli yoldaşlarımız ve târik-i Bektâşîyye'de hempâ yoldaşlarımız siz diyerek kışlalarına da'vet ve anlar dahî zarûfî irâ'e-i vech-i icâbet idüb oldukca müstâ'id-i fesâd olanlarını karakullukculara terfikle 'ilâve-i a'bâ-i cem'iyet (118b) ve muhalefet idenleri reh-nümâ-yı meslek-i selâmet ve kal'a kapularını acdırub vilâyetlerine gitmeğe delalet eylediler bir ba'zı orta aşçılarları biraz neferâtla ref-i livâ-yı ihtîşâr ve re'isü'lübâb Gâlib Efendi'nin konağı tarafına râyâd-1 fesâd itdikleri mummaileyhimi tahdîş ve verâ-yı perde-i ketmândan bilvâsebeb(bi-lâ-sebeb) vürûdlarını teffîş eyledikde müstascî olan sekbanları istifsâr ve garaz-1 ahırları olmadığını ihbâr eylediklerinde altmış kadar sekban nevâle-i hâne-i ikrâmlarında mihman iddiğini ifâde ve kendilerine şimdilik zarararı olmayacağını istifâde ile dervâze-i irâdeleri küşâde olundukda sekbanlar dahî da'vetlerine lebbeyk zenn-i icâbet ve bi'l-ma'iyye kademe-i cünûbân-1 hareket ve ustalar eshâb-1 beyte safânızda olunuz deyü feth-i bâb-1 emniyet eylediler defterdâr-1 şikk-1 sâni ve umâr-1 cihâdiye nezâreti bâm-i pirâe-i menşur ünvânı olan Behic Efendi encâm-kârı tefettün ve mukaddemât-1 zuhûr-1 vak'anın netîce-i pezîr-i vehâmet olduğunu olacağını teyakkun idüb zeyy ü heyet ve müntekirân firâr ve gıybet itmiş olduğundan tecessüsde her ne kadar vakt ve cüst u cûsunda bezl-i mâ hâsâl-1 kudret eylemişler ise bir siperrâh-1 karzân olduğunı idrakte hürre devîte hırâmân oldular ve bir gürûh-1 kavm-i meş'ûm defterdâr Tahsin Efendi'nin hânesine doğru hatve-i peymâ-yı kudüm ve merkûmu su'al iderek atâle-i ikdâm-1 iktihâm ve hücüm

eylediklerinde tebdîlen o dahî firâr itmiş olduğundan etrâf-ı beyti cüst u cû ve eşyâ-i mevcûdesine istidrâz-ı yağma olmayarak her ne tek ve pû itdiler ise dahi bulamadıklarından ferâgat ve vezîr (119a) kethûdası Mustafa Refik Efendi tarafına ifâde-i veche-i hareket eylediklerinde mumâileyhi dahî Galib Efendi sekbanları teslimle rehr ve vâdî-i teslîmiyyet ve bu takrîble âsûde nîşîn-i rahat bâd-ı emniyyet olmak fikrinde Tahsin Efendi lehse nümâ-yı vürûd ve biraz istinâsıyla ref' ve haşyet-i şürûd eyledikde teslimiyyetde bizler için halas emr-i muhâl ve mukabele sûretinde necât ihtimaldir diyerek iğfâl ve ifrârınca i'âd-ı Hasköy a'yânı Mustafa dahî tasdikle sevk-i cânib-i mukâbele ve cidâl itmekle dest-zenn-i âlât-ı tırâd ve nüzzal ve mevcûd olan sekban ve sâir şerzîme itba' ve avânesiyle mübâşir-i harb ü kıtal olub tarafeynden biraz adam mârûz-ı arza adem oldukda hamelât-ı harbiyye iştidâd ve tâ'ife-i bagiyeye bir alay evgâr iltihakla bâzû-yı cem'iyetleri istiddâd buldukda râne tüfenkle tazyîke 'âm-ı kana'ât ve Topkapusı'ndan ihtilas eyledikleri irâ'e sûret-i şiddet idüb ancak ta'ife-i mesfûre isti'mal-i edevât-ı harbiyyede kemâl-i mehâretlerinden nâşi kimi gülle va'zını takdîm ve kimi bâridetle mahlûten eşhânı tasmîm iderek irâ'e sâ'ibeleri mütelâşi olub her ne hal ise güyâ sûret-yâb-ı temliyye ve kapuya doğru 'ateş-endâz-ı tahliyye olduklarında içerüde bulunan sekban taşrada sûret olan cem'iyetden tersan olmaları sa'd-ı akdemlerine i'râs-ı fütûr ve birer birer serye-i eşkıyâya iltihâka mecbûr itdiğinden Tahsin Efendi'nin pây-ı sebâtı tezelsül ve ard kapudan firârı zer'îâ-i necât-ı tahayyül iderek hurûc ve esâ'ından birinin menziline vülûc eylediğini bit-tabî 'adû-yı eshâb-ı câh ve devlet düşmen-ı dîrine erbab-ı (119b) yesâr ve servet olan hezre-gerdân-ı sukâdan biri rü'yet ve mecma'ı işrâra ihbâr ile icrâ-yı lâzîme-i mel'ânet eylediklerinde bî-çâre yedlerine giriftâr ve Ağakapusı'na i'sâl için müselleme dest-i eşrâr oldukda esnâ-yı râhda cerâyim-i nâ-gerdesi eşrede te'âmîl zer-gâr ve kufâ-yı ibtilâsı sille tefri' ve âzâr olarak güşân-ı ber-güşân Kapudan İbrahim Paşa Camî'ine dek i'sâl ve Ağakapusı'na götürmeğe tahammülleri kalmayub küşte-i şemşîr-i gadr ve nigâl eyledikden sonra ayağına resen-bend-i tahkîr ve Ağakapusı pişgâhında ağa-yı maktûlün yanında hâk-i medline ta'zîr eylediler etrâf-ı hânesinde olan dâ'ire-i ictima'ı tekessür-i erbâb-ı gavâbetle sûretyâb-ı ittisa' olduğunu müşâhade Refik Efendi'ye yasâver mukâbele ve mücâdele olmağla zarûri dâmen-i müselleme iyâd-ı kazâ ve hânesinin binektaşına nüzülle feth-i bâb ricâ ve Yeniçeri kokonoslarından bir kaçını ihzâr ile dâmen-i 'arz-ı mevhum ocağa ilticâ sadedinde iken zümre-i tûgâm muhaceme-nümâ-yı iktihâm ve havâle-i süyûf-ı 'aduvvanla katl ve idâm ve hasları a'yan-ı merkûm Mustafa Ağa'yı

dahî pâ-dâş-ı merk ve hamâm eyledikten sonra derûn ve bîrûn-ı saraya atâle-i dest-i yağma ve gaza malımızdır diyerek istihlâl-i mâ-harrema'l-İlahü ile resm-i cehâleti icrâ eylediler.

Kapudan-ı Derya Ramiz 'Abdul-İlah Paşa vâkıf-ı zuhûr fitne ve gavga oldukda ahâlî-yi tersaneyi muhâlatâ-i eşkiyâdan muhâfaza ve Galata ve Üsküdar ve gayriden gürûh-ı mekrûha iltihak ba'is-i tezâyüd-i kuvvetleri (120a) olacağını mülâhaza ile def'i için iktizâsına göre âdemler ta'yîn ve Levendçiftliği'nde olan 'asâkir-i mu'alleme-yi Tobhane Sahası'na tenzîlle ol havâliyi gereği gibi tahsîn eyledikten sonra kendisi filika-süvâr-ı ikdâm ve kal'a kapularından dühûl ve hurûcu men'e mücdâf zenn-i dikkât ve ihtimâm olduğundan ma'dâ Bağçekapusu'ndan Yalı Köşkü tarîkini sedd-i bâ-husûs Tobkapusu'nda olan toblara vüsûlde rû-yı irâdelerine havâle-i dest-i redd idüb Üsküdar'da ikâmet ve asâkir-i mu'alleme ser'askerliği ile kesb-i şöhret iden Kadı 'Abdur-rahman Paşa muhâfazâ-i isrâf-ı Üsküdar için 'asâkir-i mûcûyi cehlesince mukaddeme-i fesada dîde güşâ-yı intizâr ve temâşâ oldu bu taraftan ocaklu Ağakapusu'nda ictimâ' ve nîrân-ı fitneye pesend-zîr-i iltimâ olub serrât-ı kavm-i ulemâyı içimize idhâi ateş olduğumuz fesada bâdi-i tezâyüd-i işitgâl olur diyerek sudûr-ı 'ulemâ âdemallahu teâlâya başka başka âdemlâr ta'yîn ve cebren ve kerhen ihzârlarını telkîn itmeleriyle her birinin saha-i saraylarına belâ-yı nâ-gihânî gibi nâzil ve halka cem'iyetlerine hâh ve nâ hâh teklif nümây-ı dühûl olarak Ağakapusu'na da'vet bil-fi'l Rumeli-yi kazasker İmâm-ı sâbık ve Derviş Efendi ve Rum-ı sabıka ve sadr-ı Anadolu Mollacıkzâde 'Ata'ul-İlah Efendi ve Rumeli bi'l-fi'l nâkibü'l-eşrâf Dürrîzâde Esseyyid 'Abdu'llah Efendi ve bi'l-fi'l sadr-ı Anadolu imam-ı evveli şehriyâri Ahmed Efendi hazerâtı zarûrî irtikâb-ı külfet-i icâbet idüb Anadolu Pâyesi'yle dest-i sarây-ı mefâhir bi'l-fi'l kadı-yı İslambol Köstendi'li Tâhir Efendi sünen-i enbiyaya iktiza. (120b) ve hânelerinin karşusunda bir menzil-i sağırde ihtifâ itmiş olmalarıyla seriyeye ehl-i tuğyân zîr-bâla-yı serâ-yı pûyân olub müşârünleyhin nakdânı 'urûk-ı mel'anetlerinin bâdî-i badani olmağla etba'ından herbirine havâle-i dest-i şekâvet ve efendinizi ocaklu ister gel olduğu göster diyerek irâ'e-i rûy-ı şiddet ve Tezkîre nâ'ibi olan Ahmed Efendi nâm derd-mendi ilkâ-yı türâb-ı nedlet ve gerden-i mazlûmânesine itâle-i şüfre-i gavâyet eylediği esnâda bir küşti-i mader-behatâ ondört onbeş yaşında mahdûm-ı melek nihâdına dest-i dirâz-ı itidâ olduğunu gören bir ehl-i

insâf efendinin olduğu mahalle isaf-la mahdûmu tahlis ve tezkîre na'ibi dahî zîr-i selîn-i kahr ve kinlerinden rehâyâb ve taklîs itmekle kavm-i merkûm bâb-ı beyt-i ma'huda hücûm eylediklerini müşarünileyh rû'yet ve zarûri duhüllerine feth-i bâb-ı ruhsat eyledikte hilâf-ı mütemennâ zemîn pûs-ı temennâ olub ocaklunun selamını ifâde ve ricâ teşrif ile bir bargir amâde idüb ba'lkîr-i ta'zimle erkâb ve etrâfını ihata ile Ağakapısı'na doğru sevk-i matıyye-i şitâb eylediler Ağakapısı'nda cem' olan ecille-i sudûr ocaklı ile tarh-ı mecâlis-i ibcâs dûrâ dûr iderek hülâsâ-i kelim bu vechile sûretnümâ-yı merâm oldu ki hân-mân-ı Bektâşîyye'nin hedm-i esâsına niyyet ve beşyüz seneden berü ittifak-ı ârâ-i erbâb-ı hal ve 'akd ile karargîr-i nizâm olmuş ocağımızın izâlesine kasd-ı 'azimet iden vezîr ve vüzerâ nedu ve pehnâ zemin-i hestîden def-i sıklet-i vücûd eyleme si için ahâli-yi ocak ittifak ve ref-i livâ-i ittihad ve vifâk idüb ağamız olacak yâd-i gar(121a) bu ittifâka 'adem-i muvâfakatla ısrâr ve bu takrîb kul yed'inde küşte-i seyf-i dimâr olmağla ocak-ı 'âmireye bir Ağa ta'yîn buyurulmak niyâzımızı hâk-i pâ-yi saltanata 'arz ve inhâ ve belki bir vezîr nasbı ile dahî def-i dağdağ-ı kıyl ü kâl buyurulması istid'a için efendilerimizden biri saray-ı hümâyun'a kadime-cünbân-ı hareket ve taraf-ı şehinşâhiden is'af-ı meramlarımız husûsunda vekâlet buyursunlar deyü teklîf-i sefâret ve şekl-i mücessem ile firîbine nazaran kadî'asker Derviş Efendi'ye işaret eylediklerinde cümle tarafından muktezâ-yı vakt istisvâba ilhâ-yı zarûret ve merkûm dahî dest-i bünyâdına taklîf-i 'anîf-i hareket idüb odanın ortasında tevakkuf ve ârâm vâbeste gideyoram cülûs dahi istermisiniz deyü feth-i hezeyân-ı isti'lam eyledikte “zekkerteni't-ta'n ve künti nasiyen” müfâdı az kalmış idiki bir fesad-ı nâ-mevle zuhûr ve zuhûriyete ahd u sene bâdî ola heman Tâhir Efendi hazretleri efendi bu ne demektir deyü mîkrâs-ı redd ile kat'-ı lisân-ı ercûfe-feşân ve ocak-ı 'amirenin ahâlisi zorbamıdırlarki bu makule emr-i mekrûhe irtikab oluna ve bâ-husûs şevketlü efendimiz gibi bir padişâh-ı nev-câh-ı emânın ma'aza'l-llahü te'ala hal'ini taleb ve ibtigâ itsünler deyü cerbeze-i sahn-ı perdâzî ile sedd-i dehân-ı hezeyân idüb bu ağaların hâk-i pâ-yi hümâyundan ağa nasbını ricâ ve ocaklarında bekâ-yı nazar-ı 'inâyetlerin istid'â eyledikleri zât-ı şevket-simâtın cülûsunu sü'al ve hal'-i hil'at-ı saltanatlarını âverde-i zebân-ı mekâl itmek isti'cal-fezâ-yı 'âkil ve hande-fermâ-yı hebenneka ve bâ-kildir

eylediklerinde tevsen-i süvâr-ı 'azîmet ve darü'l-emân-ı melhuvvhan olan saray-ı sultânî tarafına irhâ-yı inân hareket eylediler

Bir taraftan tekessür-i erbâb-ı bağı ve fesad vezîr ba'is-i inkıtâ' ümîd-i imdâd olduğundan civârisini muzîk-ı muhataradan tahlîs ve bî-çârelerin feryad ve 'avîlinden nefsinî tenciye ve taklîs fi'e-i Bektâşîye'ye ilticâ-yı ilcâ ve civarisini bir mü'emmen mahalle îsâl kendini dahi yoldaşları olan kırkiki bölük zâbitâniye teslim mücib olacağını pîçide-i zemân-ı makal iderek iğfallerini iktizâ itmekle birer birer civârisini ihrâc ve tarîk-i emn ü selâmete isal ve inhâc eyledikten sonra rızâ ile kılâde-i gerden-i teslimiyet müselleme abâdi-i eshâb-ı 'adâvet olmak mugâyir-i şerb-i gayret ve muhâlif-i meslek-i besâlet olmağla dest-zenn-i alât-i harb ü cidâl ve kıtâl ve sedd-i bâb-ı teslimiyetle vakt-i 'asra dek mübâşir-i husûmet ve cidâl oldukda fi'e-i Bektâşîye'den bir takım şecâ'an mahzene doğru ilticâyâ şitâbân olub bir güruhu etrâfını hisâr ve bir fırkası üzerine su'ûde vaz'-ı yezdebân-ı ictisâre ile kal' ve tahrîbine a'mâl-i mu'âvel-i mel'anete ibtidâr eylediklerinde hücûmları takat-güzâr ve cümle iktihamları müstevcîb-i ihtizâz olmağla en-nâr velâ el-'âr ka'idesine (122a) itibâr ve mevcûd olan baruta ilkâ-yı nâr eyledikde birkaç yüz nefer merd-i bî-pâk pesmânde-i zîr-i türâb-ı helak olmağla mahzen-i merkûm böyle evkât-ı müzâyaka için a'dâd ve mahsusân tuy-der tûy-ı bünyâd olunmuş olduğu zu'umla nice meczûm olub tâkât-ı bâkiye mülâhazasıyla takrîb-i mahal ve aher lağım olmak vesvesesiyle takviyyet-bahşâ-yı vehm ve hayal olmağla uzakdan merhâba ey ayva kardeş diyerek dürden-i âmâde-i habbek ve pür-hâş olarak bir takım etrâf-ı mahzende beyhûde-güzâr tek ve dü ve bir sınıfı verden-i beldede tehîc-i fitne için hezze tâz olan rû'esâyı gavgaya pîrevâ olmakda iken taraf-ı saltanatdan vezîrin hayat ve memâtı nâ-ma'lûm ve fetk u reftek-i emûde yerine birinin kıyâmı beyne'l-lüzûm olmağla Çavuş başı olan Arnavud Memiş Efendi'nin kamet-i bî-endâmı zînet-yâb-ı hil'at-ı tavîlü'z-zeyl-i ka'immakamı olub Üsküdar'da mütekâ'iden peygûle-güzîn-i inzivâ sâbık Kapudan Salih Paşa Çarhacı Ali Paşa sarây-ı hümâyuna da'vet ve ikisi dahî çehre- fersâ-yı icâbet olub ta'ife-i bagiyye perde-i birûn-ı izhâr-ı 'udvân ve hetk-i nâmus-ı ita'atle keşf-i kına'-ı tугyân eylediklerinden gayret-i saltanat iktizâ-yı havâle-i dûrbâş-ı satvet itmekle Kapudan-ı Deryâ Râmiz Paşa tobcu neferâtı ve Levend Çiftliği'nde olan cünûd-ı nebred-i azmâ ve Kadı 'Abdurrahman Paşa Üsküdar'da mevcûd cüyüş-ı nevzer âşinâ ile saray-ı hümâyuna me'mur ve der-'akab emr-i hümâyuna imtisâlen kabîl-i 'asrda zevren-i süvâr-ı 'ubûz olub ecnâd ve nemâ i'tiyâri ebvâb-ı saraya ta'yîn ve iktizâsına göre etrafa saraya taksîm ile da'ire-i hümâyun tahsin olundukdan

sonra (122b) yer yer mukâbele ve gürûh-ı muhâlifine ira'e rûy-ı mukâtele olunduğu bâdî-i iştidâd madde-i şakka-i sedd-i bâb müdârâ olduğundan lehîb-i nîrân-ı 'adâvetleri dûbâ-ilâ olub üftâde-i gıyâbete el-ceb-i 'adem olunca meydân-ı şekâvetde sabit kadem olmak üzere ittifak ve din ü devlet yolunda terk-i köhne-pûş-ı pâ'â kuvvetleri değil iken ocak uğurunda fedâ-yı cân ve ser itmeğe terfî'î râyât-ı 'ahd ve misâk idüb 'ilm-i efrâz-ı cem'iyet ve sarây-ı hümâyun üzerine hüçûma râyet-güşâ-yı şekâvet olduklarında 'asâkir-i mu'allim azûr-ı âteş-i efşân-ı âsân-ı şîrâra baş ve mermâne gayret ile cünbüş-i nehy-i cenk ve pürhâş oldukca her hamlede Yeniçerilerden katî vâfir-i şakî nâ-pâk-ı bedrekâ kârî dâne tüfenkle râh-peymâ-yı vâdi-i helâk olduğundan ol havâli ec'sâd-ı mürde-i Bektâşîyye ile mâli olub esvâk ve bazara kanâra kasabından nümûdar olub taraf-ı erbâb-ı zehab-ı mesdûde ve bu takrîble saray-ı hümâyunda zehâyirin vücûdu mefkûd olduğundan tedârik-i zâd ve bir mikdar iftâriyye a'dad için 'asâkir-i mu'allime ağası Süleyman Ağa bir kaç yüz nefer serbâzan-ı pürhâş-ı âşînâ ile saray-ı hümâyundan tahrîk-i 'akdem-i hurûcla hareket ve divân yolundan Deliklitaş'a dek kâdime-i cünbân-ı satvet olub rastgeldikleri zümre-i muhâlifine irâ'e-i silah-ı ateşbâz ve hevl-i hüçûm pervelânelerine heyet-i ictimâ'iyyelerini târ ü mâr itdiğinden 'alamet-i şekâvet olan nişânları buldukları dükkanları berkende-i dest-i hakâret ve darün-nedve-i erbâb-ı gavâyet olan kahvehânelerin camlarını sengzede-i felâhân-ı mezellet iderek simid ve çörek mekûlesine dest-i dirâz-ı isti'lâb ve bu takrîb ve zîrek-i hayat (123a) ve memâtîecessüsle râ'yet-i pec 'avd ve iyâb olub ol gün ahşama dek cenk-i pürhâş Yeniçeri zümresine ba'is-i tefrîka ve telâş olmağla cem'iyetleri perîşân ve bünyân-ı ihtîşadları virân olmağla yüz tutmuş iken sefere şekâveti fesân-ı tecellüdde sertîz ve hançer-i gayret-i câhiliyyeyi sem-i helâhil-i gavâyetle zehr-âmiz idüb taraflarından taraf-ı sarf-ı delâiller nidâ ve hâşâ imdada gelmeyenlerin 'avreti boş kendi kâfırdır diyerek encümeni fesadlarına luhûka-i igrâlarından ma'dâ 'asâkir-i cedîde tarafında ihtimâl-i şebhun şîrzime-i şîrzimeye bâdî-i helecân-ı derûn olduğundan yer yer karakullukcular ib'âs ve hân ve kayıkâne ve külhan ve mamhanelerden bir ilâ begâr meslûbetü'l-enbârî da'vet ile Ağakapısı ve kışlalar da cem'iyet-i 'azîme ihdâs ile ol gice oldukları yerde beytütet ve ahâlî-yi İslambol yiğirmişer otuzar adamlar ile mahallelerini hıfz ve hirâset eylediler çeharşenbe günü Ağakapısı'ndan yete'adde'l-gurâb silah-pûş-ı mukâbele ve ihtirâb oldukları yerlerden hurûc ve Sultan-ı 'adl-i âyîn üzerine rak-ı livâ-yı hurûc idüb fevc fevc Süleymaniye etrafına iktihâm ve ağaları olan Mehmed Ağa'yı önlerine katub Sultan Ahmed ve Ayasofya taraflarına doğru tahrîk-i ikdâm eylediklerinde bermûceb-i

dâb-ı na-ma'kul âhâlî-yi İslambol me'azallahü te'ala il'la-yı livâ-yı kelimetullah için gazaya gider gibi mücemmi'-i işrâre muhâceme-nümâ-yı dühûl olarak mücemmi' ehl-i bâği ve şerr (123b) nümûne-nümâ-yı 'arsa-i mahşer oldukda 'asâkir-i mu'allime ile mukâteleye fesâh-ı nezde-i sefere-i kıtâl ve yeni başdan eyşen-i fitne lehib-i efrûz-ı işti'gâl olub sarây-ı hümâyuna doğru itâle-i ikdâm-ı şevm ve 'asâkir-i cedîde dahî mukâbele kasdıyla izhâr-ı hâmlle ve hücûm itmeleriyle tarafeynden nîrân-ı cenk ve sitiz-i enare ve gubar havme-i harb havlengîz-i isâre olunmağla fi'e-i bâğiyyeden bî-hadd ve şamar eşrâ-i bed-tibâr küşte-i seyfi dimâr ve 'asâkir-i mu'allemeden birtakım merd-i ciğer-dâr üftâde-i hâk-i hûn-alûd-ı meydân-ı kârzâr oldukdan sonra 'asâkir-i mu'alleme cebehaneye tahassün ve âteş-i feşân-ı gayretleri hân-mânsuz cem'iyyetleri olacağına zümre-i tugale teyakkun itmeleriyle âdetleri üzere ateş-endâz ihrâk mehâ ve cebehâne ile etrafında olan dükkanlar t-ı lehib-i ihtirâk oldukda zarûri asâkir-i mu'alleme hurûc ve ibrâz-ı celâdet-i merdâne iderek saray-ı hümâyuna vülûc eyleyüb hârîk-i dûzâh misâli gitdikce kol kol şerer-i efşân-ı iştigâl olmağla bir tarafından ateş-i harb ve sitize ve bir taraftan böyle harik-i hevl-engiz ne'uzü bi'llahi te'ala nümûne nümâ-yı rûz-ı restâhayze olub gürûh-ı erbâb-ı şikâ dahî bu taraftan emvâl-i müslimîne itâle-i pençe-i yağma ve me'azallahi te'ala aralık aralık hetk-i ırz-ı fermâ-müse ictirâ eylediklerinden ol havâlîde bulunan ehl-i İslâm suhte-i âteş-i mahn ve ilâm ve niceleri dahî isâbet-i dâne-i tüfenkle müteveccih-i dârü's-selâm olub me'mûr-ı itgâ olan bigât-ı serd rehvâ dest-i zenn-i alat-ı itfâ olmadıklarından ma'âda belki iş'âline imdâd ol simsârân-ı bâzâr-ı fitneye sermâye-i ziyâd olduğundan hod (124a) be hod suretyâb-ı nâr-ı Nemrûd olub bir kolu Divânyolu etrafıyla Süleyman Paşa hânına dakk sûzan ve bir tarafı Defterhâne ve Sultan Ahmed Cami'i verâlarında olan mahallata doğru büyü-ti dekâkin ve menâzil-i ağniyâ ve mesâkin irtesi gün sabaha dek kol kol pey-siper-i nîrân olduğundan hânelerinde ser-bahib-i 'uzlet ve muztarîb nişîn-i peygûle-i hayret olan ahâlî-yı 'ırz sebbâbe-güzâ-yı te'essüf bâ-husûs 'ulemâ-yı a'lâm suhte-i nîrân-ı telehhûf iken hazerât-ı sudûri Ağakapısı'na da'vet ile mecbûr icâbet-i zarûrî itmeleriyle havâh ve nâ-havâh taharrütün 'inan-ı külfet-i hareket ve mübtelâ-yı mûzîk-i cem'iyyet olduklarında sûreta mültefit ve hakîkatde mahbus-ı zîr-il-hata-i nezâret oldular

Saray-ı hümâyunu hata ile muhâsara ve amâde-i nebred-gâh-ı mücâdele ve müşâcere olan bugât-ı Yeniçeriyân Ayasofya minâreleriyle bazı emâkin-i mürtefi'adan derûn-ı saraya dâne-i feşân-ı tuğyân oldukları eshâb-ı şikâya havâle-i dest-i redd ve her bir hücûmlarında taşra çıkıp bir nice eşkiyâyı üftâde-i hâk-i helâk iderek tarîk-i iktihamların

sedd iden cünûd-ı gayret nümûda irâs-ı hayret ve Ramiz Paşa'nın tahrîs ve igrâsı takviyyet-i kalb-i besâlet ve saray-ı hümâyunda olan eshar ve helvacı ile sa'ir bostâniyân ve belki enderûn-ı hümâyunda neam-perver-i saltanat olan aġayân-ı bî-iz'âne ocak hakkında gayret maraz-ı cüzzâm gibi 'uruk ve i'sâblarına (124b) sirâyet itmiş bir 'illet olduğundan velîni'metleri olan velî ni'met-i hâlîm yolunda hân ve ser-fedâ ve muhafaza-i vücûd-ı hümâyunları için i'mâl-i edevât-ı harb ve heycâ iden ecnâd-ı nûr ve âşinâya evzâ'-ı nâdir berâber-i hasmâne ile irâs-ı hadeşe ve helecân ve pencâreleri تنها buldukları yerlerde azaka-i simm-i sa'ate şehâdetle bî-cân itdikleri fûtûr-ı aver-bazû-yı celâdete ve yine paşaların müsûbat-i izâli beyan-ı ref'-i havâricde olan sevâl-i i'lanla iğzâsı tahrîk-i 'urûk-ı şecâ'ât itmekle fetret-i enderûn ve muhâccime-i bîrûnî def'i havâle-i eslihâ gayret ve hidmet-i saltanat-ı seniyyede icrâ-yı muktezâ-yı 'ubûdiyyet eylediler ref'-i livâ-yı şekâvet demenin perde-i ita'at iden erbâb-ı gavâbetin kulûb-ı karsiyyelerine ilkâ-yı dehşet ve muhalif-i münhec-i şerî'at irtikâb-ı cenhe hurûc-ı 'ale's-sultanla mazhar-ı tard ve la'net olduklarını işâ'at ve behâyim-i minsâl ahâlî-yi İslambol'un gürûh-ı mekrûha iltihakları muhâlif-i rızâ-yı ilahi ve mugâyir-i irtizâ-yı zillul-İlâhi idiğine işâret kasdıyla Unkapanı pişgâhında lenger-endâz-ı sükûn sefâyin-i Donanma-y hümâyun âteş-endâz-ı tob savlet ve Aġakapusu nişângâh kâvâri'-i satvet idüb aralık aralık gülle-i samanrübâ Aġakapusun'da olan i'vâna dehşet- divâr-ı sabr ve sekîneleri rahne-pezir-i ra'b ve hirâs ve bünyân-ı bî-esâs cem'iyyetleri müşerref-i inhidâm ve indirâs olmaġla yüz tob cebehaneleri ferma olmaġla kalmamak bahânesiyle şebrâvend-i müteferrik ve heykel-i ictima' ve ihtişadlarına halel mütetarrik olmuş iken ba'zı işrâre bulunduğu merkez-i şekâvetde sebât kademe ısrar (125a) ve i'tikâd-ı batıllarında himâyesi erkân-ı İslâmiyye vikâyeden mukaddem olan ocakları uğurunda fedây-ı cânâ karar ile berk-i firâr ve nefsi-i habislerini dûdmâ hıyânetleri ve kânun baġı ve şekâvetleri yolunda endahata nâr-ı harb ve peykâr eylediler kavâri'-i âteş-i feşânın gülleleri ba'zan Aġakapusu'nı gûzar ve Süleymaniye Cami'ini ve sâir ceyrânın menâzil ve mürâbi'ini hem-sâye-i bed-mübârek esrâ kâri'asıyla rehnedâr itdiğinden nâ-behre yâb-ı akl ve fetânet bir alay nâve gûy-ı hezre der ankibet Allah Allah bu ne dimekdir tobla İslambol'u mı yıkacaklar diyerek dehân-ı i'tirâzı baz ve sebük meġran-ı zamânedden bir firka belâdet-i halka dahî ol gürûh-ı mekrûha ve müsâzlıġa âġâz idüb kisve-i pûş-ı gavâyet ve harekât-ı hurûc-ı 'ale's-Sultan'la dâmen-âlûde-i töhmet olan erbâb-ı şikâye imdâd ve i'ânet muhalif-i şerî'at ve mugâyir-i rızâ-yı devlet olduğuna işâret için imâmü'l-müslimîn emriyle atılan toplara i'tirâz ve gürûh-ı baġiyenin ilkâ-yı

nîrân-ı 'isyanla etrâf-ı beldeyi süvârân ve harem-i nâmuslarına itâle-i şirpençe-i 'udvanla emvâl ve eşyâlarına havale-i dest-i yağma ve talan itmelerinden 'ayn-ı insâfî i'mâz eylemeleri mukayyed-i kayd-ı satver olacak garâyib-i umûrdandır.

Ehl-i 'ırz sûretinde olan eşkıyâ-yı İslambol harîkin mahallelerine dahî sirâyeti havfiyle fevc fevc avd ve kufûl itmeleriyle cem'iyet-i erbâb-ı tuğyan mazhar-ı halet- fesa beynehümüz-zarban olduğundan heyme-i (125b) dümân-ı 'isyân sanâdîd-i kavm-i Bektaşiyân Ağakapısı'nda muzdarib-nişîn-i muvakkıf-ı halecân olan sudûr-ı zîşânın dâmen-i şefâatlerine evzân olub her ne vech ile emr ü fermân buyurulursa gerden- dâde iz'ân olmak üzere isti'fâ ve kavâri'-i ateş-i feşânın inkitâ'ıyla i'tâ-yı berat-ı aman buyurulmasını taraf-ı hümâyundan ricâ için mütehammil bâr-ı sefâret ve saray-ı hümâyuna kadime-i cünûbân-ı hareket olmalarını isti'dâ eylediklerinde müşârün ileyhim bu teklifi ganîmet ve yedlerinden halasla dâr olan da'ire-i saltanata düşmeğe medâr-ı fırsat bilüb der 'âkab tevessün-i süvâr-ı 'azm-i nehzât ve atılan tüfenk dâneleri arasından mehmîzen bâre-i gîr-i havf ve haşyet olarak saray-ı hümâyuna vüsûl ve huzur- ı mehâyet-i mevfûr-ı mülükâneye şerefyâb-ı ruhsat-ı dühûl olduklarında cenâb-ı şevketme'âb tahrîk-i zebân-ı iltifatla müşârün ileyhime hitab ve birâder dahî vefat eyledi diyerek Sultan Mustafa'nın kantara-i mükâfatdan üftâde-i sîlâb-ı mücâzat olduğuna işrâb buyurdıklarında meclis-i hümâyunda bulunan vüzerâ ve sudûr-ı 'ulemâ devâm-ı ömr-i devletleri du'asıyla icrâ-yı resm-i gârâ ve âteş-i fitnenin sûretnümâ-yı intifâ ve ocaklunun müteşebbis-i ezyâl-i ricâ olduklarını 'arz ve inhâ ve 'afvlarını isti'dâ eylediklerinde eğer fi-mâ ba'd tavr-ı edebe ri'ayet ve ber-muktezâ-yı 'ubûdiyet iltizâm-ı lâzıme-i ita'at iderlerse nâ'il-i 'afv-ı şehinşâhâ ve illa bütün İslambol sûzan-ı nâr-ı isyân olursa dahi kâbil-i 'afv olmayub mazhar-ı inkisar-ı şahânem olurlar varsunlar huzur-ı ma'nevi de hazret-i müntakîm-i kahharda cevâbını virsünler buyurdıklarında bulunan erkân-ı (126a) devlet bi'l-ittifak defî fitne için çehr-i fersây-ı muarrız-ı şefa'ât olmalarıyla zarûri tobların inkita'ına emr ü fermân ve emr-i hümâyunları mücebince hareket şartıyla i'tâ-yı menşûr-ı aman buyurulub teferruk-ı cem'iyet ve telfîk-i geseste-i kerbâs-ı ta'ât eylemeleri için Rumeli pâyesiyle sermâyedâr-ı i'tilâ Mollacıkzâde Mehmed 'Atâ Efendi hazretlerine Sultan Ahmet şeyhi ile küçük Mirahor terfîk ve sûret-i mu'ahedeleri mazbut-ı kayd-ı kitâbet olmak için Ağakapısı'na ba's ve tetrîk olunub taraf-ı hümâyundan niyâzlarına müsa'ade olduğu beyân ve mâdamki rabka-i itâ'at kılâde-i rakâbe-i 'ubûdiyet ola cânib-i mülükânedden mazhar-ı 'afv ve 'inâyet olacaklarını averde-i zebân tibyân eylediklerinde cümlesi dest-i efrâz-ı du'â-yı devlet ve müte'ahhîd-i

tefrîk- cem'iyet ve ferdâsı müdde'â-yı inkiyâdları hüccet olmak üzere güyâ dâhil-i taht-ı teklîf-i ita'at oldular bir efruchte-i dest-i fesâd olan harikin şu'le-fürûz-ı iştîdâd ve sûretyâb-ı incimâd olmayub lehib-i efzâ-yı imtidâd olduğundan ahâliy-i İslambol'un giribân adamları serpençe-i havf ve hirâsa giriftâr ve her mahalleyi muhafaza için la-ekall iken üçyüz müsellaah adam münâvebete meşgûl geşt ü güzâr ve herkes evlerinin der ve divârına ta'lik-i kanâdil ile ol leylü'l leyl-i rûz-ı rûşenden nümündâr idüb sebzende-dâre oldular sûreta ehl-i 'ırz olan eclâf bâ-husûs kem gerde-râh-ı insaf fitne-i nihâdân-ı esnâf hâne ve mahallelerin muhafaza için da'ire-i şekâvetde sabit kadem merkez-i merd ve ilâ olmak va'delerinde hilaf-la cem'iyet-i eşkiyâyı iz'âf eylediklerinden zemîre-i(zümre) Yeniçeriyân mülâhaza-i encâm-la melûl ve mücemmi'eshâb-ı gavâyetden (126b) teferruk iden güyâ ehl-i harazlu mahallelerini muhâfaza ile meşgûl oldular sahrâ-yı hâmis günü Kandıra¹lı dimekle şehir bir küştehi vacibü't-tedmir Karşuyaka'ya mürûr ve bardûş-ı menhûs olan livâ-yı menkûsu nasb-ı ser-zemîn-i şerr ü şûr idüb Galata ve Tersane-i Âmire ve Üsküdar ile Boğaziçi'nde vâki' emâkin-i sâ'irede havf-ı satvet-i zâbitân ve hirâs-ı kavâri'-i ateş-feşân ile her biri kûşede serpilip ihtifâ sürâh-fâr hezâr-ı dinâr-ı takdîr-i 'indlerinde ednâ behâ olmuş iken ol bederka râh-ı dalâlet haşerât-ı ma'hûde-yi semt-i gavatyâ ve şöret-i kâzîbe-yi mel'aneti cür'et bahşâyı icâbet olmağla katî vafîr erbâb-ı fesâd zîr-i râyet-i edyârına ihnişâd itdikle Tersane tarafına tevciye-i veche-i şekâvet ve muhâfazada olanlar beyvend-i kesl-i tahammül ve tâkat olmağla Tersane-i Amire ile sefâyûn-ı hümâyun giriftar-ı eyâdi-yi kavm-i mel'un olub bu sûretle kesb-i kuvvet ve andan Tobhane'ye 'avdet ve râyet-i hezelân gayet merkûz-ı meydân-ı gavâyet oldukda Boğaziçi ile Üsküdar sekinesinden bir alay bekar meslûbetü'l-inar mücemmi'-i işrâre müsabaka-nümâ-yı ibtidâr olarak heyûlâ-yı cem'iyetleri iktisab-ı sûret-i kesres itmekle Tobçu ve 'arabacı kazganların İslambol'a imrâr ve Yeniodalar pişgâhında nihâde-i serzemîn-i edbâr idüb bu ana dek Yeniçeri kazganları meydâna hurûc ve 'adet-i kâbihâları üzere zerve-i şekâvete 'urûc itmemiş iken mihman-ı icra-yı 'adet ve tekâmîl madde-i şekâvet (127a) ile ateş-hasbûş-ı fesâd yeni başdan mürûhâ-i cünübân-ı evgâ ile şu'le-pezîr-i isti'kâd oldukda gemilerle tersâne bizde Karşuyakalarla Tobhâne bizde diyerek taraf taraf dellâllar çâk-sâr-ı hançere-i nidâ ve haride-i sekâbe hifâ olan martanitan müstakî dü's-şikâyı

¹ Balta isimli eşkiyayı öldürmüş ve şöret kazanmıştı. Alemdar vakasında tersaneyi zabtetti :Ramız paşa'nın takibi için kendisine iki tuğ verildi. Ve Rumeliye gönderildi.SO, s.II-279;Asım,a.g.e, II-s.256;Yayla imamı, a.g.e, s.261;

mücemmi'lerine da'vetle şikk-ı sūrâh sadâ iderek hande fermâ-yı 'ukalâ ve belki kahkaha fezâ-yı düvel-i a'dâ olmalarıyla ahşamdan perîşân ve gadaba-i padişâhîden tersân olan eshâb-ı tuğyân fevc fevc tecemmü' ve tahaşşüd ve hey'et-i ictimâiyyeleri teceddüd itmekle evvelkiden ziyâde tekâlif-i şâkka ile muvakkıf-ı 'inâde-i istâde oldukları rû-nümâ-yı mücellâ-yı şüyû ve Râmiz Paşa ile 'Abdu'r-rahman Paşa'ya mesmû' oldukda fimâ-bâ'd sebâtun fâidesi olmadığı cezm ve bozulmak mümteni' dir ser-nevşet-i hâme-i takdîr mukaddemesi intâc-ı kazıyye-i ibtâl-i tedbîr itmekle rehr ü semt-i firâr olmağla 'azm idüb ma'iyyetlerinde olan Nâzır-ı Bahreyn 'Ali Efendi ile berâber üçü dahî Yalıköşkü'nden hurûc ve merbût olan küçük kurunaya dühûl ve vülûc ile Üsküdar tarafına mürûr ve karaya çıkmağla mevânî-i kaviyye zuhûr itmekle yüzelli kadar adamlarıyla bir çekdirmeye nakl ve tahvîl ve Marmara'ya doğru havâle-i sekân-ı tesbîl eylediklerini fi'e-i bagıyye İstimâ ve sefâyîn-i merîyeden ibrik ta'bir olunur sefine-i sağıreye icdâl-i dâmân-ı şîrâyı ta'kiblerine deryâ-yı peymâ-yı mübâderet ve müşârün ileyhim verâdan 'akabgîrlerini rû'yet ve derk ideceklerini peymûde-i endâz-ı tahmîn ve ferâset eylediklerinden Ayastefonoz kurbinde karye-i hatve-i endâr-ı hurûc ve şevâhık-ı firâra doğru reh-peymâ-yı 'urûc olduklarından ta'kîb idenler 'adem-i idrâki derk ve me'yûsen i'âde-i (127b) hayûrâne-i terk eylediler

Ateş-dâd-ı fesâd müceddeden şu'le-i firûz-ı nîrân-ı 'inâd olduğundan berdahte-i dest-i ittifâk olan ocağı ref' ve ahâlisinin asl-ı şecere-i sebâtların hadîka-i imkândan kal' için teşhîd-i ma'ûl-i iddi'â ve izâle-i vücûdları için sebt-i cerîde-i müdde'â eyledikleri vüzerâ ve ricâlden ma'dâ zeyb-i efzâ-yı makâm-ı fetvâ Mehmed Salih Efendi zâde Ahmed Es'ad efendi hazretleri nizâm-ı cedîde sûretnümâ-yı rızâ ve def'-i evveli meşâhatlerinde fetvâ-yı cevâza rakm-tırâz imzâ olduklarının seybînden istinâ bu def'a mücemmi'a gelmesini iktizâ eylediğini itbâ eylediklerinde meclisde olan sudûr-ı 'ulemâ-yı a'lâm sâk-ı vifâk üzere kıyâm ve liyâkat-i zâtiyesiyle şeyhü'l-islâm olmuş bir adam havâle-i hisâm ve bu sûretle sil-i şimşîr-i tekâzâ ve ibrâm olunmak nakîzâ-i şân-ı 'ulemâ ve belki intihâk-ı hürmet-i şerî'at-ı garrâyı müstevcîb idiğini ifhâm ve cümlemiz çâkaçâk ve üftâde-i mu'arrız-ı helâk olmayınca bu kâr-ı nâ-me'mûl sûretgâb-ı hasûl olmayacağını i'lâm eylediklerinde bin belâ ile ferâgat ve 'urus-ı cümle peyrâ-yı nâmus-ı 'ulemâyâ zerî'a-i mestûriyyet olub kavm-i müstehakkü'l-levm hetk-i perde-i edeb ve balâda mestûr ricâl-i Devletin her birinin meydana ihzâr ve küşte-i seyf-i dimâr olmalarınra havâle-i seyf taleb eylediklerinde yine sudûr-ı zîşân idâre-i umûr-ı saltanat muhavvîl-i 'uhde-i ricâl-i devlet olduğundan bunların fikdânı umûr-ı devlete vesîle-i

perîşânî olub (128a) ez-cümle Gâlib Efendi mürâyâ-yı esrâr-ı devlete 'ârif ve düvel-i ecnebînin mu'âhedâtı tahrîrlerine ve el-ân der-dest olan Rusya mükâlimesinin takrîrlerine vâkıf olmağla bu sûretde birden bire î'dâm-ı himâyet kârî-i devlet da'vâsına muhalifdir diyerek isti'fâlarına ikdâm ve ba'zı delâ'il-i 'akliyye serdârî ile ilzâm idüb mümâileyhi dahi tahlîs ve zebâneзде-i erbâb-ı şekâvet birkaç merd-i bî-'ayb ve vasmını dahî taklîs idüb ancak Râmiz Paşa ile 'Abdu'r-rahman Paşa'nın firâr eylediklerini inkâr ile mütâlibelerinde ısrâr hadd-i i'tidâli güzâr ve meclisde olan evliyâ-yı umûr hazerâtını bîzâr esnâda müşârün ileyhimâyı ta'kîb iden sefine 'avdet ve içinde olanlardan biri sanâdid-i Bektâşîyye iblağ-ı peyâm-ı müşâret idüb ibrik ta'bîr olan sefine ile ta'kîblerinin sûretini beyân ve râkib oldukları sefineyi karaya urduklarından derk idemediklerini âverde-i zebân-ı tıbyân idüb ancak karada olanlar dâ'iren mâdâr-ı ihât ile hisâr ve şimdiye dek yedlerine giriftâr olmağla hayyen ve meyyiten ihzâr olunur didiği sanâdid-i merkûmeye bâ'is-i istibşâr ve sudûr-ı 'âlî mikdâre-i me'hâz-ı fırsat giriftâr olub işte firâr eyledikleri ihbâr olundukca inkâr iderdiniz işte firârları âşikâr ve Devlet-i 'Aliyye yedinde olmadıkları bedîdâr oldu buyurdıkları bâdî-i hacâlet ve merkûmân buldukları vakit i'damlarına havâle-i seyfi siyâset ve müceddeden tertîb olunan Sekban Ocağı'nı ref'le kadîm ocaklara ri'âyet olunmak şartıyla tefrîk-i cem'iyet ve tenmîk sened-i îtâ'at itmek üzere güciyle cum'a gicesi sa'at altı sularında karargîr (128b) Nizam ve firârîlerin bulunması için isdâr-ı emr ü fermân ile güyâ sükûn-pezîr-i ilzâm oldular

Ferdâsı Üsküdar tarafında olan hazale-i eşkiyâ hezlehümü'llahü te'âla 'akd-i livâ-i şikâkla Selimiyye'ye doğru hatve-i peymâ ve istibâh-ı 'akd-i şikâ olub müştâ-yı cedîd tarafına sıklet bahş-ı vürûd ve Arnavud binbaşı biraz sekbanla ol lavâlîde mevcûd olmağla tarh-ı bâzâr-ı kâr-ı zâr ve simsâr-ı tob ve tüfenkle kermesâz-ı dâd ve sîtâd-ı metâ'-ı dimâr olub nice işrâr bizâ'a-i merk-i murâd-ı ârâyla sermâyedâr-ı bevâr olmuş iken cem'iyete teğâm gitdikçe sûretyâb-ı izdihâm olmağla kesretleri tahammül-i şekn olduğunu teyakkuk zarûrî ma'iyetinde olan nefesâtla kışlaya ilcâ-yı tahsîn idüb bermuktezâ-yı tab'iyet-i evgâd kışlalar sûzân-ı nâr-ı fesad olmağla takrîb bî-çâre lî-ehlâk ve câmi-i zendgânisin dest-i gavâyetle çâk a çâk eyledikten sonra ocak ağasının ve binbaşılardan hânelerin ihrâk ve kuru yanınca yaş dâhi yanar mislince büt-i ceyrânî dahî üftâde-i nâr-ı ihtirâk ve ahvâl-i eşyâların nemâz tezde-i âyâdi-i şikâk idüb kadı 'Abdu'r-rahmanPaşa'nın sâkin olduğu İsmâîl Paşa Sarayı'nda olan tarîf ve telyîd-i eşyâsına târâç ve mâl-ı yetâm olan saray ilkâ-yı âteş-i hasâretle olanca havf-ı hüdâyı dahî

derunlarından ihrâc eylediler Galata ve Tobhane (129a) Havâlisinde olan erbâb-ı 'isyân reşk-endâr-ı 'imâl-ı nekerhîde-i akrân olub ilm-i efrâz-ı cem'îyyet ve Levent Çiftliği'ne tahrîk-i ikdâm-ı nühûset eylediklerinde çiftlikde mevcûd âsâkir-i ceng-i azmûde tâb-ı âver olamadıklarından münhezimen avdet itmişler iken cebehane ve zâhirede olan fikdân Levent Çiftliği askerini perîşân itdiğini tâife-i ba'ziye istimâ ve tekrâr tahrîk-i i'lâm-ı ictimâ idüb Levent Çiftliği etrafında olan büyütlük ve dekâkini ihrâk ve bu suretle dahî meydân-ı hıyânete nasb-ı seng-i şikâk iylediler

cemretü'l harb ve nümâ ocakağası Süleyman Ağa'yı sademât-ı tığ cüyendegân-ı gavgâ üftâde-i hün âlûde-i terbe bugâ idüb sâ'ir rü'esâ-yı ulûf me'âd-ı giriftâr-ı dest-i haşerât oldukca havâle-i şimşîr-i gadr ve ilâ-yı ehl-i İslâm i'dâm ile teşfî-i sadr sâdi eylediler

rü'esâ-yı hezâreden bir bî-çâre Sultan Mehmed semtleri'nde üftâde-i âyâd-i gavât-ı gâdâre oldukca adm-i halâsını tefattan ve küşte-i şimşîr-i gâdi olacağını teyakkun eyledikde kelimetân-ı mübâreketân zebân-gerdân-ı iştigâl ve halkâri-i tehlîli ile hateme-i zeyb-i defter-i a'mâl olur iken bir küştenî bed-mezheb ne söyledirsiniz şu gavuru lafzıyla hetk-i perde-i edeb ve me'âzâllâhu te'âlâ kelime-i (156b) müstehcene ile ağzına şetm ve sebb iderek havâle-i tığ-ı şekâvet ve derd-mend-i zebân-ı i'lâ-yı kelime-i şehâdet olarak nâil-i rütbe-i şehâdet eylediklerini gören âdem nakş-ı sâhife-i gayret olmasını muhavvil 'uhde-i kalem eyledi Anadolu hânedânından da'ire-i ittifâka idhâl ve der-dest olan tedâbir-i isâbet nedîren icrâsına a'mâl olunacaklardan âsitâne-i aliyye'de ikâmet ve kenâre-i nişîn-i dârü'n-nevâl-i müşâfîret olub dergâh-ı 'âlî kapucıbaşılığıyla sermâyedâr-ı mübâhât ve büyük emir-i ahurluk pâyesiyle merbût-ı tavîl-i iltifât olan Hacı Ahmed oğlu giriftâr-ı ayâdîni kavm-i meş'ûm ve havâle-i bevâ'ir-i gavr ile devâ'ir-i hestîden ma'dûm oldu

Sevvedehü'l-fakîr-ü'l-hakîr el-muhtâcu rabbihi'l-Kadîr Muhammedü'z-zihnî ibn Mustafa min-telâmîz İbrâhîmü'n-Nâzîf Sene 1245(1849)

ÍNDEKS

'Ali Paşa, 22, 31, 54
'Ali Paşa, Ser'asker, 22
'Ali Paşa, Serdar-ı cedîd, 9

A

Anadolu, 50, 51, 62, 66, 68, 70, 85, 86, 101, 107,
130, 140, 150
Anadolu Eyaleti, 70
Anadolu kavağı, 84
Anadolu Pâyesi, 130, 140
Anapa, 51, 53, 54, 56, 59, 60
Anapa Kal'ası, 49
Ankara, 130

'Arab, 62

A

arabacı, 69, 75, 76, 147

'Arabca, 84
'Arabkirli İbrahim Paşa, Çarhacı, 21

A

Arabzâde Mehmed Arif Efendi, 130
Arakil, 78
Arapzâde Mehmed Arif Efendi, 133

'Arif Ağa, 109

A

Arnavud binbaşı, 149
Arnavud Memiş Efendi, 142
Arnavudluk, 96
Arnavutluk, 97
Âsitâne-i 'aliyye, 116
Âsitâne-i 'Âliyye'de, 83
Asitâne-i 'Aliyye, 7
asker-i İslam, 59

'asker-i 'Osmâni, 93

A

aşçı, 72, 73, 75, 82
Avlita Limanı, 56, 57
Avlite, 56
Avrupa, 1, 2, 3, 7, 32, 35, 56, 62, 64, 85, 86
Avusturya, 32, 63
Ayamavra, 96
Ayasofya, 18, 103, 143, 144

Ayastefanoz, 148

'Ayıntab, 50

A

Aynalı Kavak, 31
Azadlu, 78
Azak, 5, 14, 18, 59, 63
Azak Kal'ası, 4, 5
Azerbaycan, 37

B

Babadagi, 20
Babadag, 12
Babadagi, 10, 14, 15, 16, 20
Babadagi Sahrâsi, 15
Bâb-ı 'âli, 7
Bağçekapısı, 103, 140
Bağdadcık, 84
Bağdadcık Kal'ası, 84
Bağdat, 129
Bağdat'lı el-hac Ali Ağa, 129
Bahr-i Baltık, 2, 4, 5, 12, 35, 36
Bahr-i Sefid, 35
Bahr-i Sefid, 14
Bahr-i sitiz, 94
Bahr-i Siyah, 24
Bahr-i Süveys, 86
bakkal, 135
Baksuz, 96
Balkan, 57
Balta maddesi, 7
Baltacı Mehmed Paşa, 4
Baltan, 7
Balya Boğazı, 19, 20
Balyimez, 44
Baş Çukadar Abdulfettah Ağa, 122
baş ustası, 74
Başyasakçı, 113, 115
Başyasakçı Hasan, 115
Battal, 52
Battal Beg, 15
Bazarcık, 17
Bebek, 130
Bec, 3
Behic Efendi, 138
Behiç, 117, 118, 120, 121, 124, 126, 127
Behiç Efendi, 118, 120, 124, 126, 127
Bektâşiyân, 146
Bektâşiyâye, 60, 108, 109
Bektâşiyâye, 138, 143
Belgrad, 5, 42, 47, 59
Bend, 9
Bender, 4, 5, 9, 12, 47, 57, 59, 61
Benefse, 13
Berabaş, 5
Besni, 51
beşinci mülâzum, 82
Beykoz, 116
Beyoğlu, 119
Birgivi Risâlesi, 69

Boğaz, 16, 84, 115
Boğaz Nâzırı, 84
Boğazhisarlar, 12
Boğaziçi, 147
Boğdan, 6, 10, 24, 35, 39, 46, 55, 61, 62, 97
Bosna, 55, 62
Bostâniyân, 85
Boşnak Ağa, 132
Boza, 46
Boza Nehri, 46
Boza Suyu, 46
Bozcaada, 33
Bozdoğan Kemeri, 103
bölükbaşı, 23, 69, 73, 85
Bucak, 61, 62
Bukoniya, 39
Bukonya, 54, 62
Bursa, 109, 110, 114, 130
Bükreş, 16, 18
Büyük Liman, 84
Büyük Limana, 85
Büyükdere, 99

C

Cafer Beg, 14
cami'-i Fatih, 136
Canik, 54
Canikli Battal Paşa, 51
Canikli Hacı 'Ali Paşa, 30
cebehâneci, 85
Cellad Mahmud Ağa, 52
Ceneral Frankov, 26
Ceneral Serpoş, 53
Cengiziye, 29
Cermenya, 56
Cezayir, 61, 62
Cezâyir, 13, 97, 131
Cezayirli Hasan Kapudan, 13
Cezayirli Hasan Paşa, 31, 33, 34, 45, 48, 78
Cezâyirli Hasan Paşa, 47
Cezîretül-'Arab, 86
Cezîretül-'Arab, 62
Corciyus-ı salis, 94
Cumanya, 76
cumhûriyet, 95, 96
cülûs-ı Mustafavîde, 120

Ç

Çalık Kavak, 25
Çardağ, 115
Çardak, 113, 114
Çarha Paşa, 21
Çarhacı Ali Paşa, 142
Çarhacı 'Ali Paşa, 118
Çarhacı Paşa, 21, 46
Çar-ı Moskov, 3, 4
Çariçe, 24
Çasar, 24
Çavuşbaşı, 132
Çekmeceler, 62
Çerçiçayırı, 130
Çerkes, 51, 53
Çerkeş Paşa, 23, 41, 44

Çeşme Limanı, 13
Çıldır, 37, 50
çorbacı, 73
çorbacılar, 71
Çorlu Kasabası, 129
Çuçûze, 4
Çuka, 94, 96
Çuka Adaları, 94

D

Dağistan, 37, 50, 51, 53, 63
Dağistan Hanları, 37
Dağistani 'Ali Paşa, 14, 21
Daneska, Danzig, 36
Danimarka, 3
Darağacı, 43, 44
Darbhâne Emîni Bekir Efendi, 101
Dârendeli Mehmed Ağa, 28
Davud Paşa Sahrâsı, 40, 130
Defterhâne, 144
Değirmen Boğazı, 20
Deli Orman, 21
Deli Petro, 6, 35
Deliklitaş, 143
Demur Baş, 3
Dersââdet, 31
Derviş Efendi, 141
Derviş Efendi, 27, 140
Devlet Giray, 29, 30
devletân-ı Osmaniye, 92
Devlet-i Selim, 120
Devlet-i 'Aliyye, 1, 4, 5, 6, 7, 19, 24, 26, 31, 32, 35, 37, 38, 39, 51, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 63, 65, 68, 74, 77, 78, 86, 87, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 102, 105, 106, 107, 109, 114, 117, 118, 124, 125, 126, 149
Devlet-i İslamiye, 55
Devlet-i 'Osmânî, 38
Devlet-i Osmâniye, 1, 37, 63, 94
Devlet-i 'Osmâniye, 38, 62, 63, 64, 88, 91
Divanyolu, 144
Diyâr-ı Osmâniye, 65
Dobrunca, 22
Donanma-yı hümâyun, 94
Donanma-yı İslâm, 13
donanma-yı 'Osmâniye, 93
dû(d)mân-ı Bektâşiyeye, 113
Dubraveniklü, 96
Dubravenükli, 96
Dubravnik, 96
Dubrovenik, 95
Dubrovenik, 96
dûdmân-ı Bektâşi, 114
dûdmân-ı Bektâşiyân, 133
dûdmân-ı Bektâşiyân, 119
dudmân-ı Bektâşiyeye, 137
dûdmân-ı Bektâşiyeye, 137
dudmân-ı Bektâşiyeye, 134
dûdmân-ı Bektâşiyeye, 2, 110, 114
Dürrizâde Esseyid 'Abdu'llah Efendi, 140
Düvel-i Avrupa, 36
Düvel-i Efrenciye, 64

E

Ebraşkof(Obreşkov), 7
Ebreşkof(Obreşkov), 18
Ebu Bekir Ağa, 118
Ebubekir Ağa, 118
Edirne, 5, 17, 22, 27, 39, 40, 118, 119, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 130
Eflak, 6, 10, 24, 35, 55, 62, 97
Efrenkiye, 63, 64, 86
Eğin'li Hacı Mustafa Efendi, 123
El-'abdü'd-dâ'î Ahmed Es-seyyid Musa kâ'im, 107
El-'abd-ü Muradzâde, 107
El-'Abdü's seyyid el Kâdî, 107
El-hac Emin ma, 108
El-hac İbrahim Efendi, 120
El-hac Mehmed Sersekanân, 108
Elkeltî, 3
Elli altı neferâtı, 113
Elli altılar, 113
Emin Ağa, 44, 112
Emin Ağa,Kul kethüdası, 42
Emin Mehmed Paşa, 8
Enderun Ağaları, 43
Erdek, 134
Erdel, 62
Erekli Hânı,Heraklius, 37
Ermeniye, 62
Esma Sultan, 27, 33
Es-seyyid Abdu'llah Râmiz Efendi, 120
Esseyyid İbrahim İsmet Beğefendi, 86
Esseyyid Mehmed Ağa, 28
Es-seyyid Mehmed Efendi, 103
Es-seyyid Mehmed Emin Behiç Efendi, 117
Es-seyyid Mehmed Münib Efendi, 130
Es-seyyid Mehmed Nureddin Efendi, 130
Es-seyyid Mustafa Ağa, 109
Es-Seyyid Mustafa Paşa, 110
Es-seyyid Mustafa ser-çavuş, 108
Es-seyyid sertumâ-i Süleyman serçavuş-ı, 107
eşkinçi, 73
Et meydanı, 103
Etmeydanı, 100, 102

F

Falcı, 11
Falcı Geçidi', 4
Felemenk, 54, 77, 78
Felemenklü, 5
Fenar Kal'ası, 116
Fertneraşal, 25
Fertneraşale Romancov, 26
Fertneraşal Romancov, 11
Fertneraşal Romançof, 18
Fetlaneya, 4
Fettah, 125, 126, 127, 131
fi'e-i Bektâşîye, 142
Filibe, 14, 121
fırkateyn, 79, 81
Flemenk, 3
Fokşan, 18
France, 1, 3, 37, 38, 39, 56, 85, 86, 89, 90, 91, 92, 94, 98
Franceli, 95

Francelu, 35
Francelü, 7, 18, 92, 94, 95, 128
Francesko Esterhazi, 54
Françe, 32, 35
Francelü, 32, 36
Fransa, 90, 126
Fransız, 38
Fransızlar, 85
Frenk, 8

G

Galata, 101, 111, 112, 113, 133, 134, 140, 147, 150
Galib Efendi, 139
Gâlib Efendi, 138, 149
Garıbcı, 84
Gâvur Hasan, 123
Gelibolu, 77, 112
Gemalmaz, 23
Gence Hanı, 37
Girdli Hüseyin Kapudan, 45
Girdli Şeremet, 57
Gölbaşı, 11
guruş, 44, 68, 71, 73, 74, 75, 76, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 91, 95, 96, 101
Gülbioğlu, 100
Gülhisar ayânı el-hac 'Ali, 116
Gürcistan, 35, 37, 49, 50, 51, 62

G

ğanem, 80, 84

H

Habeş, 62
Hacı Ahmed oğlu, 150
Hacı Yaman, 59
Hacıoğlu, 20, 22
Hacıoğlu Bazarcığı, 16, 22
Hacıoğlu Ser'askeri 'Ali Paşa, 22
Haffaf zade Mehmed Emin Efendi, 111
Hakkı Beğ, 58
Hakkı Paşa, 124
Halebi Mustafa Paşa, 118
Halil Efendi, 50
Halil Hamid Efendi, Vezir tedhüdası, 29
Halil Haseki, 99
Halil Monla, 107
Halil Paşa, İvaz Paşazâde, 10
Halil Paşa,Sadr-ı a'zâm, 14
hammal, 135
Han, 50
Hân Depesi, 9, 10
Hasan, 33, 45, 47, 94, 107, 108
Hasan Ağa, 113
Hasan Beğ, 94
Hasan Mütevevelli, 108
Hasan Ser sekanân, 107
Hasan Ser-turna, 108
Hasan Tahsin Efendi, 102
Hasköy, 139
Hayrabolu'lu Mehmed Ağa, 114
Hayri birâderi, 110
Hazâin-i Enderun, 66

Hâzine Kethûdası Selim Ağa, 122
Hazînedâr 'Ali Paşa, 34
Hazret-i Adem, 112
Hazret-i Halidü'l-Ensâri, 27
Hezarpâre Ahmed Beğ, 103
Hırsova, 20, 22
Hıcan(Çeçen), 49, 53
Hindi, 86
Horasan, 44
Hotin, 9, 10, 55
Hotin Kal'ası, 8, 9
humbaracı, 85
Humbaracı ocağı, 81
humbaracılık, 81
Hunnan, 11
Hüsâm Paşa, 14
Hüsameddin Paşa, Kaptan-ı Derya, 12
Hüseyn Ağa, 48, 49
Hüseyn Paşa, kapudan-ı Derya, 57

I

İrakeyn-i 'Acem, 62
İbrahim Efendi, 103, 104
İbrahim Han, 37
İbrahim İsmet Beğ, 54, 56
İbrahim Mûnib, 26
İbrahim Mûnib Efendi, 26
İbrahim mütevevli, 108
İbrahim Mütevevli, 108
İbrahim Nesim Efendi, Kethüdâ-yı sâbık, 100
İbrahim Paşa, 118
İbra'il, 15
İbrail Nâzırı, 123
idrakle hürre devîte, 138
İflâtar, 21
ikinci mülâzımı, 80
İmam-ı Bagavi, 49
İmparatorice, 39
İmparatorice, 34, 37, 38
İnebolu, 13
İnebolu Limanı, 13
İngiliz, 1, 36
İngiltere, 5, 17, 32, 35, 36, 37, 54, 77, 78, 86, 89, 90,
92, 93, 94
İngiltere Devleti, 92
İngiltere'lü, 17
İngilterelü, 86
İnlik, 42, 43
İnlik Kal'ası, 42
ir'(ğ)âm-, 49
İrâd-ı Cedîd, 66, 70, 105
İrâd-ı Cedîde, 69, 71
İrfan zâde 'Arif, 112
İsakcı, 11, 12, 14
İskender, 58
İskenderiye Kal'ası, 86
İskenderiye Limanı, 86
İslambol, 4, 14, 17, 19, 27, 28, 37, 38, 56, 58, 73, 83,
84, 85, 100, 102, 113, 116, 117, 119, 122, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 135, 140,
143, 144, 145, 146, 147
İslambol Baruthaneleri, 77
İslambol Kadısı, 130
İsma'il, 12, 14, 59, 108, 112
İsma'il Ağa, 112

İsma'il', 14
İsma'il, 15, 30, 47, 48, 57, 61, 70
İsma'il Kal'ası, 48, 57
İsmâil Paşa Sarayı, 149
İspanya, 86
İspir Ağa, 21
İspir Ağa, Çavuşbaşı, 21
İstarko Kovusterikate, 54
İstirelic, 2, 3
İsvec, 2, 3, 36
İsvec Kralı, 3, 5
İsveclü, 36, 38
İtaki, 96

İvaz Paşazâde İbrahim Beğefendi, 33

I

İzmir, 14

İzzet Mehmed Paşa, 27

K

Kabakcı Es-Seyyid Mustafa, 110
Kabakcı Mustafa Ağa, 115
Kabakçı, 125, 126, 129
Kabakçı Ağa, 126
Kabakçı Mustafa, 125
Kabartay, 49, 50, 51, 52, 53, 63
Kadı 'Abdurrahman Paşa, 142
Kadı 'Abdur-rahman Paşa, 140
Kahire, 86
Kahvecioğlu, 134
Kahvecioğlu Mustafa Çavuş, 134
ka'immakam, 102, 104
Kalafat, 42
Kalafat Paşa, 28
Kalenderhâne, 103
kalyon, 13, 30, 79, 90
kalyoncu, 133, 135
Kamenka, 4
Kandıra, 147
Kapucıbaşı, 68
Kapucıbaşılık, 118
Kapuçukadarlığı, 71
Kapudan Hüseyn Paşa, 81
Kapudan İbrahim Paşa Cami, 139
Kapudan Paşa, 13, 57, 58, 134
Kapudan Salih Paşa, 142
kapudâne başmülâzımı, 80
Kapudan-ı Deryâ, 31, 85, 142
Kapudan-ı Derya Ramiz 'Abdul-İlah Paşa, 140
Kapudan-ı Deryâ Râmiz Paşa, 142
Kapukıran Hamza, 11
Karabağ, 37
Karadeniz, 1, 4, 22, 35, 45, 56, 61, 84, 90, 97
Karadeniz Boğazı, 26, 90, 99
Karaharman, 20
Karakulak, 114
Karakulak 'Abdu'llah Ağa, 113, 114

karakullukcu, 69, 72, 75
karakullukcu, 75, 82
Karakulluki, 59
Karasu, 20, 21
Kariya, 4
Karşuyaka, 147
Kartal, 8, 11
Kartal Sahrası, 8, 12
Kasımpaşa, 13
Kaşuti, 57
Katerina, 6, 34, 38
Katerine, 37
kâtib, 68, 71, 73, 75, 84, 85
Kavala, 121
kavm-i Tatar, 30
Kavm-i Tatar, 30, 31
kayıkçı, 135
Kaynarca, 26, 31
Kazak, 29
Kazaklar, 5
Kefalonya, 96
Kefaloyna, 95
kefçegir, 76
Kefe, 31
Kelgara, 56, 57
Kelleci 'Osman Ağa, 41
Kerç Limanı, 26
kethûda, 73
kethûdâ, 71
kethûdâ yeri, 75
kethûdâyeri, 73
kethûdâyeri, 71
Kılburun, 24, 25, 36, 45
Kırım, 4, 5, 15, 19, 24, 29, 30, 31, 32, 35, 37, 38, 57,
59, 61, 63
Kırım Hanları, 29
Kırımlı, 30
Kız Limanı, 13
Kızıl Elma, 59
Kili, 12, 57, 61
Koca Köprülü, 28
Koca vezir, 28
Korfa, 95, 96, 97
Korfalu, 95
Kostantin, 35
Koyun Adaları, 13
Kozluca, 23
Kozluca-, 22
Köprülüzade Fazıl Ahmed Paşa, 63
Körfez Adaları, 94
Köstendi'li Tâhir Efendi, 140
Kuban, 37
Kuban Nehri, 49
kullukcu, 76
kullukçı, 72
Kumkapu, 100
Kurdet(korvet), 94
Küçük Çekmece, 78
Küçük Hüseyin Ağa, 79
Küçük Mustafa, 21
Küçükçekmece, 27
Kürdistan, 62
Kütahya, 104, 109, 130

L

Laguş, 44
lağımçı, 83, 84
Lağımçı ocağı, 83
Latif Efendi, 33
Laz Memiş Paşa, 42
Leh, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 24, 62
Lehlü, 2, 6, 7, 8, 36
lehm, 71, 72, 74, 75, 80, 84
Levend Çiftliği, 68, 133
Levendçiftliği, 140
Levent Çiftliği, 67, 150
Levent Çiftliği, 68
Leyopoldaş-ı Sâni, 56
Lezki, 37
Litvanya, 4

M

Mabeyinci Ahmed Beğ, 102
Macar-, 62
Macar Kal'ası, 115
Macar Kal'ası, 113
Macarı 'Abdü'l-kerim, 112
Maceynden İbrail, 46
Maçin, 15, 20, 58
Mahmud Efendi, Reis-i sabık, 99
Mahmud Haseki, 53
Maltz ocakları, 81
Mansur, 49, 50
Marmara, 148
Mehâdiye, 42, 43, 44
Mehmed 'Ata'ullah, 107
Mehmed Ağa, 143
Mehmed 'Ataullah Efendi, 106
Mehmed Atâullah Efendi, 130
Mehmed Beğ, 51
Mehmed Monla, 108
Mehmed Münib Efendi, 102
Mehmed Paşa, 8, 9, 22, 27
Mehmed Ser sekbanân, 107
Mehmed serturna, 107
Mehmet İzzet Paşa, 28
Mehmet Paşa, 14
Mekke-i Mükerrreme, 111
memâlik-i 'Osmâniye, 93
memâlik-i 'Osmâni, 94
Memâlik-i 'Osmâniye, 98
memâlik-i 'Osmâniye, 90
Memâlik-i Rusya, 38
Memâlik-i Tatar, 31
Memiş Efendi, Muhâfız-ı defterdârî, 54
Memiş Paşa, 44
memleket-i 'Osmâniye, 92
Memleket-i 'Osmâniye, 89
Mendel, 62
Mesura, 20
Mısır, 35, 62, 86, 87, 92, 93, 94
Mısır, 120
Mısıriye, 86
Mikdunuz Adası, 13
Mirahor, 118, 146
Moldovancı 'Ali Paşa, 9, 10
Mollacıkzâde Mehmed 'Atâ Efendi, 146
Mollacıkzâde 'Ata'ul-İlah Efendi, 140

Monto Kukule, 63
Mora, 12, 62, 66, 96
Mora, Yenora, 34
Moska, 1, 3
Moska', 6
Moskov, 1, 4, 6, 7, 9, 24, 30, 36, 37, 38, 40, 45, 49,
53, 59, 86, 96, 127
Moskovli, 50
Moskovlu, 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 18, 24, 29, 30, 31,
32, 34, 35, 36, 38, 39, 47, 49, 50, 51, 53, 54, 57,
59, 62, 64, 126
Moskovlu', 3
Mu'asker-i Rûm, 107
Muhammed Beğ, 51
Muhammed Beğ, 51, 53
Muhammed Dürri, 54
Muhammed Mansur, 49
Muhdar el-kadı, 107
Muhsinzâde Mehmed Paşa, 6, 16, 17, 22
Muhzır Ağa, 108
Muradzâde es-seyyîd Mehmed Murad Efendi, 130
Musa Paşa, 106, 123
Mustafa, 75, 104, 108, 110, 112, 115, 117, 118, 122,
123, 125, 130, 131, 134, 137, 139, 150
Mustafa Ağa, 108, 110, 112, 125, 134, 137, 139
Mustafa Ağa-i boğaz-ı bahr-i siyah, 108
Mustafa Mûteveli, 108
Mustafa Paşa, 117, 130, 131
Mustafa Refik Efendi, 122, 123, 139
Mustafa Reşid Efendi, 68, 104
Mustafa Reşit Efendi, 75
Mustafa ser-turna, 108
Müderriş 'Osman Paşa, Ser'asker, 20
Münib Efendi, 104

N

Napolyon Benaporta, 86
Napolyon Bonabarte, 126
Nâsara, 105
Nasraniyü'l-mille, 97
nâzır, 71, 73, 74, 83, 85
Nâzır-ı Bahreyn 'Ali Efendi, 148
Nehr-i Kuban, 51
Nehr-i Kuban, 52, 53, 61
Nehr-i Prut, 4
Nehr-i Rap, 63
Nehr-i Tuna, 6, 24, 43, 45, 54
Nelson, 94
Nemçe, 3, 5, 18, 24, 35, 36, 38, 40, 43, 47, 48, 54, 59,
60, 63, 89
Nemçe Devleti, 38
Nemçe İmparatoru Yozepo, 35
Nemçelü, 5, 32, 36, 39, 46, 56, 64
Nemrûd, 144
Nezir Ağa, 122, 125, 130, 132
Nizam-ı Cedid, 105
Nizâm-ı cedid, 99
Nizam-ı Cedid Ocağı, 100, 118
Nu'manPaşa, 20
Nu'man Paşa, 20, 21
Nû'man Paşa, 20

O

Obun, 52
Ocak ağalığı, 70
ocak çavuşu, 82
Ocak kethüdâlığı, 70
Oda bekçileri, 60
odabaşı, 59, 72, 73, 75, 136
Ofciyal, 90
Okdaniya, 4
Okşakof, 94
Olite, 30
Onikinci Karlos, 3
Ordu-yı Hümayûn, 6, 8, 9, 17, 27, 40, 42, 51, 62, 128,
129, 130
Ordu-yı islâm, 41
Orlof, 18
Orlof Cenerâl, 12

'Osman Efendi, 18
'Osman Mûteveli, 108
'Osman Paşa, 21
'Osman Paşa, Ser'asker, 21

O

Osman Ser sekkaban, 108

'Osmanlı, 36, 43
'Ömer Hulfîsi Efendi, Samanizade, 110
'Ömer Paşa, 21
'Ömer Paşa, Kütahya Valisi, 21

Ö

Özi Suyu, 4
Özrü, 34, 51
Özû, 35, 37, 45, 66
Özû Suyu, 35

P

palamar, 15
Parga, 95, 97
Paşakapusu, 102, 137, 138
Paşakapusu, 102, 130
patorana mülâzımı, 80
Patorna, 79
Pavli, 87
Pavli, 96
Perhacof, 24
Peruzarafki, 30
Petreburk, 4, 35, 37, 39, 51
Petro, 1, 3, 5, 34
Petrofilib Baron de Herbert, 54
Petros, 76
Pirevadi, 118
Pîrîzâde 'Osman, 7
Podalya, 6
Poltava, 4
Pote(m)kin Ceneral, 51

Potemkin, 39, 45
Poteski, 9
Potkali, 5
Poyraz Limanı, 84, 85
Prenc Potemkin, 37
Preveze, 95, 97
Prusya, 24, 32, 35, 37, 38, 54, 63, 89
Prusya'lı, 57
Prusyalı, 18, 25, 36, 38, 39, 63
PRusyalı, 35
Puçender, 95
Puçenidre, 97

R

Ramancof, 25
Ramiz 'Abdu'l-İlah Paşa, 133
Ramiz Efendi, 127
Râmiz Efendi, 121, 132
Ramiz Paşa, 145
Râmiz Paşa, 148, 149
Refik Efendi, 117, 121, 122, 123, 124, 127, 139
Refik Efendi, 125
Reis Efendi, 60
Reis Vekili Sa'id Halet Efendi, 103
Re'is vekili Sofi Efendi, 101
Re'isü'l-küttab, 111
Renbin, 57
Revancığ, 84
Revancık, 84
Riya-hayzar, 37
Rodos, 94
Ruhi Süleyman Ağa, Çavuşbaşı, 15
Ruhi Süleyman Ağa, Çavuşbaşı, 15
Rum, 35, 38, 68, 140
Rumeli, 24, 62, 84, 85, 94, 95, 101, 126, 140, 146
Rumeli Kazaskeri Mahmud Çavuşzâde Ahmed
Şemseddin Efendi, 130
Rumelikavağı, 85
Rus, 1
Ruscuğ, 123
Ruscuk, 16, 17, 25, 45, 48, 117, 118, 119, 120, 121,
124, 128
Ruscuğ, 120, 125, 127
Rusçuk, 123, 126
Rusya, 1, 4, 5, 6, 7, 17, 18, 24, 26, 30, 31, 32, 34, 35,
36, 37, 38, 39, 40, 47, 49, 50, 51, 55, 61, 62, 86,
87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 98, 117, 149
Rusya Donanmaları, 94
Rusya Donanması, 94
Rusya Kralı, 34
Rusyali, 61
Rusyalı, 5, 24, 26, 29, 36, 38, 50
Rüstem, 12, 77

S

sadr-ı â'zâm, 25
Sadr-ı â'zâm, 43, 48, 67
Sadr-ı azam, 27
Sadullah Ağa, 112
Sahib Giray, 29
Salih Müttevelli, 108
Samara, 4
sanâdid-i Bektâsiyye, 110

sanâdid-i zümre-i Bektâsiyân, 113
Saracbaşı, 72
saray-ı hümâyûn, 141
Sarıyar, 116
Sebestayan, 126
Sebte, 17
Sebte Boğazı, 12
Segur, 37, 38, 39
sekbân, 135, 138, 139
Sekbân Ocağı, 149
Sekbân Ocağı, 136
Sekbanbaşı, 58, 100, 101, 102, 104, 109, 110, 112,
113, 115, 125, 129, 134
Sekbas Nâhiyesi, 112
Selanik, 77
Selanikli Memiş Efendi, 101
Selimiyye, 149
sellem-i bi'l-esrâ, 29
Ser'asker Paşa, 16, 42, 43, 118
Ser'asker Paşa, 118
Sercode Laşkerof, 61
serdengecdi, 74, 134
Serez, 3
serkire tesbih, 124
sevâhil-i 'Osmaniye, 93
sevâhil-i 'Osmâniye, 93
sevâhil-i Tuna, 117
Seydi Ali Paşa, 131
Seyyid 'Ali, 57
Sır Kâtibi Ahmed Efendi, 120
Sırb, 55, 62
Sırp, 127
sırr, 24
Silahdar 'Abdu'llah Paşa, 30
Silahdâr Hamza Paşa, 7
Silisitire, 22
Silitire, 20, 21
Silitire, 21, 25, 117, 118
Sinob, 104
Sitafilye, 66
Sofya, 40, 41, 51
Sohum, 52
sudagabo, 80
Sudan, 62
Suğucak, 60
Sultan Mustafa, 121
Sultan Ahmed, 143, 144
Sultan Ahmed Cami, 144
Sultan Bayazid, 103, 138
Sultan Mehmed-i Râbi, 131
Sultan Mustafa, 22, 102, 103, 105, 119, 120, 122, 146
Sultan Mustafa Han, 22, 103, 105, 106, 120
Sultan Mustafa Hân, 6
Sultan Selim, 70, 87, 94, 95, 102, 103, 105, 119, 120,
121, 126, 131
Sultan Selim-, 70
Sultan Selim, 45, 132
Sultan Selimi, 126
Sultan Selim-i Salis, 56
Sultan Selim-i Sâlis, 94
Sultan-ı Hazret-i Selim, 103
Süleyman Ağa, 143, 150
Süleyman Ağa, Yeniçeri Ağası, 17
Süleyman Paşa, 17, 37, 50, 144
Süleymaniye Cami, 145
Süleymaniye Camii, 110

Sünbülzâde esseyid Abdülbâki Efendi, 123
Sünne Boğazı, 22, 57
süvâri, 16, 22, 23, 74, 76, 78, 80, 91

S

Şahin Giray, 29, 30, 31, 35
Şakir Bey, Bostancıbaşı, 101
Şâmat, 62
Şamlı Ragıp Paşa, 101
Şebeş, 43, 44
Şebeş Boğazı, 43
şehdiyye, 79
Şeranpo, 24
Şeremet kapudan, 94
Şerif Efendi, 77
Şerif Hasan Paşa, 48
şeyhü'l-islâm, 130
şeyhü'l-islâm, 111
Şeyhü'l-islâm, 102, 104, 105, 106, 125, 129, 132, 148
Şeyhül'islam, 58
şeyhül-islam, 100
şeyhül'islam, 125
Şit, 112
Şolupa, 94
Şumnu, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 27
Şuşa, 37

T

Tâhir Efendi, 141
Tahsin, 121, 132, 139
Tahsin Efendi, 120, 132, 138, 139
taife-i Bektâşiye, 133
tâife-i Yeniçeriyân, 113
tarafdârân-ı Selîmî, 121
tas-emniyesi, 75
Tatar, 1, 5, 6, 11, 18, 19, 26, 29, 30, 31, 32, 37
Tatar Han, 5, 9, 11
Tataristan-ı sağır, 7
tavâif-i Bektâşiye, 104
Tayfur Paşa, 47
Tayyar Paşa, 123, 134
Tekeli Ceneral, 51
Telli Dalyan Tabyası, 85
Telli Tabya, 85
Tepedelenli 'Ali Paşa, 95
Tersane, 147
Tersane-i Amire, 147
Tersane-i Âmire, 147
tumar, 70
Tiflis, 37, 61
Tilmisan, 62
Tirsinkli İsmâ'il Ağa, 117
tob'arabası halifesi, 75
tobcu, 68, 72, 74, 75, 85, 142
Tobcu başı, 71
Tobcu ocağı, 71, 72, 73
Tobçu, 147
Tobhane, 140, 147, 150
Tobhâne, 147
Tobhane Sahası, 140
Tobkapısı, 140
Todor, 1
Topkapısı, 139

Töm', 36
Trablus, 61, 62
Trabzon, 51, 53
Trabzon Valisi Köse Mustafa Paşa, 51
Tuğyan, 4
Tulca, 14, 15, 19, 20, 57
Tulon Limanı, 86
Tuna, 8, 11, 12, 15, 19, 22, 42, 58, 117
Tunus, 61, 62
Turla, 8, 9, 10, 58, 60, 61
Turnacı, 60

'Ubeydu'llah Kuşmâni, 136
'Umman, 62

U

umûr-ı devlet, 74, 78, 118, 120
Una Nehri, 39, 55
Ungarya, 4
Unkapanı, 113, 145

Ü

Üçüncü Ağustus, 6
üserâ, 40
Üsküdar, 133, 140, 142, 147, 148, 149
Üşenli, 23

V

vâhebi, 111
Vak'â-i Selîmî, 133
vakıyye, 72, 74, 75, 80, 84
vekil-harc, 73, 75
Veli Ağa, 68
Veliyüddin Efendi, 6
Venedik, 62, 98
Venediklü, 94, 96, 97
Venice, 95, 97
Vezir Kethüdâsı Ahmed Efendi, 26
Vidin Sahrası, 41
Vira, 43, 47
Viyana, 3

Y

Yalı Köşkü, 140
Yalıköşkü, 148
Yasincizâde 'Osman Efendi, Ayasofya Şeyhi, 18
Yaş, 61, 62, 87, 91
Yedi Kule, 8
Yedikule, 40
Yegni Hüseyin Paşa, 8
Yeğen Mehmed Ağa, 21
Yeğen Mehmed Paşa, 27, 28
Yeğen Paşa, 22
Yence Mehmed Beğ', 135
Yenibazar, 23
yeniçeri, 9, 16, 21, 23, 27, 33, 59, 120, 134, 135
Yeniçeri, 8, 14, 40, 41, 44, 59, 60, 100, 105, 108,
136, 137, 138, 139, 143, 147
Yeniçeri Ağası Mehmed Ağa, 28

Yeniçeri ocağı, 33
Yeniçeri Ocağı, 22, 130
Yeniçeriyân, 40, 137, 144, 147
Yeniödarlar, 147
Yenişehirli 'Osman Efendi, 18
Yerköğü, 14, 16
Yılıkoğlu, 123, 124
Yozepo, 38
Yozepo, Jozef, 35
Yunan, 38
Yusuf Ağa, 104, 109, 111, 112
Yusuf Paşa, 34, 49, 51, 67
Yuşa' Tabyası, 85

Yünyatoski(Panitowski), 4
Yüşa Tabyası, 85
Yüzak de Reybas, 61
yüzbaşı mülâzımı, 69

Z

Zanta, 95, 96
ze'âmet, 70
Zemlin Nehri, 46
Ziştovi, 54

BİBLİYOGRAFYA

I. Arşiv Belgeleri

İstanbul Şeriyeye Sicilleri Arşivi

Kazasker Ruznamçeleri, 161, 173, 176, numaralı Rumeli Kazaskeri defterleri

II. Said Efendi Tarihçesinin Yazma Nüshaları

- a. Nüshası , *Sultan Selim Tarihi*, Viyana Milli Kütüphanesi, Nr: 1123
- b. Nüshası, *Tarih-i Osman*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Nr: 121
- c. Nüshası, *Tarih-i Vak'a-i Selimiye*, İstanbul Beyazıt Kütüphanesi, Veliyüddin Efendi Kitapları, Nr:3367
- d. Nüshası. *Türk-Rus Münasebetleri ve Savaşları Tarihi*, (1097-1234 yılları arası) Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi Kitapları, Nr: 2143,
- Neticetü'l-Vekayi*, İ.Ü.Kütüphanesi, İbnü'l-Emin Kitapları, Nu: 2785

III. Basılı Eserler

- Acaroğlu, M. Türker *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Ankara 1988
- Ahmed Cevdet, *Tarih-i Cevdet*, c, I , (Tertib-i Cedit) İstanbul 1302
- Ahmed Cavid, *Hadika-i Vekayi*, Haz. Adnan Baycar, Ankara 1998
- Ahmed Efendi, (Sır Katibi) *Ruzname*, Haz. Sema Arıkan, Ankara 1993
- Ahmed Vasıf, *Mehasinül-Asar ve Hakaikül -Ahbar*, Haz. Mücteba İlgürel, İstanbul 1978
- Ahmet Refik, *Baltacı Mehmed Paşa ve Büyük Petro*, İstanbul 1327
- Ahmet Refik, *Kabakçı Mustafa*, İstanbul 1331
- Arapyan , Kalost , *Ruşuk Ayanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Çev. Esat Uras, Ankara 1943

- Babinger ,Franz, *Die Geschichtsschreiber Der Osmanen Und Ihre Werke*, Leipzig 1927
- Birinci, Ali, *Matbuat Aleminde Birkaç Adım*, İstanbul 1992,
- Birken, Anderas, *Die Provinzen des Osmanischen Reiches*, Wiesbaden 1976
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, c.3, İstanbul 1342
- Cemaleddin, *Ayine-i Zürefa*, İstanbul 1314
- Çataltepe, Sipahi, *19.Yüzyıl Başlarında Avrupa dengesi ve Nizam-ı Cedit Ordusu*, İstanbul 1997
- Danişmend,İ.Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C.III-IV, İstanbul 1961
- Devellioğlu , Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara 1986
- Ebubekir, *Vaka-i Cedide*, İstanbul 1332
- Erim ,Nihat, *Devletler Arası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri I*, ankara 1953
- Flügel, Gustav, *Die Arabischen,Persischen und Türkischen Handschriften Der Kaiserlich-Königlichen Hofbibliothek Zu Wien*, zweiter Band, Wien 1865
- Grand Larousse Encylupedigue, Paris 1964
- Gövsa, İ.Alaettin, *Türk Meşhurları*, Yedigün Neşriyat
- Hammer, J.Von, *Geschichte Des Osmanischen Reiches*, Neunter Band,Pest 1833
- İlmiye Salnamesi*, 1334
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Hoş Sada*, İstanbul 1958
- Karal, Enver Ziya, *Selim III. 'ün Hattı Hümayunları*, Ankara 1942
- Kurat,A.Nimet, *Rusya Tarihi*, 3bsk, Ankara 1993
- İsviçre Kralı XII.Karl'ın Türkiye 'de Kalışı ve Bu Sırada Osmanlı İmparatorluğu*, İstanbul 1943
- Prut Seferi ve Barışı I-II*, Ankara 1951-1953
- Kutlu, Şemsettin, *Eski İstanbul' un Ünlüleri*, İstanbul 1978
- Kütükoğlu, Bekir, *Vekayinüvis- Makaleler*, İstanbul 1994
- M.Şemseddin, *Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1339
- Mehmed Ata, *Tarih-i Ata*, c.3 İstanbul 1293
- Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani*, c.1, Matsaa-i amire 1313
- Muahadat Mecmuası, c.I-II, 1294,c.III-1297, c.IV-V, 1298,
- Mustafa Necib, *Tarihçe*, İstanbul 1280, Matbaa-i Amire
- Mutlu ,Şamil, *Mehmed Daniş Bey ve Eserleri*, İstanbul 1994
- Mütercim Asım, *Asım Tarihi*,İstanbul 1284
- N.Iorga, *Osmanlı Tarihi*, Çev.B.S.Baykal, Ankara 1948

- Oğulokyan, Georg, *Ruzname*, Haz.Hrand Andreasyan, İstanbul 1972
- Schlechta-Wssehrd, *Geschichtschreiber Der Neueren Zeit*, Wien 1856
- Sertoğlu, Mithat, *Resimli Osmanlı Tarihi Ansiklopedisi*, İstanbul 1958
- Sır James W., *Turkish And English Lexion*, İstanbul 1978
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, Haz.İsmet Parmaksızoğlu, c.II, İstanbul 1969
- Şemdani-zade Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mürittevarih*, Haz.Münir Aktepe, İstanbul 1981
- Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türki*, İstanbul 1317
- Tüfenkçi-Başı Arif, *Tarihçe*, Haz.Fahri Ç.Derin, Belleten, c.38,s,151,Ankara 1974
- Türk Dil Kurumu, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Ankara 1983
- Unat, Faik Reşit, *Hicri Tarihleri Miladi Takvime Çevirme Kılavuzu*, Ankara 1974
- Uzunçarşılı,İ.Hakkı, *Osmanlı Tarihi*,c.IV-1ks, 4.bsk, Ankara 1988
- Kapıkulu Ocakları II*, Ankara 1944
- Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul 1942
- Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilatı*,3bsk, Ankara 1988
- Osmanlı Tarihi*, c.IV-2ks, 2bsk, Ankara 1983
- ,"*Kabakçı Mustafa İsyanına Dair Yazılmış Bir Tarihçe*"Belleten,c.6,Ankara 1974
- Virginia, Aksan, *Ahmet Resmi Efendi*, Çev. Özden Arıkan, İstanbul 1997
- Voltaire, *XII inci Şarl'ın Tarihi*, Çev.Nahit Sırrı, İstanbul 1939
- Yayla İmamı Risalesi*, Haz.Fahri Ç.Derin,Tarih Enstitüsü Dergisi, s.3, İstanbul 1973

IV. Makaleler

- Akçuraoğlu Yusuf,"*Tarih Yazmak ve Tarih Okutmak Usullerine Dair*",I.Türk Tarih Kongresi
- Aktepe *Prut Seferi ile ilgili Belgeler*, Tarih Dergisi, s.34, 1984
- Aktepe Münir, *1711 Prut Seferi ile ilgili emirler*,Tarih Enstitüsü Mecmuası, s.I, İstanbul 1970
- Arıkan,Zeki," *Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi*",Tarih ve Sosyoloji Semineri, İstanbul 1990

Berker, Aziz, "Teşrifat-ı Naim Efendi", Tarih vesikaları, s.13, 1944

Birinci, Ali, *Birgivi Risalesi: İlk Dini Kitap Niçin ve Nasıl Basıldı*" Türk Yurdu, s,112.,1996,

—————, "Koca Sekbanbaşı Rizalesinin Müellifi Tokatlı Mustafa Ağa (1131-1219)", İsmail Aka Armağanı (yayına hazırlanıyor)

Erdoğan, Muzaffer, *Arşiv Vesikalarına Göre, İstanbul Baruthaneleri*, İstanbul Enstitüsü Dergisi, s.2, İstanbul 1956

Karal, Enver Ziya, "Nizamı Cedit'e Dair Lahiyalar", Tarih Vesikaları, s.6 (Nisan 1944), s.8 (Ağustos 1942), s.11 (Şubat 1943), s.12 (Nisan 1943)

Menage, V.L. "Osmanlı tarihçiliğinin Başlangıcı", Tarih Enstitüsü Dergisi, s.9, İstanbul 1978

Necib Asım, "Osmanlı Tarihnevîsleri ve Müverrihleri, Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası, s.I, İstanbul 1328

Ortaylı, İlber, "Osmanlı 1940 manlı Tarih Yazıcılığının Evrimi Üstüne Düşünceler", Türkiye'de Sosyal Bilim Araştırmalarının Gelişimi, 1986

Tanyeli, Ahmet Hamdi, "Müşahid Said Efendi", Tarih Aynası, s.2, Aralık 1951

Yinanç, M. Halil, "Tanzimattan Meşrutiyete Kadar Bizde Tarihçilik" Tanzimat I,

V. Tezler

Cabi Ömer, *Cabi Tarihi*, Haz.M.Ali Beyhan, İ.U. Doktora tezi, 1992

Mehmed Emin Behiç Efendi, *Sevanihü'l-Levayih*, Haz.Ali Osman Çınar, Marmara Üniv.Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992

KİŞİSEL KABUL –AÇIKLAMA

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım “Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi” adlı çalışmamı, ilmi ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazdığımı ve faydalandığım eserlerin bibliyografyada gösterdiklerimden ibaret olduğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu şeref ve haysiyetimle doğrularım.

1999

Ahmet Özcan

ÖZGEÇMİŞ

Ahmet Özcan, 1969 yılında Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde doğdu. Ankara'da başladığı ilkokulu Elazığ'da bitirdi. Ortaokula Elazığ'da başladı, Gazi Kars Ortaokulunda bitirdi. Liseyi, Antakya lisesinde bitirdikten sonra Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesinin tarih bölümüne girdi. Askerlik dönüşü başladığı öğretmenlikten istifa etti. Sahaflık yapmak üzere dükkan açtı. Bu sırada 1995 yılında Kırıkkale Üniversitesinde Yüksek Lisans'a başladı. Halen Ankara'da sahaflık yapmaktadır.

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

